

ZONGOR ATTILA ÁRPÁD

AZ EURÓPAI UNIÓ KULTURÁLIS POLITIKÁJA
AZ ELMÉLETBEN ÉS A GYAKORLATBAN

NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK INTÉZET

TÉMAVEZETŐ:

DR. ROSTOVÁNYI ZSOLT EGYETEMI TANÁR

© ZONGOR ATTILA ÁRPÁD, 2008

BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM
NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK PH.D. PROGRAM

AZ EURÓPAI UNIÓ KULTURÁLIS POLITIKÁJA
AZ ELMÉLETBEN ÉS A GYAKORLATBAN

PH.D. ÉRTEKEZÉS

ZONGOR ATTILA ÁRPÁD

2008 BUDAPEST

TARTALOMJEGYZÉK

1	BEVEZETŐ	15
1.1	A TÉMA ELŐZMÉNYEI ÉS CÉLJA	15
1.2	AZ ALKALMAZOTT MÓDSZEREK ÉS AZOK INDOKLÁSA.....	18
2	A KULTÚRA AZ INTEGRÁCIÓ TÖRTÉNETÉBEN	21
2.1	A „KULTÚRA” FOGALMÁNAK DEFINIÁLÁSA.....	24
2.2	A KULTÚRA SZEREPE A JOGRENDSZERBEN ÉS A DÖNTÉSHOZATALBAN.....	26
2.2.1	<i>A kultúra Maastricht előtt.....</i>	<i>26</i>
2.2.2	<i>A Maastrichti Szerződés hatása a kultúrára .....</i>	<i>29</i>
2.2.3	<i>Az alkotmánytervezet .....</i>	<i>45</i>
2.2.4	<i>Bővítés és jogharmonizáció .....</i>	<i>49</i>
2.3	A KULTÚRA HELYE A KÖLTSÉGVETÉSBEN	51
2.3.1	<i>A kulturális előirányzatok.....</i>	<i>52</i>
2.3.2	<i>A kulturális előirányzatok helye a költségvetésben .....</i>	<i>55</i>
2.3.3	<i>A rendelkezésre álló összeg .....</i>	<i>58</i>
2.3.4	<i>A kultúra súlya a költségvetésben .....</i>	<i>65</i>
3	A KULTÚRA KÖZJÓSZÁG JELLEGE.....	72
3.1	A KÖZJAVAK ÉRTELMEZÉSE AZ EURÓPAI DIMENZIÓRA.....	73
3.2	A KÖZJAVAK ELMÉLETE	76
3.2.1	<i>Nem versengő fogyasztás .....</i>	<i>80</i>
3.2.2	<i>Vegyes közjavak.....</i>	<i>83</i>
3.2.3	<i>Közlegelő .....</i>	<i>86</i>
3.3	A KULTÚRA TÁMOGATÁSA.....	87
3.3.1	<i>A művészeti és kulturális együttműködés fejlesztésének modellje .....</i>	<i>87</i>
3.3.2	<i>A kulturális örökség megőrzésének modellje .....</i>	<i>92</i>
3.3.3	<i>A könyv- és olvasáskultúra támogatási modellje.....</i>	<i>97</i>
3.3.4	<i>Paradigmaváltás: az összkulturális modell .....</i>	<i>102</i>
3.4	EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA	111

3.4.1	<i>Történeti háttér</i>	111
3.4.2	<i>Kiválasztás</i>	117
3.4.3	<i>Magyar vonatkozások</i>	127
3.4.4	<i>Az EKF pénzügyi vonatkozásai</i>	128
3.5	AZ EGYES TÁMOGATÁSI MODELLEKET KIEGÉSZÍTŐ KEZDEMÉNYEZÉSEK	139
3.5.1	<i>Az Európai Unió Ifjúsági Zenekara</i>	139
3.5.2	<i>Az Európai Unió Barokk Zenekara</i>	140
3.5.3	<i>Kezdeményezések a kulturális örökség és az építészet területén</i>	141
3.5.4	<i>Az Európai Kulturális Hónap</i>	142
3.5.5	<i>Közös szándéknyilatkozat az európai kulturális örökségért</i> ..	143
3.5.6	<i>Díjak</i>	143
3.5.7	<i>A kultúrák közötti párbeszéd problémaköre</i>	144
4	KULTÚRA KÜLSŐ GAZDASÁGI HATÁS JELLEGE	148
4.1	AZ EXTERNÁLIÁK ELMÉLETE	149
4.1.1	<i>Pozitív külső gazdasági hatás a termelésben</i>	152
4.1.2	<i>Pozitív külső gazdasági hatás a fogyasztásban</i>	153
4.1.3	<i>A külső gazdasági hatás kiküszöbölése</i>	154
4.1.4	<i>Kultúra mint külső gazdasági hatás</i>	156
4.2	A KULTÚRA SZEREPE A REGIONÁLIS FEJLESZTÉSBEN	158
4.2.1	<i>A strukturális alapok és a kultúra</i>	160
4.2.2	<i>A tervezési folyamat</i>	166
4.2.3	<i>A célkitűzések</i>	167
4.3	AZ OPERATÍV PROGRAMOK	178
4.3.1	<i>Általában az OP-król</i>	179
4.3.2	<i>Az operatív programokban rejlő kulturális lehetőségek részletes leírása</i>	181
4.4	A KÖZÖSSÉGI KEZDEMÉNYEZÉSEK	203
4.4.1	<i>A közösségi kezdeményezésekről általában</i>	203
4.4.2	<i>Az Interreg III közösségi program</i>	205
4.4.3	<i>A Urban II Községi Kezdeményezés</i>	216

4.4.4	<i>A Leader Plus Közösségi Kezdeményezés.....</i>	221
4.4.5	<i>Az Equal Közösségi Kezdeményezés.....</i>	228
5	FŐBB TUDOMÁNYOS MEGÁLLAPÍTÁSOK ÉS EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA	231
6	FÜGGELÉK	239
7	HIVATKOZÁSOK JEGYZÉKE ÉS FELHASZNÁLT IRODALOM	275
8	PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK.....	289

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat A transznacionális források és a strukturális alapok forrásainak összehasonlítása.....	53
2. táblázat Az európai uniós kulturális támogatási lehetőségek	54
3. táblázat A javak osztályozása	84
4. táblázat Megvalósult Európa Kulturális Fővárosai időrendben	114
5. táblázat Európa Kulturális Fővárosai előkészületben (2007–2019)	126
6. táblázat Graz 2003 kiadásainak összetétele	130
7. táblázat Graz 2003 bevételeinek összetétele.....	133
8. táblázat Az Európai Unió támogatási részesedése az EKF rendezvényekben	138
9. táblázat A megvalósult Európai Kulturális Hónapok	142
10. táblázat: A kötelezettség-vállalási teljesítések összege folyó árakon.....	239
11. táblázat: A kötelezettség-vállalási teljesítések összege 2005-ös árakon .	240
12. táblázat: A fogyasztói árindex alakulása 2005-ös index alapján.....	241
13. táblázat: Az Európai Unió összlakossága	243
14. táblázat: Kötelezettség-vállalási teljesítések 1000 főre	246
15. táblázat: A kötelezettség-vállalási teljesítések összege és a lakosság változása (előző év = 100).....	247
16. táblázat: A kötelezettség-vállalási teljesítések és a lakosság változása (1987 = 100)	248
17. táblázat: 1000 főre jutó kötelezettség-vállalási teljesítések változása (előző év = 100).....	249
18. táblázat: A kötelezettség-vállalási teljesítések aránya az összes teljesítésben	250
19. táblázat: A kötelezettség-vállalási teljesítések és a lakosság változása (1987 = 100)	251
20. táblázat: Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007	252

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra: Kulturális célú kötelezettség-vállalási teljesítések folyó áron.....	59
2. ábra: Kulturális célú kötelezettség-vállalási teljesítések 2005-ös áron	60
3. ábra: Az Európai Unió összlakossága.....	61
4. ábra: Kötelezettség-vállalási teljesítések 1000 főre.....	62
5. ábra: A kötelezettség-vállalási teljesítések teljes összege	66
6. ábra: Kötelezettség-vállalási teljesítések 1000 főre.....	67
7. ábra: A kulturális célú kötelezettség-vállalási teljesítések aránya az összes teljesítésben	68
8. ábra: A vizsgált humán kötelezettség-vállalási teljesítések 1000 főre	68
9. ábra: A kötelezettség-vállalási teljesítések aránya az összes teljesítésben..	69
10. ábra: A vizsgált humán célú kötelezettség-vállalási teljesítések aránya az összes teljesítésben	70
11. ábra: 1000 főre jutó kulturális kötelezettség-vállalási teljesítések változása (előző év = 100).....	71
12. ábra: 1000 főre jutó kötelezettség-vállalási teljesítések változása (előző év = 100).....	71
13. ábra: Magánjavak összesített kereslete	81
14. ábra: Közjavak összesített kereslete	81

Édesapám emlékének.

1 Bevezető

1.1 A téma előzményei és célja

Az Európai Unió kulturális tevékenysége alig több mint 15 esztendő múltára tekint vissza. Legalábbis ezt állítja a legtöbb tanulmány, amely az elemzést az Európai Unió kulturális tevékenységének alapját jelentő Maastrichti Szerződésig vezeti vissza. Tény, hogy terület jogi alapját az Európai Unióról szóló szerződés 128. cikke teremti meg, viszont már a hetvenes évek végétől találkozhatunk olyan kezdeményezésekkel, amelyek különböző kulturális elképzelések mentén valósulnak meg. Ennyi idő már elegendő ahhoz, hogy egy adott irányvonal mentén fogantatott intézkedések hatásai nyomon követhetők, és esetleg mérhetők lehessenek.

Disszertációm központi kérdése, amelyre a választ keresem, hogy beszélhetünk-e kulturális politikáról az Európai Unióban? Hiszen egyrészt a Maastrichti Szerződés óta a kultúra deklaráltan tagállami kompetencia, s ennek megfelelően harmonizált jogszabályok kötelezően nincsenek. Másrészt viszont a Bizottság a kilencvenes évek közepétől kezdetben 3–4 éves, napjainkban viszont már hétéves koncepció köré szervezi a kulturális terület támogatását, gondosan alátámasztva elemzésekkel, dokumentumokkal. A kultúra része a mindenkori elnökség programjának is. Ennek szellemében viszont nehezen lehetne azt mondani, hogy az elképzelések mögött lenne politikai szándék.

A kultúra fontosságát és aktualitását az is jelzi, hogy az elmúlt években – magánkezdeményezés csírájából kinőve – soha nem látott ütemben követik egymást az európai kulturális politika formálását célzó nemzetközi konferenciák, méghozzá sokszor a legmagasabb politikai szint érdeklődésével kísérve. A 2004-ben Berlinben, 2005-ben Párizsban és Budapesten, 2006-ban Granadában megrendezett konferenciákon politikusok, szakértők, művészek nem kisebb célokat tűztek maguk elé, mint hogy egy közös platformon megvitassák az Európai Unió kulturális politikájának jövőjét. A 2005

novemberében megrendezett budapesti tanácskozáson – amelynek szervezésében magam és az általam vezetett iroda is részt vett – 600 résztvevő, 35 ország kulturális minisztériuma és 12 minisztere mellett José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke, valamint Ján Figel’ kulturális ügyekért felelős biztos is felszólalt. Ugyancsak jelzés értékű, hogy az Európai Bizottság a 2008-as évet a kultúrák közötti párbeszéd európai évének nyilvánította.

Annak tudatában, hogy egy alapvető és általánosan elfogadott kultúradefiníció megalkotása gyakorlatilag lehetetlen, viszont egy szűk, művészetmeghatározásra korlátozott használat az európai integráció kontextusában nem lenne célravezető, megközelítésemben igyekeztem egy használható, ám pragmatikus meghatározást találni. A kutatás keretében egyrészt minden olyan programot, politikát, kezdeményezést kulturálisként kezeltem, amely kulturális intézményeket támogathat. A kulturális intézmények közé sorolhatók többek között a kulturális egyesületek, a (köz és magán) kulturális intézmények, a kulturális szövetségek és csúcsszervek, a művészeti egyesülések, a múzeumok, az önkormányzatok és a minisztériumok osztályai stb. Ide sorolhatjuk a kulturális örökség megőrzését, a kortárs előadó- és vizuális művészetet, az irodalmat, a műfordítást, a könyv- és olvasáskultúrát, illetve a kulturális tartalomipart.

Aktualitása és fontossága ellenére, a téma tudományos szempontból lényegében feltáratlan területnek számít. A korábban készült anyagokból hiányzik az átfogó jelleg, az elméleti módszertan, a tudományos megközelítés. Ismerve a hazai és a nemzetközi forrásokat, adatgyűjtésem során nem találtam meg még a leginkább magától értetődő idősorokat sem, nemhogy ezek elemzését.

Megközelítésemben igyekszem végigkövetni a folyamatokat a hetvenes évek végétől napjainkig, a történeti megközelítés szempontjából szakaszokra bontva az időperiódust. Az első ilyen szakasz az 1992-ig, a Maastrichti Szerződés életbe lépéséig tart. Legfontosabb jellemzője a spontaneitás, amely mind igaz a politikai problémafelvetésre, a döntéshozatalra és a támogatások általános

rendszerére. A második szakasz 1992-től 1999-ig tartott. Ebben az időszakban az Európai Unióról szóló szerződés kulturális területre gyakorolt hatását két momentum kapcsán érhetjük tetten, mindkettő az anyagi támogatás alapján vezethető le. Az egyik irány a kulturális projektek, nemzetközi intézményi kulturális együttműködések támogatása. A másik irány a különböző szimbolikus tevékenységek kezdeményezése szerepének erősödése. A kultúra finanszírozásának jogi alapját megteremtő Maastrichti Szerződés 128. cikke szerint a Közösség közreműködik a tagállamok közti együttműködés előmozdításában, és ha szükséges, azok tevékenységének támogatására és kiegészítésére irányul a következő területeken:

- az európai népek kultúrája és történelme ismeretének és terjesztésének javítása,
- az európai jelentőségű kulturális örökség megőrzése és védelme,
- a nem kereskedelmi jellegű kulturális csere,
- a művészi és irodalmi alkotás, beleértve az audiovizuális szektort.

Az 1990-es évek nem igazán átfogó és a megfelelő szinteket csak részlegesen elérő kezdeményezéseit a jelenleg is tartó harmadik szakasz váltja 2000-ben, a kulturális keretprogramok új generációjának elindításával.

A fentieket a tagállamok kulturális politikájának kiegészítéseként, a szubszidiaritás elvének szem előtt tartásával kívánják megvalósítani. Ezt a hipotézist – miszerint annak köszönhetően, hogy a tagállamok a tárgyalásokon nemzeti érdekeket képviselve igyekeznek nemzetek feletti, európai kulturális politikát létrehozni, s az Unió kulturális politikája lényegében szimbolikus akciókra korlátozódik – a szakirodalom tudomásom szerint nem vizsgálta.

A fenti hipotézisen túlmutatva az értekezésben meg kívánom vizsgálni, hogy az elmúlt közel másfél évtized alapján, mintegy történeti kontextusban, milyen kilátásokkal tekinthetünk az elkövetkezendő időszak elé.

Disszertációm a fentiekben megfogalmazottak alapján hármas célkitűzést kíván megfogalmazni. Egyrészt tudományos mélységgel feltárja és összefüggéseiben leírja az elmúlt 30 esztendő kulturális politikai irányait az Európai Unióban. Másrészt, a tudományos módszer részeként, más

tudományágakból olyan elméleteket próbálok adaptálni, és gyakorlati szempontból alátámasztani, amelyek az első célkitűzés alapján fogalmazódnak meg. Végül a kutatás olyan átfogó idősorok összeállítását is célozza, amelyek megkönnyíthetik a politikai döntések értelmezését, meghozatalát, illetve, a jelen dolgozaton túlmutatva, további elemzések hasznos alapjául szolgálhatnak.

1.2 Az alkalmazott módszerek és azok indoklása

Az Európai Unió kulturális politikája tudományos szempontból lényegében feltáratlan terület. A disszertációhoz alapvetően a források négy típusát tudtam felhasználni.

Ez a négy forrás a következő:

- vonatkozó tudományos irodalom;
- intézményi dokumentumok;
- hivatalos és független elemzések;
- konferenciák, konferenciakötetek, előadások, interjúk.

A korábban már vázolt okok miatt a kutatás tárgyában tudományos irodalom csak igen korlátozott mértékben állt rendelkezésre. Ennek ellenére található kevés számú hazai és nemzetközi tudományos irodalom a témában. Ezek főleg rövidebb tanulmányok, szakmai folyóiratokban megjelent cikkek, általános tárgyú munkák kisebb fejezetei. Átfogóan a kultúra kérdéseit egyik sem elemzi. Az egyetlen szélesebb körű magyar nyelvű munka az én szerkesztésemben jelent meg, „Kultúra és az Európai Unió” címmel, ám ez is inkább egy oktatási segédanyagként közreadott tanulmánykötet. A munka elméleti megalapozásakor elsősorban tehát a határterületek szakirodalmára számíthattam.

Az egyik fontos forrásegyüttest jelentették a kutatás során az európai uniós intézmények különböző dokumentumai. Ebbe beletartoznak a különféle jogszabályok, alapszerződések, irányelvek, ajánlások, állásfoglalások,

intézményközi dokumentumok stb., függetlenül attól, hogy a Hivatalos Lapban megjelentek-e vagy sem. E forrásegyüttes jellemzője a száraz, de objektív megközelítés. Korlátozott mértékben, de kénytelen voltam bizonyos részeknél (főleg a strukturális alapok elemzésénél) internetes forrásokat is igénybe venni, mert európai méretű esettanulmány-gyűjtemény semmilyen más formában nem állt rendelkezésre. E dokumentumok elemzését – figyelembe véve, hogy a szakirodalom meglehetősen korlátozott számban áll rendelkezésre – a disszertáció egyik fontos önálló részének tartom.

A források harmadik csoportját a különböző hivatalos és független elemzések alkották. Kapcsolódásuk az előző csoporttal nagyon szoros, mert a legtöbb valamilyen uniós intézkedés hatásait elemzi. Voltak közöttük a hivatalos szervek számára készített anyagok, de akadtak független szervezetek, elemzők munkái is. Ám szemben az intézményi dokumentumokkal, az ilyen elemzések objektivitását sok esetben fenntartásokkal kellett kezeljem, mert a hivatalos anyagok az elvárt adatok irányába, a független tanulmányok pedig a szakterületi érdekek és a lobbizás irányába húztak el. Pontosan a kettő ellentétes iránya segítette a – remélhetőleg – reális kép kialakítását. A dolgozat során végig törekedtem rá, hogy a különböző elemzések bemutatásán túl saját tapasztalataimat, véleményemet is megfogalmazzam, és sok esetben ütköztessem a rendelkezésre álló eredményekkel.

A fenti három alapvető forrás mellett a kutatás során építhettem a különböző konferenciákon elhangzott, konferenciakötetekben megjelent, előadások alkalmával megismert információkra, de segítettek a munkámat szakértők interjúi is. Egy tapasztalt kolléga, egy nemzetközi szakértő, egy brüsszeli hivatalnok az európai kulturális politikával kapcsolatban számos kérdésben olyan összefüggésekre hívhatta fel a figyelmemet, amelyek semmilyen elemzésből korábban ki nem derültek. Segítségüket ezúton is köszönöm.

A fentiekben felsorolt rendelkezésre álló források feldolgozásához a következő kutatási módszert alakítottam ki:

- a téma behatárolása, a rendelkezésre álló információk feltérképezése;
- a legfontosabb problémák beazonosítása;
- az egyéb tudományterületek alkalmazható elméleteinek áttekintése;
- az adaptált elméletek európai kulturális politikára alkalmazása;
- az elmélet alkalmazási lehetőségeinek nyomon követése.

A kutatás kiindulópontja az Európai Unió kulturális tevékenységének behatárolása volt, illetve az elérhető, kutatható, elemezhető információk feltárása. A problémák behatárolásában sokat segített, hogy munkám során közel 10 éve rendszeresen keresem fel a témával foglalkozó európai nemzetközi konferenciákat. Ezen lépések során derült ki, hogy elméleti megközelítésben a korábbi elemzések a témát nem tárgyalták. Így tudományos eredményként célkitűzésem nem az volt, hogy alapvetően új elméletet fogalmazzak meg, hanem hogy új területre alkalmazzak és adaptáljak már meglévő tudományos elméleteket. A műhelyvita kapcsán elhangzott vélemények ebben az irányban is meghatározóak voltak a disszertáció végleges formáját tekintve.

A választott két fő elmélet a közjavak és a külső gazdasági hatás európai kulturális politikában értelmezhető megközelítése lett. Az elméleteket a kutatás során végig igyekeztem az alkalmazhatóság, a gyakorlati megvalósulás szűrőjén keresztül vizsgálni. Ez magyarázza azt, hogy amennyiben ilyen rendelkezésre állt, mindig konkrét intézkedéssel, megvalósult esettanulmánnyal támasztom alá az elmondottakat.

2 A kultúra az integráció történetében

Sok közös vonása ellenére, Európa a világtörténelemben soha nem volt igazán egységes. A közös európai identitás, ha egyáltalán létezik ilyen, egyelőre nem jelent meg a politika porondján. Mi lehet ennek az oka? Az eddigi egységesítési áramlatokhoz súlyos politikai háttér kapcsolódott (első és második világháború). Mára a viszonylagos összetartást követelő hidegháborúnak is vége. Ez persze nem azt jelenti, hogy konfrontáció híján Európa egység nélkül marad. Bár az 1500-as évektől földrészünk a világpolitika, a gazdaság központja, a XXI. századra ez már nem annyira egyértelmű, egyúttal ez jelenti az igazi kihívást is a kontinens számára. A mai Európa igazi problémája éppen az, hogy ha kialakulnának a világrend pólusai, ő ebből kimaradna. Ahogy Eric Hobsbawm, angol történész írja:

„Egyesek hiábavaló kísérleteket tesznek, hogy vitassák, miszerint az európai történelemnek egyáltalán van-e különleges szerepe a világtörténelemben. Mások szellemileg és politikailag elsáncolják magukat az „Európa-erőd”-ben. Voltaképpen merre is kellene tartanunk?” (Hobsbawm [2000], p. 11)

A történelmi zűrzavarnál, amelyben a földrész egysége gyökerezik, lehet, hogy van érdemesebb megoldás is. Lehet, hogy át kell gondolni Európa történelmét?

Amikor a nyugat-európai országokban – különösképp a második világháború tapasztalatai nyomán – vázlatosan kirajzolódtak az Európa egységesítésére irányuló törekvések, és ezek végül 1957-ben az Európai Közösségek megalapításához vezettek, a Római Szerződést megkötő hat állam elsősorban a gazdaság területén megvalósuló együttműködésben állapodott meg. A Szerződésben tudvalevőleg nem szerepelt a kultúra fogalma, de még az oktatásra is csak a szakképzéssel összefüggésben tértek ki. A Közösség is csak a hetvenes évek második felében kezdett behatóbban foglalkozni a kultúra és az oktatás kérdéseivel, amikor is egyre inkább érvényre jutott az a felismerés, miszerint egy olyan „európai közösség” létrehozása, amely az európaiak

identitásán alapul, nemcsak gazdasági, hanem egyúttal kulturális projektként is értelmezendő és kezelendő. Ahogy a földrajztudós Foucher fogalmaz: „Szívesen képzelem el az európai nemzeteket mint egy klasszikus festmény hatalmas alakjait, melyek mind világosan elkülönülnek a jelenetben – ám egységben tartja őket egy „távlati pont”, egy eredeti értelmében vett perspektíva szervező harmóniája.” (Foucher [1999])

Mi végre támogatja hát az Európai Unió a kultúrát? Mint látni fogjuk, az 1977 óta végzett kultúratámogatás mindenekelőtt az Európa Tanács, az Európai Parlament és az UNESCO részéről érkező impulzusok nyomán formálódott. A Közösség eleinte azonban csak a politika más területén megvalósuló támogatások keretében folytathatta ezt a tevékenységét. A kultúra és az európai identitás sekélyes megjelenését Ruokonen az 1985-ben felállított Adonino-bizottság tevékenységében látja, amely szerinte „sokakban azt a képet erősítette, hogy itt a megállapodott EU-elit próbál eladni egy ideológiát a folyamatban lévő eljárás legitimálása érdekében” (Ruokonen [1998], p. 92.). A kultúra csak azután kapott önállóan is helyet, miután 1993-ban az akkori tizenkét tagállam ratifikálta az Európai Uniót létrehozó szerződést, s annak részeként a ma 151. cikként (a korábbi 128. cikk) ismert passzust. Ez az a folyamat, amit a neofunkcionalizmus a spill over fogalmával szokott jellemezni (ld. pl. Kende [2003], Kiss [1997]). A cikk megteremti az Európai Unió azon programjainak, akcióinak és kezdeményezéseinek jogi alapjait, melyeket célzottan a Közösség területén folytatott kulturális tevékenységek támogatására hívnak életre.

A kultúra támogatásának egyik leglényegesebb törekvése, hogy kulturális programokkal, pályázatokkal segítse kibontakozni a tagállamokban a kulturális tevékenységek és kifejezésformák sokszínűségét, és rámutasson ezek különleges sajátosságaira. Ezzel egy időben a Közösség polgárai számára tudatosítani kívánja a művészet valamennyi területét érintő közös örökségünket, és hozzá kíván járulni annak megőrzéséhez. Huntington szerint is a NATO sikere a közös értékrend és filozófia, „az Európai Unió a közös európai kultúra terméke” (Huntington [1999], p. 206), mivel „a közös

kultúrájú országokra épülő nemzetközi szervezetek, mint például az Európai Unió, jóval sikeresebbek azoknál, amelyek megpróbálnak átívelni a kultúrák fölött”. (uo. p. 25.)

A korábbi Kaleidoscope-, Raphaël- és Ariane-program, valamint a 2000-től 2006-ig érvényben lévő Kultúra 2000 keretprogram évente több száz nemzetközi kulturális együttműködést, műfordítást támogatott, évről évre több mint 30 millió eurót szétosztva a terület pályázói között. Az 1991-től az európai audiovizuális ipar és a filmes együttműködések támogatására elindított MEDIA-program mellett számos emblemikus jelentőségű kiemelt eseményt is megrendeznek (Európa Kulturális Fővárosa, Európai Kulturális Hónap stb.). Összefoglalva, a közösségi kulturális támogatás egyik iránya leírható úgy, mint egy európai szinten értelmezhető közjóság létrehozása.

A 151. cikk hatása azonban túlmutat a kulturális intézmények együttműködésének támogatásán, amely viszont elvezet bennünket a közösségi kultúratámogatás egy másik vetületéhez. A cikk ezeken túlmenően ugyanis arról rendelkezik, hogy a Közösségnek az egyéb területeken folytatott tevékenysége során is figyelembe kell vennie a kulturális szempontokat. Így az Alapszerződésben foglalt előírások következményeképpen a kulturális dimenziók olyan más területek politikai stratégiáiban is szerepet játszanak, mint az oktatás, az ifjúság, a kutatás, a külkapcsolatok vagy a regionális fejlesztés. Mindenképpen szólnunk kell a nem kimondottan kulturális célú támogatásokról, ugyanis az EU kultúrára fordított támogatásain belül az „egyéb területek támogatása” túlnyomó többséget, egyes becslések szerint 80%-ot képvisel, ezen belül is legjelentősebb a strukturális alapok kultúratámogató szerepe.

E második megközelítésben a kultúra támogatása egyfajta külső hatást fejt ki egyéb más területekre.

2.1 A „kultúra” fogalmának definiálása

Elöljáróban óhatatlan a kultúra-fogalom pontosítása. A szakirodalom több mint 150 elfogadott kultúra-definíciót ismer [ld. egyebek mellett Rostoványi 1995].

A kultúra fogalmának Európa számos nyelvén egyik értelmezése a viszony-fogalom, és ugyanakkor a viszonyoknak viselkedésben, életmódban, társadalmi folyamatokban, továbbá az ezeket hordozó, kifejező, megjelenítő tárgyakban, szolgáltatásokban és szervezetekben (intézményekben) való megnyilvánulása (Koncz [2004a]). Az értékelési funkcióra helyezve a hangsúlyt, Koncz kiemeli a csoport tagjai által követett szabályok, elvek, normák összességét, illetve harmadik összefüggésben a szellemi dimenziót, amely a társadalom vagy társadalmi csoport tagjainak életmódjára utal.

„Naponta érzékeljük, hogy az EU mindhárom megközelítésben kultúrák találkozása. A legtágabb értelmezésben, az értékelő megközelítésben és a szellemi értelemben is Európa a görög, római, zsidó, keresztény kultúra; a gótika, a humanizmus, a reneszánsz, a reformáció, az ellenreformáció, a barokk, a felvilágosodás, a polgári szabadság küzdelmek múltjára épülő; ma a keleti kultúrák (pl. az iszlám) hatásait, szokásait is részben befogadó; az Atlanti-óceántól a keleti határvonalig (erről később, idáig terjed a római kereszténység, a gótika, a reneszánsz...) integrálódó (nem asszimilálódó, nem összeolvadó!) kultúrák találkozása.” (Koncz [2005], p.117.)

Így annak tudatában, hogy egy alapvető és általánosan elfogadott kultúra-definíció megalkotása gyakorlatilag lehetetlen, viszont egy szűk, művészet-meghatározásra korlátozott használat az európai integráció kontextusában nem lenne célravezető, megközelítésemben igyekeztem egy használható, ám pragmatikus meghatározást találni.

A kutatás keretében egyrészt minden olyan programot, politikát, kezdeményezést kulturálisként kezeltem, amelyek kulturális intézményeket támogathatnak. Kulturális intézmények közé sorolhatók többek között a kulturális egyesületek, a (köz és magán) kulturális intézmények, a kulturális szövetségek és csúcsszervek, a művészeti egyesülések, a múzeumok, az

önkormányzatok és a minisztériumok osztályai stb. Ide sorolhatjuk a kulturális örökség megőrzését, a kortárs előadó- és vizuális művészetet, az irodalmat, a műfordítást, a könyv- és olvasáskultúrát, illetve a kulturális tartalomipart.

Másrészt ezen felül szintén kulturálisként kezeltem minden olyan tevékenységet, amelyet ugyan nem kulturális intézmények hajtanak végre, de hatásukat tekintve kulturálisak, függetlenül attól, hogy az milyen program vagy politika eredménye. A kulturális turizmust abban azzal a megkötéssel vesszük figyelembe, hogy a kultúra kell legyen a tevékenység súlypontja. A tisztán kulturális profil mellett helyet adtunk regionális médiaprojekteknek és könyvtári programoknak is.

Az Európai Unió tevékenységét vizsgálva is két megközelítésben találkozunk kulturális termékekkel. Az egyik a gazdasági oldal, ahol pusztán megtestesült „árúként” kezelik a szektor termékeit, ebben az esetben a mögöttes eszmei-szellemi tartalom mellékes. Ilyen szabályozókkal például az áfa, a szerzői jog stb. területén találkozhatunk. Más szempontból a kultúrát a szellemi érték oldala felől közelítik. Ez esetben a döntéshozók Európa heterogén kultúrájára építve, az egyes tagállamok szintjén igyekeznek akciókat hirdetni. Az értekezés ez utóbbi megközelítésben vizsgálja az EU közösségi szintű kulturális tevékenységét.

Így kutatásom a kulturális szektor meghatározható tevékenységeit és ágazatait öleli fel. Ezek az alábbi kategóriákba sorolhatók inkább az érzékeltetést, mintsem a teljességre való törekvés céljából:

Kortárs és kreatív művészetek: tánc, zene, színház és dráma, opera, modern építészet, grafikai tervezés, plasztikai és vizuális művészetek, könyvek és olvasáskultúra, irodalom, az audiovizuális szektor (film, tv, rádió), multimédiás művészetek.

Az örökség szektora: történelmi helyszínek és emlékművek konzerválása és helyreállítása, archeológia, történelmi kutatás, múzeumok és galériák, kézműves mesterségek, levéltárak és könyvtárak.

A lista természetesen nem kimerítő. Ugyanakkor jelentős átfedés van az „örökség” és a „kortárs” kultúra között. Definícióm nem tartalmazza a vallást,

az „üzleti kultúrát”, vagy bizonyos politikai témákat, amelyek gyakran felkéredzkednek a fenti listára, például emberi jogok, tolerancia, demokratikus fejlődés és más hasonló kérdések. Mindezeket az Európai Bizottság is külön kezeli.

2.2 A kultúra szerepe a jogrendszerben és a döntéshozatalban

Az Európai Unió kultúrpolitikájáról beszélve nem lehet a szokásos „már az 1947-es a Római Szerződésben is...” frázissal kezdeni a terület bemutatását. Az Európai Unió létrejöttét a földrész megosztottsága tette lehetővé. Áttekintve az integráció történetét, a kezdeti közös gazdaságerősítés felől a mind átfogóbb politikai, társadalmi átszövődések irányába halad a közös Európa. Már a második világháború után létrejött gazdasági egység is elsősorban politikai döntés volt. Ma az integráció a bevonni kívánt országokon kívül a már bevontakat is egyre több irányból kényszeríti (valamilyen értelemben) az egységre. Napjainkban az Unió nem adja fel a küzdelmet, és törekszik arra, hogy a világ egyik vezető gazdasági hatalma legyen, ezzel párhuzamosan egyre nagyobb figyelem fordul a szellemi hatalom fenntartása felé is.

2.2.1 A kultúra Maastricht előtt

Boross László az Európai Unió jogrendszerét a következő tematikus felosztással jellemzi (Boross [2005]). A kulturális témájú jogszabályokat, elsősorban ajánlásokat találhatunk az építészet, a vizuális művészetek, a film- és audiovizuális média, a táncművészet, a művészeti oktatás és gyakorlat, a könyvkultúra, a zene, a kulturális örökség és a színházművészet területén. Főként ott lép fel az EU pl. az irányelv erősebb jogi eszközével, ahol valamilyen közösségi érdek sérülhet.

Boross konkrét példát nem hoz, de ilyen például a televíziós reklámok szabályozása. Attól kezdve ugyanis, hogy az EU a tagállamok számára biztosítja a műsorok szabad terjesztését és vételét, óhatatlanul be kell avatkoznia a műsorok tartalmi összeállításába is, hiszen az eltérő nemzeti

szabályozások más és más feltételeket biztosítanak az egyes tagállamokban, ami viszont befolyásolná a szabad versenyt és a javak szabad áramlását.

Az Európai Unió létrehozásáról szóló szerződés (Maastricht, 1992) előtt az Európai Közösségben (EK) nem volt szerződéses alapja a kulturális együttműködésnek, sőt, a tagállamok kifejezetten arra törekedtek, hogy a kultúra ne kerüljön az EK fennhatósága alá. Az Európai Gazdasági Közösséget (EGK) létrehozó 1957-es Római Szerződésben a felek a közösségi építkezés gazdasági útját választották, a kultúra egészét kizárólag nemzeti ügynek tekintve. A Római Szerződés érvényét kimondták a nem kifejezetten gazdasági területekre is, ha azoknak gazdasági összefüggései, illetve következményei voltak, de a szerződésben csupán az oktatásról esik szó konkrétan, amennyiben az közvetlenül kapcsolódik a gazdasághoz, azaz a munkaerő képzésének és szabad áramlásának kérdéséhez. A kultúra integrációs szerepének teljes mértékű figyelmen kívül hagyása szinte megdöbbentő, ha arra gondolunk, hogy az európaiságot a gondolkodók a történelem során végig a kultúrában látták. „A teljesebb európai egység a kulturális kohéziós erők nélkül nem tud kibontakozni, (...) a kultúra olyan humán erőforrás, amely nélkül a gazdasági integráció is elveszítené dinamizmusát.” (Máld [1995a] p. 62)

A Római és a Maastrichti Szerződés közötti időszakban a Közösség a hagyományosan értelmezett kultúra számos területén is megkezdte tevékenységét rendeleteken, irányelveken és a Bizottság kommunikációin keresztül. Az Európai Parlament 1974-ben hozta első határozatát az európai kulturális örökség védelméről (Resolution of the European Parliament... [1974]), majd a nyolcvanas években az Európai Kulturális Főváros kezdeményezés (Resolution of the Ministers... [22.06.1985.]), a fiatalok kedvezményes múzeumlátogatási lehetősége (Resolution of the Ministers... [31.12.1985]), az építészeti örökség védelme (Resolution of the Ministers... [1986]), illetve a műfordítás, a könyvkiadás és olvasáskultúra támogatása (Resolution of the Council and of the Ministers... [1989]) tartoztak a főbb területek közé. 1990-től tovább bővült a Közösség kulturális tevékenysége:

beindult az Európai Kulturális Hónap kezdeményezés (Conclusions of the Ministers for Culture... [1990]), határozat született a művészek és a művészetek adminisztrációjával foglalkozók szakképzéséről (Resolution of the Council and the Ministers... [1991]), a színházak támogatásáról (Resolution of the Ministers for Culture... [1991]), illetve bevezették az európai irodalmi és műfordítási díjat (Information from the Commission... [1990]).

Koncz Gábor (Koncz [2005]) az unió lényegét kulturális szempontból a „+1 alapszabadság” elvében látja. A négy alapszabadság mellett az ötödiknek a tulajdonképpen kiindulást, az eszmék szabad áramlását tarja, amely ma már magától értetődő. Az integráció családokat és személyeket érintő kulturális váltása, és sokak számára megrázó eseménye és folyamata a személyek szabad mozgásának kiteljesedése. Versenyre, a termelési és szolgáltatási szerkezeti változásokra, a minőségpolitika átgondolására az áruk, a szolgáltatások liberalizálása kényszerít.

Az alapszerződések módosításainak tárgyalásain a kultúrát sem lehetett sokáig a szőnyeg alá söpörni. Kérdés csupán a szabályozás mikéntje volt. Európa történelmi heterogeneitása másfajta megközelítést kívánt, mint a beolvasztást. Céljuk egy érzés, az európai polgárság tudatának megteremtése volt, amin korántsem egységesítést, vagy kultúrák háttérbe szorítását, hanem a megosztott kulturális identitásra épülő „Európai Unió és Kultúrák Közössége” megteremtését értették. Ez inkább régiókat, országokat, kultúrákat közelít egymáshoz, mintsem közös kultúrát alakít ki.

Az EK tehát 1992-ig szűken értelmezte a kultúrát, és nem volt rá vonatkozó egységes álláspontja. Ugyanakkor megállapítható, hogy az Európai Unióról szóló szerződés hozta hirtelen fordulatnak voltak politikai előzményei, hiszen az Európai Tanács 1983-as Stuttgarti Ünnepi Deklarációjában (Solemn Declaration... [1983]), amelyben az Európai Unió megalapításáról nyilatkoztak az állam- és kormányfők, külön pontot szenteltek a kulturális együttműködés erősítésének (az Európa Tanáccsal szorosan együttműködve), amelyet a fent említett kulturális határozatok és tevékenységek révén igyekeztek megvalósítani.

Amint láttuk, az Európai Unió történetében a kilencvenes évek előtt aláírt alapszerződésekben nem találunk említést a kulturális együttműködés szabályozási kereteiről, azaz a kultúra közösségi politikaként nem jelenik meg. Az 1992-es Maastrichti Szerződés változtatott ezen a helyzeten, elsőként említi ugyanis közösségi szerződésben a kulturális javakat mint speciális árucikkeket, s 128. cikkében megfogalmazza a közösséggel szemben támasztott elvárásokat a kulturális együttműködés területén. A cikk jelenti az Unió kulturális politikájának alapját, ezen a későbbi szerződések csak kis mértékben változtattak.

2.2.2 A Maastrichti Szerződés hatása a kultúrára

A Közösség történetében alapokmányi szinten először a Maastrichti Szerződés foglalkozik a kultúra kérdésével. A szerződés új szemponttal gazdagította az Európai Unió tevékenységét: az alapokmányban is megjelent a kultúra mint releváns tényező. Kibontotta és új elemekkel gyarapította a kultúrát érintő kérdéseket.

Az Európai Unióban egyre gyakrabban vetődött fel a gazdasági és politikai integráció sikere nyomán egy közös kulturális politika létrehozásának igénye, illetve az európai identitás közösségi értelmezése. Rónai Iván (Rónai [2005]) elfogadott nézetnek tartja, hogy a kulturális konvergencia európai integrációt elmélyítő funkciója bátorította fel a közös kulturális politikáért és identitásért síkraszálló politikusokat. Előrelépés jelent viszont az Európai Unióról szóló szerződés az egyén szerepének felértékelődésében, mert annál érdekeltőbb lesz az integráció támogatásában, minél inkább magáénak érzi azt (Rostoványi [1999]).

Az alapszerződésben már rögtön a Preambulum elején, a 6. bekezdésben leszögezik a „Magas szerződő felek”, hogy az Európai Unió létrehozásának célja a közös kulturális gyökerekre építve mélyíteni az integrációt.

Preambulum

...

AZZAL AZ ÓHAJJAL, hogy elmélyítsék a népek közötti szolidaritást, miközben történelmüket, kultúrájukat és hagyományaikat tiszteletben tartják,

Hasonló tartalmú kijelentést tesznek a negyedik rész 182. cikkében a Dániával, az Egyesült Királysággal, Franciaországgal és Hollandiával speciális kapcsolatban álló tengerentúli országok és területek kapcsán. A szoros gazdasági és társadalmi kapcsolatokon belül külön kiemelik a kulturális fejlődés fontosságát.

182. cikk

A tagállamok egyetértenek azzal, hogy a Dániával, Franciaországgal, Hollandiával és az Egyesült Királysággal különleges kapcsolatban álló, Európán kívüli országok és területek társuljanak a Közösséggel. Ezeket az országokat és területeket (a továbbiakban: országok és területek) e szerződés II. melléklete sorolja fel.

A társulás célja az országok és területek gazdasági és társadalmi fejlődésének előmozdítása, valamint közöttük és a Közösség egésze között szoros gazdasági kapcsolatok létrehozása.

*Az e szerződés preambulumban foglalt elveknek megfelelően a társulás elsődlegesen ezen országok és területek lakosai érdekeinek és jólétének előmozdítását szolgálja annak érdekében, **hogy hozzásegítse őket az általuk kívánt gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődéshez.***

Konkrétabban fogalmaz a 3. cikk (q) pontja, amely a közösségi célkitűzések közé sorolja a kultúrát: „hozzájárulás a minőségi oktatáshoz és szakképzéshez, valamint a tagállamok kultúrájának virágzásához”.

3. cikk

(1) A 2. cikkben foglaltak megvalósítása céljából a Közösség tevékenysége — e szerződés rendelkezései és az abban meghatározott ütemezés szerint — a következőket foglalja magában:

a) a tagállamok között az áruk behozatalára és kivitelére vonatkozó vámok és mennyiségi korlátozások, valamint minden más, azokkal azonos hatású intézkedés tilalma;

b) közös kereskedelempolitika;

c) belső piac, amelyet az áruk, a személyek, a szolgáltatások és a tőke tagállamok közötti szabad mozgását gátló akadályok eltörlése jellemez;

d) a személyek belépésére és mozgására vonatkozó intézkedések a IV. címben foglaltak értelmében;

e) közös politika a mezőgazdaság és a halászat területén;

f) közös politika a közlekedés területén;

g) olyan rendszer, amely megakadályozza a belső piaci verseny torzulását;

h) a tagállamok jogszabályainak közelítése a közös piac működéséhez szükséges mértékben;

i) a tagállamok foglalkoztatáspolitikája közötti koordináció előmozdítása abból a célból, hogy egy összehangolt foglalkoztatási stratégia kialakítása által növeljék eredményességüket;

j) szociálpolitika, amely magában foglalja az Európai Szociális Alapot;

k) a gazdasági és társadalmi kohézió erősítése;

l) környezetpolitika;

m) a közösségi ipar versenyképességének erősítése;

n) a kutatás és a technológiai fejlesztés előmozdítása;

o) a transzeurópai hálózatok létesítésének és fejlesztésének ösztönzése;

p) hozzájárulás az egészségvédelem magas szintjének eléréséhez;

q) hozzájárulás a minőségi oktatáshoz és szakképzéshez, valamint a tagállamok kultúrájának virágzásához;

r) fejlesztési együttműködési politika;

s) a tengerentúli országok és területek társulása a kereskedelmi forgalom növelése és a gazdasági és társadalmi fejlődés közös elősegítése érdekében;
t) hozzájárulás a fogyasztóvédelem erősítéséhez;
u) intézkedések az energiaügy, a polgári védelem és az idegenforgalom területén.

A kulturális javak védelmének érdekében az EU-szerződés 30. cikke egyebek mellett lehetővé teszi a tagállamok számára az áruk szabad mozgásának korlátozását a nemzeti kincseik védelme érdekében, annak ellenére, hogy az áruk szabad áramlása talán a legелеmibb összetevője az egységes európai piacnak, így az egész EU működésének. Ezzel tehát elismerik a tagállamok azon hatáskörét, hogy „a művészeti, történelmi vagy régészeti értéket képviselő nemzeti kincsek”, vagyis a nemzeti kulturális örökség részét képező kulturális javak védelmét önálló nemzeti jogszabályokon keresztül valósítsa meg. E korlátozó intézkedések ugyanakkor nem válhatnak a tagállamok közötti önkényes megkülönböztetés vagy álcázott kereskedelmi korlátozás eszközévé. Buzinkay Péter (Buzinkay [2003]) felhívja ezzel a rendelkezéssel kapcsolatban a figyelmet arra, hogy a műtárgyvédelem közösségi szemszögéből nézve nem egyéb, mint a szabadkereskedelemnek csupán egyfajta kényszerű korlátozása, amely eszközzel csak indokolt esetben, szükség esetén bizonyítás terhe mellett élhetnek a tagállamok. Az áruk szabad áramlását a vámunió felállítása és a tagországok közötti mennyiségi korlátozások eltörlése biztosítja.

30. cikk

A 28. és a 29. cikk rendelkezései nem zárják ki a behozatalra, a kivitelre vagy a tranzitárukra vonatkozó olyan tilalmakat vagy korlátozásokat, amelyeket a közérkölcс, a közrend, a közbiztonság, az emberek, az állatok és növények egészségének és életének védelme, a művészi, történelmi vagy régészeti értéket képviselő nemzeti kincsek védelme vagy az ipari és kereskedelmi tulajdon védelme indokol. Ezek a tilalmak és korlátozások azonban nem lehetnek

önkéntes megkülönböztetés vagy a tagállamok közötti kereskedelem rejtett korlátozásának eszközei.

A kereskedelmi korlátozást a visszaszolgáltatásról szóló szabályozások teszik végrehajthatóvá. A tagállamok területéről jogellenesen kivitt műtárgyak tekintetében a 93/7/EGK irányelv írja elő a jogellenesen kivitt kulturális tárgyak visszaadása érdekében a nemzeti jogrendszerekbe illesztendő szabályozókat (Council Directive 93/7/EEC... [1993]).

A kultúra szerepének előtérbe kerülésével a Közösség tevékenységének egyéb területein is felmerült az igény a kulturális értékek szerepének átgondolására, speciális helyük kialakítására. Ilyen területek a szabad árumozgás, az oktatás, a kutatás, a környezet, a társadalom és a régiókkal foglalkozó politikák. Konkrét lépéseket az Unió eddig a műkincsvédelem, a forgalmi adó és a szerzői jogok területén tett. A Schengeni Egyezmény életbe lépésétől az Európai Unió tagállamai között szabaddá vált az áruk, a személyek forgalma, megszüntetve a tagállamok között mindenféle rendszeres határ-, illetve vámellenőrzést, szükségessé vált viszont a közös külső határokon az ellenőrzés megszigorítása, valamint az egyes tagállamok nemzeti kulturális örökségének részét képező kulturális javak védelmének újfajta közös szabályozása, illetve kölcsönös védelme. A nemzeti műkincsek védelmére két kiegészítő intézkedést hozott a Miniszterek Tanácsa. A Tanács rendeletet alkotott (Council Regulation 3911/92/EEC...) a kulturális javak kiviteléről, valamint a kulturális javak exportjáról szóló irányelv (Council Directive 93/7/EEC...) a közösségi kulturális örökség biztosabb védelme irányába mutat, és eredményesen. Hiszen az Európai Bizottságnak a rendelet és az irányelv alkalmazásának gyakorlatáról szóló jelentése (Report from the Commission to the Council [2000]) megállapítja, hogy e jogszabályok hozzájárultak a tagországok örökségének védelméhez. Ugyanakkor egyes tagországok részéről felmerültek módosítási javaslatok is a hatékonyabb védelem érdekében. A rendeletet amiatt hozták, mert a vámunió létrejöttével minden tagországnak biztosítani kell az EU külső vámhatárainak

ellenőrzését, azaz harmadik országba történő kivitelkor is biztosítani kell, hogy a többi tagország területéről származó kulturális javak is jogszerűen hagyhassák el az Unió területét. Az európai kulturális javak védelme a cél, éppen ezért az engedélyezési eljárás alá vont tárgyak köre meglehetősen szűk. Rónai tanulmánya (Rónai [2005]) szerint a végső szabályozás annak a kompromisszumnak az eredménye, hogy egyes tagországok liberálisabb kivitelt, mások viszont szigorúbb és nagyobb műtárgykört érintő szabályozást szerettek volna.

A 30. cikk alapján irányelv írja elő a tagállamoknak a kulturális javak visszaszolgáltatásának szabályozását a tagállamok területéről törvénytelenül kivitt kulturális javak tekintetében (Council Directive 93/7/EEC...). A szabályozás e két kezdeti lépése – az áruk szabad mozgását figyelembe véve, valamint támogatva a tagországok közti kooperációt – célul a pótolhatatlan értékek védelmét tűzte ki. Belátható tehát a szabad áruforgalom e tekintetben történő jogos korlátozása. Ha a műtárgy jogszerűen került az ország területére, a kiviteli engedélyt annak a tagországnak a kompetens hatósága adja ki, amelyből a műtárgyat kivinni szándékozzák, függetlenül attól, hogy honnan ered a műtárgy. Ez az engedély maximum 12 hónapig érvényes az Unió egész területén.

A fentiek alapján az EU a kulturális javak védelmét megosztva látja el közösségi és tagállami szinten. A Közösség külső határain kifelé irányuló műtárgyforgalom ellenőrzését közösségi szabályok alapján, egységes rend szerint kell végezni, a nemzeti kulturális örökség védelme viszont a tagállamok saját feladat- és hatásköre.

Az adott tagállam jogszabályai szerint védett kulturális javakat a tagállam előírásai szerint nem, vagy csak különleges engedéllyel lehet a tagállam területéről véglegesen kivinni. Ha kiviteli tilalommal vagy korlátozással élnek, az értelemszerűen a tagállam határáig terjed, és nem függ attól, hogy a célország az EU tagja vagy sem. Ugyanez igaz az ideiglenes céllal (pl. kiállítás) külföldre vitt műtárgyak esetében is.

Buzinkay (Buzinkay [2003]) még a csatlakozásunk előtt írt cikkében arra az érdekes jogi helyzetre hívja fel a figyelmet, hogy Magyarország keleti és déli határain, valamint Ferihegyen áll fenn az a helyzet, amikor egyszerre kell érvényesíteni a szigorú magyar és a kevésbé szigorú uniós szabályokat. Ugyanitt felhívja a figyelmet, hogy a csatlakozás után jelentős legális műtárgykivitel indulhat meg az Európai Unió irányába, ahogy történt ez Portugália esetében is. Arról nincs elérhető adat, hogy 2004 májusa után mi történt.

A tagállamok jelölik ki a kulturális javak kiviteli engedélyezését (List of authorities... [1996]) és felügyeletét (List of central authorities... [2000]) ellátó központi szerveket, valamint korlátozhatja a hatékonyabb ellenőrzés érdekében a vonatkozó feladatokat ellátó vámhivatalok számát (List of customs offices... [2000]). A közösségi szabályozás mellett fennmaradhattak a kétoldalú megállapodások is, egyes tagországok, így Franciaország vagy Olaszország, a kiviteli engedély előfeltételeként kétoldalú megállapodások keretében kölcsönösen megkövetelik egy kísérő dokumentum meglétét arról, hogy a kérdéses műtárgy jogszerűen van az ország területén és szabadon forgalmazható (Rónai [2005]).

Az Amszterdami Szerződés a verseny, az adózás és a jogszabályok közelítésének közös szabályairól szóló VI. címe 2. szakasz, 87. cikk (d) pontjában a kulturális javak mint speciális árucikkek kérdésével foglalkozik, amely szerint a közös piaccal összeegyeztethető „a kultúrát és a kulturális örökség megőrzését előmozdító támogatás, ha az a Közösségen belüli kereskedelmi és versenyfeltételeket nem befolyásolja a közös érdekek ellentétes mértékben”.¹ Mivel jogosulatlan előnyöket nyújtana egyes vállalkozásoknak, és ezzel a tagállamok közti kereskedelmet befolyásolná, így az uniós versenyszabályok szigorúan tiltják a gazdasági szereplők állami támogatását.

---

¹ ASZ 92. cikk (2) bekezdés (d) pont

87. cikk

(1) Ha e szerződés másként nem rendelkezik, a közös piaccal összeegyeztethetetlen a tagállamok által vagy állami forrásból bármilyen formában nyújtott olyan támogatás, amely bizonyos vállalkozásoknak vagy bizonyos áruk termelésének előnyben részesítése által torzítja a versenyt, vagy azzal fenyeget, amennyiben ez érinti a tagállamok közötti kereskedelmet.

...

(3) A közös piaccal összeegyeztethetőnek tekinthető:

a) az olyan térségek gazdasági fejlődésének előmozdítására nyújtott támogatás, ahol rendkívül alacsony az életszínvonal vagy jelentős az alulfoglalkoztatottság;

b) valamely közös európai érdeket szolgáló fontos projekt megvalósításának előmozdítására vagy egy tagállam gazdaságában bekövetkezett komoly zavar megszüntetésére nyújtott támogatás;

c) az egyes gazdasági tevékenységek vagy gazdasági területek fejlődését előmozdító támogatás, amennyiben az ilyen támogatás nem befolyásolja hátrányosan a kereskedelmi feltételeket a közös érdekekkel ellentétes mértékben;

d) a kultúrát és a kulturális örökség megőrzését előmozdító támogatás, ha az a Közösségen belüli kereskedelmi és versenyfeltételeket nem befolyásolja a közös érdekekkel ellentétes mértékben;

e) a támogatás olyan egyéb fajtái, amelyeket a Tanács a Bizottság javaslata alapján, minősített többséggel hozott határozatával határoz meg.

A 87. cikk gyakorlati alkalmazása azt jelenti, hogy a tagállamoknak bejelentési kötelezettségük van az Európai Bizottságnál, amennyiben a kulturális területet kívánják támogatni. A Bizottság, megvizsgálva a támogatás célját, dönt, és a döntést a Hivatalos Lapban is nyilvánosságra hozza.

A közös kereskedelempolitikával foglalkozó IX. cím leszögezi, hogy az Unió kereskedelempolitikájának egységes elveken kell alapulnia. A szolgáltatások és a szellemi tulajdonjogok kereskedelmére vonatkozó nemzetközi megállapodásokról szóló tárgyalásokat a Tanács felhatalmazása alapján a

Bizottság végzi. A Tanács és a Bizottság közösen biztosítja, hogy a megtárgyalt megállapodások a belső közösségi politikákkal és szabályokkal összeegyeztethetők legyenek. A kulturális és audiovizuális szolgáltatásokra vonatkozó tárgyalások ugyanakkor a Közösség és a tagállamok megosztott hatáskörében maradtak.

133. cikk

...

(6) A Tanács nem kötheti meg a megállapodást, ha az olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek túlterjeszkednének a Közösség belső hatáskörén, különösen, ha a tagállamok törvényeinek vagy rendeleteinek harmonizációját eredményeznék olyan területeken, amelyeken e szerződés az ilyen harmonizációt kizárja.

E tekintetben, a kulturális és audiovizuális szolgáltatások, az oktatási szolgáltatások, valamint a szociális és humán-egészségügyi szolgáltatások kereskedelmére vonatkozó megállapodások, az (5) bekezdés első albekezdésétől eltérve, a Közösség és a tagállamok megosztott hatáskörébe tartoznak.

Ennek megfelelően az ilyen megállapodások megtárgyalásához, a 300. cikk megfelelő rendelkezéseivel összhangban meghozott közösségi határozaton felül, a tagállamok közös egyetértésére is szükség van. Az így megtárgyalt megállapodásokat a Közösség és a Tagállamok együttesen kötik meg.

Az alapszerződés végrehajtására 1992-ben irányelvet (A Tanács 92/77/EGK irányelve... [1992]) fogadtak el a kulturális javakat terhelő forgalmi adó témájában, amely kezdeményezés lényege, hogy könyvek, kiállítások, múzeumok, mozibelepők és még egy sor más kulturális áru ára csak csökkentett mértékű forgalmi adót tartalmazzon.

Jelentős haladást értek el a szerzői jog és szomszédos jogok fejlődésében. Irányelv született a kölcsönzés/bérbeadás kérdésében (Council Resolution... [14 May 1992], A Tanács 92/100/EGK irányelve... [1992]), a szerző halála

utáni védelem 70 évre való kiterjesztésében (A Tanács 93/98/EGK irányelve... [1993]), a műholdas és kábeles sugárzás jogi szabályozásában (A Tanács 93/83/EGK irányelve... [1993]), valamint a kiadói jogok területén (Green Paper [1995]).

A szerzői jogi törvényhez kapcsolódó közösségi kölcsönzési jogok kérdését szabályozó 92/100/EGK irányelv lehetőséget ad arra, hogy egyes intézmények mentességet élvezzenek a kölcsönzéssel kapcsolatos szerzői jogi kötelezettségek alól. Így például (Rónai [2005]) Olaszországban az állami könyvtárak a könyvkölcsönzés során mentesülnek a szerzői jogdíj megfizetése alól. Az Európai Bizottság a Tanács részére készített jelentésében felveti azonban, hogy egyes tagországok nem megfelelően honosították az irányelvet. Ez azzal is járhat, hogy egyes országokat jogi szabályaik kiigazítására köteleznek.

Az alapszerződés XI., Szociálpolitika, oktatás, szakképzés és ifjúság címének oktatással és képzéssel foglalkozó harmadik fejezete éppen a kulturális és nyelvi szempontok szem előtt tartásával határozza meg a közösségi kompetenciák és a szubszidiaritás határát ezen szakpolitika tekintetében. A közös célok – nagy hasonlóságot mutatva a 151. cikkben foglaltakkal – a kulturális különbségekre hivatkozva kizárja a jogharmonizációt, és a közös fellépéseket lényegében a nemzetek feletti célok támogatására korlátozza.

149. cikk

(1) A Közösség a tagállamok közötti együttműködés ösztönzésével és szükség esetén tevékenységük támogatásával és kiegészítésével hozzájárul a minőségi oktatás fejlesztéséhez, ugyanakkor teljes mértékben tiszteletben tartja a tagállamoknak az oktatás tartalmára és szervezeti felépítésére vonatkozó hatáskörét, valamint kulturális és nyelvi sokszínűségüket.

Ezek az elvi tételek alapozzák meg, vezetik be az EK-szerződésben az új „Kultúra” (IX.) címet és emelik – hasonlóan az oktatáshoz, a kutatáshoz – a közösségi politikák szintjére.

A kultúra szerepének előtérbe kerülését az is jelzi, hogy a Szerződés említett részét – pontosan a IX. cím 128-as cikkét – kizárólag a kultúrának szenteli. Ratifikálása óta ez jelenti a kulturális szabályzók vezérmotívumát. Nem találni későbbi – kultúrával kapcsolatos – tervezetet, döntést, határozatot, vagy akár pályázati kiírást, amelyben ne lenne utalás e cikkekre.

151. cikk

(1) A Közösség hozzájárul a tagállamok kultúrájának virágzásához, tiszteletben tartva nemzeti és regionális sokszínűségüket, ugyanakkor előtérbe helyezve a közös kulturális örökséget.

(2) A Közösség fellépésének célja a tagállamok közötti együttműködés előmozdítása és szükség esetén tevékenységük támogatása és kiegészítése a következő területeken:

— az európai népek kultúrája és történelme ismeretének és terjesztésének javítása;

— az európai jelentőségű kulturális örökség megőrzése és védelme;

— nem kereskedelmi jellegű kulturális cserék;

— művészeti és irodalmi alkotás, beleértve az audiovizuális szektort is.

(3) A Közösség és a tagállamok erősítik az együttműködést harmadik országokkal és a kultúra területén hatáskörrel rendelkező nemzetközi szervezetekkel, különösen az Európa Tanáccsal.

(4) A Közösség az e szerződés egyéb rendelkezései alá tartozó tevékenysége során, különösen kultúrái sokszínűségének tiszteletben tartása és támogatása érdekében, figyelembe veszi a kulturális szempontokat.

(5) Annak érdekében, hogy hozzájáruljon az e cikkben említett célkitűzések eléréséhez, a Tanács:

— a 251. cikkben megállapított eljárásnak megfelelően, a Régiók Bizottságával folytatott konzultációt követően ösztönző intézkedéseket fogad

*el, kizárva azonban a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek bármilyen összehangolását. A Tanács a 251. cikkben megállapított eljárás során mindvégig egyhangúlag határoz;
— a Bizottság javaslata alapján, egyhangúlag ajánlásokat fogad el.*

A szerződés kapcsán érdemes kiemelni két olyan motívumot, amelyek elsődlegesen jellemzik a Közösség hozzáállását a kulturális ügyekhez. Az egyik, hogy a kultúra vonatkozásában az Európai Unió nem törekszik arra, hogy előíró magatartást tanúsítson. Sokkal inkább kiegészíti a tagállamok tevékenységét. Ezt a funkciót a komplementaritás elvének szokták nevezni (Kende–Szűcs [2005]). A hangsúly a kultúra közösségi támogatásán, a kulturális tevékenység ösztönzésén van, a döntés joga azonban alapvetően a tagállamok kezében, azaz nemzeti szinten marad. A másik fontos elv, amely maradéktalanul kell, hogy érvényesüljön az uniós kulturális politika területén is, a szubszidiaritás elve.

A cikk hátránya viszont, hogy jogi kényszerítő ereje alig érezhető, mivel a Közösség a területen csak „bátorítja”, „előmozdítja” az együttműködést, a szubszidiaritás elvét követve (azokon a területeken, amelyek nem tartoznak kizárólagos hatáskörbe, az Unió csak akkor és annyiban jár el, amikor és amennyiben a megtenni szándékozott intézkedés céljait a tagállamok sem központi, sem regionális vagy helyi szinten nem tudják kielégítően megvalósítani, így azok a tervezett intézkedés terjedelme vagy hatása miatt az Unió szintjén jobban megvalósíthatók) a közös szabályozást, a jogi harmonizációt ezáltal kizárja. Így a cikk az Európai Bíróság előtt hivatkozási alapot teremt a közös kulturális örökséget előtérbe helyező, ám a közös európai gyökereket kihangsúlyozó közösségi akciók számára. A jövő kulturális politikáját sürgető elemzésünkben (Kaufmann–Rauning [2003]) a szerzők ezt úgy fogalmazták meg, hogy az Maastrichti Szerződés 128. cikke felfogásának kettőssége rögtön az első bekezdésen lemérhető. Egyszerre akarják előtérbe helyezni a közös örökséget és tiszteletben tartani a regionális sokszínűséget.

Az 1999 májusában hatályba lépett Amszterdami Szerződés nem érintette érdemben a 128. cikk szövegét. A bővülő szerződés következtében 151-re átszámozott paragrafusnak csupán a (4) bekezdése egészült ki, azaz a Közösség egyéb tevékenysége során figyelembe veszi a kulturális szempontokat *„különösen abból a célból, hogy kultúrái sokszínűségét tiszteletben tartsa és támogassa.”*²

Joost Smiers tanulmányában (Smiers [2002]) az Amszterdami Szerződés 151. cikkével összefüggésben az Európai Közösség kulturális területen játszott szerepét tárgyalja. A tanulmány kiindulási pontja és többször is visszatérő gondolata, hogy a 151. cikk a szubszidiaritás szellemében többé-kevésbé kiegyensúlyozottan elosztja a hatásköröket. Egyrészt a kulturális politikát a lehető legalacsonyabb szinten kell megvalósítani: a tagállamok, régiók, helyi önkormányzatok szintjén. Másrészt a tagállamoknak, régióknak együttműködniük, kooperálniuk kell. Harmadrészt a Közösségnek a kultúrpolitikában aktív szerepet kell vállalnia, amennyiben a Közösség bármely tevékenysége során figyelembe kell vegye a kulturális aspektusokat. A szerző jogos meglátása, hogy az utolsó pont végrehajtása némiképp háttérbe szorult az elmúlt években. Tény viszont, hogy ennek a „figyelembevételnek” a nyomon követése nem a legegyszerűbb feladat. Az Európai Bizottság 1996-os jelentése (First report... [1996]) kiindulópontnak veszi a Maastrichti Szerződés 128. cikk (4) pontját, ám a munka ezzel szemben nem vizsgálja a Közösség kulturális támogatási lehetőségeit, programjait. Élesebb megközelítésükben Kaufmann és Rauning tanulmányukban egyenesen a „végre nem hajtott nagy lehetőségnek” tartják a 151. cikk 4. bekezdését (Kaufmann–Rauning [2003], p.22.).

A Maastrichti Szerződés óta a cikknek érdemben csak egy bekezdése változott. A (4) bekezdés kiegészült a következő fél mondattal: „kultúrái sokszínűségének tiszteletben tartása és támogatása érdekében, figyelembe veszi a kulturális szempontokat.” (Fazekas Judit, dr. [2001])

---

² MSZ 128./ASZ 151. cikk (4) pont

A „bátorító” közösségi akciók közös döntési eljárásban és minősített többséggel hozott határozatban születnek.³ A fentiek alapján kimondható, az EU-szerződésben a kultúrpolitika vonatkozásában a szubszidiaritás elve érvényesül, az Unió közös kulturális tevékenysége a tagállamok közötti együttműködés előmozdítására, anyagi, illetve technikai segítség nyújtására korlátozódik. Ennek értelmében a tagállamokra nézve kötelező erejű kultúrpolitikai prioritásokat nem fogalmaz meg, de támogatja a tagállamok önkéntes részvételét az egyes közösségi programokban. Ez korántsem jelent jogalkotási beavatkozást, sokkal inkább a kulturális tevékenységek, elsősorban a több nemzetbeliek együttműködésén alapuló produkciók anyagi támogatásának növelését célozza.

A Maastrichti Szerződésben jelenik meg a kultúra a közösségi politika önálló elemeként, ami egyértelmű jelzése az abban rejlő – akár gazdasági – lehetőségek, a kultúra esélyteremtő és munkaerő-felszívó képessége felismerésének. Nyilvánvalóvá vált egyben az egymást kiegészítő, segítő, támogató kapcsolat az integráció folyamata és a helyi, lokális kultúrák sokszínűségében rejlő erő között, azaz egyre világosabban megfogalmazottá vált, hogy a gazdasági rendszerek nem választhatók el a kultúrától. Az EU kulturális politikája ezeknek a megfontolásoknak megfelelően oly módon kellett kidolgozza a kulturális szektorra vonatkozó szabályokat, hogy azok egyszerre biztosítsák a szektor jelentőségét, és mégse tegyék lehetővé a tagállamok saját kultúrapolitikai rendszereibe való beavatkozást. Ennek a kettős elvárásrendszernek megfelelően a kultúrát a Maastrichti Szerződésben közösségi politikai szintre emelő 128. cikk alapvetően a szubszidiaritás, azaz a kiegészítő jellegű támogatás elvére épülve fejti ki az egyes tagállamok saját(os) kultúráinak támogatását és az azok közötti együttműködés elősegítését deklaráló téziseit.

Az Európai Bizottság a Maastrichti Szerződés hatálybalépésének hatásait először a korábban már említett COM(96) 160 final jelentésben vizsgálja (First report... [1996]). A Bizottság 1996-ban „Első jelentés a kulturális

---

³ ASZ 151. cikk (5) pont 2. francia bekezdés

szempontok figyelembevételéről az Európai Közösség tevékenységében” címmel közreadott tanulmányának célja az volt, hogy áttekintse, az Európai Bizottság a Maastrichti Szerződés hatálybalépése óta milyen eredményeket ért el a kulturális aspektusok egyéb területeken való érvényesítését illetően. A tanulmány elévülhetetlen érdeme, hogy átfogóan közelít a kulturális terület kérdéseihez, sok, korábban nem vizsgált témát tekint át.

A jelentés első részében elemzi a kultúra és az egységes piac kapcsolatát. A vizsgált területek között van a művészek mozgásának szabadsága, a szerzői jogok kérdése, az adózás, a versenypolitika, a kulturális javak mozgása, a tradicionális és regionális mezőgazdasági termelés és az Európai Bíróság esetjoga a kultúra területén.

A második rész a közösségi politikákat tekinti át, keresve ezekben a kultúra helyét. Sorra veszi a regionális fejlesztés, a szociális és humán erőforrások, az új technológiák és más területek (környezetvédelem, turizmus, kutatás stb.) kapcsolatát a kultúrával. A harmadik rész az audiovizuális politika kérdésére, a negyedik rész pedig a kultúra külkapcsolatokban játszott szerepére tér ki. Tekintve, hogy a Bizottság dokumentumáról van szó, érthető, hogy a kritikai megfogalmazással szemben elsősorban az eredmények leírására került a hangsúly. Mégis, az anyag elévülhetetlen érdeme, hogy átfogóan, négy kérdésre keresik a választ:

- mely közösségi szövegek foglalkoztak a kultúrával, vagy rendelkeznek kulturális dimenzióval;
- a fenti szövegek vagy politikák milyen módon közelítik a kultúrát, a kulturális szempontokat hogyan vették figyelembe;
- a közösségi szinten hozott döntések/akciók voltak-e hatással a nemzeti, regionális kulturális politikára;
- milyen jövőbeni határidők előtt állunk, amelyek tekintetében nélkülözhetetlen a kulturális szempontok figyelembevétele.

Elemzésben ennél tovább megy Mádl Ferenc, aki akadémiai székfoglalójában a Maastrichti Szerződés 128. cikkét hat alapgondolat köré csoportosítva elemzi (Mádl [1995]). Bizonyítva látja, hogy az EU-szerződésben a

kultúrpolitika vonatkozásában a szubszidiaritás elve érvényesül, az Unió közös kulturális tevékenysége a tagállamok közötti együttműködés előmozdítására, anyagi, illetve technikai segítség nyújtására korlátozódik. Ennek értelmében a tagállamokra nézve kötelező erejű kultúrpolitikai prioritásokat nem fogalmaz meg, de támogatja a tagállamok önkéntes részvételét az egyes közösségi programokban.

Meglátása szerint egyrészt a kultúrpolitika az értékalkotó kultúra feltételeit hivatott szolgálni, segítve ezzel pozitív irányú fejlődését, ám teszi mindezt anélkül, hogy a kultúra tartalmi oldalát befolyásolná. Az ösztönzésben a közös vonások kihangsúlyozása a cél. Másrészt a kultúra alapvetően nemzeti ügy, így a kultúrpolitika gyakorlatba ültetése is meg kell, hogy maradjon a tagállamok szintjén.

Harmadrészt, a Közösség kultúrpolitikáját a szubszidiaritás jegyében kell megvalósítani. A nemzeti szabályozást az Unió nem kötelezi harmonizációra, másrészt csak akkor segít és olyan kulturális akciót támogat, ha az tagállami szinten nem valósulhat meg. A Közösségnek harmadik, nem tagország, nemzetközi szervezet felé is van ilyen szerepe. A kultúrpolitika, amint az jellegéből fakad, nem önmagában, hanem együtt él más politikákkal. Ilyen az oktatáspolitikai, tudománypolitika, környezetvédelmi politika, miközben ezek is egymással kölcsönös függésben vannak. Ezért kell más közösségi rendelkezések végrehajtása során is szem előtt tartani a kulturális szempontokat. Végül a kollektív európai emlékezet az uniós kultúrpolitika része, amely az elmúlt több száz év történelmében gyökeredzik.

A legutolsó pont, ahol az alapszerződés kulturális utalást tartalmaz, az az állatok védelméről és kíméletéről 1997-ben beiktatott 33. jegyzőkönyv. Az „állatok mint érző élőlények” kímélete fontos követelmény a mezőgazdasági, közlekedési, belső piaci és kutatási politikák formálásánál, ugyanakkor az állatok védelme és tisztelete korlátozottan értendő, ha a tagállam vallási vagy kulturális tradícióiból ez következik. Ezzel kapcsolatban a legtöbbet emlegetett példa a spanyol bikaviadal intézménye, de gyakran idézik az angol

rókavadászatot is mint a természetvédelem és a társadalmi/kulturális hagyományok csatájának pillanatnyi győztesét.

33. *Jegyzőkönyv az állatok védelméről és kíméletéről (1997.)*

A MAGAS SZERZŐDŐ FELEK,

AZZAL AZ ÓHAJJAL, hogy biztosítsák az állatok mint érző élőlények fokozott védelmét és tiszteletét,

MEGÁLLAPODTAK a következő rendelkezésben, amelyet az Európai Közösséget létrehozó szerződéshez csatolnak:

A Közösség mezőgazdasági, közlekedési, belső piaci és kutatási politikáinak kialakításánál és végrehajtásánál a Közösség és a tagállamok teljes mértékben figyelembe veszik az állatok kíméletére vonatkozó követelményeket, miközben tiszteletben tartják a tagállamok — különösen a vallási szertartásokra, kulturális hagyományokra és regionális örökségre vonatkozó — jogszabályi vagy közigazgatási rendelkezéseit és szokásait.

Az Alkotmány későbbi kudarca és az azt követő évek próbálkozásai alapján a Maastrichti Szerződés önmagában nem lehetett elegendő az európai polgárok és az integráció bensőséges kapcsolatának kialakítására, a hangsúlyos kultúrafelfogás átalakulásának ellenére sem. Bóka Éva (Bóka Éva [2001]) szerint retorikáját tekintve egyenesen romboló hatású, és az egység gondolat eszméit tekintve csak a nacionalizmusnak kedvez.

2.2.3 Az alkotmánytervezet

Az 1997-ben aláírt Amszterdami Szerződés nem változtatott a 128. cikk szövegén, azt 151. cikként jelentősebb változtatások nélkül vette át. A kultúra mint közösségi politika az Európai Alkotmány készítésekor ismét napirendre került. Az Alkotmány a kultúra területén nem lép túl a fent említett szerződésekben megfogalmazott általános elvek felvázolásán.

A továbblépést jelenthette volna az alapszerződés soron következő módosítása is. A tét az volt, az uniós tagállamok döntéshozóinak politikai akarata

egységes-e abban a tekintetben, hogy erősítsék a kultúra területén történő – közösségi szintű – együttműködést? Csorbítsák-e a tagállamok kizárólagos döntési jogát, vezessék-e be például a többségi szavazást – az egyhangúság helyett – bizonyos, kultúrával kapcsolatos döntések során?

Az Amszterdami és a Nizzai Szerződést megelőző kormányközi konferenciák (Intergovernmental Conferences, IGC-k) rávilágítottak arra, hogy a Közösség számos olyan problémával küzd, amelyek megoldására az IGC-k rendszere nem képes. Több mint kétéves előkészítő munka után, 2004 júniusában az Európai Tanács ülésén a Közösség államainak vezetői elviekben megállapodtak az EU Alkotmányának elfogadásáról. Az Európai Unió Alkotmányának, „alapszerződésének” elkészítése rendkívül jelentős az integráció fejlődése szempontjából. A szerződés hatálybalépésének feltétele volt azonban, hogy mind a 25 tagállamban megerősítést nyerjen. (Ld. bővebben: Horváth Zoltán–Ódor Bálint [2005].)

A nizzai európai tanácsülésen (Presidency Conclusions... [2000]) a tagállamok már felvetették, hogy az EU jövőjével kapcsolatban tisztázni kell az EU és a tagállamok közötti hatáskörök megoszlását, az Alapjogi Charta státusát, gondoskodni kell továbbá a szerződések egyszerűsítéséről és áttekinthetőségéről, illetve nagyobb beleszólást kell biztosítani a döntések meghozatalában a nemzeti parlamenteknek. Az Európai Tanács 2001. december 14–15-i, Laekenben tartott ülésén (Presidency Conclusions... [2001]) az állam- és kormányfők elfogadtak egy nyilatkozatot az EU jövőjéről, a nyitott és áttekinthetőbb szervezeti és döntéshozatali rendszer megvalósításának szükségességére figyelmeztetve. Az átalakítás keretét a szolgáló alapszerződés kidolgozásával az Európai Konventet bízták meg (Kende–Szűcs [2005]), amelynek az alábbi három tárgykörben kellett javaslatokat előterjesztenie: hogyan lehet az európai modellt és az intézményeket „polgárközelibbé” tenni; miként változik az Unió szervezeti felépítése és működése a bővülést követően; hogyan tud az Európai Unió a többpólusú világrend keretei között gazdasági erejének megfelelő politikai súlyra szert tenni.

A kultúra közösségi szabályozásával szemben mindig is határozott érveket fogalmaztak meg a tagállamok. Ezt táplálja egyfelől a történelmi emlékezet, másfelől az a félelem, hogy az egységesítés során a sokszínűség és a nemzeti kultúrák szükségszerűen sérülnek majd. Ez utóbbi szempont jogosságát erősíti a korunkban zajló globalizációs folyamat kulturális területen is érvényesülő hatása, amely természetesen az európai integráció történéseitől függetlenül is zajlik a világ minden táján. (Vida [2003])

Az Alkotmányos Szerződés (Szerződés európai alkotmány létrehozásáról [2004]) a kultúra területén nem lépett volna túl az Amszterdami és a Maastrichti Szerződésben megfogalmazott általános elveken. Úgy tűnik tehát, hogy az Európai Unió tagállamai nem kívántak változtatni eddigi hozzáállásukon a kulturális politikát illetően: azaz a Közösség tiszteletben tartja a tagállamok változatos kulturális jellegét, s ennek a sokszínűségnek a megőrzésére törekszik, a kultúrát érintő döntések azonban továbbra is tagállami hatáskörben maradnak, s a döntéshozatal során nem kényszeríthető rájuk közösségi akarat.

Az Alkotmány négy részből áll (ezeket azonban megelőzi a preambulum, amely többek között az európai kontinens civilizációs, kulturális, vallási és humanista örökségére emlékeztet):

- I. Alkotmányos alapok meghatározása, célok, alapelvek, kompetenciák, döntéshozatali mechanizmusok, intézményi kérdések;
- II. Az Unió Alapjogi Chartája;
- III. A még hatályos jelenlegi szerződések rendelkezéseit felülíró uniós politikák és a kapcsolódó akciók, eljárások;
- IV. Záró rendelkezések (jelképek, az Alkotmány felülvizsgálatának feltételei, hatálybalépés, hivatalos nyelvek).

A szerződéshez kapcsolódnak továbbá jegyzőkönyvek és nyilatkozatok is tartoztak volna. Az Alkotmányos Szerződés több helyütt említi a kultúrát. A kereszténység vagy Isten neve végül nem került bele az Alkotmány előszavába, az csak egy általános utalást tartalmaz Európa vallásos örökségére. Megjelenik viszont a dokumentumba beemelt Alapjogi Charta III.

címében (Egyenlőség), a Kulturális, vallási és nyelvi sokféleségről szóló II-82. cikkben, amely kimondja, hogy „Az Unió tiszteletben tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokféleséget.”

Az Alkotmányos Szerződésben a III. rész (Az Unió politikái és működése, III. cím: Belső politikák és tevékenységek) V. fejezetében (Azok a területek, ahol az Unió támogató, összehangoló vagy kiegészítő intézkedéseket tehet) jelenik meg a kultúra mint alfejezet, s tudvalevő, hogy az alkotmánytervezet kidolgozása során a Konventben ennek – az egyébként legterjedelmesebb III. – résznek a kidolgozására jutott a legkevesebb idő. A fejezet pontosan megnevezi azokat a területeket, ahol az Unió támogató, kiegészítő, koordinatív hatáskörökkel rendelkezik, itt említve az oktatást, a szakképzést és a kultúrát is. E fejezet 3. szakasza, amely a Kultúra címet viseli, lényegében megismétli a Maastrichti és az Amszterdami Szerződésben foglaltakat, azaz kiemeli, hogy a kultúrák sokszínűségének tiszteletben tartása mellett a közös kulturális örökség megőrzése alapvető fontosságú. A III-280. cikk (2) és (3) bekezdése szerint az Unió fellépésének célja az együttműködés előmozdítása a tagállamok között, illetve a harmadik országokkal és a nemzetközi szervezetekkel. A (4) bekezdésben foglaltak szerint az Unió az Alkotmány hatálya alá tartozó – nem kimondottan kulturális – tevékenységei során is hangsúlyozza a kulturális szempontok érvényesítését. A szerződésekben korábban rögzítetteken túlmutat viszont az (5) bekezdés, amelyben az Unió szerepét az ösztönző intézkedések meghozatalában maximálja (a Régiók Bizottságával történő konzultációt követően) – alapvetően tehát továbbra is tagállamok szintjén hagyva a kultúrát érintő döntéseket.

A közös kereskedelempolitika területén kötendő megállapodások megtárgyalása és elfogadása esetén a Tanács minősített többséggel dönthet. Nem igaz viszont ez a szellemi tulajdon kereskedelmi vonatkozásaira és a kulturális, audiovizuális szolgáltatások kereskedelmére. A III-315. cikk (4) bekezdése szerint ugyanis a Tanács egyhangúlag jár el „a kulturális és audiovizuális szolgáltatások kereskedelmére vonatkozó megállapodások

tárgyalása és megkötése tekintetében, ha fennáll a veszélye annak, hogy azok korlátozzák az Unió kulturális és nyelvi sokféleségét”.

A kultúra közösségi szabályozásával szemben mindig is határozott érvek fogalmazódtak meg a tagállamok részéről. Ezt táplálják egyfelől a történelmi emlékezet egyes fejezetei, másfelől az a félelem, hogy az egységesítés során szükségszerűen a sokszínűség és a nemzeti kultúrák sérülnek majd. Ez utóbbi szempont jogosságát még erősíti a korunkban zajló globalizációs folyamat kulturális területen érvényesülő hatása is, amely természetesen az európai integráció történéseitől függetlenül is zajlik a világ minden táján. Pillanatnyilag úgy tűnik, hogy az Európai Unió tagállamai nem kívánnak változtatni eddigi hozzáállásukon a kulturális politikát illetően: azaz a Közösség tiszteletben tartja a tagállamok változatos kulturális jellegét, s ennek a sokszínűségnek a megőrzésére törekszik, a kultúrát érintő döntések azonban továbbra is tagállami hatáskörben maradnak, s a döntéshozatal során nem kényszeríthető rájuk közösségi akarat.

2.2.4 Bővítés és jogharmonizáció

A kultúra szerepe a közösségi jogrendszeren belül gyakorlati szempontból legkönnyebben a bővítések kapcsán követhető nyomon. Minden csatlakozó ország esetében a közösségi joganyag átvételének ellenőrzését és nyomon követését úgynevezett fejezetekre osztják. Az olyan egyszerűbb fejezeteknél, mint a kultúra, alapvetően két területet vizsgált meg a Bizottság és a csatlakozó országok szakértőiből álló testület. Egyrészt, hogy van-e olyan nemzeti jogszabály, amelyet a csatlakozást megelőzően, esetleg derogációs időszakot követően át kell alakítani, illetve megvizsgálták azt, hogy miként tud a társult tagállam a közösségi programokba minél korábbi időpontban bekapcsolódni. A kultúra azért nevezhető az egyébként rendkívül összetett csatlakozási folyamatban egyszerű területnek, mert az Unió a 151. cikk utolsó bekezdése alapján csak olyan ösztönző intézkedéseket hoz, amelyek nem érintik a tagállamok jogrendszerének harmonizálását. Mert bár a 151. cikk

utolsó bekezdése kizárja a jogharmonizációt, számos olyan irányelv létezik, amely a kulturális területet *is* érinti (Kende–Szűcs [2005]).

Magyarország esetében a csatlakozás témáit 31 fejezetbe sorolták be, amelynek 20., Kultúra és audiovizuális politika című fejezete foglalkozott a kulturális terület kérdéseivel. Mivel jogszabály-átvételi kötelezettség nem volt, Magyarország dolga annyi volt, hogy elfogadja a közösségi kulturális programokban való részvételt, és társult tagként a csatlakozás előtt is éljen a programokban való részvétel lehetőségével. Egyes elemzések – nyilván súlyának megfelelően kezelve a kérdést – meg sem említik a kulturális fejezetet (Blahó [2003]). A magyar kulturális élet szereplői sikerrel vettek részt a korábbi Raphaël- (kulturális örökségvédelem), Kaleidoscope- (előadóművészi tevékenység) és Ariane-program (irodalmi alkotás) keretében kiírt pályázatokban, valamint a Kultúra 2000 keretprogram pályázataiban. Társult országoknak a közösségi kulturális programokban befizetési kötelezettséggel lehetett részt venniük. A Kultúra 2000 program éves részvételi díjának összege Magyarország esetében 488 271 euró volt. A programmal járó adminisztrációs költségeket és a fennmaradó összeg ötven százalékát magyar központi költségvetésből, további ötven százalékát (214 146 euró) pedig PHARE-forrásból biztosítottuk (132/2001. (VII. 18.) számú Korm. rendelet).

Volt viszont jogharmonizációs feladat az audiovizuális politika terén. Itt a legfontosabb közösségi rendelkezés a határok nélküli televíziózásról szóló irányelv (Az Európai Parlament és a tanács 97/36/EK irányelve... [1997]), amely közösségi joganyag célja – a belső piaccal összefüggésben – az audiovizuális szolgáltatások szabad áramlásának biztosítása és az európai audiovizuális ipar támogatása. A rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény (Médiatörvény) már megalkotásakor sem felelt meg az uniós elvárásoknak. Az ismert belpolitikai nehézségek után a jogharmonizációs célú módosítására irányuló törvényjavaslatot az Országgyűlés csak 2002 júliusában, alig két évvel a csatlakozás előtt fogadta el (2002. évi XX. törvény). Ezzel teljesítettük jogharmonizációs kötelezettségünket, mely

egyben lehetővé tette a kultúra és audiovizuális politika fejezet csatlakozási tárgyalásainak lezárását. A módosítás értelmében Magyarországon az uniós csatlakozástól többek között kötelező alkalmazni az európai művek arányára vonatkozó szabályokat. Az elhúzóadás árnyoldala, hogy a késlekedés miatt Magyarország három évig elesett a közösségi pályázatokban való részvétel lehetőségétől.

2.3 A kultúra helye a költségvetésben

A nemzeti költségvetésekhez hasonlóan, az Európai Unió éves költségvetése is rendszerint összetett politikai folyamat eredménye (ld. pl. Palánkai Tibor [2004]). A korábbi fejezetekben láthattuk, az EU csak a 90-es évektől foglalkozik az alapszerződések szintjén a kulturális kérdésekkel. A támogatások szintjén gyakorlatilag viszont már a 70-es években megjelentek a közösségi költségvetésben az első kulturális kiadások. Az integráció fejlődéséről, ezen belül a kultúra szerepről még pontosabb képet kaphatunk, ha követjük a kultúra költségvetésben elfoglalt helyét.

1976-ig a kultúra az Európai Közösségek általános költségvetésében elkülönítetten semmilyen szinten nem jelent meg. Az első év 1977 volt, amikor az egyéb kiadások között először 100 000 EUA szerepelt. A tendenciát érzékelteti, hogy napjainkban, a 2007-es előterjesztésekben már külön címen 46,5 millió eurót irányoztak elő.

Bár furcsának tűnhet, annak ellenére, hogy a kultúrafinanszírozás kérdése folyamatosan a legkülönbözőbb szinteken napirenden van, ez ideig – ismereteim szerint – egyetlen olyan elemzés, publikáció sem jelent meg, amelyben bárki áttekintette volna a korábbi években rendelkezésre álló keret nagyságát.

Így a jelen kutatás egyik hangsúlyos területe a költségvetési előirányzatok és teljesítések vizsgálata. Túlzott méretűnek és talán feleslegesnek tűnhet a mellékletben szereplő táblázatok mennyisége, mégis fontosnak tartottam közlésüket. Nemcsak azért, mert ezeket az adatokat ilyen részletességgel, ilyen bontásban és csoportosításban korábban még senki nem publikálta, hanem

azért is, mert a jelen kutatásnak nem tárgyát, hanem lényeges eredményét is jelentik.

A bevezetésben is leírtaknak megfelelően, az egységes szóhasználat kedvéért a legtöbb esetben a szöveges részben azzal a leegyszerűsítéssel élek, hogy függetlenül a tényleges mértékegységtől, az egy az egyben átszámított EUA-t, ECU-t és eurót egyszerűen a jelenleg használt közös valutával, az euróval helyettesítem. Remélem, hogy ez az egyszerűsített fogalomhasználat a könnyebb megértést szolgálja, és nem vezet félreértésekhez.

Egy másik kényszerű leegyszerűsítés, hogy a felhasznált számadatok forrásait csak abban az esetben adom meg külön, ha ennek a szöveg értelmezése szempontjából jelentősége van. Ennek oka, hogy minden adatsorhoz jellemzően 33-36 forrást használtam. Az elemzés során külön súlyt fektettem arra, hogy minden esetben – ahol ez megoldható volt – csak „tisztá”, eredeti forrásból származó információkat használjak fel. A költségvetési forrásoknál ezek a Hivatalos Lapok, egyéb esetben pedig az EUROSTAT és az IMF adatai. A források listáját a felhasznált irodalmon belül az áttekinthetőség és visszakereshetőség érdekében külön rész tartalmazza.

2.3.1 A kulturális előirányzatok

Az Európai Unió alapvetően két típusú forrást kínál a kulturális terület támogatására. Az egyik típusba az ún. transznacionális források, a másikba a strukturális alapok tartoznak. A transznacionális csoportba tartozó források közé olyan programok sorolódnak, mint a Kultúra 2000, a Kultúra, a Grundtvig, a Socrates stb., tehát olyan pályázatok, amelyek a nehezen megfogható „európai dimenzió” jellemzőivel rendelkeznek (European funding for the cultural sector [2002]). Ezzel szemben a strukturális alapok nem az európai kulturális dimenzió mentén nyújtanak kulturális célú támogatásokat, hanem a kultúrát mint a gazdaság egyik területét támogatják. A különbségtétel azért nagyon fontos, mert e két szempontrendszer miatt az elemzés is két

alapvetően különböző megközelítést igényel. A strukturális alapok és a transznacionális források közötti legfontosabb különbségek a következők:

1. táblázat A transznacionális források és a strukturális alapok forrásainak összehasonlítása

Transznacionális források	Strukturális alapok
▪ európai dimenziójú projekteket támogat	▪ meghatározott földrajzi területet támogat
▪ együttműködő partnerek/társszervezők nyújthatják be a projekteket	▪ partneri együttműködés nem szükséges
▪ centrális döntéshozatal (Brüsszelben)	▪ a döntéseket nemzeti/regionális szinten hozzák
▪ kis- és közepes méretű támogatások	▪ jelentősek az elérhető összegek
▪ 13 éves projektek megvalósításán a hangsúly	▪ hangsúly a tőkeberuházásokon, a munkaerőpiacon

Az Európai Bizottság felkérésére 1993-ban a Bates & Wacker ügynökség tanulmányt készített a kulturális terület támogatásáról. E tanulmány (Community Support for Culture... [1993]) tartalmazta az első olyan elemzést, amely az EU valamennyi forrását áttekintve összehasonlítja, hogy melyik terület mekkora összeget nyújt a kulturális szektor számára. A támogatásokat három csoportba sorolták. Az első csoportba tartoznak azok a támogatások, amelyeket az Európai Bizottság Kulturális Főigazgatósága nyújt, azaz azok a transznacionális támogatások, amelyeket kulturális intézmények kulturális projektek megvalósítására vehetnek igénybe. A második csoportba tartoznak azok a transznacionális támogatások, amelyeket nem a Kulturális Főigazgatóság biztosít, de kulturális célra is értelmezhetők. A harmadik csoportba tartoznak a strukturális alapok által nyújtott régiófejlesztő támogatások, amelyeknek kulturális aspektusa van.

A tanulmány szerint a különböző források megoszlása a következő:

2. táblázat Az európai uniós kulturális támogatási lehetőségek

Támogatás forrása	Kultúrára fordított összeg 1989–1993 (millió euró/ECU)	Arány százalékban
Strukturális alapok	2045	82,7%
Kulturális pályázatok	190	7,7%
Egyéb támogatási programok	238	9,6%
Összesen	2473	100%

Forrás: Community Support for Culture... [1993]

Az Európai Unióban 1989 és 1993 között évente 494 millió ECU-t fordítottak kulturális projektekre. Az Európai Bizottság Kulturális Főigazgatósága által szervezett kulturális programok 7,7%-kal járultak hozzá az EU finanszírozta kulturális programokhoz. Ide tartozik számos pilóta-projekt, a Kaleidoscope- és a Media-program, valamint többek között az Európai Kulturális Hónap és az Európa Kulturális Fővárosa rendezvénysorozat. 1989 és 1993 között messze a legnagyobb arányt a strukturális alapok programjaiból származó pénzek képviselték, ez 82,7% volt.

Az egyéb támogatásokat, így az ifjúság, kisebbségi nyelveket beszélők, vagy fogyatékosok, idősek stb. számára készült speciális kulturális programokat hasonlóképpen EU-pénzekből finanszírozták. Az ilyen programok aránya 9,6% volt. A francia *relais culture europe* iroda kézikönyve (*relais culture europe* [2001]) kilenc részre bontva sorolja az EU hasonló anyagi forrásait. Az első két rész azokat a programokat és kezdeményezéseket mutatja be, amelyeket speciálisan a kultúra területe számára (beleértve az audiovizuális médiákat is) hoztak létre. A következő hat rész az egyéb politikák területeivel foglalkozik: szakképzés és ifjúság, európai integráció, struktúrafejlesztés, kutatás, információs technológiák és környezet. A kilencedik és egyben legterjedelmesebb rész a programban részt nem vevő harmadik országokkal folytatott együttműködésről szól, az e részen belüli felosztás mindenekelőtt földrajzi szempontok alapján történt. Végezetül két nagy témakör kerül

elkülönítetten bemutatásra: egy fejezet foglalja össze az Európai Unió együttműködési tevékenységét a nem-tagországokkal a felsőoktatás és a szakmai képzés területén; az utolsó fejezet pedig a demokrácia és az emberi jogok védelmének támogatását mutatja be, amely minden országot érint. Ennek a forrástömegnek talán még a felsorolása is elegendő annak érzékeltetésére, hogy igen szerteágazó lehetőségek tárháza. A jelen vizsgálat további részében az Európai Közösségek költségvetésében a kimondottan kultúrára elkülönített összegeket tekintem át.

2.3.2 A kulturális előirányzatok helye a költségvetésben

A jelen kutatás első lépéseként kigyűjtöttem a Hivatalos Lapokban megjelent általános költségvetések kultúrát érintő részeit. Az eredmények megtalálhatók a melléklet 20. táblázatában.

A kultúra önálló egységként először 1977-ben jelent meg az Európai Közösségek költségvetésében. Ekkor a „Bizottság” szekciójának harmadik, „Közösségi politikák különösen a kutatás, a technológia, az ipar, a szociális szektor a környezetvédelem és az energia- és nyersanyagellátás területén” címében megjelent a „Kiadások az építészeti örökség megőrzésére és a kulturális csere fejlesztésére” címsor, amely 100 000 EUA-t irányzott elő a tárgyban megvalósítandó feladatokra. A kezdeti években rendelkezésre álló pár százezer EUA összeget jellemzően kulturális akciók kiadásaira, európai jelentőségű kulturális események és az építészeti örökség megőrzésének támogatására fordították.

Az 1982. évi költségvetésben a kulturális kiadásokat már külön fejezet tartalmazta. Ennek oka az lehet, hogy 1981-ben hivatalba lépett Gaston Thorn, az Európai Bizottság első kulturális ügyekkel foglalkozó biztosa. A 67. fejezet a „Kulturális akció” és az „Európai Alapítvány” elnevezést viselte. A korábbi évek címsorai kiegészültek egy külön sorral (6703), amely az Európai Zene 1985-ös Évét készítette elő, illetve a 671 tétel, egyelőre összeg nélkül, a kulturális szektor népszerűsítését szolgálta. Az elkövetkezendő években olyan új sorok jelentek meg, mint a kíséreti projektek keretében az „Európai

Történelmi Műemlékek és Helyszínek Támogató Alap”, vagy az athéni Akropolisz Parthenonja felújítási és konzervációs munkálatainak támogatása. 1986-ban 6707-es tételszámon megjelent az Európa Kulturális Városa rendezvényeit támogató címsor.

1987-ben a fejezet címe kiegészült az „Információ, kommunikáció és kultúra” elnevezésre, de a kultúrát érintő tételsorok, csak 1989-ig, változatlanok maradtak. Ekkor a korábbi sok (4–7) tételsort egyetlen összefoglaló tételsor váltotta fel, „Események a kulturális szektorban” néven. Az Európai Unió költségvetésének kereteit meghatározó finanszírozási perspektíva az 1988 és 1992 közötti Delors I., majd az immár hétéves időszakot felölelő, 1993–1999-re szóló Delors II. terv megvalósulásával jött létre, és határozta meg a költségvetés struktúráját. A „Kultúra” fejezet elnevezésében önállóságát 1991-ben nyerte vissza, kettő évig, mert 1993-ban az elnevezés újra kiegészült, ezúttal a „Kultúra és audiovizuális média” névre.

Ebben az időben az Unió költségvetésében a kiadási előirányzatok megállapítása szekciónként történt: hat szekció a hat közösségi intézmény számára megállapított kiadásokat jelentette, amelyek közül a legnagyobb a Bizottság szekciója volt. E III. számú szekció két részre oszlik, az adminisztratív kiadásokat tartalmazó (A) és a működési kiadásokat tartalmazó (B) részre. 1994-től a kultúrát tartalmazó B3-2 fejezet elnevezése 10 évig „Kultúra és audiovizuális média” maradt, 2004-ben a fejezet száma a mai napi érvényes 15 01, az elnevezés „Kultúra és nyelv” lett. 2004-ben ugyanis szükségessé vált, hogy az Európai Unió keleti bővítése miatt különválasszák a kulturális és az audiovizuális területet. Az első terület vezetője Ján Figel', míg a másiké a korábbi kulturális biztos, Viviane Reding, lett. 2004-ben az Európai Uniónak a bővítés miatt két költségvetése volt. A jelen vizsgálat során következetesen a másodikat, a 25 tagállamra vonatkozó változatot veszem figyelembe. 2007-től, Románia és Bulgária uniós tagságával a kultúra és a többnyelvűség biztosi területe is kettévált, a költségvetésben a kulturális fejezet neve „Az európai kulturális együttműködés fejlesztése” lett.

A költségvetési lehetőségek másik iránya, hogy 1995-ben az (A) szekció 3. címén belül, „Az intézmények különleges funkcióiból adódó kiadások” között a Parlament állásfoglalása alapján (Az Európai Parlament 1993. február 11-i állásfoglalása... [1993]) A-3035 számon megjelent egy új tételsor „A náci koncentrációs táborok mint történelmi emlékhelyek megóvása” elnevezéssel. 1993-ban a sor kiegészült az A-3015 tételen a Kevésbé Használt Nyelvek Európai Irodája (European Bureau for Lesser-Used Languages — EBLUL) és a Mercator-ösztöndíj támogatási összegével.

A Bizottság a Kevésbé Használt Nyelvek Európai Irodáját már 1982 óta támogatja. A nonprofit szervezet a tagállamokban működő nemzeti bizottságok hálózataként működik, az Európai Unió valamennyi regionális és kisebbségi nyelvi közösségét képviseli, és európai témákról tájékoztatja ezeket a közösségeket. A Mercator információs és dokumentációs hálózatot pedig 1987 óta támogatja a Bizottság. Ez a hálózat a regionális és kisebbségi nyelvek támogatása szempontjából alapvető három aspektussal – az oktatással, a jogalkotással és a médiával – kapcsolatban gyűjt és terjeszt európai szinten információkat.

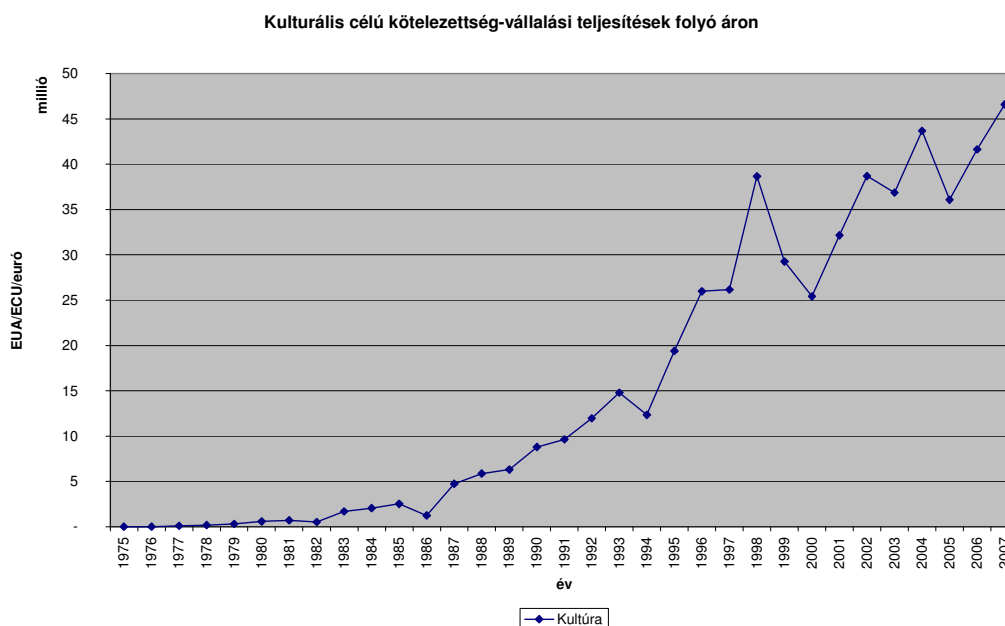
2000-től az (A) szekció újabb tevékenységgel bővült. Innen támogatta az Európai Bizottság az Európa eszméjét előmozdító kulturális szervezeteket, de nem előzmények nélkül. A Tanács keretében ülésező kulturális miniszterek egy 1991-es állásfoglalásban (A Tanács és a Tanács keretében ülésező kulturális miniszterek 1991. november 14-i állásfoglalása... [1991]) tértek ki a kulturális szervezetek hálózatainak fontosságára az európai kulturális együttműködés terén, és megállapodtak abban, hogy ösztönzik az országokban működő kulturális szervezeteket az európai szintű NGO-kban való aktív részvételre. Az eredmény az lett, hogy a költségvetésben évente felsorolták, mely szervezetek kaphatnak az (A) szekcióból támogatást. Voltak állandó kedvezményezettek (pl. az Európai Unió Ifjúsági Zenekara), „gyakran visszatérő vendégek” (pl. az EUROPALIA nevű fesztivál), de olyanok is, amelyek csak eseti jelleggel kaptak támogatást (pl. az Europamusicale).

E szervezetek támogatását a 2004 előtti időszakban rendkívül sok kritika érte. Semmilyen fórumon nem volt ugyanis tisztázott, hogy mely szervezet, miért, pontosan mekkora összegre pályázhat. A vitát megnyugtatóbb módon az új költségvetési rendelet szabályozta. Az Európai Közösségek általános költségvetésére alkalmazandó költségvetési rendelet (Az Európai Közösségek általános költségvetésére alkalmazandó... 1605/2002/EK... rendelet [2002]) alapján a meglévő támogatások szabályozására egy alap-jogiaktus megalkotása volt szükséges, amely a 2004-es költségvetési évtől szabályozta a szervezetek működési támogatását. A 2004. január 1. és 2006. december 31. közötti időszakra az Európai Unió közösségi cselekvési programot hozott létre az európai szintű kulturális tevékenységet folytató szervezetek támogatására (Az Európai Parlament és a Tanács 2004. április 21-i, 792/2004/EK számú határozata... [2004]). Támogatást azok a legalább két éve működő, nem nyereségorientált szervezetek kaphattak, amelyek kulturális téren valamilyen általános európai érdekű célt szolgálnak, illetve az Európai Unió kulturális politikájának részét képező célkitűzés megvalósítására törekedtek. 2004-től az (A) és (B) szekciók összeolvadásával ezek a tételek a többi kulturális célú kiadással együtt a 15 01-es fejezetbe kerültek át.

2.3.3 A rendelkezésre álló összeg

Láthattuk, az elmúlt 30 év a kulturális előirányzatnak igen mozgalmas időszaka volt. Legalább ilyen tanulságos áttekinteni az előirányzott összeg változását az időszak alatt. Vizsgálatot két adatsorra lehet elvégezni. Egyrészt rendelkezésre áll a költségvetés kötelezettség-vállalási előirányzata az adott évre, azaz hogy mennyi volt a betervezett összeg, másrészt ugyancsak rendelkezésre állnak kötelezettség-vállalási teljesítések (a tényleges teljesítés). Meglátásom szerint minden terv csak annyit ér, amennyit abból megvalósítanak. Sokkal realisabb képet kaphatunk tehát a tények elemzése alapján, ezért a továbbiakban az adatokat ebből a megközelítésből vizsgálom. A mellékletben található 10. táblázat folyó áron tartalmazza az Európai Unió kultúrát érintő kötelezettség-vállalási teljesítéseinek összegét az 1975 és

2007 évek között az adott év általános költségvetését tartalmazó Hivatalos Lap alapján. A jelen kézirat lezárásakor (2006. december) a 2006-os és 2007-es kötelezettség-vállalási teljesítések összege még nem volt elérhető, így erre a két évre a kötelezettség-vállalási előirányzatokat vettem figyelembe. Az rendelkezésre álló összegek alakulását az 1. ábra szemlélteti.

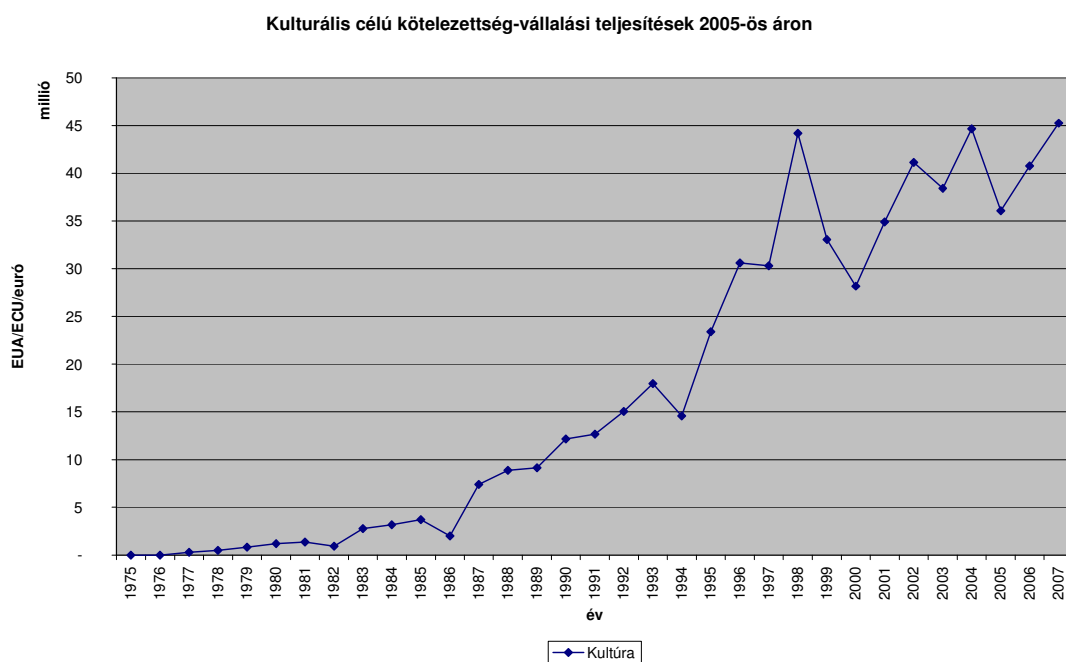

1. ábra: Kulturális célú kötelezettség-vállalási teljesítések folyó áron

Míg 1977-ben 100 000, 1983-ban 1,6 millió, 1992-ben közel 12 millió, 2007-ben pedig 46,5 millió eurót költött tisztán kultúrára folyó árakon az Európai Unió. A folyamatok reális értékelése érdekében azonban nem tekinthetünk el a fogyasztói árak időközben bekövetkezett változásától. A melléklet 12. táblázata az Európai Unió mindenkori tagállamai fogyasztói árindexének változását tartalmazza. Kutatásaim során a KSH segítségével sem találtam olyan forrást, amely egységesen az 1970-es évekig követte volna az integrációban éppen érintett európai országok inflációját. Így a következő számítási módot alkalmaztam: az EUROSTAT adatai 1996 és 2006 között rendelkezésre álltak. Az IMF két forrásából elérhetők voltak az egyes európai országok nemzeti árindexváltozásai, 1996-os index alapján. Az Európai Unió éppen aktuális tagállamaira az átlagot az IMF-adatokból az EUROSTAT

1996-os országsúlyozásait (ld. szintén a 12. táblázatban) figyelembe véve számoltam ki. Az 1976 és 2007 közötti fogyasztói árindexet bemutató 12. táblázatban alapul a 2005-ös indexet választottam, mert ez az utolsó év, amelyre még a költségvetésekből rendelkezésre áll a kötelezettség-vállalási teljesítések végleges összege.

A melléklet 11. táblázata 2005-ös árakon mutatja az Európai Unió általános költségvetésében a kultúrára fordított kiadásokat, a 2. ábra pedig a kulturális célú kötelezettség-vállalási teljesítések változását mutatja 2005-ös árakon 1975 és 2007 között⁴.

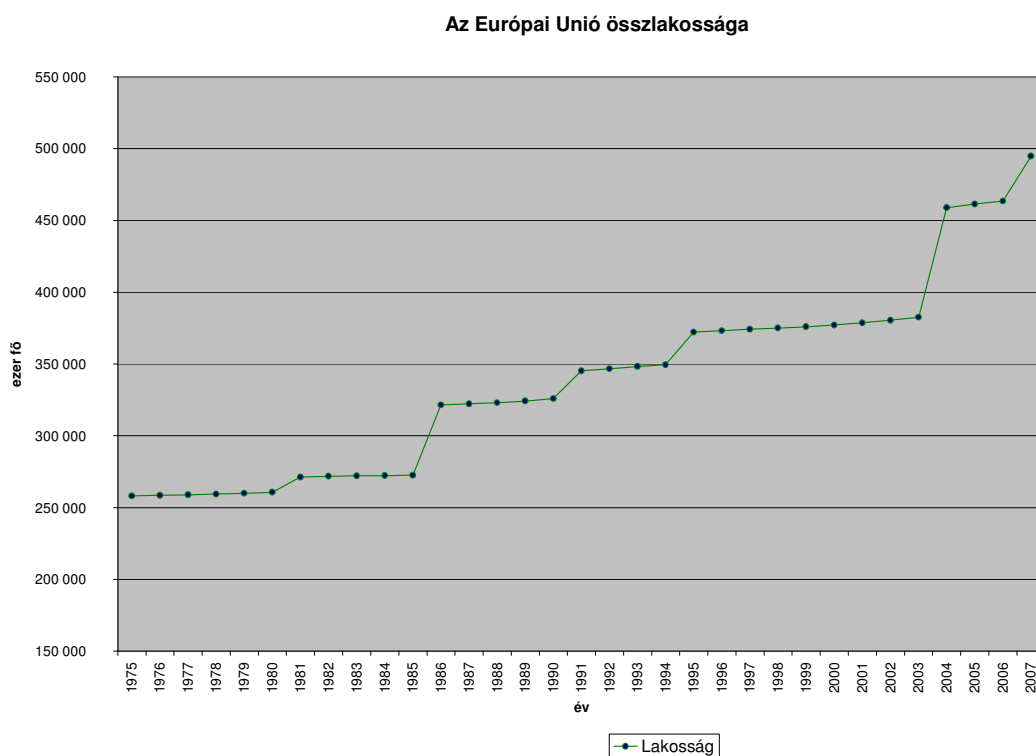

2. ábra: Kulturális célú kötelezettség-vállalási teljesítések 2005-ös áron

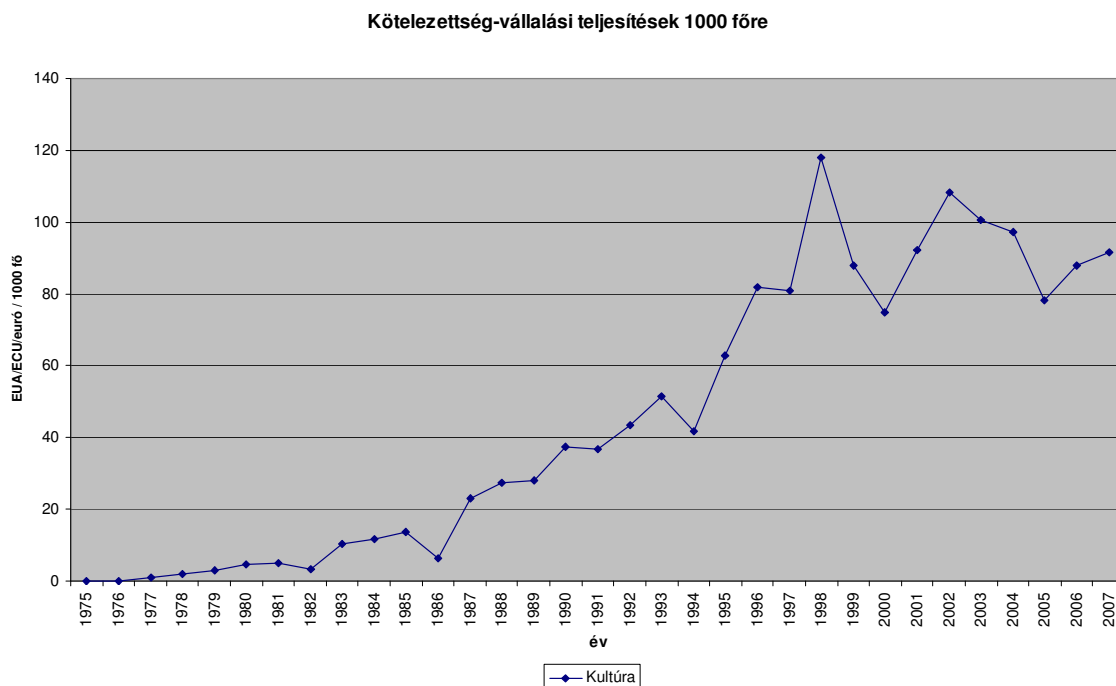
Az elemzést azonban egy további paraméter figyelembevételével tovább kell finomítani. Nem elhanyagolható információ, hogy az Európai Unió tagállamainak száma folyamatosan nőtt az elmúlt 30 évben. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a 70-es évek óta az EU lakossága így több mint kétszeresére nőtt, hiszen a költségvetés nem vonatkoztatható el azoknak a

⁴ A továbbiakban közölt adatok mindig 2005-ös árszinten értendők, kivéve, ha ez külön jelezve van.

tágon értelmezett jogosultaknak a számától, akik abból közvetve vagy közvetlenül részesül(het)nek. Ezt jól szemlélteti az Európai Unió összlakosságának változását bemutató 3. ábra. Az ábra alapjául szolgáló adatok a melléklet 13. táblázatában találhatók.

3. ábra: Az Európai Unió összlakossága

4. ábra: Kötelezettség-vállalási teljesítések 1000 főre

Az elemzés következő lépése tehát egy olyan idősor elkészítése volt, amely az EU lakosságváltozásának figyelembevételével ezer főre mutatja a kulturális kötelezettség-vállalási teljesítéseket (4. ábra), a grafikon adatainak alapjául szolgáló adatok a melléklet 14. táblázatában találhatók.

Ez már az az adatsor, amely mélyebb elemzésre is alkalmas. 1985 az Európai Zene Éve volt, amelynek hatása az előkészületi évekkel együtt látható a költségvetés alakulásán is. Belátható, hogy a kulturális kiadások első jelentős visszaesése 1986-ban következett be. A lakosságszámtól függetlenül is csökkentek a források, amit csak felerősített Portugália és Spanyolország csatlakozása. 1987-ig csak éves költségvetések készültek. Az 1980-as évek második felének költségvetési vitáit zárta le az első, 1988–1992 közötti pénzügyi perspektíva, amely többéves prioritáskeretet biztosított a költségvetés éves tervezéséhez. (Iván [2005]) Nem érezhető különösebben az 1988-as Delors I. csomag kultúrára gyakorolt hatása.

Kevésbé érthető viszont, ami 1990 után történt. A kilencvenes évek elejéig a növekedés lényegében egyenletes, utána viszont hektikusan változik. A

kultúra szerepének felértékelődése tekintetében a növekedés-csökkenés váltakozása azonban minden előzetes várakozással ellentétes. A Maastrichti Szerződés 128-as kulturális cikkének életbe lépése miatt azt feltételezhetnénk, hogy a kultúrára fordított összegek emelkednek. Ehhez képest 1994-ben az addigi növekedést jelentős visszaesés követi, amely a 2–3 évvel korábbi szintre veti vissza a kulturális forrásokat.

1994 és 1998 között látható jele van a három közösségi program, az előadóművészetet támogató Kaleidoscope-, a kulturális örökség védelmét célzó Raphaël-, illetve a könyv- és olvasáskultúrát segítő Arianeprogram elindításának. Érezhetően több a rendelkezésre álló forrás. A 2000 és 2006 közötti időszak elkölthető uniós forrásait tartalmazó középtávú keretterv, az úgynevezett Agenda 2000 tárgyalásának részeként vitatták meg, majd 1999-ben elfogadták a hét évet felölelő pénzügyi kerettervet. (ld. bővebben: Iván [2005]) Amilyen meredek az emelkedés 1998-ig, olyan meredek azt követően a csökkenés. És ez két szempontból is kirívó.

A 2000-ben elinduló Kultúra 2000 keretprogrammal szemben a döntéshozók két fontos elvárást fogalmaztak meg: egyrészt kevesellték a kultúrára fordítható forrásokat, másrészt a korábbi három program egyesítésével egy kiszámíthatóbb rendszer kialakítását szerették volna elérni (Commission Report... [COM(2004)33 final]).

Az utólagos költségvetési adatok az elvárásokat nem igazolják, napjainkig a csúcspontnak 1998 tekinthető. Az 4. ábra világosan mutatja, hogy a 2000-es év nem hozott többletforrásokat a kultúrának. A 2000-es, 2001-es források összege a 3–4 évvel korábbi szintre történő visszalépést jelentette. Ezen túlmenően a rendelkezésre álló összeg sem kiegyensúlyozottan, hanem változó ütemben állt rendelkezésre.

A várakozások hasonlóak voltak a Kultúra 2000 keretprogram 2006-os lezárását követően is. A kulturális szakma nyílt és egyértelmű üzenetekben fogalmazta meg igényét a források bővítésére. Az egyeztetések eredményeként 2004. július 14-én a Bizottság előterjesztette javaslatát a 2007-től 2013-ig tartó „Kultúra 2007” program létrehozásáról (Javaslat az Európai

Parlament és a Tanács határozatára... [COM(2004)469 végleges]). A javaslatra válaszul a leghangosabb szószólók, az Európai Kulturális Alapítvány (ECF) és az Európai Művészeti és Kulturális Örökség Fóruma (EFAH) intenzív kampánnyal válaszolt. Az alapítvány és a lobbiszervezet 2005-ben kampányt indított „70 centet a kultúrára!” címmel. Mindkét szervezet az európai kulturális politikával foglalkozó körök elsőszámú referenciainstanzja. Kezdeményezésükkel azt szerették volna elérni, hogy a 2007-től a kulturális célokra használható közös költségvetés évi 315 millió euró legyen (állampolgáronként évi 70 cent).

Számításuk kiindulópontja az volt, hogy az Európai Unió állampolgáronként évi 7 centet költött a korábbi időszakban kultúrára. Számításuk során viszont csak a Kultúra 2000 keretprogram éves pályázható összegét vették figyelembe, ennek ellenére nincs nagyságrendbeli tévedésük. A pontos összeg akkor valahol 8 és 10 cent között lehetett.

A két európai szervezet kampányával egyébként José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnökének 2004 novemberében, Berlinben tett nyilatkozatához csatlakozik, amelyben Barroso kifejtette, hogy az európai egység nemcsak a piacokról, hanem a kulturális értékekről is szól. Kitérve arra, hogy „a kérdés, hogy mit tehet Európa a kultúráért, és mit tehet a kultúra Európáért, napjainkban újfajta sürgősséggel vetődik fel.” (Inkei-Lázár-Zongor [2006] p.6.) A kezdeményezést 2005 januárjában a Bizottság és a Tanács elnökeihez írt levélben pártállástól függetlenül támogatták az Európai Parlament Oktatási és Kulturális Bizottságának tagjai is.

A két szervezet javaslatot is tett arra vonatkozólag, hogy mire költenék az évi 315 millió eurót:

- 25 millió eurót költöttek volna évente 10 000 művész és kulturális szakember mobilitására;
- 100 millió euró szolgált volna a tagállamok és szomszédjaik közötti együttműködést;
- 50 millió euró erősítette volna az Európai Unió külpolitikája kulturális dimenzióját;

- ugyancsak 50 millió euró segítette volna a nyilvános európai párbeszéd és az aktív európai állampolgárság új platformjainak kialakítását;
- 20 millió euró támogatta volna a különféle tagállamok kulturális szereplőit tömörítő hálózatokat (NB: az EFAH éppen egy ilyen ernyőszervezet, amelynek költségvetését jelentős mértékben az EU finanszírozza);
- további 20 millió euró a művészeknek és kulturális szakembereknek szóló információkat és szolgáltatásokat támogatta volna (NB: az ECF az egyik ilyen legjelentősebb szolgáltató);
- a kreatív versenyképesség támogatására pedig maradt volna 50 millió euró.

Amint az adatokból látjuk, a vérmes reményekből nem sok valósult meg. A 2007-es előterjesztések alapján sem emelkedik sokkal 9 cent fölé az egy főre jutó kulturális támogatás.

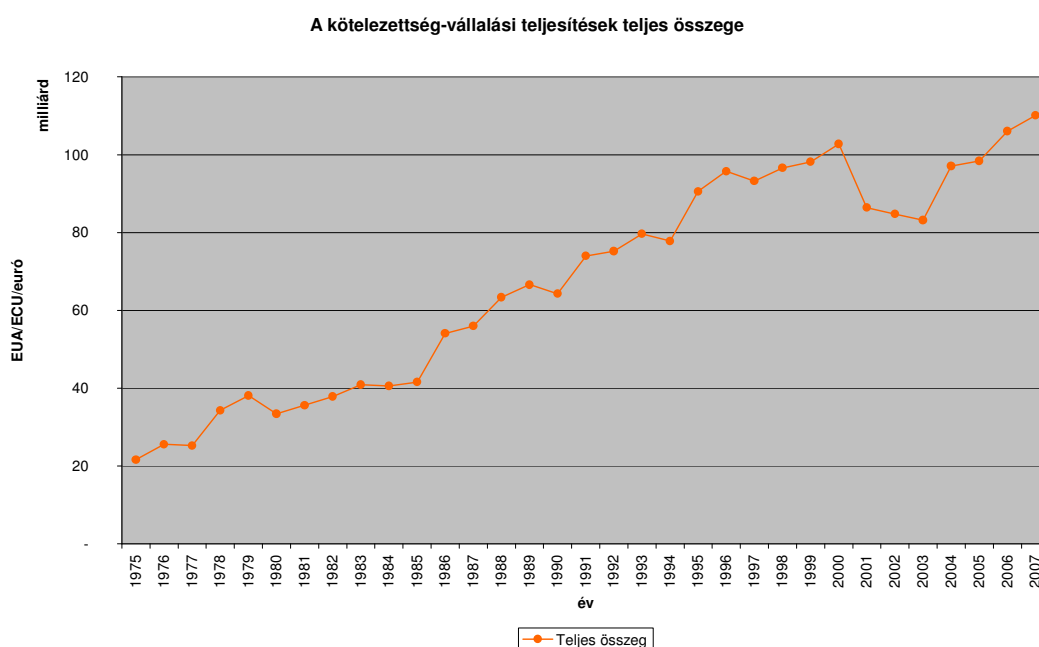
2.3.4 A kultúra súlya a költségvetésben

Az előzőekben azt vizsgáltuk, hogy az Európai Unió általános költségvetésében hogyan változtak az elmúlt 30 évben a kulturális célra fordítható kötelezettség-vállalási teljesítések összegei. A fentiekben leírt információk – mint a legtöbb esetben, így most is – árnyaltabban értelmezhetők egyéb adatok viszonylatában. Ebben a részben arra keresem a választ, hogy hogyan alakult a kultúra súlya más területekhez viszonyítva. Az ilyen irányú elemzésektől azt várhatjuk, hogy a többi költségvetési sor realitásában látjuk a kultúrára fordítható források alakulását.

Két olyan tényező lehet, amely fontos összehasonlítási alapul szolgálhat. Egyrészt megvizsgálom az Európai Közösségek kötelezettség-vállalási teljesítéseinek teljes összegét (azaz az EU teljes költségvetését), másrészt az olyan rokonterületeket, mint az oktatás, szakképzés és ifjúság, vagy az audiovizuális politika. Az egyszerűsített fogalomhasználat kedvéért bevezetem

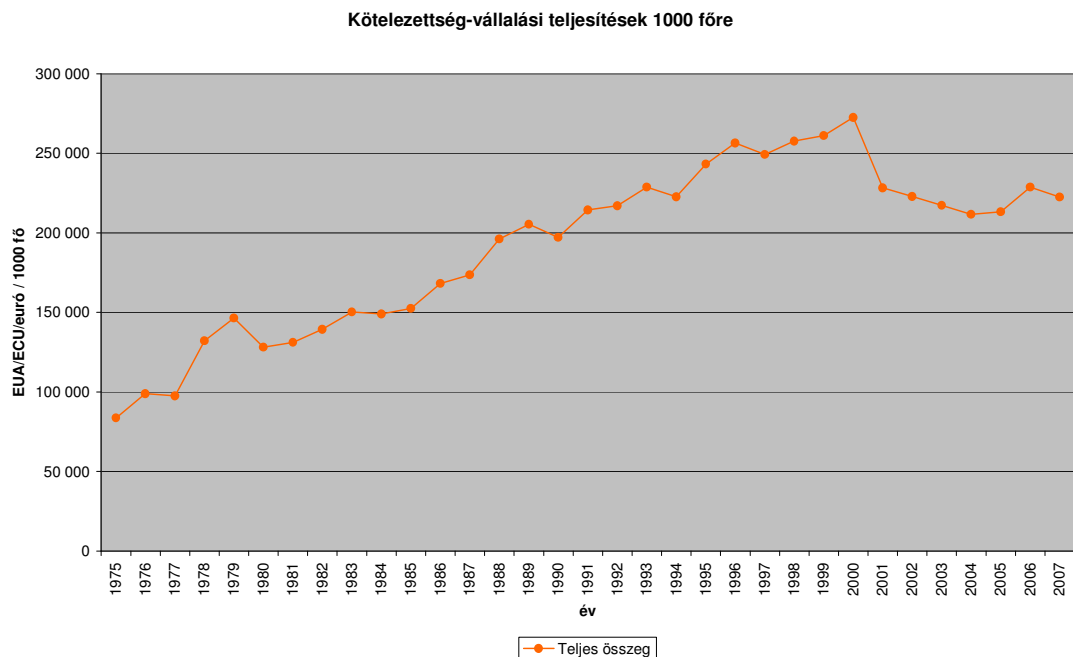
a „vizsgált humán kiadások” elnevezést, amely a kultúrát, az oktatást, szakképzést és ifjúságot valamint az audiovizuális politikát egyben lefedi.⁵

A 5. ábra a kötelezettség-vállalási teljesítések teljes összegének, a 6. ábra a kötelezettség-vállalási teljesítések 1000 főre jutó változását mutatja (a pontos adatok a melléklet 11. táblázatában illetve 14. táblázatában található). A korábban már vizsgált kulturális területhez hasonló eredményre jutottunk. A kötelezettség-vállalási teljesítések teljes összege viszonylag egyenletesen nő a 70-es évek óta mind teljes értéken, mind lakosságszám-arányosan.

5. ábra: A kötelezettség-vállalási teljesítések teljes összege

⁵ A különböző adatok (2005-ös árszint, 1000 főre jutó kötelezettség-vállalási teljesítések) kiszámolásánál és elemzésénél az előző részben leírt módszert használom, ezért annak részletezését ld. ott. A vizsgált humán területek között nem veszem figyelembe az ESZA-típusú forrásokat.

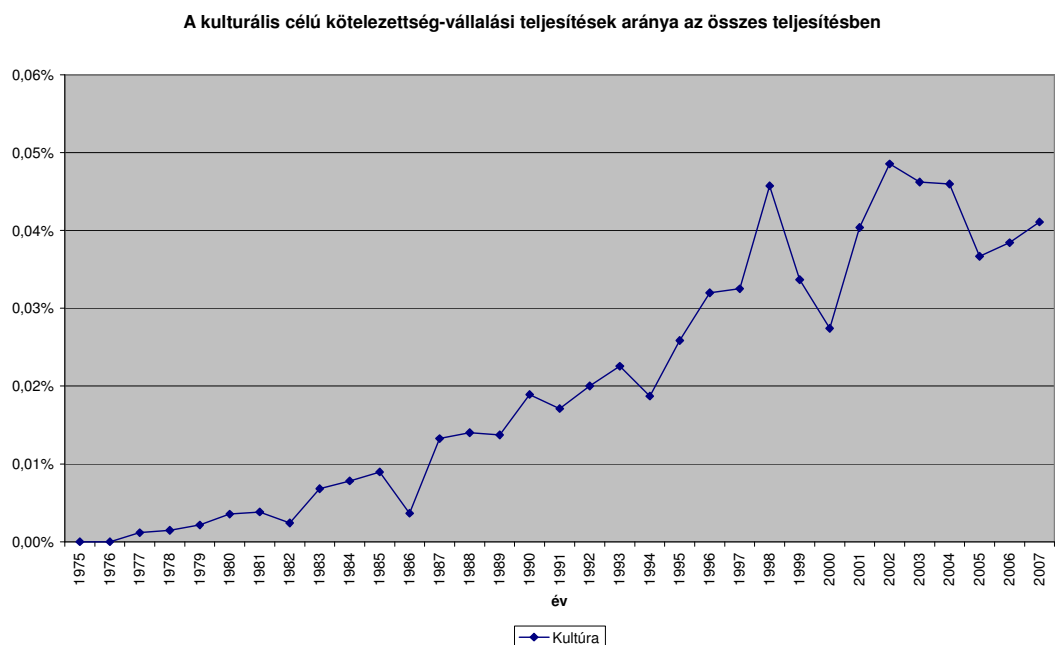
6. ábra: Kötelezettség-vállalási teljesítések 1000 főre

A 2001-es évi csökkenés okát arra vezetik vissza (Iván [2005]), hogy csökkentek, illetve befagyasztották a mezőgazdasági és a strukturális kötelezettségvállalásokat. A kultúra szempontjából tehát a költségvetés általános alakulását 2000 után akár figyelmen kívül is hagyhatjuk, mert a kulturális források sem strukturális, sem mezőgazdasági kiadásnak nem számítanak.

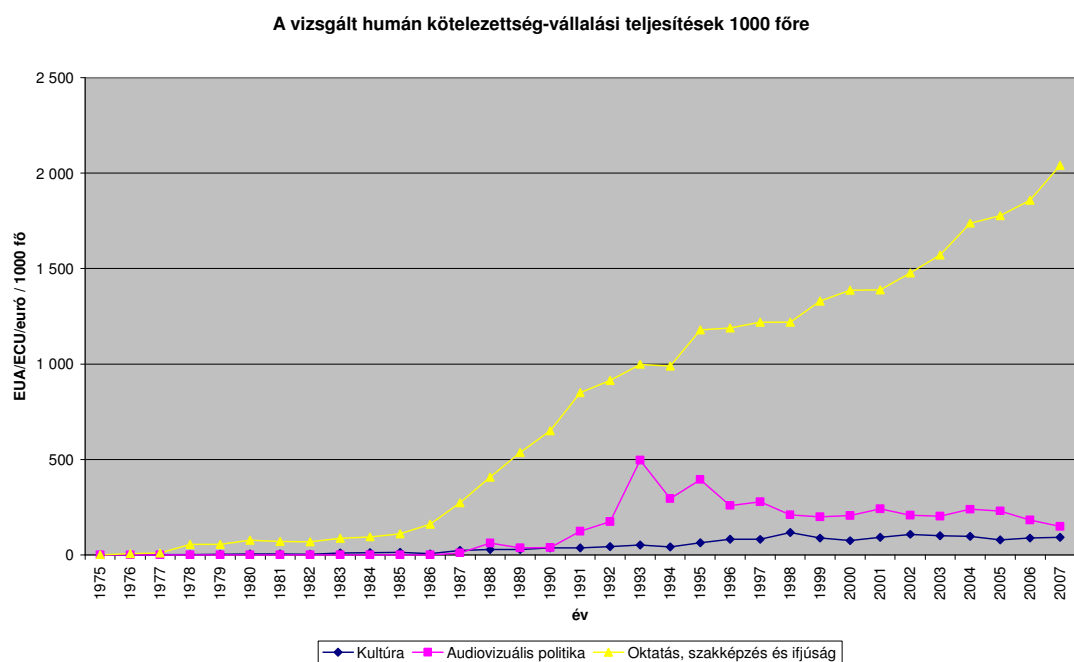
A kulturális kötelezettség-vállalási teljesítések kapcsolatát a költségvetés teljes összegével legjobban a kultúra részesedésének aránya fejezi ki. Köztudomású, hogy az egykori francia kulturális miniszter, Jack Lang nevéhez kötődik a francia költségvetésen belül elért 1%. Európa országaiban mérvadónak Lang óta az számít, ha éves nemzeti büdzsájukben a kultúrára fordított összeg eléri az 1%-ot. A 7. ábra tanúsága szerint az Európai Unió még igen messze van a langi 1%-tól (a részletes adatokat ld. a melléklet 18. táblázatában). Bár az arány lassan kúszik felfelé, a 0,5 ezreléket sem sikerült elérni az elmúlt 30 év alatt.

A teljes összeg vizsgálatánál izgalmasabb adatokhoz jutunk, ha a „vizsgált humán kiadások” (azaz a kultúra, az oktatás, szakképzés és ifjúság, valamint

az audiovizuális politika) 1000 főre jutó kötelezettség-vállalási teljesítéseinek összegét vetjük össze. Ezt mutatja a 8. ábra (a részletes adatok a melléklet 18. táblázatában található).

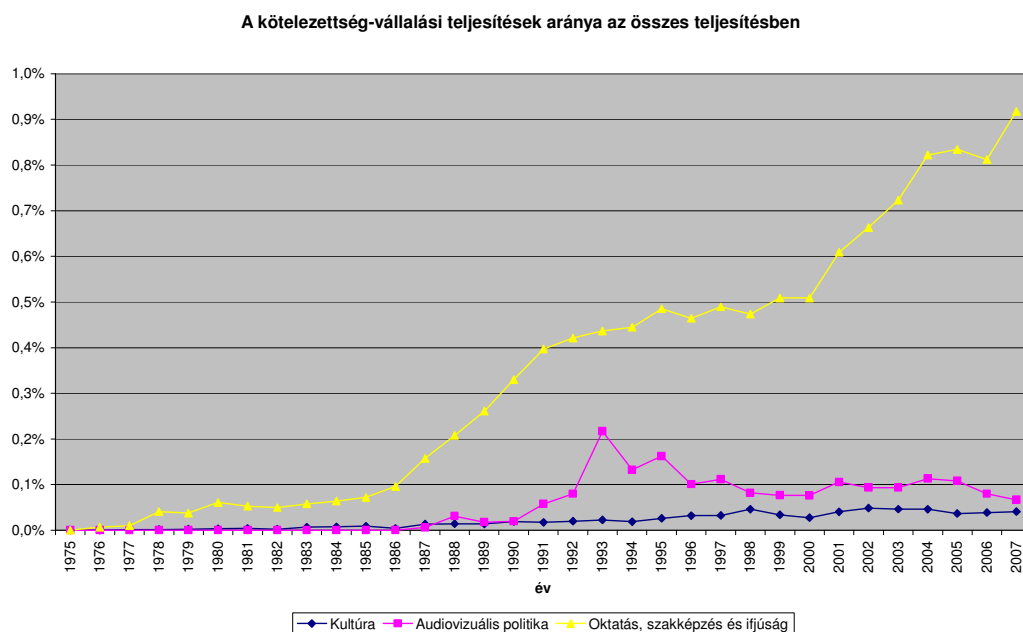
7. ábra: A kulturális célú kötelezettség-vállalási teljesítések aránya az összes teljesítésben

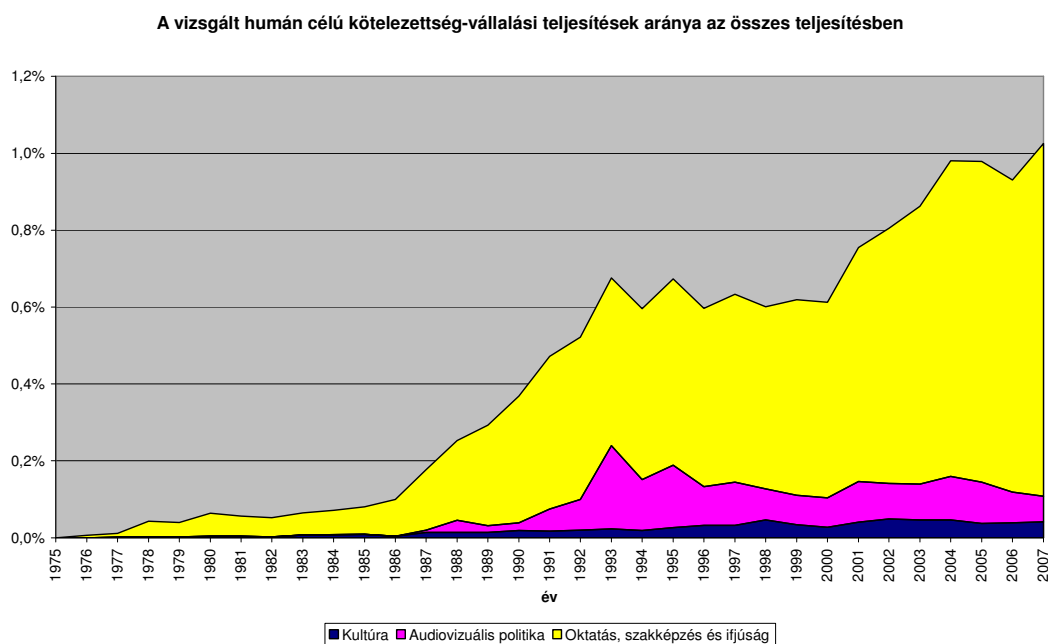
8. ábra: A vizsgált humán kötelezettség-vállalási teljesítések 1000 főre

Itt egyértelműen látható, hogy a kultúra a vizsgált területek közül a legkevésbé támogatottabb, a költség-tárgyalások kétségtelen nyertese pedig az oktatás, szakképzés és ifjúság. 1975-ben mindkét terület azonos szintről indult, napjainkban a kultúrára fordítható összeg ott jár, ahol a képzési terület a 80-as évek közepén tartott. A 2007-es költségvetés 1000 lakosra jutó 92 kulturális eurójához képes a képzési területre 22,5-szer több, 2041 euró jut.

Hasonló eredményre jutunk, ha a különböző humán területek arányát vizsgáljuk a kötelezettség-vállalási teljesítések teljes összegében (ld. 10. ábra). Együttes arányuk is éppen hogy eléri a teljes összeg 1%-át.

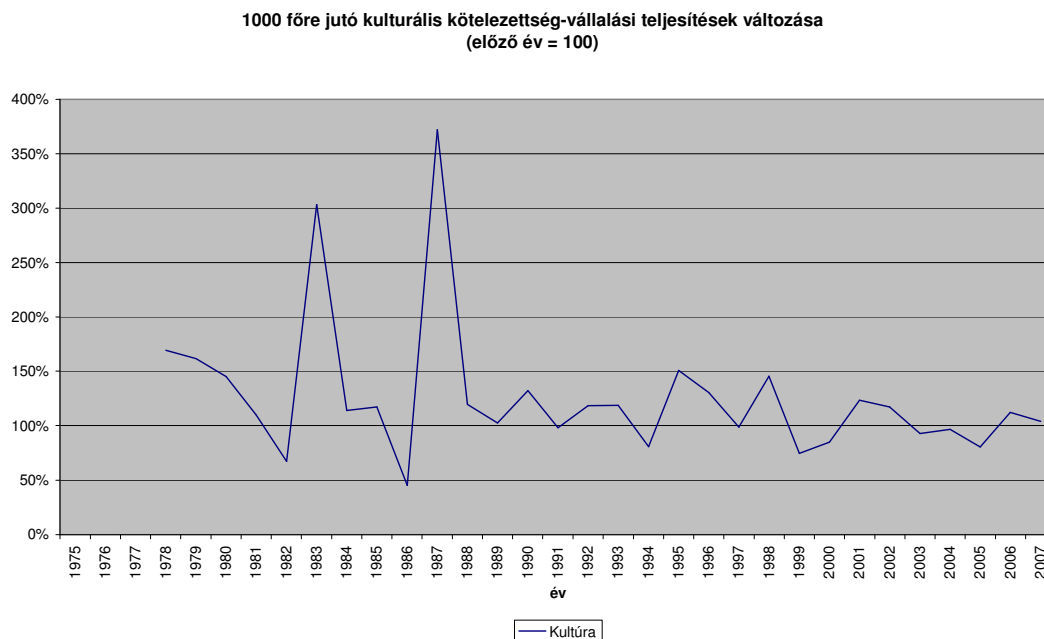
9. ábra: A kötelezettség-vállalási teljesítések aránya az összes teljesítésben

10. ábra: A vizsgált humán célú kötelezettség-vállalási teljesítések aránya az összes teljesítésben

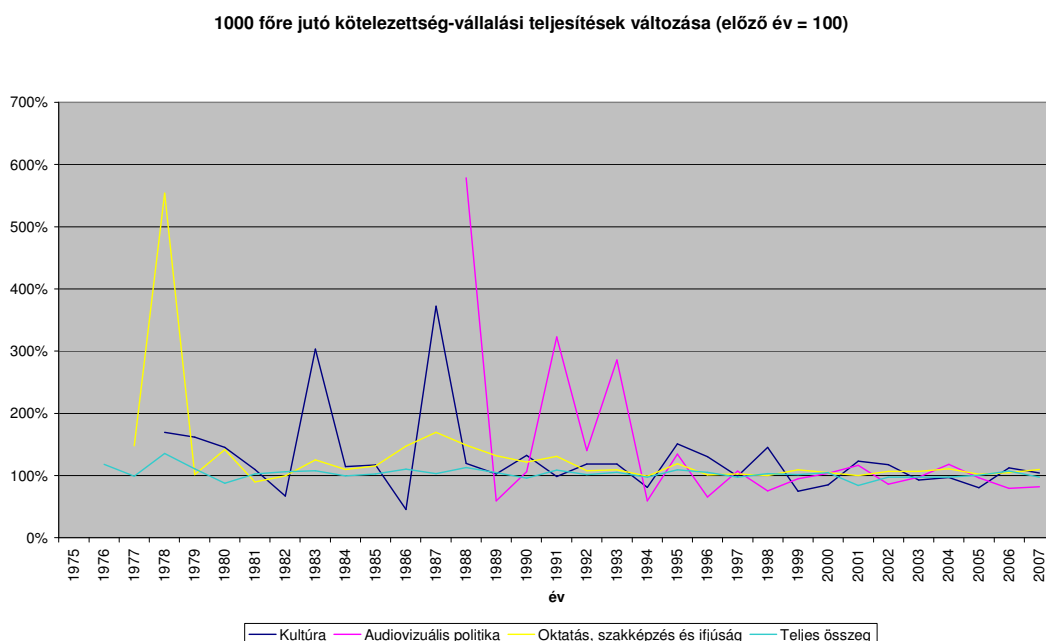
A kultúra szempontjából nem éppen rózsás kép után egy lényeges kérdés maradt még megválaszolatlan: várható-e, hogy megsokszorozódnak a kulturális területre fordítható források?

A 11. ábra az 1000 főre jutó kulturális kötelezettség-vállalási teljesítések változását mutatja az előző évhez képest (az ábra alapjául szolgáló adatok a melléklet 15. táblázatában található). A kulturális támogatások első éveiben viszonylag nagyobb ütemű volt az ingadozás. E kezdeti nagyobb mértékű változások érthetőek, hiszen akkoriban a kultúra az Európai Unió politikái között új területnek számított, kiforratlan struktúrákkal, alakuló elképzelésekkel. A tendenciából azt látjuk, hogy az eddigi legnagyobb 3,7-szeres növekedés 1987-ben volt. A nyolcvanas évek végétől a legnagyobb mértékű változás +50% volt. A 90-es évek után, a keretprogramok életbe lépésével a rendelkezésre álló források már egyre inkább közelítenek az előző évi összeghez. 1990 után egyre gyakrabban fordul viszont elő a forráscsökkenés a megelőző évhez képest.

11. ábra: 1000 főre jutó kulturális kötelezettség-vállalási teljesítések változása (előző év = 100)

Ugyanezt a tendenciát mutatják az egyéb vizsgált humán források is. Az 12. ábra a 11. ábra kiegészített adatait mutatja. Az elmúlt 30 év alapján világosan látszik, hogy az előző évhez képest jelentős forrásbővülést vagy forráscsökkenést csak egy új terület indulásakor tapasztalhattunk. A struktúrák kialakulását követően drámai változásokra nem számíthatunk.

12. ábra: 1000 főre jutó kötelezettség-vállalási teljesítések változása (előző év = 100)

3 A kultúra közjóság jellege

A disszertáció megelőző részeinek részletes elemzésében bepillantást nyerhettünk abba az átfogó és összetett rendszerbe, amely az európai integráció fejlődése során a kultúra szerepét kialakította, formálta. Ennek ismerete elengedhetetlen ahhoz, hogy megértsük azokat a mozgatórugókat, amelyek a jelenlegi struktúrát létrehozták. Hiszen az intézményrendszer az, amelytől az európai polgárok az eredményeket várják, az intézmények közötti kapcsolatokat a különböző döntéshozatali mechanizmusok szabályozzák. Tevékenységük eredménye a korántsem látványos jogszabályalkotás, amely viszont közvetett vagy közvetlen módon kihat a hétköznapiakra.

Megközelítesemben és a további elemzésekben úgy tekintek az intézményrendszerre és a döntéshozatali mechanizmusra, mint egy közös gazdasági/politikai szisztéma létrehozójára, egységesként kezelve az igényeket és elvárásokat. Feltételezem tehát, hogy nem atrikulálódik külön elvárás országokként, régióként, esetleg még ennél is kisebb egységek szintjén. Megtehetem ezt azért, mert ha közös kulturális politikáról beszélünk az Unió szintjén, akkor az egész térség sokszínű nemzeti kulturális politikáinak csak azon leképezését adja, ami nemzetközi szinten értelmezhető, tehát közös igényekre és elvárásokra vezethető vissza.

A továbbiakban az Európai Unió kulturális tevékenységét a következő feltevés szempontjából vizsgálom:

Klasszikus megközelítés szerint az állam (egyik) gazdasági feladata, hogy közhasznú javakat (szándékosan használom itt ezt a kifejezést) állítson elő. Tehát olyan javakat, amelyeket az egyének önállóan nem, vagy csak igen költségesen tudnának előállítani. A kérdés az, hogy nyújt-e az Európai Unió ilyet a kultúra területén?

A feltevéselem az – és ennek bizonyítását várom a következő részek elemzésétől –, hogy ha közvetlenül értelmezzük és tágan fogjuk fel ezeket a javakat, akkor az Európai Unió ilyet igenis nyújt, bár kétségtelenül csekély

mennyiségben és direkt céljától függetlenül. Viszont közvetve értelmezve fel lehet úgy fogni az Európai Unió kulturális tevékenységét, hogy az közjavakat teremt, amennyiben elfogadjuk, hogy az európai kultúra, a közös európai örökség megőrzése mindenki számára hasznot hozó közjószág. Ebben a második megközelítésben a közösségnek igenis célja e jószág megteremtése.

3.1 A közjavak értelmezése az európai dimenzióra

Sable és Kling tanulmányukban (Sable–Kling [2001]) egy újfajta megközelítést alkalmaznak a kulturális örökségvédelemmel kapcsolatos döntések optimalizálására, amely segíteni fog bennünket az európai dimenzió vizsgálatában. Bevezetik a „kettős közjószág” („double public good”) fogalmát, amely mind a piacképes magánjavak értékein, mind pedig a nem piacképes szociális javak értékein széleskörűen alkalmas az érték kifejezésére. Az elmélet alapja, hogy bármilyen kulturális vagyon vagy tevékenység többirányú nem-piaci szociális hasznot is termel.

Elméletükben

- egyesítik a közös örökség értékét a megőrzött történelmi értékekből adódó egyéni megalégedéssel;
- egyszerre fókuszálnak az örökségvédelem keresleti és kínálati oldalára;
- alkalmazzák Buchanan klubok elméletét (Buchanan, James M. [1992a]) a fizikai örökségvédelem és a közös hozzáférés modellezésére.

Az örökséget úgy definiálják, mint értékkel történelmileg és társadalmilag felruházott tárgyasult építmény, amely egy tiszta közjószág, a fogyasztásból való kizárás, bár technikailag megoldható, de nem kívánatos. A kulturális örökség jószág jellegéből adódóan a fogyasztás egy mennyisége felett versengővé válik, de a kialakított modell ezzel közvetlenül nem foglalkozik.

Az n háztartás hasznossági függvényét jelölje $u^1 \dots u^i \dots u^n$. Az i -dik háztartás hasznossági függvénye pedig:

$$u^i = u^i(y^i, x^i, x, H) \quad (1)$$

ahol y^i a háztartás által fogyasztott magánjavakat, x^i az épített örökségből történő egyéni fogyasztást, x ugyanennek az osztársadalmi fogyasztását ($x = \sum_{j=1}^n x^j$), H pedig a rendelkezésre álló kulturális örökség összességét jelöli. Az x^i , az örökség magán fogyasztása, képletben a következőként írható fel:

$$x^i = g^i(a^i, H). \quad (2)$$

Itt g^i az i -dik háztartás termelési függvénye az örökségi élményekre vonatkozóan, az a^i az i -dik háztartás örökséghez való fizikai és intellektuális hozzáférést jelöli. H a rendelkezésre álló kulturális örökség, vagyis H a hagyományos tőke szerepét tölti be a háztartási termelési függvényben.

Sable és Kling elmélete átültethető az Európai Unió kulturális kezdeményezéseinek alapját jelentő európai dimenzió modellezésére. A Tanács egy 2002-es állásfoglalása szerint (A Tanács 2002. december 19-i állásfoglalása... [2003]) a kulturális cselekvések európai hozzáadott értéke a következő szempontok halmozott figyelembevételével határozható meg [uo. p. 1.]:

- a tagállamok közötti együttműködést ösztönzése;
- az egyértelmű multilaterális jelleggel bíró tevékenységek;
- azok a tevékenységek, amelyek célkitűzései és eredményei közösségi szinten jobban elérhetők, mint tagállami szinten;
- az európai polgárokat célzó tevékenységek, amelyek tovább erősítik a kultúrák kölcsönös megismerését;
- azok a tevékenységek, amelyeknek az a célja, hogy fenntarthatók legyenek, és hosszú távon járuljanak hozzá az együttműködés, az integráció és az európai kultúrák kibontakoztatásához, valamint
- ha ezek a tevékenységek átfogó láthatóságot és hozzáférhetőséget tűznek ki célul.

Bevezetve az E jelölést az európai dimenzióval rendelkező tevékenységekre

$$u^i = u^i(y^i, x^i, x, E) \quad (3)$$

$$x^i = g^i(a^i, E). \quad (4)$$

A (4) egyenlet szerint az európai dimenzióval rendelkező tevékenységek egyéni „fogyasztását” és így következésképpen az össztársadalmi fogyasztást is a rendelkezésre álló európai dimenzióval rendelkező tevékenységek mint erőforrás (közjóság) mennyisége és a háztartások hozzáférési aktivitása határozza meg.

Egyesítve az (3) és (4) képleteket, az n háztartás hasznossági függvénye:

$$u^i = u^i[y^i, g^i(E, a^i), \sum_{j=1}^n g^j(E, a^j), E] \quad (5),$$

A modell lényege, hogy egy háztartás hasznossága

- a magánjavak egyéni fogyasztásától;
- az európai dimenzióval rendelkező tevékenységekhez mint közjósághoz való hozzáféréstől, azok egyéni fogyasztásától;
- az európai dimenzióval rendelkező tevékenységek mint közjóság társadalmi fogyasztásától függ.

Az elemzés során először a magánjavak, a közjavak és a vegyes javak fogalmának gazdasági értelmezését kísérelem meg a hazai és a nemzetközi szakirodalom alapján, illetve a közjavak fogalmának alkalmazását a kulturális javakra. Külön kitérő foglalkozik a közlegelő értelmezési problémájával.

Ezt követően az elméletet megpróbálom adaptálni és értelmezni az Európai Unió kulturális tevékenységére. Megvizsgálom, hogy milyen támogatási rendszereket működtetnek, amelynek részben közvetlen identitásápoló, részben pedig közvetett „közös örökség tudatosító” hatása van. Kiemelten is szóba kerül itt a Közösség talán a Pécs 2010 kapcsán egyik leginkább előtérbe

került kulturális kezdeményezése, az Európa Kulturális Fővárosa programsorozat.

Amennyiben az Európai Unió a közös kulturális értékek mentén maximalizálni akarja a háztartások hasznossági függvényét, akkor egyrészt az erőforrásokat kell koncentrálnia az európai dimenzióval rendelkező tevékenységek támogatására, másrészt ezek minél szélesebb körhöz való eljuttatására kell törekednie.

A továbbiakban a jelen vizsgálat a kultúra e kettős célú támogatását elemzi.

3.2 A közjavak elmélete

Elsőként David Hume (1711-1776) skót filozófus, történész és közgazdász kormányzásról szóló gondolatait szokták a közjavakkal kapcsolatban megemlíteni, mint az elmélet egyik korai előfutára. Hume egy rét lecsapolásán keresztül érzékelteti, hogy szerinté léteznek bizonyos olyan természetű feladatok, amelyeket legcélszerűbben egy közösség csak együtt tud elvégezni. Mert amíg viszonylag kevesen vannak, akik megállapodnak egy rét lecsapolásáról, addig fel lehet osztani a költségeket, nagyobb számú szereplő esetén viszont megjelennek a „potyautasok”, akik kivonnák magukat a költségvállalás alól. A gondolatmenet végkövetkeztetése szerint könnyen belátható, hogy egy ilyen feladatot közös kormányzat kell finanszírozza, hiszen „A heves szenvedély akadályozza az embereket abban, hogy tisztán lássák, mennyire érdekük méltányosan viselkedni másokkal szemben.”(Hume [1976], 727. p.), írja az erkölcsökről szóló könyvében (III. könyv).

Samuelson és Nordhaus (Samuelson–Nordhaus [2000], 723. p.) így definiálják a közjószág fogalmát:

„Olyan jószág, amelynek haszna a fogyasztói közösség egészére, annak minden tagjára (egyidejűleg és oszthatatlanul) szétterül, függetlenül attól, hogy az egyének szándékozzák-e fogyasztani az adott jószágot, vagy sem.”

A közjavakat a mikroökonómia rendszerében a pozitív külső gazdasági hatások egyik szélsőségének tekinthetjük. A leggyakrabban említett példa a

közjavakra a világítótorony, amelyet bármelyik hajóstársaság is építtet, annak előnyeit az összes hajós élvezi, vagy a honvédelem, amelynek előnyeiből a lakosság egyetlen tagja sem zárható ki. A kulturális területen is találkozhatunk a definíciónak megfelelő közjószággal, ilyen lehet egy mindenki számára nyitott közkönyvtár, a szabadon látogatható közgyűjtemények, vagy az a köztéri szobor, műemlék, amelyet bárki szabadon felkereshet.

Ezek a termékek a piacon rendszerint nem értékesíthetők, forgalmazhatók vagy vásárolhatók meg, mert a felhasználásukból adódó haszon szétterül a közösség tagjai között, illetve az ellenérték begyűjtése is bizonytalan, sok esetben egyáltalán nem oldható meg. A közjavak megfelelő szintű magántermelése amiatt sem valósul meg, mert az előbbiek miatt egyetlen cégnek sem éri meg a termelés. A Halászbástyára való bejutás belépődíjasítható, de a látvány értékesítése mint a budai panoráma része meglehetősen nehezen lehetne a szemlélődőkön behajtható.⁶

A klasszikusnak tekinthető samuelsoni közjavak-definíció alapján Cullis és Jones X magánjószág és G közjószág A és B általi fogyasztását a következő két képletben hasonlítja össze (Cullis–Jones [2003], 71. p.):

$$X_c = X_a + X_b$$

$$G_c = G_a = G_b$$

ahol a „c” alsóindex az összfogyasztást jelöli. Az embereket nem lehet a közjavak fogyasztásából kizárni, a fogyasztás sem korlátozható. A szolgáltatás kiterjesztése egy további fogyasztóra nem jelent többletköltséget. Magánjavak esetében az összefogyasztás az egyéni fogyasztások összege, másképp fogalmazva: az egyén fogyasztása automatikusan csökkenti a többi egyén részére potenciálisan rendelkezésre álló mennyiséget, míg közjavak esetében mindenki korlátozások nélkül ugyanannyit fogyaszthat, amely egyben

---

⁶ Ezzel kapcsolatban ld. bővebben a potyautas-probléma részletesen feldolgozott témakörét.

megegyezik az összes kibocsátással. A képlet, illetve a definíció egyben adja a közjavak legfontosabb tulajdonságait.

A tiszta közjavak legáltalánosabban elfogadott jellegzetességeit Schmidt Ádám tanulmányában így egészíti ki (Schmidt [1982], 244. p.):

- externalitás: a közjavak nyújtása külső hatásokat kelt, olyan használatot tesz lehetővé, amelyért nem jár ellenszolgáltatás;
- együttesség: ha egy közjóságban bármely egység részesül, akkor minden további költség nélkül más egység számára is igénybe vehető;
- kizárhatatlanság: a közjavak pl. nemfizetés címén senkitől sem tagadhatók meg;
- oszthatatlanság és szétválaszthatatlanság: a közjavakban való részesülés nem az egyes részesülőkre szólóan jelenik meg, hanem kollektíven;
- elsajátíthatatlanság: a közjavak nem kerülhetnek a gazdaság szereplőinek tulajdonába, csak rendelkezése alá;
- választhatatlanság: igénybevétele nem a fogyasztótól függ, nem kívánsága, választása, döntése alapján részesül a közjavakban;
- ingyenesség, ár nélküliség.

A közjavak elméletét megalapozó Buchanan (Buchanan [1992a]) a samuelsoni definíciót az egyén hasznossági függvénye alapján így állítja fel a magánjavak esetében

$$U^i = U^i(X_1^i, X_2^i, \dots, X_n^i),$$

és m számú közjóság esetében kiegészítve az $n+1, \dots, n+m$ alsó index jelöléssel

$$U^i = U^i(X_1^i, X_2^i, \dots, X_n^i; X_{n+1}^i, X_{n+2}^i, \dots, X_{n+m}^i),$$

ahol X az i felsőindexszel jelölt egyén rendelkezésére álló magánjóság mennyiségét jelöli.

A magánjavak és a közjavak, amelyeket szétszthatunk az $i = 1, 2, \dots, s$ egyének között, kielégítik a következő egyenleteket a magánjavakra

$$X_j = \sum_{i=1}^s X_j^i ,$$

illetve a közjavakra

$$X_{n+j} = X_{n+j}^i ,$$

feltételezve, hogy minden jószág egyértelműen besorolható a magánjavak vagy a közjavak kategóriájába.

Johnson (Johnson [1999]) megállapítása szerint a közjavak lehetnek pozitív közjavak, erre példa a honvédelem vagy az ingyenes orvosi ellátás. Megemlít viszont olyan közvajakat is, amelyek valamilyen káros közjószág megszüntetését jelentik. Erre példa a szennyezett levegő megtisztítása. Tehát természetesen nem attól lesz egy jószág közjószág, hogy az állami vagy a magánszektor finanszírozza az előállítását, hanem a hozzáférés módja és korlátjai szerint. Ennek alapján nem válik közjózággá egy államilag finanszírozott, de térítés ellenében igénybe vehető színház, viszont közjózágnak számít egy magánalapítvány pénzéből állított köztéri szobor vagy emléktábla. Ugyanerre kitér Schmidt is (Schmidt [1982]), amennyiben korai és időközben avíttá vált felfogásnak tekinti, hogy a közjavak kifejezés az állam és egyéb közületek tulajdonában lévő vagyontárgyakat jelentette, pl. épületek, utak. De véleménye szerint a közjavakat a komplementaritás is jellemezi, melynek lényege, hogy bizonyos áruk és közjavak fogyasztása összefügg. Pl. utak-gépkocsivásárlás, közoktatás-műtárgyvásárlás. Szubsztitúcióról akkor beszél, ha bizonyos áruk és közjavak pótolhatják egymást. Pl. közoktatás-magánoktatás.

A társadalmilag elfogyasztott javakat, bár a közösség fizet értük, a magánszektor állítja elő. A közjavak és a magánjavak összehasonlításának két leggyakrabban alkalmazott módja a nem versengő fogyasztás és a kizárhatatlanság. A közjavak és a magánjavak közötti különbséget Samuelson abban látja (Samuelson [1976]), hogy a közjavak egy személynél többre kiható külső fogyasztási hatásokat, externáliákat tartalmaznak.

A mikroökonómia elmélete alapján a (magán-) piacot három lépésben szokták elemezni. Az első a különböző hatékonysági feltételek meghatározása ($P=MC$), a második azoknak a rendszereknek a vizsgálata, amelyek – mint például a tiszta verseny – megfelelhetnek az első lépés hatékonysági feltételeinek, majd harmadik lépésben megvizsgálják, hogy milyen befolyásoló tényezők – pl. monopólium, a külső gazdasági hatások – torzíthatják a hatékonyságot.

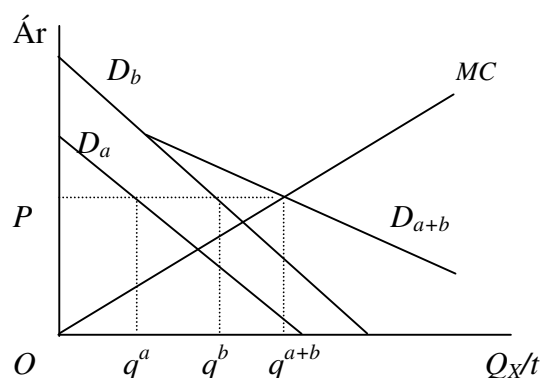
Samuelson állítása szerint a gazdaság felvirágzásával a hangsúly a magánjavokról a közjavakra helyeződik át.

3.2.1 Nem versengő fogyasztás

Az egyén magán- és közjavak iránti keresleti görbéje között nincs alapvető különbség. Mindkettő azt fejezi ki, hogy az egyén mekkora mennyiséget keres az észlelt árakon.

A közjavak nem versengő fogyasztásán azt értjük, hogy az egyik egyén fogyasztása nem csökkenti az össze többi egyén hasznát. A magánjavak esetében a piaci keresleti görbék az egyéni keresleti görbék horizontális összegzései, mivel, ha valaki vásárol egy magánjóságot, azt más már nem veheti meg. Cullis és Jones elemzése alapján (Cullis–Jones [2003]) a keresleti és kínálati grafikonokon ábrázolva:

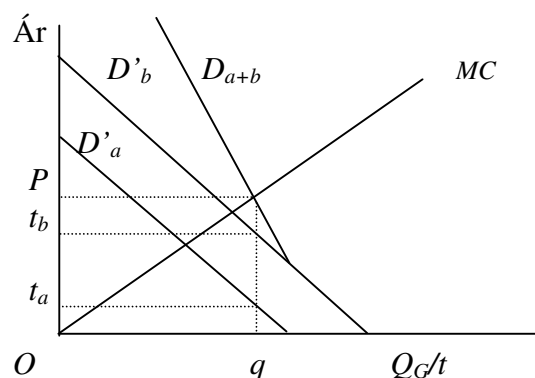

13. ábra: Magánjavak összesített kereslete

(Cullis–Jones [2003], 72. p.)

Az ábráról leolvasható a torzulásmentes gazdaságban a Pareto-optimumnak megfelelő feltétel. Az X magánjóságra A és B keresletét D_a , illetve D_b jelöli, D_{a+b} az összesített keresleti görbe, azoknak a mennyiségeknek az összege, amennyit az emberek az egyes árakon keresnek. OP ár esetében A q^a B q^b mennyiséget vásárol, a piaci kereslet q^{a+b} , hiszen az árakat tisztán horizontálisan adjuk össze. Ha a termelők az árakat az MC által is ábrázolt határkölségen állapítják meg, akkor az optimális ár OP , az optimális mennyiség q^{a+b} .

14. ábra: Közjavak összesített kereslete

(Cullis–Jones [2003], 72. p.)

S közjavak esetében a legalapvetőbb problémát talán éppen az jelenti, hogy az egyén mennyiben képes érzékelni a közjóság árát, tehát amit a közjóság határmennyiségéért kell fizetnie. Annak érdekében, hogy összeget lehessen

rendelni az egyes közjóságok mennyiségéhez, vegyük alapul azt az – elméletileg egyszerűen alkalmazható, a valóságban kevésbé egyértelmű – adóösszeget, amelyet az egyén saját magára vetítve a közjóságért fizet. A G közjóság keresletét ábrázoló grafikon szerint annyiban tér el a magánjóság grafikonjától, hogy A és B keresletét D'_a , illetve D'_b jelöli, D_{a+b} az összesített keresleti görbe vertikálisan adja össze az árakat, nem horizontálisan, hiszen a külön fogyasztott mennyiséggel nem érdemes foglalkozni, mert a közjavak definíciójából adódóan a fogyasztás tényétől függetlenül ugyanannyit fogyasztanak a közjóságból. A 14. ábra szerint A t_a B pedig t_b összeget fizetne a q mennyiségű közjóságért, e kettő összege adja ki a jóság P árát. A Pareto-optimum feltételei pedig úgy teljesülnek, ha A és B határhasznainak összege (D_{a+b}) egyenlő a határköltséggel (MC). A haszonelvű adózás elve alapján A t_a , B pedig t_b összegű adót fizetne a q mennyiségű közjóságért, ami megfelel a közjóságból fakadó egyéni hasznának.

Johnson a közjavakkal kapcsolatban két hatékonysági feltételt vezet le. Az egyik az aggregált feltétel, amely szerint mivel az egyéni mennyiség alkalmazkodás nem kivitelezhető, így a közjóság mennyisége akkor optimális, amikor az egyének határértékeléseinek összege egyenlő a határköltséggel. Az individuális feltétel értelmében az adóarat az aggregált mennyiségnél úgy kell szabályozni, hogy az egyenlő legyen az egyén határértékelésével. A közjavak esetében az „egyéni mennyiség alkalmazkodás kivitelezhetetlen, így az adóarat kell az egyének határértékeléséhez igazítani annál a mennyiségnél, amely kielégíti az aggregált feltételt”. (Johnson [1999], 97. p.) Johnson rögtön megjegyzi, hogy ezt a két részből álló optimalitás feltételt a kormányok meg sem próbálják teljesíteni, de tényszerűen nem is teljesíthető, ez ennek ellenére „nem kérdőjelezi meg a feltételrendszer érvényességét” (Johnson [1999], 99. p.).

Az optimális állapot, összehasonlítva az X magán és G közjóságra (Cullis–Jones [2003] alapján) a következő:

$$MC_x = P_x = MB_a = MB_b$$

$$MC_g = MB_a + MB_b$$

A Pareto-hatékonyság kapcsán Varian (Varian [2001]) levezeti, hogy ha a közjóságból egyáltalán nem, vagy pedig állandó mennyiség áll rendelkezésre, akkor a Pareto-hatékonyság feltétele, hogy a fizetési hajlandóságok összege haladja meg a közjóság költségét. Különböző mennyiségben rendelkezésre álló közjavak esetében a Pareto-hatékonyság akkor áll fenn, ha fizetési határhajlandóságok összege egyenlő a határköltséggel.

3.2.2 Vegyes közjavak

A legtömörebb megfogalmazás szerint a magánjavak, és a vegyes és közjavak közötti különbség, hogy az előbbinél teljes, míg az utóbbinál részleges ellenszolgáltatásról beszélhetünk (Schmidt [1982]). Cullis és Jones (Cullis–Jones [2003]) a tiszta és nem tiszta közjavak összehasonlításához a klasszikus közjavak-definíció kritikájával jut el. Elemzésükben a közjavakkal foglalkozó irodalom számos helyét említik, ami felhívja a figyelmet arra, hogy míg tiszta magánjavakra számos példa van, tiszta közjavakat elvéve találunk, ha egyáltalán létezik ilyen. A jogszolgáltatás vagy a bíróság akár közjóság is lehetne, de ha *A* igénybe veszi, azzal korlátozza *B*-t, akinek emiatt várnia kell. A gyakran emlegetett honvédelem példájával a probléma az, hogy például egy északi támadás esetén az északiak védelemben részesülnek, de ezzel egy időben a déliek védettsége csökken. A gyakorlati megfigyelések alapján megállapítják, hogy „a tiszta közjavak köre olyan megfoghatatlan dolgokra korlátozódna, mint a például az elrettentésen alapuló honvédelem eredményeként az emberekben kialakuló biztonságérzet” (Cullis–Jones [2003], 78. p.).

Az egyik lehetséges csoportosítás alapján a magán- és közjavak közötti különbséget, vagy inkább, másként fogalmazva, az átmenetet a következő táblázatban szemléltetik:

3. táblázat A javak osztályozása

	<i>kizárás</i>	<i>kizárás hiánya</i>
<i>Versengő</i>	A	B
<i>Nem versengő</i>	C	D

(Cullis–Jones [2003], 79. p.)

Versengőnek tekintik azt a tulajdonságot, amikor az egyik fogyasztó csak a többiek rovására tudja a fogyasztást igénybe venni. Kizárhatók a fogyasztók a jószág fogyasztásából, ha ésszerű költségek ellenében szabályozható a hozzáférésük. Az *A* és *D* osztály a leginkább könnyen értelmezhető, és amelyekre már korábban is kitértünk, *A* a tiszta magánjavak, *D* a tiszta közjavak osztálya. A *B* osztályba tartozó jószágok fogyasztásából a fogyasztók nem zárhatók ki, a fogyasztásban mégis versengenek. Erre példaként a különböző közös erőforrásokat szokták említeni. Kulturális példaként említhetjük a közkönyvtárakat, amelyek mindenki számára nyitva állnak, de egy adott könyvet egyszerre csak egy olvasó kölcsönözhet ki.

A *C* osztályba tartozó javaknál van fogyasztói kizárás, de azok fogyasztása nem versengő. Példának az útdíjat vagy az uszodát, színházat szokták említeni, ahol – ha nincs torlódás – a fogyasztók a többi fogyasztó haszoncsökkenése nélkül igénybe tudja venni a szolgáltatást. Saját jóléte a fogyasztással úgy növelhető, hogy közben a fogyasztásból másokat sem zár ki. Részletesen az ilyen típusú javak elméletét a Nobel-díjas James M. Buchanan dolgozta ki klub elmélet néven (Buchanan [1992a]).

A klubok elméletét röviden összefoglalva úgy jellemezhetjük, hogy „bizonyos értelemben ugyanúgy az optimális kizárás elmélete, mint az optimális csoportméreté” (Buchanan [1992a], 147. p.). Megközelítésében a magánjavak közös használatának irányából jut el a tisztán magánjavak-tisztán közjavak szélsőséges elemeivel jelzett skála belső pontjaihoz. Ha feltesszük, hogy egy színházi előadást egy ember finanszíroz, akkor valószínűleg erre nem kerül sor. Minél többen vásárolnak színházjegyet (feltéve, hogy a költségeket kizárólag a nézők fizetik), arányosan csökken az átlagos költség is. Egy

bizonyos pontig a felhasználók haszna is nő, egészen addig, amíg túlzsúfoltságot nem érzékelnek. A klubok elmélete alapján bármely taglétszámhoz meghatározható az optimális mennyiség (színházi szék), illetve bármenny mennyiséghez meghatározható az optimális taglétszám.

Az elmélet végkövetkeztetése akként vonható le, hogy nem versengő fogyasztású javakat önkéntesen, piaci viszonyok között is elő lehet állítani, s így állami beavatkozásra nincs szükség.

Továbbmenve, Cullis és Jones szerint (Cullis–Jones [2003]) különbséget lehet tenni a nem tiszta közjavak osztályozása során egyazon jószág többféle célú felhasználása vagy inkább felhasználódása alapján. Megállapítható, hogy egyes termékek, szolgáltatások rendelkeznek olyan vonásokkal, amelyek egyszerre tükrözik a magán- és a közjószágok jellemvonásait. Példaként az oktatást szokták hozni: azon túl, hogy jobb álláshoz, magasabb fizetéshez juttathatja a kiművelt emberfőt, a kulturáltabb viselkedés, a társadalom magasabb tudásszintje olyan szempontok, amelyből az egész közösség profitál.

Johnson viszont (Johnson [1999]) tiszta közjószágról beszél, ha a közjószág hatása a termelés vagy a fogyasztás minden területén érvényesül. Kvázi-közjavaknak azokat a magánjavakat tekinti, amelyek korlátozottabb hatásúak, és csak egy bizonyos kört érint a javak külső gazdasági hatása.

A közjavakon belül megkülönbözteti a meritorikus javak kategóriáját, amelyek kvázi magánjavak jellemvonásait viselő közjavak. Azok számára közjavak, akik fizetik, számára pedig, akik fogyasztják, magánjavak. Ilyen például az oktatás vagy a támogatott iskolai étkeztetés, amelyet – írja Johnson – a magánszektor is előállíthatna, de az állami piac hozza létre, mert az állampolgárok azt hiszik, hogy ellenkező esetben egyes emberek nem fogyasztanának eleget belőlük. A meritorikus javakat Johnson – egyes elméletekkel szemben – nem külön kategóriaként, hanem a közjavak alcsoportjaként fogja fel.

A közjavak és a magánjavak kínálata közötti leglényegesebb különbség, hogy a magánjavak megvásárlásáról a vásárló egyénileg dönt, a közjavak esetében kollektív mechanizmusok – pl. szavazás – útján döntünk.

Varian (Varian [2001]) az egyes közjóságok mennyiségének meghatározására két különböző társadalmi intézményt említ. Az egyik az utasításos mechanizmus, amely során az egy ember vagy az emberek egy kisebb csoportja határozza meg az összes többi szereplő számára a közjavakból nyújtandó mennyiséget. A másik gyakran alkalmazott folyamat a szavazási mechanizmus, amely esetében valamely döntéshozatali eljárással határozzák meg egy jószág beszerzését.

A szavazási mechanizmus vizsgálata során Varian nem jut meggyőző következtetésre azzal kapcsolatban, hogy szavazással létrejöhet a közjavak Pareto-hatékony elosztása. Az alapfeltételek sokaságán túl megemlíti a politika, a napirend-manipuláció mint tényező lehetséges felmerülését is.

A gazdasági és politikai javak-elosztási mechanizmus közötti különbséget Bruin (Bruin [1987]) az információ mint szűk keresztmetszetben látja. A közösségi/politikai döntéseknél a folyamat alapvetően két részből áll. Az első lépés résztvevők szükségleteinek feltárása a közjavak előállításával kapcsolatban. A második lépés az egyéni preferenciák összeadása és súlyozása. A szűk keresztmetszetnek az információgyűjtést találja.

3.2.3 Közlegelő

Boldizsár és Tóth (Boldizsár–Tóth [1997]) a közlegelő négy állapotát különbözteti meg: a természeti erőforrás lehet bőséges, szűkös, válságos és pusztult. Bőséges mennyiségben áll rendelkezésre az erőforrás, ha a kínálat meghaladja a keresletet, szűkös, ha a kereslet a nagyobb. Az erőforrás válságáról akkor beszélünk, ha a túlzott felhasználás a végleges kimerüléssel fenyeget, szélsőséges esetben bekövetkezhet az erőforrás teljes pusztulása. Felfogásuk szerint a közlegelő tragédiája három problémakör modellezésére alkalmas. Egyrészt (1) a véges mennyiségben rendelkezésre álló, de megújuló

természeti erőforrások; a (2) közjavak, és (3) a szűkössé váló erőforrások problémájára.

A köztulajdonban lévő legelőn az emberek annyi tehenet legeltetnek, amíg a profit zérussá nem válik. A közlegelő tragédiája alatt a közös tulajdonban lévő javak túlzott mértékű felhasználását érti, amely akkor léphet fel, ha a tulajdonjogok nem egyértelmű tisztázottak vagy tisztázhatók. Az elmélet lényege, hogy a profitmaximalizálásra törekvő piaci szereplők növekvő számú piacra lépésükkel a profitot folyamatosan csökkentik, amíg az zérus nem lesz.

Ha egy legelőn c számú tehen van, amelynek az ára egyenként a összeg, könnyen belátható, ha a piacra lépést, azaz az új tehenek megjelenését semmi nem korlátozza, annyi $\hat{c}$ számú tehen lesz a legelőn, amelyre igaz

$$\frac{f(\hat{c})}{\hat{c}} = a$$

ahol $f(\hat{c})$ a tejtermelést értékelő függvény.

A gazdálkodók egy újabb tehen vásárlásakor az egy tehenre jutó átlagos tejtermelést vizsgálják meg. Azt döntenek el, hogy az $f(\hat{c})/\hat{c}$ hogyan viszonyul a tehen árához. A gondolkodásban az hiányzik, hogy minden egyes tehen csökkenti a többi tejtermelési képességét.

3.3 A kultúra támogatása

3.3.1 A művészeti és kulturális együttműködés fejlesztésének modellje

A közösségi kulturális politika három oszlopa közül az első és egyben legrégebbi a művészeti és kulturális együttműködés fejlesztését maga elé tűző Kaleidoscope-program. A programot 1990-ben az Európai Bizottság azzal a céllal hozta létre, hogy a művészeti szektor területén lerakják a közös kultúrpolitika alapját, élénkebb kapcsolatrendszert hozzanak létre, terjesszék Európa népeinek kultúráját, valamint ösztönözzék a művészi és kulturális kooperációt.

A Kaleidoscope-program végleges formáját nem egyszerre, hanem két lépcsőben fejlesztették ki. 1990-ben, kísérleti jelleggel, a Maastrichti

Szerződés elveit megelőlegezve kialakították a Kaleidoscope első változatát. A kísérleti program 1990-től 1995-ig futott.

A beadott projekteket kezdetben két kategóriában fogadták be. Egyrészt támogatták a különböző kortárs művészeti tevékenységeket (színház, tánc, zene, irodalom, multimédia stb.), ezen belül a művészeti ágban rendezett műhelyeket, kurzusokat. Másrészt elősegítették a különböző kutatásokat az európai kulturális örökségről. Az elnyerhető támogatás teljes összege 1,8 millió ECU volt.(Később ezt a feladatkört átvette a Raphaël-program.)

A program célkitűzéseit 1993-ban átalakították, és hármas akcióvá egészítették ki. A jelentős változás az volt, hogy a program megnyílt Bulgária, a Cseh Köztársaság, Lengyelország, Magyarország, Románia és Szlovákia számára is. A programokban pályázat útján lehetett részt venni, a pályázatot egy nemzetközi szakértőkből álló zsűri bírálta el. Közösségi támogatást három akció keretében nyújtottak. Az első terület az európai szintű kulturális tevékenységek és események támogatása volt. Ez esetben az anyagi hozzájárulás nem haladhatta meg a projekt költségvetésének 25%-át vagy a 30 ezer ECU-t. A művészi és kulturális tevékenységet pártoló második akció keretében alkotó- és előadóművészek továbbképzését és mobilitásának elősegítését célzó projekteket támogattak. Itt résztvevőnként 500–4500 ECU volt igényelhető, a projektek maximális költségvetése nem haladhatta meg az 50 ezer ECU-t. A harmadik akció az azonos háttérre támaszkodó kulturális szervezetek együttműködésének elősegítése volt. Mindhárom akció esetében legalább három tagországot kötelező volt bevonni.

A célkitűzések módosítása meghozta a várt hatást, ez a beadott pályázatok számán és minőségén egyaránt érződött. Az évek során egyre növekvő népszerűsége tette szert a Kaleidoscope-program, annak ellenére, hogy a korlátozott anyagi erőforrások a benyújtott pályázatok mindössze 10–12%-ának támogatását tette lehetővé.

Már a Kaleidoscope-program 1995-ös lezárását megelőzően, 1994-től folytak a tárgyalások egy újabb, immár az érvénybe lépett 128. cikk szellemében

alkalmazott, művészetet pártoló program kidolgozásáról.⁷ Az alapgondolat Európa népeinek közelebb kerülése egymáshoz az előadó-művészet, a vizuális és térbeli művészet, a multimédia és az alkalmazott művészetek által (Decision No 719/96/EC... [1996]). Az innovatív kulturális projekt támogatásával, a cserekapcsolatok és a kevésbé privilegizált ágak fejlesztésével nemcsak magát a kultúrát látják megerősödni, hanem közvetve a gazdasági élet fellendülését is várják (pl. munkahelyteremtés). A program elfogadása a vártnál nehezebb feladatnak bizonyult. A Bizottság 1994-es előterjesztését több mint kétéves huzavona követte, míg 1996. április 20-án a Hivatalos Lap L 99 számában megjelenhetett a végleges változat.

A programot, 26,5 millió ECU előirányzott költségvetéssel, három évre, az 1996-tól 1998-ig terjedő időszakra hirdették meg. Lényeges változás, hogy a program korábbi három tevékenységét két akcióba tömörítették.

A partnerségek és hálózatok által megvalósuló eseményeket és projekteket támogató első akció kulturális és művészeti projektek számára volt nyitott. A projekt származhatott az alkotó-, az előadó-művészet, az alkalmazott művészetek, a vizuális stb. művészetek köréből. Csak a tárgyévben megvalósuló projektekre lehetett támogatást kérni. Nem adnak támogatást olyan témában, amely más közösségi támogatás alá is eshet; egy tagállam különböző régiói közötti kooperációra; CD, kiadvány, CD ROM, videó, publikáció stb. készítésére; tisztán beruházás és/vagy működési költségekre. A támogatás mértéke a projekt költségvetésének 25%-a lehetett, de legfeljebb 50 ezer ECU. Képzéssel kiegészülő projekt esetében ez az összeg 50%-ra és 20 ezer ECU-re módosulhatott. A Régiók Bizottsága véleményében (Opinion of the committee of the Regions... [1996]) meg is fogalmazta a szigorú százalékokkal kapcsolatos aggályait. Állásfoglalásuk szerint – amely egyébként jogosan felelt meg a kulturális szereplők napi igényeinek – a mindössze 25%-os közösségi támogatást helyi és/vagy regionális forrásokkal kell kiegészíteni, amely viszont nem állt rendelkezésre. Az akció tekintetében nem változott,

---

⁷ Ld. részletesebben a 3.3 fejezetben.

hogy a projektekben – az európai dimenzió biztosítására – legalább három tagország közreműködése kötelező volt.

Külön akció volt hivatott a nagyméretű minőségi projektek támogatására. Cél nem kizárólag a kultúra, hanem a társadalmi-gazdasági dimenziók fejlesztése volt. A pályázat ugyancsak az előzőekben felsorolt projektek számára volt nyitott, de változtatás a korábbi évekhez képest, hogy legalább négy különböző tagország szervezői által és részvételével kellett a tevékenységeket lebonyolítani. Alapesetben a támogatást egy évre adták, de különleges körülmények (minőség, várt kihatás) alapján ezt három évre ki lehetett terjeszteni. A pénzügyi részleteket tekintve, a támogatás összege ugyan meghaladhatta az 50 ezer ECU-t, de nem lehet több a teljes költségvetés 25%-ánál.

Mindkét akció nyitott harmadik ország felé. Az EGT országai azonos feltételekkel pályázhattak a tagországokkal, míg más országok (így pl. Magyarország is) saját társulási vagy együttműködési szerződésükben meghatározott módon vehettek részt a programban.

A művészeti és kulturális együttműködés támogatása a Kaleidoscope-programon kívül egyéb akciókra is kiterjedt. A programot eredetileg az 1996-tól 1998-ig tartó hároméves időtartamra hozták létre, 26,5 millió ECU költségvetéssel, majd egy évvel, 1999-re is meghosszabbították, így a rendelkezésre álló keret is 36,7 millió ECU-re emelkedett. A Bizottság 2004-es jelentése szerint (Commission Report... [COM(2004)33 final]) a program négyéves időtartama alatt összesen 518 projektet támogattak.

Az építészet e programját több kisebb részakcióval egészítették ki. A Tanács, a Parlament kezdeményezésére, rendszeres, több éven át tartó támogatást adott Európa kiemelkedő jelentőségű történelmi és építészeti emlékeinek támogatására. Folyamatos segítséget nyújtottak az athéni Akropolisz, Mount Athos monostora, Lisszabon Chiado történelmi negyede, a coimbrai Szentháromság Kollégium és egyes, a spanyol Compostella körül elhelyezkedő kolostorok számára. Támogatást nyújtottak továbbá szükséghelyzet esetén. Szimbolikus jelentőségű segélyeket adtak különleges

alkalmakkor épületek katasztrófa miatt bekövetkező károsodásának helyreállítására. Restaurálási támogatást kapott a firenzei Uffizi Palota, a barcelonai Liceo színház, a renes-i Brittany Parlament, valamint a velencei Fenice színház. De a Bizottság folyamatosan továbbképzéseket is szervezett az európai örökség területén dolgozó szakemberek számára. A legnagyobb probléma az ilyen kezdeményezésekkel kapcsolatosan az átláthatóság hiánya volt. Semmilyen információ nem található arra vonatkozóan, hogy miért éppen akkor, miért éppen azt – az egyébként vitán felül álló értékekkel rendelkező – műemléket választották, hiszen nem kell ahhoz műemléki szakembernek lenni, hogy ezeken kívül is számos más, problémákkal küszködő örökségi helyszínt soroljunk fel.

Az építészeti támogatások eredményeiről a Bizottság rendszeresen kiállításokat is rendezett. Alkalom volt ez a tagországok nagyközönségének informálására, a polgárokkal való kapcsolatok fejlesztésére. A kiállítások alkalmával az Európában megvalósult projektek széles panorámáját tárták az érdeklődők elé, a kiállításokhoz film/video, kiadványok, szervezeti konferenciák, szemináriumok társultak, mind-mind a kulturális örökség témakörében, ezáltal elősegítve a nagyközönség és a szakterületen dolgozó szakemberek kapcsolatát. Ezen kiállítások Európa több országát, városát keresték fel évente. 1994-ben például Európa hat országát – Lisszabon, Barcelona, Párizs, Firenze, Varsó, Bukarest – járta be egy fotókiállítás. A kiállítások anyaga a mindenkor megelőző évben az európai építészeti örökség megőrzése program által támogatott projektek képes, filmes bemutatása. Az egyéves program keretén belül támogatott projektek mellett bemutatták a folyamatos segélyezésben részesülő műemlékeket is. A kiállításokhoz kapcsolódott az Európai Örökség Napok (European Heritage Days), amely szintén a közönségkapcsolatokat fejleszti: egy rendezvénysorozat az Unió majd' minden tagországában, valamint egyes közép-európai országokban. E program a kulturális örökség és az ifjúság kapcsolatára helyezte a hangsúlyt. Az Európai Örökség Napok az Európa Tanács kezdeményezése volt, a

megvalósítást a Bizottsággal közösen viszik véghez. Ékes példája ez annak, hogy a Közösség megpróbálja tevékenységét a lakosság szintjén is felmutatni.

3.3.2 A kulturális örökség megőrzésének modellje

A kulturális örökség fogalma az Európai Bizottság terminológiájában magában foglalja az ingó és az ingatlan művészeti emlékeket: minden olyan képző- és iparművészeti alkotást, műkincset, írott/nyomtatott könyvet, levéltári anyagot, tárgyi emléket, régészeti leletet, amelyet az adott ország történelme szerves részének tekint, és az a területén megtalálható. A pályázat szempontjából nem tartoznak viszont bele az audiovizuális archívumok, mert azok a MEDIA-program alá sorolandók.

A kulturális örökség védelme a kulturális területen az Európai Unió egyik legrégebb óta felvetett problémái közé tartozik. Már 1973-ban – bár igaz, akkor még „csak” a környezetvédelem részeként – számos tanulmányt tartalmazott az Európai Közösségek Környezetvédelmi Akcióterve a természeti és építészeti örökség megőrzésének aspektusairól (Programme of Action of the European Communities on the Environment [1973]). A Tanács által is jóváhagyott Akciótervének kezdeményezéseit az Európai Parlament vitte tovább 1974. május 13-i határozatában, amelyben az európai kulturális örökség megőrzése területén konkrét előrelépést sürget (Resolution of the European Parliament on the protection of Europe's cultural heritage [1974]).

A többi kulturális akcióhoz hasonlóan, a nemzeti örökséggel foglalkozó politikának is két alapiránya van. Az egyik a gazdasági megközelítés, amely az örökséget mint anyagi árut kezeli, a másik a kulturális, amelyik a kérdés humán oldalával foglalkozik. A két témacsoport természetesen sok vonatkozásban fedi egymást. Gazdasági szempontból vizsgálva a kulturális örökséget azonnal szembesülünk az egyik uniós alapelvvel. Az Unió egyik alapköve a belső határok eltörlése, a szabad személy- és árumozgás. Ez ellentétes a kulturális érdekekkel, ugyanis a határok megszüntetése ellenőrizhetetlenné teszi a kulturális örökséghez tartozó tárgyak áramlását. Emellett az Unió a tagállamok számára előírja nemcsak a saját, hanem a többi

tagország nemzeti kulturális örökségének a védelmét is. A tagállamoknak tehát joguk van nemzeti kincseik, kulturális örökségük körébe tartozó alkotások meghatározására, valamint az ezek védelméhez szükséges intézkedések meghozatalára saját országhatárukon belül, továbbá a viszonyosság elve alapján elvárni hasonló lépések megtételét a többi tagállamtól. Közösségi rendeletek, irányelvek születtek többek közt a kulturális javak exportjáról, a tagállamok területéről jogellenesen elszállított kulturális javak visszaszolgáltatásáról. (ld. részletesebben: Nagy Mihály [2005])

A kulturális örökség gazdasági vonatkozásait vizsgálva szólni kell a kulturális turizmus kérdéséről. A turizmuson belül fontos szerep jut a kulturális turizmusnak, amely gazdaságilag is jelentős ágazata az EU-nak, ezáltal fejlesztésének, ápolásának központi szerep jut. A kulturális turizmus a kulturális örökség egyik meghatározó erőforrása, amely állandó speciális, szakmailag magas szintű és költséges fenntartást igényel.

A fenti gazdasági témák mellett az Unió foglalkozik a kulturális örökség – nem anyagi – értékének megóvásával is. Az ilyen irányú kezdeményezések a nyolcvanas évekre datálhatók vissza, az Európai Parlament kezdeményezésére a Tanács 1986. november 13-i határozatában erősítette meg a kezdeményezést (Resolution of the Ministers... [1986]). Kihangsúlyozták, hogy a témában folytatott akciók összetett célt szolgálnak. Egyrészt a nemzeti függetlenség tiszteletben tartásával elősegítik a régiók fejlődését; másrészt a kulturális örökség közvetlenül (irodák, hivatalok) és közvetve (a kulturális turizmus fellendülése) is munkahelyeket képes teremteni. Összegezve: a nemzeti örökség a gazdaság és a társadalom egyre növekvő fontosságú szektora. Ezen elvek szellemében viszi véghez az Unió immár jó pár éve a kulturális örökség megőrzését elősegítő programját.

Az akciók a nagyközönség és a nemzeti, regionális és helyi szervek kapcsolatát két módon is erősítették. Támogattak direkt segélyekkel különböző projekteket a technológiai és kulturális minőség fejlesztésére, valamint támogattak olyan más tevékenységeket, mint például egyes

kiállítások, publikációk stb. Ezeknek az akcióknak az volt a fő céljuk és mozgatójuk, hogy egyfajta európai szintű katalizátorként szolgáljanak.

A Bizottság „Támogatás az európai építészeti örökséget megőrző projektek számára” címmel 1984-től 1995-ig akciósorozatot hirdetett meg. A program célja olyan példaadó mintaprojektek támogatása volt, amelyek legalább annyi figyelmet fordítanak a művészi és történelmi érték figyelembevételére, mint a technikai és kulturális szempontokra. A kezdeti kis költségvetéssel dolgozó program első öt évében a beadott pályázatok száma meghatszorozódott. E nagyarányú növekedés szükségessé tette, hogy az eleinte eseti jellegű támogatásokat átfogóbb, több éves perspektívában gondolkodó program váltsa fel. Gond volt továbbá, hogy – a szűkös pénzügyi keretekkel indokolva – a beadványoknak csak kis számát tudták támogatni. Rövid távon az jelentett megoldást, hogy szűkítették az adott évben támogatandó programok témaköreit. Így 1989-től az akciót továbbra is minden évben meghirdették, ám a források igazságosabb elosztásának érdekében évente más-más témát jelöltek meg, mint támogatandó célterületet. Ezek megválasztása földrajzi, illetve kulturális tényezőktől függött.

1989-től az alábbi témákban lehetett támogatásért folyamodni:

- kiemelkedő értékű szakrális és világi emlékművek (1989);
- történelmi épületek, épületcsoportok, amelyek egy városi, illetve vidéki terület karakterét határozzák meg (1990);
- a mezőgazdaság, az ipar és más mesterségek történelmi gyökerét jelentő tevékenységek (1991);
- városok és falvak örökségmegőrző programjai, emlékművek, valamint azok közvetlen környezete (1992);
- történelmi kertek (1993);
- előadó-művészettel összefüggő történelmi épületek és helyszínek (1994);
- vallási emlékművek (1995).

A beadványok közül a támogatásra érdemeseket egy 12–15 (változó, a tagállamoknak megfelelő számú) tagú nemzetközi zsűri választotta ki,

amelynek tagjai Európa-szerte elismert építészek, régészek voltak. Az 1984-től 1995-ig futó, évente meghirdetett program 12 éves időtartama alatt kb. 420 projektet, hozzávetőleg 30 millió ECU összeggel támogatott. 1992-től a programban részt vehettek a „visegrádi” országok is.

A Bizottság 1995. március 29-én elfogadott javaslatában a Parlament és a Tanács elé terjesztette a Közösség új programját, az 1996-tól 2000-ig futó, öt éves Raphaël-akcióprogramot. A végleges változat megszövegezése előtt a terület szakemberei véleményük kikérésére, tájékoztatására kiterjedt tanácskozásokat, konzultációkat szerveztek. 1993. július 1-jén és 2-án Velencében tartották az első megbeszélést az ingó és ingatlan nemzeti örökség megőrzésének témájában. Az értekezlet két fő eredménye, hogy meghatározták az örökségmegőrzés legfontosabb elemeit, valamint hogy megegyeztek a következő négy ülés témájáról.

1994 végéig számos tanácskozást rendeztek a kulturális örökség és a környezet, a víz alatti örökség, a levéltárak, valamint Európa polgárai és a kulturális örökség témakörökben. Ennek részeként dolgozták ki a kulturális örökség védelmét és fejlesztését szolgáló új közösségi akcióprogram, a Raphaël-program tervezetét. A program beindítását 1996. január 1-jére tervezték, ám ez nem valósulhatott meg, mert még a Tanács 1995. november 20-i, 1884. ülésén sem jutottak egyhangú döntésre. Így, annak érdekében, hogy a szektor ne maradjon 1996-ra program nélkül, arra az évre egy átmeneti jellegű programot hirdettek meg. A Raphaël még nem, az előző programok viszont már átdolgozva jelentek meg, elveiben, összetettségében viszont immár a Raphaëlt előlegezi meg ez a kísérleti év. Valamennyi programnak koncepciójában és megrendezésében is európai szintűnek kellett lennie, a kooperációk felállításával multidiszciplináris célokat kellett követni.

A végleges Raphaël-program ügyében a Parlament és a Tanács közös álláspontja még jó ideig váratott magára, ugyanis az európai döntéshozók még 1997 első félévében sem jutottak egyezségre. Május végén létrehoztak egy Egyeztető Bizottságot (EB) a gyorsabb eredmény elérése érdekében. Az EB 30 főből állt, 15 fő került ki a Parlamentből és 1-1 képviselő minden

tagállamból. Működésüket gyors eredmény koronázta: második ülésükön, július 2-án megszületett az eredmény a Raphaël-program ügyében. Mindegyik döntéshozó szerv hat hetet kapott az elfogadásra, a Parlament minősített és a Tanács egyhangú döntésére. A kulturális örökség védelmét szolgáló programról 1997. október 13-án döntött a Tanács és a Parlament, így a programot még 1997-re el tudták indítani (Decision No 2228/97/EC... [1997]). A program elfogadásáig a Bizottság 1994 óta külön pénzügyi keretből támogatta a nyertes pályázatokat. Az érdekelt intézmények pályázati felhívások keretében nyújthattak be projekteket, melyek témái a Raphaël-programot készítették elő, és annak fő vonalait követték.

A programot 1997-től 2000-ig, négyéves időtartamra tervezték, célja a tagállamok tevékenységének támogatása volt a kulturális örökség területén. Alapkövetelmény volt három ország együttműködése, melyek közül legalább kettő tagország. Más országok (így Magyarország is) saját társulási és együttműködési szerződésükben meghatározott módon vehettek részt a programban. A program költségvetése az 1997–2000 közötti időszakra 30 millió ECU volt. A program célja a tagállamok tevékenységének támogatása a kulturális örökség területén. A „kulturális örökség” fogalma a Raphaël-programmal kapcsolatban mind az ingó, mind az ingatlan javakat felölelte.

A program alapgondolata a tervezetthez képest nem változott. A projekteknek európai dimenzióval kell rendelkezniük, a Bizottság támogatása csak olyan kezdeményezésekhez volt adható, amelyek így többletértékhez jutnak, mint ha azt a tagállam önmaga biztosította volna.

A pályázatoknak négy kritériumnak kellett megfelelniük. Egyrészt támogatniuk kellett a kulturális örökség fejlesztését, beleértve az ezzel kapcsolatos információáramoltatást, másrészt úttörő, innovatív vagy informatív jellegűnek kellett lenniük, hogy közösségi szinten támogatásra érdemesek legyenek. Elvárás volt, hogy a programok a kulturális örökség megóvásával foglalkozzanak, és ki kellett fejleszteniük a kultúramegőrzés módszereit. Végül a támogatott projekteknek multiplikátor hatással kellett

rendelkezniük a kultúra, az oktatás és a társadalmi-gazdasági fejlődés területén.

A Bizottság 2004-es jelentése szerint (Commission Report... [COM(2004)33 final]) a program négyéves időtartama alatt a rendelkezésre álló 30 millió ECU-ból összesen 240 projektet, ebből 18 ún. Kulturális Örökség Laboratóriuma projektet támogattak.

3.3.3 A könyv- és olvasáskultúra támogatási modellje

A kulturális politika harmadik ága a könyv- és olvasáskultúra támogatása. A könyvnek a kultúraközvetítők között kiemelt szerepet tulajdonítanak az Európai Unióban. Az olvasás segítségével az emberekhez eljuttatott tudás mindenekelőtt az oktatás elsődleges segédeszköze, és mint ilyen, a könyvek sorsa, minősége predesztinálja a felnövekvő uniós nemzedék tudás- és gondolatvilágát. A könyvek kultúra-továbbéltető szerepét felismerve, az EU a kulturális programokon belül megkülönböztetett helyen foglalkozott a műfordítással és a könyvek, az olvasás népszerűsítésével.

Az elsőként felmerülő kérdéseknek, hasonlóan az első két programhoz, kettős vetülete van: gazdasági és kulturális. A gazdasági problémák között volt a könyvek árképzése, a könyvkiadók, a szerzői jog kérdése, a kulturális kérdéscsoportba az olvasás népszerűsítése, műfordítások propagálása tartozott. Az alábbiakban az olvasással mint kulturális tényezővel kapcsolatos kérdéskör részletes elemzése következik.

Már az 1980-as évektől találkozunk eseti jellegű műfordítás-támogató programok megjelenésével (Resolution of the Council and the Ministers... [1987]). A jelentősebb, hosszabb távú kezdeményezéseket elhúzódtó viták sorozata előzte meg. Az Európai Közösség Miniszterek Tanácsa 1989-ben a kultúra területén nyolc kiemelten kezelendő területet jelölt meg, amelyek támogatását az elkövetkezendőkben fontosnak ítélték. (Resolution of the Council and of the Ministers... [1989]) Ezek közül egyik az európai irodalmi örökség ápolása volt; az irodalom ismertebbé tétele, valamint átörökítése az utókor számára. Az irodalom és a műfordítás jelentőségének

kihangsúlyozására az EK 1989-ben díjakat hozott létre a tárgyakban kiemelkedőt alkotók tevékenységének elismerésére (Conclusions of the Council and the Ministers... [1989]).

Irodalmi művek fordításának támogatása ügyében konkrét lépésekre 1989. május 18-án került sor, amikor a Miniszteri Tanács ötéves időtartamra egy kísérleti programot hozott létre a kortárs irodalom fordításának támogatására. A program teljes költségvetése az ötéves periódusra 1 millió ECU volt, tehát évente átlagosan 200 ezer ECU-t fordítottak műfordításra.

1995-re, a periódus végére nyilvánvalóvá vált, hogy a közösségi kultúra támogatását a 128-as cikk szellemében más alapokra kell helyezni az elkövetkezendő években. Ennek szellemében hozták létre az újabb generációt képviselő Ariane-programot.

Az Európai Bizottság 1994 júniusában előterjesztést adott be a Miniszterek Tanácsához és a Parlamentnek (Proposal for a European Parliament and Council decision... [1994]) egy korábbi kezdeményezésekre épülő, ám azoknál jóval átfogóbb kulturális program, az Ariane létrehozásáról. A program az irodalmi művek fordítását, a könyv- és olvasáskultúra előmozdítását célozza meg. A tervezett költségvetés az első ötéves periódusra 34 millió ECU-t irányozott elő. A program tartalmazta a műfordítás elősegítésének legfontosabb tényezőit: fordítástámogatást, képzéstámogatást, az együttműködés elősegítését. A Bizottság célja a 128-as cikk alapelveinek gyakorlati megvalósítása volt. Elfogadásra benyújtották a Tanácshoz és a Parlamentnek, valamint véleményezésre a Régiók Tanácsához.

Az Európai Parlament 1995. április 7-én egyhangúlag elfogadta az előterjesztést, április 21-én a Régiók Tanácsa támogatta a programot. És, noha a Miniszteri Tanács nem helyezkedett közös álláspontra, 1996-ban a ratifikálásig mint kísérleti programot, a kooperáció kihangsúlyozásával meghirdették. Az Ariane mint a Közösség egyik kulturális programja, a műfordítás támogatásával kívánta elősegíteni a könyveket és az olvasást. Az Ariane szerkezetileg magába olvasztotta a jelképes Aristeion-díjat, ám az lényegi önállóságát továbbra is őrzi.

Az 1996-os kísérleti évben két külön pályázati felhívás keretében, de már az Ariane elveit szem előtt tartva indították el az új programot.

Az első pályázat a könyv- és olvasáskultúra elősegítését célzó programokat támogatta. A meghirdetett pályázat első területe a partnerkapcsolatok létrehozását segítette, követelmény volt az európai népek közös történetének feldolgozása akár irodalmi, színházi vagy szakkönyv formájában. A támogatásként elnyerhető összeg nem haladhatta meg az összköltségvetés 35%-át, de semmiképpen nem lehetett több 50 ezer ECU-nél. (Széles rétegeket érintő témánál az arány 50%-ra illetve 20 ezer ECU-re volt módosítható.) A meghirdetett pályázat második területe a könyv- és olvasáskultúra területén dolgozók továbbképzése. Ennek keretén belül cél a műfordítók továbbképzése volt, annak érdekében, hogy magasabb minőségű fordítások születhessenek. Ez esetben sem pályázhatnak más közösségi programban részt vevők. A támogatás az utazási és továbbképzési költségekre terjedhet ki, a továbbképzésnek még az aktuális naptári éven belül le kell zárulnia, következő évre nem húzódhat át. A program mindkét területe, bizonyos megkötésekkel, nyitott volt a társult országok számára is.

A második pályázat az irodalmi, színházi és referenciamunkák műfordítását támogatta. E pályázat három területre terjedt ki: az igényes XX. századi mű fordítására, színművek előadási célú műfordítására és szakirodalom fordítására.

A meghirdetett pályázat első területe igényes XX. századi mű fordítását támogatta, ami lehetett akár regény, novella, esszé, irodalomtörténeti mű, vers, dráma stb., amely reprezentálta a kor és az ország kultúráját, illusztrálta a XX. század irodalmi áramvonalát, és várhatóan Európa-szerte széles érdeklődésre tarthatott számot.

Az igényesség biztosítását úgy kívánták elérni, hogy csak olyan művekkel lehetett pályázni, amelyeket előzőleg már két uniós nyelvre lefordítottak, kivéve olyan „kevésbé elterjedt” nyelvek esetében, mint a dán, a finn, a görög, a holland, a portugál és a svéd. Ezen nyelvek esetében nem volt feltétel a két fordítás megléte, de egy időben legalább két uniós nyelvre való fordítás

megkezdése volt szükséges. Ebbe a kategóriába tartoztak az EU nem-hivatalos nyelvei, a regionális nyelvek (katalán, breton, baszk, walesi stb.).

A pályázati kiírás második területe színművek fordítása, előadása és tágabb megismertetése céljából kívánta támogatni a műfordítást. A művel szemben előfeltétel volt, hogy előzőleg bemutassák, akár színpadon, akár audiovizuális médián keresztül. Szükséges volt továbbá, hogy kritikai referenciával is rendelkezzen. Előnyben részesítették a XX. századi alkotásokat, valamint igyekeztek figyelmet fordítani az elterjedt és a kevésbé elterjedt nyelvek támogatásának megfelelő arányára. A pályázók által elérhető legmagasabb összeg 3500 ECU volt fordítónként.

A harmadik pályázat területe a szakirodalom, referenciamunkák, tanulmányok fordítását támogatta. Az Európai Unió célja ezzel az volt, hogy terjessze az európai népek kultúráját és történelmét (történelem, művészettörténet, humán- és társadalomtudományok stb. területén), külön hangsúlyt fektetve a közös kulturális gyökerek megismertetésére. A projektek finanszírozásának két módja volt. Amennyiben a művet nyilvános megjelentetési céllal fordították le, és legalább két kiadó részt vett a megvalósításban, a támogatás fedezhette a fordítás teljes összegét. Abban az esetben viszont, ha a fordítás nem kereskedelmi céllal készült (pl. oktatási intézmények, kutatóközpontok számára), a támogatás nem haladhatta meg az 5000 ECU-t.

A pályázat egy ésszerű és praktikus kitélt is tartalmaz a könyvek kiadásával kapcsolatban. Sok műfordítás esetében probléma, hogy a kiadók különböző okokból mégsem adják ki a művet. Ennek elkerülésére a Bizottság kötelezővé tette, hogy legkésőbb a pályázást követő évben a művet meg kellett jelentetni, a támogatás visszafizetésének terhe mellett.

A kísérleti évek után az Ariane-programot 1997-ben már mint ratifikált keretprogramot hirdették meg (Decision No 2085/97/EC... [1997]). A programot kétéves ciklusra, az 1997-es és az 1998-as évre írták ki, azzal a megjegyzéssel, hogy a program ebben a formában utoljára 1998-ban jelenik meg.

Az 1998-as kiírást a Parlament és a Tanács 1997. október 6-án fogadta el. Főbb céljai – a tagállamok közötti kooperáció elősegítése, a kulturális szféra fejlődésének ösztönzése és a műfordítás támogatása – az előző évekhez képest nem változtak. Újdonság volt viszont 1996-hoz képest, hogy az Ariane-programot az akkori két kiírással szemben egységes szerkezetbe tömörítve fogalmazták meg.

Az 1996-os kiíráshoz képest a műfordítási akciók akként módosultak, hogy a műfordítás-támogatás a XX. századi irodalmi művek, színművek és a kulturális szektor témájában írt szakkönyvek, tanulmányok kategóriáit részesítette előnyben.

A pályázat együttműködési projekteket támogató második részének fő célja a könyv és olvasás, illetve a lakosság kapcsolatának szélesítése volt. Ennek keretében támogattak minden olyan kezdeményezést (konferenciák, szimpóziumok stb.), amelyek a tagállamok együttműködését segítették elő. Ezek témája lehetett az európai népek irodalma, történelme közötti kapcsolat, az emberek és az olvasás kapcsolatának fejlesztése, könyvek fordítása és terjesztése, valamint a szakterületen dolgozók európai szintű tapasztalat- és know-how-cseréje. A kezdeményezésben legalább három tagállam szervezeteinek részvétele volt szükséges, amely szervezetek szakmabeli (műfordítók, könyvtárak, kiadók stb.) hálózata, szövetsége, nonprofit szervezetek lehettek. A támogatás mértéke nem haladhatta meg a program összköltségvetésének 25%-át vagy a maximum 50 ezer ECU-t, viszont széles közönséget megcélzó kezdeményezések esetén a közösségi támogatás elérhette az 50%-ot illetve a maximum 20 ezer ECU-t. Az 5000 ECU-nél kisebb költségvetésű projektek alapvetően nem tartoztak a támogatandó rendezvények közé.

Megmaradt lényegében változatlan formában a pályázat továbbképzéssel foglalkozó része. A Bizottság célja itt az európai irodalommal és annak terjesztésével foglalkozó szakemberek tudásának fejlesztése, ezen belül a fordítások színvonalának emelésére műfordítók és szakemberek továbbképzése volt. A támogatásokat és juttatásokat utazási és oktatási

költségek fedezésére adták, olyan projektek számára, amelyek előzetesen az illető tagállam támogatását megszerezték. Az igényelhető összeg legfeljebb 50 ezer ECU volt.

Végül az Európai Bizottság forrásokat biztosított a nem-tagországokkal kapcsolatos projektek támogatására is. A műfordítói projektek az irodalom terjesztését szolgálhatták: vagy az uniós tagállamok irodalmát harmadik ország felé, vagy a harmadik országét az Unió irányába. Az együttműködési projekteken legalább két tagországnak és egy nem-tagországnak kellett részt vennie. Uniós támogatás csak olyan továbbképzési programra volt kapható, amelyben legalább két tagállam és egy „harmadik” ország volt a résztvevő.

A Bizottság 2004-es jelentése szerint (Commission Report... [COM(2004)33 final]) a program kétéves időtartama alatt a rendelkezésre álló 11,3 millió ECU-ból 767 projektet, a kísérleti periódust is beleszámolva összesen 880 projektet támogattak.

3.3.4 Paradigmaváltás: az összkulturális modell

Ahogy arról már korábban is szó volt, az 1990-es évek kétségtelen előrelépést hoztak a korábbi időszak spontán kultúratámogatásához képest. A három közösségi pályázat, az előadó-művészetet támogató Kaleidoscope-, az örökségvédelmet ösztönző Raphaël- és a könyv- és olvasáskultúrát előmozdító Ariane-program támogatási struktúrája gyakorlatilag lefedte a teljes kulturális szektort. A teljesség mellett előnyt jelentett a potenciális pályázók számára a keretprogramok többéves jellegéből adódó kiszámíthatóság.

Az Európai Bizottság 2004-es hatástanulmánya a korábbi három programról (Commission Report... [COM(2004)33 final]) számos hiányosságot is felhoz. A programok előnyeként jegyzi, hogy nemzetek feletti céljukban valódi európai többletértékeket kívánnak támogatni, ami túlmutat a tagállamok hagyományos bilaterális kezdeményezésein, ugyanakkor megjegyzi, hogy bár a támogatott projekteken, három ország vesz részt, az együttműködés gyakran csak formális. A döntéseket a projektvezető a többi társszervező bevonása nélkül hozza, és erről pusztán informálja a partnereit.

A hatástanulmány további kritikaként jegyzi meg, hogy a pályázók tevékenységét sokszor felesleges adminisztratív előírások nehezítik, a bürokratikus intézkedésekre fordított erőforrásokat sokkal hatékonyabban lehetett volna felhasználni, ha azokat inkább a projektek eredményeinek terjesztésére fordítják. Ez viszont már egy újabb problémakört vet fel. A projektektől a Bizottság európai dimenziót vár, ezzel szemben még a kulturális szereplők körében is igen alacsony a tevékenységek ismertsége.

Az elemzés az említetteken kívül még több hasznos megállapítást is tartalmaz. Egyetlen szépséghibája, hogy 2004-ben jelent meg, amikor a három elődjét váltó Kultúra 2000 keretprogram már negyedik éve futott.

A Kultúra 2000 keretprogramot a Parlament hét évre, a 2000-től 2006-ig terjedő időszakra fogadta el. Az eddigi közösségi programokat felváltani hivatott keretprogramot a kultúra értelmezésének bővítése és szektorokat átfogó jellege jegyében dolgozták ki.

Az Európai Tanács 1997. szeptember 22-i döntésében (Council Decision... [1997]) kérte fel a Bizottságot a kulturális tevékenység „iránymutató, átfogó és átlátható, új szemléletének kidolgozására, amely tartalmazza a kulturális együttműködés egy egységes finanszírozási és tervezési programjának létrehozását”. A Bizottság – széles körű tanácskozások után, és az EU előtt álló kihívások (bővülés, foglalkoztatás, társadalmi kohézió, multikulturalizmus, valamint a globalizáció és az információs társadalom hatásai) fényében, immár az UNESCO és az Európa Tanács évek óta hangoztatott elveihez felzárkózva – hitet tett a kultúra tágabb, azaz nem csupán művészeti értelmezése mellett. Egyetértés született a kultúra szerepét illetően néhány olyan pontban, amelyek meghatározóak a kultúra megközelítése szempontjából. Bár amint elemzések rámutatnak (Az európai integráció – Tények és adatok [2000]), sokkal inkább formális síkon valósul meg az együttműködés az Európai Unió és az Európa Tanács között, mint napi gyakorlat során.

Ugyanakkor elismerték (Council Conclusions of 17 December 1999... [1999]), hogy a kultúra alapvető érték Európa számára, ezért szükséges az

európai kultúrák megismertetése az integráció érdekében, illetve, hogy a kultúra egyre inkább húzóerő a társadalomban, dinamizmus és szociális fejlődés forrása, ezért az alkotás mint a kulturális tevékenység alapja prioritássá kell váljék. Megállapították, hogy a kulturális javak és szolgáltatások különlegességük miatt nem kezelhetők azonos módon a piaci mechanizmus más tényezőivel, a sokszínűség tiszteletét és a kreativitás ösztönzését tükröző szabályozást igényelnek. A tagállamok továbbá kinyilvánították, hogy a kultúrának jelentős szerepe van a Közösség és külső partnerei közötti, illetve a bevándorlókkal fenntartott kapcsolatában, valamint, hogy az európai polgároknak rendelkezniük kell a kultúrához való hozzáférés és a kreativitás kifejezésének jogával, ezért a kulturális jogok elismerése fontos cél. Ezeken felül megfogalmazódott az igény, hogy az új keretprogram törekedjen a tevékenységek koncentrálására, időtálló nemzetközi kapcsolatok kiépítésére és az adminisztráció egyszerűsítésére, ezáltal a kultúra területén tett lépések hatékonyságának növelésére.

Mindezek alapján az Európai Unió kultúrát illető új szemléletmódja két fő tengely köré szerveződött. Egyrészt a Közösség célul tűzte ki a kulturális együttműködést elősegítő tevékenységének racionalizálását és egyszerűsítését, másrészt hatékonyabban akarták integrálni a kultúrát a közösségi tevékenységekbe és politikákba. A kulturális együttműködések új generációjának gerincét képező keretprogram tovább erősítette az Európai Unió eddig is jelentős tevékenységét a sokszínűség megőrzése és a kultúrák közötti párbeszéd terén, nem titkoltan elsősorban saját célja, azaz a nemzetek minden korábbinál szorosabb uniójának megteremtése érdekében. A nem tagállamok részvételére adott lehetőség fokozott nyitottságot, és a kultúra államközi kapcsolatokban betöltött szerepének növelését jelzi. A korábbi programok közvetítette célokhoz képest nagyobb hangsúly helyeződik az általános kreativitás és részvétel ösztönzésére, illetve a kulturális örökség fogalmába a nem kézzelfogható örökség is beletartozik, ami összhangban volt az UNESCO Stockholmi Akciótervével (Intergovernmental Conference... [1998]). Szintén az UNESCO és az Európa Tanács ajánlásai melletti erősödő

elkötelezettséget tükrözi, hogy a kultúra fontosságának elvi kinyilvánítása (Maastrichti Szerződés) és a vitatható gyakorlati eredmények után az Európai Unió több erőforrást kívánt a kultúra fejlesztésére fordítani, és konkrét lépéseket dolgozott ki annak figyelembevételére az egyéb közösségi politikákban és cselekvésekben.

A Bizottság elképzelése szerint a keretprogram három elődprogramjához (Ariane, Raphaël, Kaleidoscope) képest növekedett volna a kultúra támogatására szánt összeg. Amint azt az Európai Unió költségvetését elemző részben kifejtettem, a hivatalos állásponttól a valóság igen messze áll. A költségvetésben a kultúrára rendelkezésre álló keret – mint láttuk – az előző évekhez képest nemhogy nőtt, hanem egyenesen csökkent.

A tervezett 167 millió eurót kevesebb számú és színvonalasabb, több kulturális területet érintő projektek között kívánták elosztani.

Ennek megfelelően a program támogatta a strukturált, többéves együttműködésre épülő, innovatív nemzetközi projekteket, amelyekben a partnerországok száma elérte az ötöt. Támogatták továbbá a nagyléptékű, átfogó jellegű rendezvényeket (mint például az Európa Kulturális Fővárosa rendezvénysorozat, az EU kulturális fesztiválja, az EU Kulturális Fórumai), vagy a jelentős kulturális örökségi helyszínekhez kapcsolódó, nagyszabású rendezvényeket; illetve az innovatív, kísérleti jellegű projekteket a Közösségen belül vagy kívül, amelyek többek között a kulturális kifejezés új formáit, a hátrányos helyzetű rétegek részvételét, illetve az európai kultúra harmadik országokban való megismertetését szolgálták. A program ösztönözte a kultúra területén illetékes nemzetközi intézményekkel való együttműködést.

A Kultúra 2000 eleget kívánt tenni a sokszínűség tiszteletének és a szubszidiaritás elvének, úgy, hogy a tagállamok kulturális önrendelkezése továbbra is megmaradt. Önkéntes részvételükkel járulnak hozzá az Európai Unió által képviselt cél, a nemzeti identitásokhoz társuló, azokat nem helyettesítő európai identitás kialakításához, amely végső soron saját érdekük is. Az Európai Unió mindig is ügyelt ennek a kényes egyensúlynak a

fenntartására, amely feltétlenül szükséges az integráció erősítése szempontjából.

A Kultúra 2000 program létrejöttének okai abban keresendők, hogy egyre inkább nyilvánvalóvá vált a kultúra gazdasági és társadalmi jelentősége az integráció során. Nemcsak az vált nyilvánvalóvá, hogy a kulturális termékek és egyáltalán: a kulturális közösség fontos szerepet játszik az olyan, új típusú kihívásokra adható válaszok kidolgozásakor, mint például a globalizáció vagy az ökológiai paradigma politikai tényezőként való középpontba kerülése (adott esetben ennek elmaradása). A humántudományi diskurzusok eredményeinek fényében egyben az is világossá vált, hogy hosszabb távon (és egy szélesebb horizontból tekintve) maguk a primer módon gazdaságiként vagy politikaiként leírható folyamatok is rendelkeznek egyfajta kulturális mélystruktúrával. Azaz ezek a folyamatok mindig csak az adott kulturális kontextus (vagy még inkább paradigma) elveinek megfelelően, annak keretei között mehetnek végbe, amennyiben a kultúrát szélesebb értelemben, a világhoz való általában vett viszony artikulációjaként és alakításaként fogjuk fel. Ezen elgondolások irányából sokkal világosabban látszott immáron a kultúra munkahelyteremtő, befektetői tőkét vonzó, azaz esélyteremtő és integráló képessége is, vagyis az, hogy annak a gazdaságra gyakorolt hatása hosszú távon valószínűleg elengedhetetlen a bővülő Unió számára. Mindezek mellett, vagy tán éppen ezek miatt, szükségessé vált egy olyan program kidolgozása, amely azt a kettős célt szolgálja, hogy az Európában élő népek sokszínűségét kifejezésre juttatva tárja fel az egyes európai kultúrák közösségét, a sajátjának a másokban és a másikon keresztül való fel- és megismerése által.

A Kultúra 2000 keretprogram 2000 és 2006 között az Európai Unió egyetlen kimondottan kultúrát támogató kezdeményezése volt. Célja egy közös európai kulturális térség kialakítása volt az európai népek egymás iránti toleranciájának és kölcsönös megismerésének elősegítésére. A Bizottság évente pályázatot írt ki, amelyben meghatározta az elkövetkezendő esztendő konkrét prioritásait, támogatandó területeit. A kiírás a tárgyévet megelőző nyáron jelent meg, többnyire októberi beadási határidővel.

A programban a 25 EU-tagállam és a három EFTA-ország (Izland, Liechtenstein, Norvégia) mellett részt vehetett a két társult ország (Bulgária és Románia), illetve tárgyalások folytak Törökország bevonásáról is. Ám a programhoz való csatlakozásukra 2006 végéig sem került sor.

Az Európai Unió a határokon átnyúló, közös vonásokra összpontosító, a cserén és együttműködésen alapuló kezdeményezéseket részesítette előnyben, amelyek

- elősegítették az európai népek kultúrájának és történelmének kölcsönös megismerését, a közös kulturális gyökerek feltárását és a kulturális párbeszéd kialakulását;
- előmozdították az alkotókészség, a kultúra eredményeinek és jelentősebb irányzatainak nemzetközi terjesztését;
- elősegítették a kulturális sokszínűség erősítését, a kulturális kifejezés új formáinak fejlesztését;
- hozzájárultak a kultúra szociális-gazdasági fejlődéséhez;
- kiemelték az európai kulturális örökség fontosságát és
- ösztönözték az európai kultúra megjelenítését más országokban, a párbeszéd kialakítását a világ más területeinek országaival.

A keretprogram – három elődprogramjának területeit átörökítve – négy kulturális szektor kezdeményezéseinek nyújtott pályázható támogatást: előadó-művészetek, vizuális művészetek, kulturális örökség, illetve könyvek, olvasás, műfordítás. 2002 és 2004 között minden évben volt egy úgynevezett kiemelt terület (2002: vizuális művészetek, 2003: előadó-művészetek, 2004: kulturális örökség), melynek pályázatait nagyobb számban támogatták. 2005-ben és 2006-ban nem volt ilyen kiemelés (Olbricht–Hiebler [2003])

Bár a 167 millió euró összköltségvetésű keretprogramot eredetileg 2004-ben le kívánták zárni, az Európai Unió Tanácsa 2003. első félévében, a görög elnökség alatt a keretprogramot további két évvel, 2006 végéig meghosszabbította (Proposal for a Decision of the European Parliament and of the Council... [COM(2003)187 final]). A döntés eredményeként a rendelkezésre álló összeget 69,5 millió euróval megnövelték.

A benyújtandó projektekkel szemben támasztott leglényegesebb elvárás az volt, hogy ne egy nemzethez kapcsolódóak legyenek, hanem a támogatandó tevékenységek európai dimenzióval rendelkezzenek. Ennek gyakorlati megvalósítása területektől függően legalább 3–5 ország társszervezőinek kötelező bevonásával volt lehetséges. A társult országok (Bulgária, Románia) pályázóitól elvárták, hogy társszervezőik közül legalább egy az Európai Unió tagállamai közül kerüljön ki.

Pályázni rövid (egy éven belül megvalósuló) és hosszú távú (két-, hároméves) nemzetközi kulturális együttműködések támogatására lehetett. Magánszemélyek kivételével a kulturális élet bármely szereplője pályázhatott, kivéve az audiovizuális területet (ennek saját programja a MEDIA Plusz) és az iskolai rendszerű oktatást (ez a Socrates-keretprogramhoz tartozott).

Az egyes kiválasztott projektek pénzügyi támogatása – területektől függően – többnyire évi 50 000 és 300 000 euró között volt, valamint nem haladhatta meg az egyes projektek összköltségvetésének 50–60%-át. A fennmaradó részt a pályázónak önerőként, magának kellett előteremtenie. A statisztikákat tekintve elmondható, hogy a Kultúra 2000 pályázatot beadók jó eséllyel indultak. Az Európai Bizottság adatai szerint évente egész Európából mindössze 600–700 pályázatot adtak be a kulturális szereplők, amelyből rendszerint volt 200–220 sikeres.

Magyar szervezetek 2001 óta vehettek részt a programban. Hazánk részvételeinek feltételeit az uniós tagsága előtt Magyarország, valamint az EU közötti Társulási Tanács határozata tartalmazta (132/2001. (VII. 18.) számú Korm. rendelet).

Ennek értelmében magyar pályázók 2001-től teljes jogú tagként vehettek részt a programban. Főszervezők, társszervezők és társult partnerek egyaránt lehettek, ám 2001-től 2004-ig létezett egy megszorítás (általában érvényes volt a programban részt vevő, nem-EU országokra): magyar szervezet csak akkor lehetett főszervező (akkor adhatott be önálló pályázatot), ha társszervezői közül legalább egy valamely EU-tagállamban volt honos. A teljes jogú részvétel része volt, az Európai Bizottság felkérésére az akkori illetékes tárca,

a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma minden évben két-két kulturális terület egy-egy magyar szakértőjét, jeles képviselőjét javasolhatta zsűritagnak a pályázatokat értékelő bizottságokba.

Hozzávetőleges számítások szerint az azóta eltelt időben a támogatott pályázatok kb. 10%-a magyar vonatkozású. 2003-tól a kiírás magyar nyertesei a Nemzeti Kulturális Alapprogramtól a szükséges önrész egy részének fedezésére támogatást igényelhettek.

Már 2003 óta folytak az egyeztetések a Kultúra 2000-et követő keretprogram előkészítésére. Több tanulmány, konferencia, két- és többoldalu egyeztetés témája volt: mi változzon 2006 után. Az Európai Parlament, felismerve a téma időszerűségét, felkérte a Kulturális Bizottság tagját, Giorgio Ruffolót, hogy készítsen jelentést a 151-es cikkben foglaltak gyakorlati megvalósulásáról (Report on cultural cooperation... 2000/2323(INI) [2000] és The Unity of Diversities [2001]). A kulturális élet várakozásainak megfelelően, a jelentés meglehetősen kemény kritikát fogalmaz meg a Bizottságról, és súlyánál fogva mindenképpen releváns dokumentumnak tekinthető. Minden kritika ellenére az összes fórum kiállt az Európai Unió kulturális támogatásának szükségessége mellett, viszont mindeközben bizonyos hiányosságokat is a felszínre hoztak, amelyeket az új programnak orvosolnia kellett (Cultural Cooperation in Europe [2001]). Megállapították, hogy a Kultúra 2000 program a rendelkezésre álló forrásokhoz képest túl sok cél egyidejű megvalósítására törekszik. Ez hatékonyságának rovására megy, mivel a támogatott projektek nagy száma és eltérő jellege szétaprózza az erőforrásokat. Emellett a Kultúra 2000 programban a kulturális ágak átjárhatatlanságát kötöttségként értékelték, mivel így nem lehetett kellően figyelembe venni az ágazat változásait, ami egyes kulturális kifejezési formák kirekesztéséhez vezethetett. A közösségi kulturális program bizonyos tevékenységeket figyelmen kívül hagyott. Így például nem támogatták a kutatást vagy az európai kulturális együttműködéssel foglalkozó elméleti munkákat.

A keretprogramot a Bizottság elemzéseiben alapvetően sikeresnek értékelte (Report from the Commission... [COM(2003)722 final]), ezért az Európai

Bizottság már 2004-ben hozzálatott (a tapasztalatok figyelembevételével) a 2007 és 2013 közötti költségvetési időszakra szóló új kulturális keretprogram kidolgozásához.

Az egyeztetések eredményeként 2004. július 14-én a Bizottság előterjesztette javaslatát a 2007-től 2013-ig tartó „Kultúra 2007” program létrehozásáról (Javaslat az Európai Parlament és a Tanács határozatára... [COM(2004)469 végleges]). A Bizottság elképzelése szerint a célkitűzések számát csökkenteni szerették volna, és három irányvonalat kívántak előtérbe helyezni. Egyrészt a kulturális ágazatban dolgozók nemzetközi mobilitásának támogatását, másrészt a művek és a művészeti, illetve kulturális termékek nemzetközi áramlásának elősegítését, valamint a kultúrák közötti párbeszéd támogatását. A hármas célkitűzés által a kulturális szereplőknek több lehetőséget kívántak biztosítani arra, hogy hálózatokat építsenek, projekteket valósítsanak meg, nagyobb mobilitásra tegyenek szert vagy elősegítsék a kulturális párbeszédet mind Európában, mind a világ más régióiban.

A kulturális ágazatban dolgozók nemzetközi mobilitásának megkönnyítése érdekében szerették volna elősegíteni a hálózatok kiépítését, a mind nagyobb koordinációt, valamint az ismeretek és az információk terjesztését. A szakembereknek ugyanis még mindig töredékes ismereteik vannak arról, hogy egy másik országban való rövid vagy hosszú távú tartózkodásra milyen szociális, szabályozási és adóügyi rendelkezések alkalmazandók. A közösségi kulturális tevékenység a mobilitás két fajtáját kívánja elősegíteni: a kulturális szolgáltatások nyújtását (pl. turnék), a letelepedést célzó mobilitást, valamint az önképzést, más kultúrák vagy művészeti gyakorlatok megismerését és a tapasztalatcserét.

A tárgyi vagy másféle műalkotások, a művészeti és kulturális termékek nemzeti határokon kívül történő bemutatása a szervezőkre többletköltségeket ró. Ilyenek: a szállítási költségek, a biztosítási díjak, az új piacok feltérképezésével járó kiadások, a reklámozási többletköltségek, a külföldön talán kevésbé ismert művek vagy művészek megismertetésére vagy a fogadó piac megismerésére fordított idő (fogadó struktúrák, szabályozási és

adminisztratív rendelkezések stb.). Márpedig a közös kulturális térség megvalósításán keresztül a belső piac kiteljesítése, az európai integráció erősítése az Európai Unió alapvető közösségi feladatának számít.

Végül a kultúrák közötti párbeszéd – mint a kultúrák egymás iránti nyitottságára alapozott csere – elősegíti a kölcsönös gazdagodást, valamint a kölcsönös értékek és értelmezések közös felkutatását. Egyben meghatározó szerepet tölthet be a különböző kultúrákhoz tartozó új európai polgárok befogadásában is.

A luxemburgi elnökség folytatta a Kultúra 2007 program elfogadását célzó uniós döntéshozatali folyamatot, s ezen a területen a következő három célkitűzés tekinthető kulcsfontosságúnak. Egyrészt közvetlen pénzügyi támogatásokat szerettek volna a kísérleti és különleges témájú, s emellett hosszú távú, határokon átnyúló együttműködéseket eredményező projekteknek, másrészt erősebb hangsúlyt helyeztek volna az európai dimenziójú kulturális testületek létrehozásának támogatására, illetve prioritásuk volt a kutatási és információs tevékenységek támogatása, s emellett a kulturális együttműködésekkel kapcsolatos információk begyűjtésének és közzétételének elősegítése. A Bizottság által a program finanszírozására előirányzott költségvetés ekkor 408 millió euró volt, ugyanakkor a luxemburgi elnökség a legfontosabb elvként a költségvetés és az EU pénzügyi tervezetének összhangba állítását tekintette. A 2006-os osztrák elnökség alatt bekerült a prioritások közé a kultúrák közti párbeszéd támogatása és elősegítése a művészek és művészeti alkotások mobilitásának megteremtésén keresztül, a program elérhetővé tétele a kultúra bármely szegmensében, a nyugat-balkáni államok integrációja a kulturális kooperáció szintjén és az adminisztráció egyszerűsítése.

3.4 Európa Kulturális Fővárosa

3.4.1 Történeti háttér

Az Európai Unió talán legfontosabb kezdeményezése, amely kifejezni hivatott a közös kulturális gyökereket és az együttes cselekvés fontosságát, az az

Európa Kulturális Fővárosa (EKF) program. Az Európai Parlament már 1974-ben határozatban rögzítette az európai kulturális örökség védelmének fontosságát, majd a nyolcvanas években újtára indította az Európa Kulturális Fővárosa kezdeményezést, melyet 1992-től az Európai Kulturális Hónap rendezvénysorozat követett. Az EKF-kezdeményezéssel az Európai Unió célja, hogy hangsúlyozza az európai kultúrák gazdagságát, sokféleségét és közös jegyeit, továbbá elősegítse az európai polgárok közötti nagyobb fokú megértést. Az EKF megvalósulását tekintve rövidesen a legsikeresebb és leghatékonyabb közösségi programok egyikének bizonyult. A kezdeményezés jelentőségére tekintettel igyekszem igen részletes elemzést adni a lehetőségekről, az esélyekről és az egyes évek várható hatásairól.

Az Európa Kulturális Fővárosa kezdeményezés Melina Mercouri görög kultuszminisztertől ered. 1983-ban az akkori görög kultuszminiszter Athénba hívta a Közösség kultuszminisztereit. Kifejtette, hogy a művészetek és a kultúra támogatása nem kevésbé fontos, mint a gazdaság fellendítését célzó intézkedések, s a kulturális szektor sokkal nagyobb figyelmet érdemel a Közösség részéről. A művészeteknek és a kulturális szektorban tevékenykedő embereknek ugyanúgy jelen kellene lenniük a közszférában, mint a gazdaságnak, a gazdasággal foglalkozóknak, a politikának és a politikusoknak, továbbá hangot adott azon véleményének, miszerint a kultúra nem kapja meg azt a kellő tiszteletet és odafigyelést, amely megilleti. Beszért arról, hogy a népek közeledésének feltétele egymás kultúrájának megismerése, s felvetette, hogy jelöljenek ki minden évben egy európai várost Európa Kulturális Városává. (*Melina Mercouri's legacy...* [2006])

A hazájában sikeres színésznőként ünnevelt miniszter szavai meghallgatásra találtak, s a Kulturális Miniszterek Tanácsa 1985. június 13-án elfogadta a programtervezetet: az első Európai Kulturális Város, még ugyanebben az évben, Athén lett (Resolution of the Ministers... [1985]). A kezdeményezés nyomán minden évben egy város, s azon keresztül egy ország és annak kultúrája válik ismertté a többi európai ország és lakosai számára,

hozzájárulva így a kulturális sokszínűség fenntartásához, s a közös kulturális örökség megőrzéséhez.

A programsorozat alapgondolata már a kezdetek óta, hogy az egyes nemzetek közeledésének egyik módja, ha megismerik egymás kultúráját, történelmét, és hogy Európa népei közelebb kerülhetnek egymáshoz, ha fejlesztik egy adott ország, térség, nagyváros és a Közösség polgárainak kapcsolatát a kultúra területén. Legfontosabb cél, hogy az európai városok kulturális és művészeti sokszínűségét demonstrálja, valamint hangsúlyozza közös kulturális örökségüket és ezek kreatív erejét. A kultúra sokszínűségén és különbözőségén kívül a programnak nagy súlyt kell fektetnie az adott kultúrák kölcsönös megismerésének és megismertetésének elősegítésére. Azaz a népek közelkerülésének módja lehet, ha megismerik egymás kultúráját; és erre alkalmat adhat, ha egy régió a figyelem középpontjába kerül. (*Melina Mercouri's legacy...* [2006])

Nem szabad elfelejteni ugyanakkor, hogy a Kulturális Főváros-akció nem fesztivál jellegű megmutatkozás, azaz nem szabad azt egy 11–12 hónapra kibővített fesztiválként elképzelni. Egyrésztől ugyanis fontos szempont, hogy a város lakossága együtt tudjon élni az eseménnyel, mi több, szeresse azt, és aktívan vegyen részt benne; másrésztől magának a vállalkozásnak az alapelvei egészen mások (*Conclusions of the Ministers for Culture...* [1990]). Az ugyanis nem a reprezentativitás elve szerint szerveződik. Nem elsődleges célja az, hogy szisztematikus keretek között, arányosan biztosítson lehetőséget pl. egyes nemzetek bemutatkozásának. A projekt sokkal inkább úgy képzelendő el, mint egy nagy műalkotás, amelynek anyaga maga a város és a város élete.

A programsorozat nemcsak beváltotta a hozzáfűzött reményeket, hanem az európai polgárok egyik kedvenc programjává vált, és mint ilyen – legsikeresebb megvalósulásait tartva persze szem előtt – komoly mértékű gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődést indított el az adott városban éppúgy, ahogy az érintett régió egészében is.

A terv alapján évente egy nagyvárost különböző kulturális események házigazdájává választanak, ezáltal más tagországok lakossága számára

bepillantást engednek kultúrájukba. Amint az várható volt, 1985-ben a címet elsőként Melina Mercouri kultuszminiszter szülővárosa, a görögországi Athén kapta.

4. táblázat Megvalósult Európa Kulturális Fővárosai időrendben

<i>év</i>	<i>város</i>	<i>ország</i>
1985	Görögország	Athén
1986	Olaszország	Firenze
1987	Hollandia	Amszterdam
1988	Németország	Berlin
1989	Franciaország	Párizs
1990	Egyesült Királyság	Glasgow
1991	Írország	Dublin
1992	Spanyolország	Madrid
1993	Belgium	Antwerpen
1994	Portugália	Lisszabon
1995	Luxemburg	Luxembourg
1996	Dánia	Koppenhága
1997	Görögország	Szaloniki
1998	Svédország	Stockholm
1999	Németország	Weimar
2000	Franciaország	Avignon
	Norvégia	Bergen
	Olaszország	Bologna
	Belgium	Brüsszel
	Finnország	Helsinki
	Lengyelország	Krakkó
	Cseh Köztársaság	Prága
	Izland	Reykjavík
	Spanyolország	Santiago de Compostela

2001	Hollandia	Rotterdam
	Portugália	Porto
2002	Belgium	Bruges
	Spanyolország	Salamanca
2003	Ausztria	Graz
2004	Olaszország	Genova
	Franciaország	Lille
2005	Írország	Cork
2006	Görögország	Patras

Az eseménynek elsőként otthont adó városok elképzelései még gyakran kiforratlanok voltak, és általánosságban elmondható, hogy csak kevésbé voltak képesek a kulturális szektorban rejlő lehetőségek komplex és hosszú távú kiaknázására. Az adott városban megrendezésre kerülő programok a pozitív gazdasági, társadalmi és kulturális hatásokat generáló projekt helyett inkább csak egy adott éven át tartó kulturális fesztivál lendületét mutatták. Az első város, amely gyökeresen új megközelítést alkalmazott, 1990-ben Glasgow volt. A város példáján keresztül jól érzékelhető, milyen lehetőségeket rejt magában úgy kulturálisan, mint gazdaságilag egy Európa-szerte elismert kulturális rendezvénysorozat. A város arra használta fel a címet, hogy a kultúrát mint eszközt alkalmazza a hanyatlóban lévő iparváros szociális és gazdasági szerkezetének – elsősorban a szolgáltatóipar fejlesztésén keresztül történő – átalakításához.

Ez az év megváltoztatta az emberek Glasgow városáról alkotott képét. A város hihetetlen nagy változásokon ment keresztül elsősorban gazdasági szempontból, melyben elvitathatatlan szerepe van annak az egy évnek, mely a Kulturális Főváros programsorozat jegyében telt el. A kultúra középpontba helyezésével a 20. század végi időszak egyik nagy, a szolgáltató szektor fejlődésén alapuló megújulásának lehattunk szemtanúi. A skót városban a rendezvények összlátogatószáma elérte a 8,3 millió főt, a magánszektorból 350 vállalkozás szállt be az akcióba, több mint 10 millió font tiszta bevételt

eredményezett, kb. 5200 kulturális, valamint sportesemény került megrendezésre és összesen kb. 22 000 ember vett részt annak lebonyolításában. A rendezvénysorozat nagy lendületet adott a város kulturális életének. A színházak és múzeumok látogatottsága 1990-ben 40%-kal nőtt 1986-hoz képest, a felnőtt lakosság 54%-a ment színházba vagy koncertre legalább egyszer az év során, 61%-a pedig múzeumba vagy galériába látogatott el (García, Beatriz [2005])

Az Európa Kulturális Fővárosa programsorozat már több mint két évtizede van életben, és azóta sikere egyre nő az Unió polgárainak körében. Az elnevezést 1999-ben Európa Kulturális Fővárosára változtatták, a cím elnyerésére azonban nemcsak fővárosok pályázhatnak. A 2000-es esztendő különlegesnek számít a programsorozat életében, hiszen – az év történelmi jelentőségére tekintettel – egyszerre kilenc városnak adományozták a címet.

A 2000-es évek Fővárosai közül talán érdemes szólni a 2003-as év Kulturális Fővárosáról, Grazról. A kultúra tökéként és a hétköznapiak nélkülözhetetlen „használati cikkeként” való felfogása pedig Graz esetében sem pusztán koncepcionális elgondolásként jelentkezett a Kulturális Főváros-év során. A 2003. januártól októberig terjedő 10 hónap alatt 2,5 millió regisztrált vendég érkezett a városba, ami az előző évi turisztikai adatokhoz képest 28%-os növekedést jelent.

Fontos mérföldkő a program történetében a 2005-ös év is, ekkortól ugyanis egy rotációs rendszer lépett életbe a kiválasztásnál, s ettől az évtől – a 2004-es bővítésre reagálva – a már kiválasztott tagállamok mellett az újonnan csatlakozók is pályázhatnak a cím elnyerésére. 2005 májusában az Európai Bizottság előterjesztette második javaslatát az Európa Kulturális Fővárosa projekt módosítására. Eszerint 2009-től egy régi és egy új tagállam egyszerre jelölhet kulturális fővárost. A módosítás további változtatásokat is tartalmaz, a jövőben nemzeti szinten kívánják növelni a városok közti versenyt, és a támogatásokat is tovább bővítik. A Tanács előzetes egyeztetéseiben nem voltak súlyos véleménykülönbségek a javaslatot illetően, csak a nehézkes és bonyolult kiválasztási eljárást érte kritika. Az osztrák elnökség feladata volt,

hogy a 2006. áprilisi, európai parlamenti vita után 2006 májusában politikai döntésre vigye az ügyet a Tanácsban. (Österreich 2006 – Präsidentschaft... [2006])

A 2005-ös Luxemburgi elnökségnek az EKF témakörében elsőszámú feladata volt a 2010. évi Kulturális Fővárosokat kiválasztó döntéshozatali testület összetételének meghatározása, s emellett lehetőségként szerepelt a 2009. esztendő nyertes városainak megnevezése is. Szintén napirendre került a program 2005 és 2019 közötti lebonyolítására vonatkozó 1419/1999/EC számú határozat módosítása. A módosított határozat leglényegesebb vonása, hogy 2009-től kezdve minden évben két-két tagállam egyszerre jelölheti előzetesen megfelelőnek ítélt kandidáló városait a rangos cím elnyerésére. A módosítás másik fontos eleme, hogy a megfogalmazott célok elérésének érdekében megnyitja az utat az új tagállamok számára biztosítandó pótlólagos pénzügyi keretek előtt (European Capitals of Culture [2006]). Így 2009-től – a régi és az új tagállamok ún. tandemrendszerében – két Kulturális Fővárosa lesz az Európai Uniónak.

3.4.2 Kiválasztás

Amint azt a korábbiakban már láttuk, az EKF-kezdeményezés nyomán 1985 óta minden évben egy város, s azon keresztül egy – vagy több – ország és annak kultúrája válik ismertté a többi európai ország és lakosai számára, hozzájárulva így a kulturális sokszínűség fenntartásához, s a közös kulturális örökség megőrzéséhez. Az elnevezést 1999-ben Európa Kulturális Fővárosára változtatták, a cím elnyerésére azonban nem csak fővárosok pályázhattak.

A Kulturális Fővárosokat 2000-ig kormányközi megegyezés alapján választották ki, tehát a tagállamok kormányai közvetlenül döntöttek a programot érintő valamennyi fontos kérdésben. A határozat 4. cikke rendelkezett a tagsággal még nem bíró európai országoknak a programba történő bevonásáról; ennek alapján 2000-ben Krakkó és Prága is az Európa Kulturális Fővárosa cím birtokosa lehetett. A Maastrichti Szerződés azonban változtatott ezen a gyakorlaton, és az Európai Parlament, valamint az Európai

Unió Tanácsa 1419/1999/EK határozatával közösségi szintre emelte a korábban kormányközi keretek között működő programot. Ez azt jelentette, hogy az Európai Bizottság és az Európai Parlament nagyobb szerepet kaphatott a program működési rendjének meghatározását illetően, de a változás a kiválasztási rend módosulását is eredményezte. Hiszen míg korábban négy évvel az adott esemény előtt, kormányközi megállapodás alapján, egyhangúlag választották ki a tagállamok, hogy melyik város kapja meg az említett rangot, addig az 1999. május 25-ei tanácsi döntés alapján 2005-től olyan kiválasztási rendszer lépett életbe, amely a rotáció elvét juttatván érvényre, már a várost jelölő tagállamok sorrendjének meghatározásán alapul. A 2004-es bővítésre reagálva, a már kiválasztott tagállamok mellett az újonnan csatlakozók is pályázhatnak a cím elnyerésére. A 2004-es év Kulturális Fővárosai, Genova és Lille az utolsó városok, melyek kiválasztása még kormányközi megállapodás alapján történt, a 2005-ös év Kulturális Fővárosa, Cork már az új kiválasztási rendszer eredményeként nyerte el a címet.

Az egyes tagállamok közötti sorrend megállapításának tekintetében el lehet mondani, hogy a rotáció elvének érvényre juttatásán kívül ennek a folyamatnak mind a mai napig nincsen igazán kialakult és intézményesített rendje, az egyes évek „lefoglalása” elsősorban az egyes, Brüsszelben működő állandó képviselők vezetői, esetleg a tagállamok miniszterei közötti egyezkedések eredménye. Az ezek következtében kialakult „államsorrendet” az előbbieken említett határozat melléklete rögzíti 2005-től 2019-ig. Ennek értelmében a 10 újonnan csatlakozó ország brüsszeli képviselői és kulturális kormányzatai között történt informális egyeztetések alapján alakult ki az a lista, amelyet a Kulturális Miniszterek Tanácsa 2004. május 27-ei ülésén aztán jóváhagyott.

Az 1999-es határozat alapján (Decision of the European Parliament... [COM(2003)700 final]) a kiválasztás során a tagállamok meg kellett küldjék a címre alkalmasnak ítélt városok pályázatait az Unió intézményeinek (a Parlamentnek, a Tanácsnak, a Bizottságnak, a Régiók Bizottságának). A

Bizottság feladata volt, hogy felállítsa azt a hét főből álló nemzetközi ítélőfórumot, amely a kiválasztást végezte, s amelynek tagjait az imént említett uniós intézmények delegálták a művészeti és kulturális élet jeles képviselői közül. A döntések meghozatala inntől kezdve a közösségi szintű döntési mechanizmus általános forgatókönyve szerint zajlott: a Bizottság a Parlament véleményezése után megküldte javaslatát a kulturális minisztereket tömörítő tanácsnak, amely az elbírálásnál az alábbi szempontokat vette figyelembe:

- mindenekelőtt értékelték azt a kulturális projektet, amellyel az adott város pályázik – ennek meg kellett felelnie az akkori kulturális pályázat, a Kultúra 2000 program célkitűzéseinek;
- nem csupán fővárosok voltak jelölhetők, sőt előnyt élveztek azok a vidéki városok, amelyeknek regionális kulturális-szellemi központi szerepe a cím elnyerése nyomán erősödhetett;
- a pályázók esetében figyelembe vették, hogy a cím elnyerése egybeesik-e valamilyen nevezetes évfordulóval, akár az adott város, akár az ország vonatkozásában;
- egyazon térségből nem választottak várost egymást követő években.

Az 1999-es határozat ennek értelmében az Európa Kulturális Fővárosa program céljaként az európai kultúrák gazdagságának és sokféleségének, valamint ezen kulturális sokféleség közös európaiságának hangsúlyozását, a kulturális diverzitás elemeinek az európai városok lakosai körében való mélyebb megismertetését határozza meg (1. cikk).

A dokumentum meghatározta a 2005–2019-es időszakra vonatkozó szabályozási kereteket: az eseménysorozat által követendő cél (Decision of the European Parliament... [COM(2003)700 final], 1. és 3. cikk) az európai kultúrák gazdagságának, sokféleségének és közös jegyeinek hangsúlyozása volt, valamint egymás jobb megismerésének ösztönzése, nevezetesen:

- azon közös európai művészeti mozgalmak és stílusok előtérbe helyezése, amelyek létrejöttében a város kiemelkedő szerepet játszott vagy jelentős mértékben hozzájárult;
- elősegíteni azoknak az eseményeknek a megrendezését, amelyekben a tagállamok más városainak a kultúra területén tevékenykedő személyiségei is részt vennének, és amelyek tartós kulturális együttműködésre vezetnének, illetve támogatni az Európai Unión belüli ez irányú mozgalmakat;
- az alkotómunka támogatása és fejlesztése;
- a lakosság minél nagyobb hányadának mozgósítása és minél szélesebb körű részvételének biztosítása;
- az Unió állampolgárai fogadásának és a különféle eseményekre vonatkozó információk – a multimédia minden formájának felhasználásával történő – lehető legszélesebb körű terjesztésének támogatása;
- az európai kultúrák és a világ más kultúrái közötti párbeszéd ösztönzése;
- a városban rejlő történelmi örökség, az építészeti alkotások megismertetése és a városi életminőség javítása.

A sikeres pályázat érdekében az egyes pályázó városoknak tisztában kellett lenniük ennek a nagyméretű közösségi akciónak a jelentőségével, ahogy annak jellegével is. A pályázóval szemben támasztott legfontosabb elvárás az volt (Decision of the European Parliament... [COM(2003)700 final], 5. cikk; II. melléklet), hogy milyen helyet foglalnak el Európa kulturális és művészeti palettáján, be kellett mutatniuk saját kultúrájukat és kulturális örökségüket, s víziójukat tekintve ismertetniük kellett elképzeléseiket arra vonatkozóan, hogy

az európai és globális folyamatokban milyen szerepet kívánnak játszani. Alapvető elvárás volt továbbá, hogy jelentős építészeti kultúrával, sokrétű és innovatív kulturális élettel rendelkezzenek, s a városban a multikulturális együttélés magas foka valósuljon meg. Központi eleme volt a pályázatokkal szemben támasztott követelményeknek a regionalitás hangsúlyos jelenléte. A pályázati elképzeléseknek meg kellett tudni mutatniuk, hogy a város miképpen kívánja a Kulturális Főváros-év által kínált presztízsértéket és infrastrukturális beruházásokat az adott régió egésze fejlődésének elősegítése érdekében felhasználni. Az akció tehát nemcsak hogy nem állhatott meg a „várostáblánál”, de a pályázatnak egyértelművé kellett tennie régiófejlesztésre vonatkozó elképzeléseit is.

2005. április 29. és május 2. között Budapest adott otthont az „Európa Kulturális Fővárosainak jövője” címmel megrendezett, s 2004 őszétől zajló kollokviumsorozat záró rendezvényének. A magyar pályázó városok és a kulturális tárca aktívan részt vett a Kulturális Főváros cím kiválasztási követelményrendszerének megreformálásában. A magyar pályáztatási rendszert külön is nevesítő ajánlást még júniusban eljuttatták az Európai Bizottság kulturális biztosához, Ján Figel'-hez és az Európai Parlament Kultúráért és Oktatásért Felelős Bizottsága elnökéhez, Nikolaosz Szifunakisshoz. Az ötpontos javaslat pillérei között elsőként a pályáztatás rendszerére vonatkozó ajánlásokat találjuk, amelynek részeként szerepel az a javaslat is, hogy az eddigi gyakorlattól eltérően (azaz, hogy a kormány kijelöl egyet a jelentkező városok közül), kötelező legyen pályáztatás útján kiválasztani a címet elnyerő várost. A javaslat második pontja azt a követelményt fogalmazza meg, hogy a fejlesztések ne csak egy évre szóljanak, hanem átfogó városfejlesztési koncepciót valósítsanak meg, a harmadik pont pedig a kultúra szerepének újraértelmezését veti fel. A negyedik pont a várostervezéssel és -fejlesztéssel kapcsolatban azt a kritériumot írja elő, hogy ne csak a meglévő értékek megóvására, hanem az ipari értékek és a használaton kívüli területek hasznosítására is fordítsanak kellő figyelmet a

pályázat kidolgozásakor és megvalósításakor, végül az ötödik pont a kulturális sokszínűség megőrzését és bemutatását hangsúlyozza.

Az Európa Kulturális Fővárosa cím kiválasztási rendszerére vonatkozóan azonban nemcsak az uniós tagállamok fogalmaznak meg reformjavaslatokat, hanem a Közösség brüsszeli döntéshozói is élénken foglalkoztatja a kérdés. A bizottsági javaslat értelmében a megbízatás előtt hat évvel kezdődne a kiválasztási folyamat, s mintegy két évig tartana, a végső döntést pedig nemzeti és uniós szakértők kezébe helyeznék, nem utolsósorban annak a szempontnak a mérlegelése alapján, hogy mennyire sikerült egy európai jellegű programtervet felvázolni. A program kezdetéig egy uniós testület felügyelné az előkészületeket és a kritériumok teljesülését, s fontos szempont a kiválasztás átláthatóbb tétele. Az ajánlás szövege szerint a rendszer – a magyar példából kiindulva – jelentősen szigorodna, s már a pályázat felhívási szakaszában arra szorítaná a pályázat kiíróját, hogy a címért vetélkedő jelöltek számára követendő kritérium- és eljárásrendszert dolgozzon ki – ahogyan egyébként ezt Magyarország is tette.

A Parlament és a Tanács 2006. október 24-én újra módosította az 1419/1999/EK határozatot. A változtatások deklarált célja a javaslatok jobb ellenőrzése, elsősorban európai dimenziójuk fokozása érdekében, illetve a verseny erősítése és a testület szerepének újbóli meghatározása volt. Az új, 1622/2006/EK számú határozat az EKF-eseménysorozat 2007 és 2019 közötti szabályait állapítja meg, bizonyos fenntartásokkal a 2007 és 2011 közötti évekre, hiszen esetükben a folyamat már többnyire előrehaladott volt.

Az eseményre való felkészülési időszak döntő fontosságú a siker szempontjából, ezért legkésőbb hat évvel az EKF-év kezdete előtt minden érintett tagállamnak pályázatot kell kiírnia, amelyre az érdeklődő városok pályázhatnak. A legfontosabb és egyben európai szinten kötelező pályázati követelményeket két csoportba sorolták. Az „európai dimenzió” követelménycsoportban felsorolták az érintett tagállam és más tagállamok kulturális szereplői, művészei és városai közötti együttműködés előmozdítását, az európai kulturális sokféleség gazdagságának fontosságát és az európai

kultúrák közös jellegének előtérbe helyezését. A „város és polgárok” kategóriába sorolták a külföldiek, a városban és annak környékén élők részvételének és érdeklődésének fontosságát, és a fenntarthatóságot, azaz a program illeszkedjék a város hosszú távú kulturális és társadalmi fejlődésébe. A legfeljebb tíz hónapon belül elkészített pályázatokat a tagállamok nyújtják be Bizottsághoz. (5. cikk)

A 3. cikkben megfogalmazott közös pályázati feltételek szerint az EKF-programnak egy elsősorban a kulturális együttműködésen alapuló európai dimenziójú kulturális programot kell tartalmaznia, amelyet kifejezetten az Európa Kulturális Fővárosa évre állítottak össze, és amelynek időtartama alapvetően egy év, de kellően megindokolt esetben akár rövidebb időszak is lehet. Az év programjának az adott tagállam nemzeti kulturális stratégiáival vagy politikáival kell összhangban lennie, de a városok bevonhatják programjukba a környező régiót is, kötelező ugyanakkor az ugyanazon évre kijelölt többi várossal is kapcsolatot teremteni. (3. cikk)

Alapvető elvárás a kandidáló város pályázatával kapcsolatban, hogy az legyen képes a város kulturális hagyományait, örökségét és a hosszú távú kulturális folyamatokban betöltött szerepét európai kontextusban megjeleníteni és feldolgozni. A koncepcióval és az azt megvalósító programsorozattal szemben elvárásként fogalmazódik meg tehát, hogy egyfajta európai dimenzióval bírjon. Juttassa kifejezésre az adott városnak az európai kultúra és művészet kialakulásához, fejlődéséhez való hozzájárulását a múltban és a jelenben. Legyen képes elhelyezni a várost az európai kultúra és művészet térképén, meghatározni a város önnön európaiságát.

A pályázatnak ezen kívül hangsúlyt kell helyeznie az eseménysorozat alatt vagy annak megvalósítása során létrehozott (felújított) intézmények és intézményrendszerek további működtetésével és hasznosításával kapcsolatos tervekre, valamint az eseménnyel összefüggésben mutatkozó szociális-gazdasági fejlődés lehetőségeire. A pályázatnak tehát tartalmaznia kell a város elképzeléseit a kultúra régióban betöltött szerepének hosszú távú erősítését és az ezáltal várható hatásokat illetően csakúgy, mint a nagyberuházások

gazdaságélénkítő hatása és a kulturális, turisztikai infrastruktúra általános fejlesztése következtében mutatkozó gazdasági növekedés fenntarthatóságára és hosszú távú kihasználására vonatkozó elképzeléseket.

Ami a pályázatban szereplő programokat illeti, az eseménysorozatnak túl kell mutatni az ún. hagyományos fesztiválok keretein. Ez nemcsak azt jelenti, hogy jóval tágabb időszakra, egy egész évre kell programokat biztosítani, hanem azt is, hogy mindeközben a kultúra valamennyi szegmensét meg kell jeleníteni, úgymint előadó-művészet, képzőművészet, irodalom, vallás, sport, oktatás, gasztronómia stb. Alapvető követelmény a minél szélesebb körű közönség bevonása az újszerű eszközök (ld. multimédia, audiovizuális eszközök) és a többnyelvű megközelítés alkalmazása révén. A művészi minőség, a sokoldalúság és az innovativitás már a programsorozat koncepciójának megtervezésekor kiemelt szerepet kell, hogy kapjon, mint ahogyan az elképzelésnek igazolnia kell a különféle művészeti ágak és a kutatás-fejlesztés együttműködését, a közterek használatát, s a befektetői tőke bevonásának képességét is.

Az európai integráció számos területén megjelenő alapelv, a regionalitás elve a Kulturális Fővárosok rendezvénysorozat esetében is megkerülhetetlen. Az esemény programjainak hozzá kell járulnia a gazdasági, szociális és infrastrukturális különbségek csökkentéséhez. Az elbírálás során nagy hangsúlyt fektetnek a beérkezett pályamunkák európai, illetve Európán kívüli vonatkozásaira, s a döntést pozitívan befolyásolhatja, ha a pályázó város programjait saját történelmének vagy kultúrájának egyes jelentős eseményei, személyiségei köré szervezi, vagy olyan speciális programokat tervez megvalósítani, amelyek révén a művészetek közelebb hozhatók a fiatalokhoz.

Az így benyújtott pályázatokat első lépésben egy 13 főből álló testület, ún. választóbizottság véleményezi (6. cikk). A 13 független szakértőből hét személyt az európai intézmények jelölnek, kettőt az Európai Parlament, kettőt a Tanács, kettőt a Bizottság és egyet a Régiók Bizottsága. Őket egyébként nem az egyes országokhoz választják, hanem európai intézmények delegáltjaikat három évre jelölik. A fennmaradó hat tagot az érintett tagállam jelöli, a

Bizottsággal egyeztetve. Ez a hat nemzeti és hét európai szakértőből álló testület felügyeli a város megnevezéséig tartó kiválasztási időszakot. A tagállam legkésőbb öt évvel az EKF-év előtt előválasztásra hívja össze a választótestületet, akik értékelik a beadott pályázatokat és kijelölik a továbbjutott városokat, egyben ajánlásokat fogalmaznak meg a pályázóknak. A választóbizottság javaslatát az érintett tagállamnak és a Bizottságnak is hivatalosan jóvá kell hagynia. (7. cikk)

Az eljárásrend következő lépéseként a második körbe jutott városok kiegészített pályázatait a választótestület a központi követelmények és az előválasztás után kiadott ajánlásoknak megfelelően, kilenc hónappal az előválasztási ülést követően értékelik. A második bírálati forduló eredménye, hogy a választóbizottság javaslatot tesz az egyik városra, amelyik az adott évben majd az Európa Kulturális Fővárosa címet viselheti. A javaslattétel mellett ajánlásokat is tesznek a kiválasztott városnak az adott évben megvalósítandó fejlesztésekre és előkészületekre. (8. cikk) A tagállam a javaslat alapján, legkésőbb négy évvel az eseménysorozat kezdete előtt elküldi a jelölt város nevét az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Az Európai Parlament legkésőbb három hónapon belül továbbítja véleményét a Bizottságnak, a Tanács – az Európai Parlament véleményének fényében megfogalmazott bizottsági ajánlás, valamint a választótestület jelentésén alapuló indoklás figyelembevételével – hivatalosan kijelöli a szóban forgó városokat Európa Kulturális Fővárosává az adott évre. (9. cikk)

A „kulturális fővárosok” fejlődésének nyomon követése a programsorozat lezárulását követően is folytatódik, hiszen a Bizottság éves beszámolókat készít, amelyekben a város eseményeiről és eredményeiről tudósítja az uniós intézményeket. A választóbizottság hét európai szakértőjének szerepe nem ér véget a város kiválasztásával. Annak érdekében, hogy biztosítani lehessen a fellépés európai hozzáadott értékét a kijelölés után, ők felügyelik ugyanis a felkészülési folyamatot, és tanácsokat adnak, támogatást és iránymutatást nyújtanak az EKF eseménysorozat kezdetéig. Az európai szakértők mellett az

érintett tagállam is jelölhet megfigyelőt az ellenőrző testületbe. Az ellenőrző testületet két alkalommal hívják össze, az első ülésére legkésőbb két évvel az EKF-év előtt, a második ülésre pedig legkésőbb az eseménysorozat előtt nyolc hónappal kerül sor. Az ülések célja az eseménysorozatra való felkészüléssel kapcsolatos tanácsadás, illetve a városok segítése az „európai dimenziójú, magas színvonalú program összeállításában”. (10. cikk) Ugyancsak a választóbizottság javaslata alapján kaphatja meg a város a Melina Mercouri-díjat, az alkalmazott európai értékek elismeréséért járó pénzjutalmat (összege nem ismert). (11. cikk)

Az EKF-programok megvalósulását külön értékelő eljárás hivatott biztosítani. Az EKF-évet követő év végéig el kell készíteni az év eredményeinek külső és független értékelését, amelyet a Bizottság az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és a Régiók Bizottságának is be kell nyújtson. (12 cikk)

5. táblázat Európa Kulturális Fővárosai előkészületben (2007–2019)

<i>év</i>	<i>ország</i>	<i>város</i>
2007	Luxemburg	Luxembourg
	Románia	Sibiu
2008	Egyesült Királyság	Liverpool
	Norvégia	Stavanger
2009	Ausztria	Linz
	Litvánia	Vilnius
2010	Németország	Essen
	Magyarország	Pécs
	Törökország	Isztambul
2011	Finnország	
	Észtország	
2012	Portugália	
	Szlovénia	

2013	Franciaország	
	Szlovákia	
2014	Svédország	
	Lettország	
2015	Belgium	
	Cseh Köztársaság	
2016	Spanyolország	
	Lengyelország	
2017	Dánia	
	Ciprus	
2018	Hollandia	
	Málta	
2019	Olaszország	
	Bulgária	

3.4.3 Magyar vonatkozások

A kulturális főváros kijelölését az Európai Unió a tagállamokra bízta. Magyarország esetében az akkoriban felelős tárca, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (NKÖM) kétfordulós pályázat során választotta ki a leginkább alkalmasnak talált várost. Az első, úgynevezett előpályázatot 2004 októberében írták ki, a beadási határidő 2004. december 31. volt. A határidő lejártáig tizenegy város nyújtott be érvényes pályamunkát (Budapest, Debrecen, Eger, Győr, Kaposvár, Kecskemét, Miskolc, Pécs, Sopron, Székesfehérvár és Veszprém), közülük választotta ki a továbbjutókat a héttagú szakmai zsűri, amely a magyar államigazgatás, a kulturális és a tudományos élet képviselőiből állt össze. A grémium – 2005. március eleji döntése értelmében – a tizenegy pályázó közül hetet engedett tovább a második fordulóba, s indoklásában kiemelte, hogy bár mindegyik pályázat sok megvalósításra érdemes tervet és kezdeményezést tartalmaz, s alkalmas a

kulturális szolgáltatások szélesítésére és színesítésére, mégis, sokból hiányzott az átgondolt, markáns koncepció és a határozott jövőkép.

Magyarországon a kulturális főváros-jelölttel szemben támasztott követelményeknek nem volt könnyű megfelelni. A városnak egységes, jövőorientált koncepciót kellett kialakítania arra vonatkozóan, hogy miképpen kívánja Európával megismertetni értékeit, s hogyan határozza meg saját identitását. Be kellett bizonyítania, hogy a pályázatban vázolt elképzelései miként fejtik ki pozitív hatásukat e városokban, a tágabb környezetben és a régióban, s fel kellett tudni mutatnia egy közép- és hosszú távú, kulturális alapú – a turisztikai és közlekedési szempontokat is figyelembe vevő – településfejlesztési elképzelést, amely a kulturális évet követően is biztosítja a város és a régió további fejlődését, és profitot eredményez. A héttagú szakmai zsűri rostáján kihullott Kecskemét, Kaposvár, Székesfehérvár és Veszprém, egyhangú szavazással versenyben maradt Eger, Miskolc és Pécs, egyszerű többséggel pedig Budapest, Debrecen, Győr és Sopron.

A minősítő előpályázaton nyújtott teljesítményük alapján továbbjutó hét várost Bozóki András kulturális miniszter meghívta a második fordulóba, s az új pályázat beadási határidejeként 2005. augusztus 17-ét jelölte meg. A második fordulót követően a nemzetközivé szélesedő és összetételében ezen túl is változó zsűri a kulturális miniszternek tette meg javaslatát a magyar Kulturális Főváros-jelöltet illetően. A javaslatban megnevezett egy vagy több várost a kultuszminiszter terjeszti a kormány elé.

3.4.4 Az EKF pénzügyi vonatkozásai

Az Európa Kulturális Fővárosa programok finanszírozása kapcsán nagyon sokan úgy gondolják, hogy a rendezvény jelentős európai uniós forrásokat hozhat a lebonyolító városnak. Ám a realitás mást tükröz: az Európai Unió ugyan minden esetben megjelenik anyagi támogatóként, ám ha egy polgármester az uniós források reményében kezdene a vállalkozásba, legjobb, ha bele sem fog a tervezésbe. A program történetéből az derül ki, hogy elsősorban országos (40%) és helyi (50%) költségvetési pénzekből támogatják

a rendezvényeket. Az Uniónak ugyanis nem célja egy ekkora horderejű rendezvény teljes finanszírozása (de nincs is lehetősége erre). Hiszen az eredeti cél 1985-ben egy jelképes eseménysorozat beindítása volt, s ennek megfelelően rendszerint a közösségi támogatás is megmarad jelképesnek.

Az Európa Kulturális Fővárosa rendezvények ugyanakkor legtöbbször sikeresen keltették fel az érdeklődést a kulturális szektor iránt, s többnyire az országos és helyi hatóságok, valamint a magánszektor között létrejött partnerség révén többletbevételeket tudtak szerezni. A rendezvények jelentőségeként szokták megjegyezni, hogy azok erőteljesen vonzzák az üzleti támogatókat, így gyakran olyan intézményeket sikerül rábírní a szponzorálásra, amelyek korábban nem támogatták a kultúrát.

Nem véletlen, hiszen mint ahogyan a korábban már említett Glasgow esetében is láttuk, a program 10,3–14,1 millió font tiszta gazdasági bevételt eredményezett a helyi gazdaságban. A város imázsának javulása hosszú távon pozitív hatással volt a beruházási kedvre. 1992 és 2000 között mintegy 102 beruházás 20 000 új munkahelyet teremtett Glasgow-ban, elsősorban a szolgáltató szektor területén (pénzügyi szektor, telekommunikáció stb.). A városban a munkanélküliek száma 49 650 főről (1990-es adat) 18 456 főre (2002-es adat) csökkent. Ez sokkal nagyobb arányú csökkenés, mint amekkorát Skócia egészének tekintetében mutatott a munkanélküliségi ráta. A kedvező üzleti környezet következtében számos nagyvállalat választotta Glasgow-t székhelyéül a kilencvenes évek közepe táján, így például az Excell, az NTL, a Compaq, a J.P. Morgan, az AXA, a Siemens, az Interbrew és az Accor. A város szabadidő- és üzleti turizmusának fellendülésével együtt nagymértékű szállodai beruházások valósultak meg az elmúlt években. A szolgáltatóipar 1991 és 2001 között 38%-kal bővült, jelenleg Glasgow GDP-jének 78%-át adja, és az aktív lakosság 84%-át foglalkoztatja (García, Beatriz. [2005]).

Lássuk, mik az elmúlt évek tapasztalatai a kiadások, a bevételek, s ezen belül az Európai Unió támogatási gyakorlatának területén.

A kiadások

A kiadások jellege, struktúrája természetesen elválaszthatatlan a megvalósult programtól, projektektől, az adott év Európa Kulturális Fővárosa koncepciójától. Tekintve, hogy a programstruktúrával írásunk más részeiben kimerítően foglalkozunk, itt csak a tendenciákra, a kiadásstruktúrára hívnánk fel külön a figyelmet.

Az Európa Kulturális Fővárosa projektek összköltségvetése leggyakrabban 30–35 millió euró (pl. Bologna, Brüsszel, Salamanca, Santiago de Compostela), de megvalósítható akár 7,9 millió euróból is (Reykjavík). Helsinki vagy Graz esetében pedig – a rendezvény kapcsán eszközölt nagyberuházások nélkül – az 58 millió eurót is meghaladta.

Elmondható, hogy a rendezvények kiadási struktúrája rendszerint négy kategóriára bontható:

- beruházások;
- projektköltségek;
- marketing/reklám, illetve
- működtetés.

6. táblázat Graz 2003 kiadásainak összetétele

Graz 2003 kiadásai (millió euró)

Projektköltség	36,0
Marketing-, reklám- és kommunikációs költségek	14,2
Általános személyi kiadások	5,1
Üzemeltetési költségek	3,9
Összesen	59,2

(Forrás: Graz 2003 – Kulturhauptstadt Europas Organisations GmbH)

A kiadások leghangsúlyosabb részét – érthetően – az Európa Kulturális Fővárosa rendezvényeivel kapcsolatos projektköltségek teszik ki: a legkülönbözőbb művészeti programok, színházi és táncelőadások, kiállítások,

videó- és zenei programok, szemináriumok stb. Graz esetében a projektköltségek meghaladták az összes költség 60%-át, a 36 millió eurót. Ne gondoljuk azonban, hogy a rendezvények finanszírozása minden esetben könnyedén, az eredetileg eltervezett módon megoldható. 2001 őszén, szűk másfél évvel a kezdés előtt az osztrák kormány és az EU a beígért támogatást összesen 4,1 millió euróval csökkentette, amelynek kompenzálására a tartomány „csak” 1,4 millió eurót tudott kilátásba helyezni. A támogatás megkurtítása miatt a projektköltségek és a marketing területén megtakarításokat kellett eszközölniük. Ám a megígért 1,4 millió euró 2003 őszén – tehát javában a rendezvény alatt – 0,8 millióra apadt, ami szintén a rendezvények, nevezetesen a tervezett záró rendezvények és reklámok mértékének csökkentéséhez vezetett.

A marketinggel, reklámmal, kommunikációval kapcsolatos kiadások képviselik a rendezvényköltségek után a ráfordítások második legjelentősebb kategóriáját; mértékük elérheti a 20–22%-ot is. Mire költik ezeket a tetemes összegeket? Salamanca 2002 esetében ez 61 különböző kiadvány 1,5 millió példányszámban való megjelentetését, 3 millió darab prospektus legyártását jelentette, a Salamanca 2002-t hirdető reklámszpotot 120 000-szer sugározták. A rendezvénnyel kapcsolatban működő 1500 újságíró (ebből 237 külföldi), összesen 496 sajtóközlemény és 352 sajtókonferencia segítségével, 15 ezer cikket, közleményt, riportot, interjút készített. Salamanca 2002 hivatalos honlapján több mint 10 millió, Graz 2003 honlapján 28 millió látogatót regisztráltak.

A működtetési költségek kategóriájába azok a kiadások tartoznak, amelyek a rendezvényt lebonyolító intézmény fenntartásával, működésével kapcsolatosak. Graz 2003 esetében erre a célra a város 35 000 euró törzstőkével alapított egy társaságot „Graz 2003 – Kulturhauptstadt Europas Organisations GmbH” néven, melynek a társaság tevékenységének 2004-ben történő befejezéséig egyetlen tagja maradt. Esetükben a működtetésre fordított személyi és üzemeltetési költségek nem érték el az Európai Kulturális Fővárosok összköltségvetésének 7%-át.

Többször az Európa Kulturális Fővárosa projektköltségvetésétől függetlenül, attól elkülönítetten kezelik a rendezvénysorozattal összefüggésben eszközölt infrastruktúrális beruházásokat. Ennek egyik oka, hogy így a megvalósult rendezvényekről sokkal realisztikusabb képet kaphatunk. Egyre inkább az a tendencia érvényesül, hogy a városok, kihasználva a rájuk irányuló reflektorfényt, az év előkészítése során komoly erőforrásokat szentelnek új épületek, intézmények létrehozására, hogy az Európa Kulturális Fővárosa program az emlékeken túl maradandó nyomot is hagyjon maga után. Kisebb városok esetében éppen az új infrastruktúra teszi lehetővé, hogy a városban folyamatosan biztosítani lehessen az év különleges jellegének megfelelő programokat. Az Európa Kulturális Fővárosának köszönhetően Salamanca a 2002-es évtől a kultúrának szentelt öt új épülettel gazdagodott (Santo Domingo Kiállítóterem, Liceo Színház, Salamancai Művészeti Központ, Színházművészeti Központ és Művészetek Pavilonja). Grazban egyebek mellett új Kunsthalle, új, multifunkcionális koncertterem és új műcsarnok épülhetett. Helsinkiben új modern művészeti és városi múzeum létesült, Bolognában a sóraktár épületét alakították át multimédia-könyvtárrá. Megemlítené továbbá, hogy az Európa Kulturális Fővárosa programot előkészítő hatástanulmányok sem elhanyagolható összeg fejében, 30–40 000 eurós nagyságrendű értékben (Helsinki 40 000, Reykjavík 32 295, Bergen 39 949) készültek.

A bevételek

A kiadások után a bevételi struktúrát megvizsgálva elmondható, hogy az Európa Kulturális Fővárosa akció lebonyolításával kapcsolatban felmerült források általában az alábbi négy kategóriába sorolhatók:

- költségvetési támogatások (helyi, regionális és nemzeti);
- egyéb támogatások, szponzoráció;
- árbevétel, illetve
- az EU által nyújtott támogatás.

7. táblázat Graz 2003 bevételeinek összetétele

Graz 2003 bevételei (millió euró)

Graz város hozzájárulása	18,2
Steiermark tartomány hozzájárulása	19,0
Osztrák állami támogatás	14,6
EU-támogatás	0,5
Szponzori bevételek	3,2
Árbevétel (jegyeladásból, merchandisingből)	1,9
Egyéb bevételek	1,8
Összesen	59,2

(Forrás: Graz 2003 – Kulturhauptstadt Europas Organisations GmbH)

Költségvetési támogatások

A múltbeli Európa Kulturális Fővárosa rendezvények fő támogatója leginkább az állami szektor volt. A Salamanca 2002 Konzorcium által kezelt teljes költségvetés 30 904 692,21 euró volt, amely összegből 15 474 801,63 euró, azaz az összköltségvetés 50,1%-a volt az állami/önkormányzati hozzájárulás. A költségvetési támogatásokon belül jellemzően a kormányzat hozzájárulása a legnagyobb az Európa Kulturális Fővárosa finanszírozásához. A központi költségvetés aránya Krakkóban 56%; Avignonban 49%; Bergenben, Reykjavíkban 35–38%; Helsinkiben, Prágában 31–33% volt. Ugyanezt a szerepet Brüsszelben és Bolognában a regionális hatóságok töltötték be, amelyek a kulturális évet mintegy 40%-os mértékben támogatták. A központi források mellett legtöbbször jelentős a város hozzájárulása is. Ez Avignonban 25%, Prágában 51%, Reykjavíkban 45%, Santiago de Compostelában kb. 40% volt.

Az EU 1998. májusi döntése alapján, mely szerint Graz megkapta az Európa Kulturális Fővárosa 2003 címet, Graz város, Steiermark és az Osztrák Köztársaság testületei már az uniós döntés évében határoztak arról, hogy a

kulturális évet közösen finanszírozzák. A tervek szintjén a közpénzből rendelkezésre bocsátandó forrás 750 millió ATS (54,5 millió euró) összegben, az összes költség több mint 90%-ban került megállapításra. Ebből a városnak, a tartománynak és a szövetségnek a tervek szerint egyenként 250 millió ATS (18,2 millió euró) összeget, egyenként 30,7%-ot kellett volna viselniük. Amint arra már korábban is utaltunk, 2001 őszén az Osztrák Köztársaság a hozzájárulását 3,6 millió euróval, 14,6 millió euróra, 2002 decemberében az EU a hozzájárulását 0,5 millió euróval, 0,5 millió euróra csökkentette. Ennek részleges kiegyenlítéseként Steiermark tartomány késznek bizonyult további 1,4 millió euró rendelkezésre bocsátására, ám 2003 őszén, nem sokkal a program befejezése előtt a tartomány hozzájárulása az ígért 1,4 millió euró helyett 0,8 millió euróra csökkent.

Egyéb támogatások, szponzoráció

Az Európa Kulturális Fővárosa akciók költségvetésének számottevő részét a vállalatokkal, alapokkal és alapítványokkal kötött együttműködési/támogatási megállapodások fedezték. Az intézményi kapcsolatok kiterjedt hálózatán keresztül az Európa Kulturális Fővárosainak rendezvényeibe jelentős számú bel- és külföldi intézmény, egyesület és szövetség is bekapcsolódott, gazdagítva és sok esetben meg is könnyítve a programok kidolgozását. A szponzorok – a teljes kulturális év alatt jelen lévő intézményi szponzorok (befektető szponzorok) és az egy vagy több eseményt támogató projektszponzorok – jellemzően az összköltségvetés 10–18%-át állták, Bergenben a kiadások 23%-át, Helsinkiben 16%-át, Reykjavíkban pedig 13%-át biztosították.

Az elmúlt évek rangsorát minden bizonnyal Santiago de Compostela vezeti, ahol az intézményi szponzoráció 63%-os volt. Nem véletlenül, hiszen a spanyol jogszabályok különleges jogi környezetet biztosítottak a vállalatok bevonása érdekében. A mechanizmus lényege az volt, hogy a szponzorálási megállapodást aláíró vállalatok 15%-os adókedvezményt vehettek igénybe. A kedvezmény feltétele volt, hogy a hivatalos szponzorok kötelezettséget

vállaljanak arra, hogy reklám- és kommunikációs kampányukban a „Compostela 2000” emblémáját népszerűsítik.

Mind Avignonban, mind Helsinkiben a szponzoráció – nem túl sok – 10% körüli volt, ám ennek Avignon esetében 4/5-ét, Helsinkiben majd’ felét nem intézményi, hanem magánadományozók adták össze. Graz 2003 a százalékokat tekintve a sereghajtók közé tartozik, ahol a szponzori bevételek „mindössze” 5,4%-ot tettek ki, abszolút értéken viszont ez elérte a 3,2 millió eurót.

Salamanca 2002 rendezvényeivel sikerült felkelteni az ország legjelentősebb cégeinek érdeklődését, s nem utolsósorban meghozni azok befektetési kedvét is. A rendezvénysorozat 44 támogató és együttműködő vállalat támogatását élvezte, amelyek 14 millió euró összeggel, vagyis a teljes költségvetés 47,5%-ával járultak hozzá a finanszírozáshoz. A támogató vállalatok által a kultúra évének népszerűsítésére biztosított propaganda révén Salamanca képe az egész világon több mint 400 millió Coca-Colás palackon volt látható, a Telefónica propagandakampányának köszönhetően a spanyol népesség 95%-ához jutott el, az El Corte Inglés Spanyolországban és Portugáliában működő 40 nagy áruházában pedig 351 millió látogató tekinthette meg. Az említett vállalatok által nyújtott közvetlen szponzori befektetéseken kívül meg kell említeni a közvetett befektetésnek nevezhető támogatásokat, azaz az egyes cégek propaganda- és marketing-befektetéseit, amelyekhez hozzátartozott az esemény népszerűsítése, összesen 360,6 millió euró értékben.

Árbevétel

Az Európa Kulturális Fővárosa eseménysorozatok árbevétele jellemzően két tényezőtől adódik össze. Egyrészt találkozhatunk a különböző rendezvények jegybevételével, másrészt a Kulturális Főváros év kapcsán közvetlenül értékesített egyéb termékekkel (kezdve a könyvekkel, posztterekkel, kiadványokkal, egészen az év logóját tartalmazó esernyőig, kulcstartóig, vagy akár rendszámtábláig). A közvetlenül felmerülő bevételek mellett természetesen nem szabad megfeledkezni a közvetetten jelentkező

bevételekről sem, hiszen a 2–2,5 millió vendég nemcsak a rendezvényeken költ, hanem az éttermekben, a szállodákban és más kereskedelmi és szolgáltatási egységekben is.

Több mint 196 286 néző, a programok összesen több mint 1 900 000 résztvevőjének 10,18%-a fizetett be a Salamanca 2002 alatt szervezett 306 fizetős előadás valamelyikére, amelyek belépti díja 1,20 és 22 euró között mozgott. Annak ellenére, hogy a programok több mint kétharmada ingyenes rendezvényként került megrendezésre, és az egész évre tervezett rendezvények közül 180-at Salamanca utcáin, illetve a város valamely szabadtéri helyszínén tartottak meg, az árbevétel az összes bevétel 4%-a, 1,2 millió euró volt.

Újszerű rendszert alakított ki a jegyeladás tekintetében a Bergen 2000: a kulturális eseményekre szóló minden jegyet közvetlenül a kulturális évad internetes oldalán lehetett megrendelni. Ez volt az első olyan kísérlet, amelynek során Kulturális Főváros ilyen méretekben „online” árulta a jegyeket. Az értékesítés lebonyolítására együttműködési megállapodásokat írtak alá élelmiszer-ipari és divat-, illetve tervezőcégekkel. A város központjában különleges, helyreállított épületet alakítottak ki a termékek értékesítése céljából.

Az Európa Kulturális Fővárosa programok árbevételének nem elhanyagolható részét adják a jegybevétel mellett az egyéb termékek árusításából befolyt bevételek. Feljegyezték, hogy Salamancában 50 millió bélyeget, 16,3 millió emléktárgyat vásároltak, emellett 8 sorozat, egyenként 40 millió darabos lottókupon kelt el, továbbá 37 510 sorsjegy.

Helsinki 2000 a kulturális év logójának használatát 12 nagyvállalat termékei számára engedélyezte. A termékek borok, kitűzők, textilárúk, képeslapok, bankkártyák, kerámiák és üvegek, ékszerek, játékok, klasszikus CD-k és kabalafigurák voltak. Megjegyzendő, a teljes árbevétel 64%-át a borértékesítés tette ki.

Egyéb források

Végül az Európa Kulturális Fővárosa cím lehetőséget nyújtott a helyi kulturális infrastruktúra fejlesztését szolgáló jelentős és nagyszabású program elindítására. Mind az állami, mind a magánszektor részt vett ebben a törekvésben, amelynek költségvetése számottevő volt, sokkal magasabb, mint az ugyanezen hatóságok által magának a kulturális eseménynek a finanszírozására elkülönített összeg. Ezek az infrastruktúrára szánt kiadások azonban nem szerepelnek elemzésünkben.

Az EU által nyújtott támogatás

A közösségi támogatás forrását kezdetben a Kaleidoscope-program, majd 2000-től 2006 végéig a Kultúra 2000 keretprogram biztosítja, azon belül is az európai és/vagy nemzetközi dimenziójú különleges kulturális eseményeket támogató, ún. 3. Akció. Az Európai Parlament és a Tanács a Kultúra 2000 program létrehozásáról szóló 2000. február 14-ei 508/2000/EK határozat I. melléklete alapján (Decision No 508/2000/EC [2000]) az Európa Kulturális Fővárosa akció esetében a támogatás éves összege nem lehet kevesebb 200 000 eurónál, és nem haladhatja meg az 1 millió eurót, ezenkívül a közösségi támogatás összege nem haladhatja meg az esemény költségvetésének 60%-át – nem mintha ekkora vagy akár ezt megközelítő nagyságrend valaha is előfordult volna.

A Kulturális Főváros akciónak otthont adó város részére az Európai Unió csak az elismerést, a jó hírnevet adja, pénzt annál kevesebbet. Az elmúlt évek tapasztalata szerint a közösségi hozzájárulás a rendezvények összköltségének jellemzően 1–3%-át teszi ki, ahol a százalékos összeg az összköltségvetéssel fordítottan arányos: mennél nagyobb a teljes költségvetés, annál alacsonyabb az EU százalékos támogatása. Érezhető viszont az az örömdetes tendencia, hogy a támogatás összege 1985 óta évi 108 000 euróról 800 000 euróra emelkedett.

8. táblázat Az Európai Unió támogatási részesedése az EKF rendezvényekben

Az Európai Unió támogatása

év	EKF-város	ECU/euró
1985	Athén	108 000
1986	Firenze	136 000
1987	Amszterdam	137 000
1988	Berlin	200 000
1989	Párizs	120 000
1990	Glasgow	120 000
1991	Dublin	120 000
1992	Madrid	200 000
1993	Antwerpen	300 000
1994	Lisszabon	400 000
1995	Luxembourg	400 000
1996	Koppenhága	600 000
1997	Theszaloniki	400 000
1998	Stockholm	600 000
1999	Weimar	600 000
2000	Avignon	514 000
	Bergen	307 000
	Bologna	217 000
	Brüsszel	303 000
	Prága	282 000
	Krakkó	394 000
	Helsinki	1 160 000
	Reykjavík	474 000
	Santiago de Compostela	349 000
2001	Rotterdam	475 000
	Porto	475 000

2002	Bruges	500 000
	Salamanca	500 000
2003	Graz	800 000

(Forrás: *European Capitals of Culture* [2006])

Támogatást többnyire a rendezvény egésze kap, de találhatunk arra is példát, hogy az Unió egyes projekteket a rendezvényen belül külön is támogat. Ilyen volt 2000-ben a több Európa Kulturális Fővárosa által megvalósított Netdays-program által támogatott Café9.net projekt, vagy a Walk about Stalk, a Kultúra 2000 támogatásában. Így fordulhatott elő, hogy Helsinki támogatása meghaladta az 1 millió eurót.

3.5 Az egyes támogatási modelleket kiegészítő kezdeményezések

A kulturális támogatások mellett az Európai Unió számos olyan szimbolikus kezdeményezést valósít meg, amelyek túlmutatnak az egyéni kezdeményezéseken. A következőkben a legfontosabbakat tekintem át.

3.5.1 Az Európai Unió Ifjúsági Zenekara

Az Európai Unió Ifjúsági Zenekara (European Union Youth Orchestra – EUYO) magánkezdeményezésre, Lionel és Joy Bryer ötlete alapján jött létre. Létrehozásának fő célja az volt, hogy a zenén keresztül bizonyítsák az európai ifjúság együttműködését és egységét. Az Európai Parlament felkarolta az elképzelést, az Európai Bizottság 1976. április 22-én hivatalosan megerősítette a zenekar támogatását. Az 1978-as bemutatkozó turnét Claudio Abbado alapító zenei igazgató vezette, azóta a zenekarral olyan világhírű vendégkarmesterek dolgoztak, mint Vladimir Ashkenazy, Daniel Barenboim, Leonard Bernstein, James Conlon, Carlo Maria Giulini, Bernard Haitink KBE, Herbert von Karajan, Zubin Mehta, Msztyiszlav Rosztropovics, Gennadi Rozhdestvensky, Kurt Sanderling és Solti György. A zenekart alkotó 140, 14 és 24 év közötti muzsikust minden évben az EU-tagállamok több mint 4000 jelentkezőjéből választják ki.

A zenekar megalakulása óta évről évre mind a Közösségtől, mind az egyes tagállamoktól pénzügyi támogatásban részesül. A fiatalok, akiket évente próbameghallgatás alapján választanak ki, különböző kurzusokon készülnek fel az együttes egyéves turnéjára. Az együttes nemcsak zenei értelemben könyvelhet el sikereket, hanem túllépve az egyes nemzetek zenei tradícióin, az európai kultúra követeként látogatja meg a különböző országokat. Emellett a fiatal zenészeknek az együttes a karrierlehetőség mellett elsőrangú továbbfejlődést is jelent. A zenekarnak 2003 óta minden évben magyar tagja is van. (European Union Youth Orchestra [2005])

3.5.2 Az Európai Unió Barokk Zenekara

Az Európai Unió Barokk Zenekarát (European Union Baroque Orchestra – EUBO) 1985-ben, az Európai Zene Évében hozták létre. Megalapításával Bach, Händel és Scarlatti barokk mesterek születése 300. évfordulójának állítottak emléket. A zenekar elsősorban azzal a céllal jött létre, hogy ifjú európai zenészek számára, felsőfokú zenei tanulmányaik sikeres befejezése után, speciális barokk zenekari gyakorlatot adjon, s ezáltal egyfajta hidat képezzen a zenei tanulmányok vége és a professzionális karrier megkezdése között. Az alapkérdés a következő: egy elismert és magas színvonalú zenekar tagjává válni a tehetség és a hangszeres tudás mellett elsősorban a megszerzett tapasztalatokon múlik, ugyanakkor a szükséges tapasztalatok megszerzése leginkább elismert és magas színvonalú zenekarokban lehetséges, s így a kör bezárul. Az EUBO viszont éppen ezt a zárt rendszert hivatott nyitottabbá tenni, s az elmúlt két évtized során ennek a szerepének kiválóan meg is felelt.

A jelentkezések alapján az EUBO minden évben 100 fiatal és tehetséges barokk zenészt hív meg szerte Európából, s a háromnapos válogatási kurzusok során közülük választják ki a legmegfelelőbbeket. 2004-ben összesen 21 zenész nyert felvételt, akik 13 EU-országot képviseltek, s átlagéletkoruk 24 év volt. A kiválasztott résztvevők hat hónapot töltenek együtt, s az állandó gyakorlások és próbák, valamint az Európa számos országát felölelő előadások

és turnék során fejleszthetik zenei készségeiket. A munka a barokk zene olyan elismert szakértőinek irányításával folyik, mint Lars Ulrik Mortensen, Andrew Manze, Jaap ter Linden, Rachel Podger és Fabio Biondi. A Zenekart az Európai Parlament 1989-től anyagilag is támogatja. (European Union Baroque Orchestra [2005])

3.5.3 Kezdeményezések a kulturális örökség és az építészet területén

A Tanács, a Parlament kezdeményezésére, rendszeres, több éven át tartó támogatást adott Európa kiemelkedő jelentőségű történelmi és építészeti emlékeinek. Így segítséget nyújtottak az athéni Akropolisz, Mount Athos monostora, Lisszabon Chiado történelmi negyede, a coimbrai Szentháromság Kollégium és a spanyol Compostella körül elhelyezkedő kolostorok számára. Volt rá példa, hogy támogatást nyújtottak szükséghelyzet esetén. Szimbolikus jelentőségű segélyeket adnak különleges alkalmakkor épületek katasztrófa esetén bekövetkező károsodásának helyreállítására. Restaurálási támogatást kapott a firenzei Uffizi Palota, a barcelonai Liceo színház, a rennes-i Parlament de Bretagne, valamint a velencei Fenice színház.

Az építészeti támogatások eredményeiről a Bizottság rendszeresen kiállításokat rendez. Alkalom ez a tagországok nagyközönségének informálására, a polgárokkal való kapcsolatok ápolására. A kiállítások alkalmával az Európában megvalósult projektek széles panorámáját tárják az érdeklődők elé, a kiállításokhoz videóbemutatók, kiadványok, szervezeti konferenciák, szemináriumok társulnak; mind-mind a kulturális örökség témakörében, ezáltal elősegítve a nagyközönség és a szakterületen dolgozó szakemberek kapcsolatát. Ezen kiállítások Európa több országában, városában láthatók évente. Az egyéves program keretén belül támogatott projektek mellett bemutatják a folyamatos segélyezésben részesülő műemlékeket is. A kiállításokhoz kapcsolódnak az Európai Örökség Napok (European Heritage Days) az Unió majd' minden tagországában, amelyek keretében a kulturális örökség és az ifjúság kapcsolatára helyezik a hangsúlyt. Az Európai Örökség

Napok kezdetben nem az EU, hanem az Európa Tanács kezdeményezése volt, mára közös kezdeményezéssé vált.

3.5.4 Az Európai Kulturális Hónap

1990. május 18-án a Miniszteri Tanács létrehozta az Európai Kulturális Hónap elnevezésű programot (Conclusions of the Ministers for Culture... [1990]). A rendezvény alapgondolata, hogy bővítsék a nem tagországok felé az Európa Kulturális Fővárosa kezdeményezést. Így az események elgondolása és céljai is azonosak voltak, ám a kulturális hónap kezdeményezés nyitottabb volt Közép- és Kelet-Európa országai számára. A „hónap” időtartamot rugalmasan lehetett kezelni, kevéssel meg is haladhatta a naptári periódust. 1992-től a Miniszteri Tanács döntése értelmében mindkét programban részt vehettek EU-n kívüli európai országok, amelyek bizonyos feltételeknek megfelelnek: tiszteletben tartják az emberi jogokat, a többpártrendszer elvei érvényesülnek és demokratikus a politikai berendezkedésük. Az országokat a miniszterek választották ki. 1994-ben Budapest rendezhette a Kulturális Hónapot.

9. táblázat A megvalósult Európai Kulturális Hónapok

<i>év</i>	<i>ország</i>	<i>város</i>
1992	Lengyelország	Krakkó
1993	Ausztria	Graz
1994	Magyarország	Budapest
1995	Ciprus	Nicosia
1996	Oroszország	Szentpétervár
1997	Szlovénia	Ljubljana
1998	Ausztria,	Linz
	Málta	La Valletta
1999	Bulgária	Plovdiv
2001	Svájc	Basel
	Lettország	Riga

Az Európai Kulturális Hónap kezdeményezés a 2000-es évek elején, különösebb indoklás nélkül megszűnt. (European Capitals of Culture [2006])

3.5.5 Közös szándéknyilatkozat az európai kulturális örökségért

A korábban már említett granadai miniszteri konferencia másik felvetése a Kultúrák Közötti Párbeszéd Európai Éve mellett egy közös szándéknyilatkozat megalkotása volt egy európai kulturális örökségi lista létrehozásáról. A konferencia zárásaként három ország, Franciaország, Magyarország és Spanyolország kulturális minisztere közös szándéknyilatkozatot terjesztett elő, melyben javasolják, hogy az UNESCO világörökséget nyilvántartó listájához hasonlóan gyűjtsék össze és rendszerezze az európai kulturális örökség helyszíneit. A javaslatot Renaud Donnedieu de Vabres francia miniszter kezdeményezte, majd magyar kollégája, Bozóki András ajánlotta, hogy kezeljék egységesen a fogalmat, és ne válasszák szét az épített és a szellemi örökséget. Miután a résztvevők egyetértettek a felvetéssel, Franciaországon és Magyarországon kívül Spanyolországot kérték fel a terv kidolgozására. A szándéknyilatkozat érdemi megvalósítására ugyan hosszabb időre lesz szükség, de a három javaslattevő miniszter felkérte a többi országot, hogy csatlakozzanak hozzájuk, így nagyobb súlyt képviselhetnek, s a deklaráció túlmutathat a kezdeti politikai nyilatkozat fogalomkörén. Lengyelország kész támogatni a kezdeményezést, s remélhetően a többi állam is tevékenyen részt vesz majd a terv megvalósításában.

3.5.6 Díjak

Az irodalmi Aristeion-díjakhoz hasonlóan megalapították a kortárs építészetet támogató Mies van der Rohe-díjat. A díjat 1987-ben hozta létre az Európai Bizottság, az Európai Parlament, valamint a támogató Mies van der Rohe Alapítvány (Barcelona). Céljuk elősegíteni a gazdasági szektor, valamint a társadalom (nagyközönség; nemzeti, regionális, helyi kormányzat) és a kortárs építészet kapcsolatának fejlesztését, azzal a mottóval, hogy Európa városainak építészeti jelene a jövőbeli város múltja lesz. A díj egy meghatározott pénzüsszegeből (50 ezer ECU) és egy szobrocskából állt. A szobor Mies van der Rohe pavilonját ábrázolja, amely az építészeti fejlődés zsenialitását testesíti meg. A díjazott európai mester(ek) műve lehet, amelyet az Európai

Unió egyik tagországában két évnél nem régebben terveztek és építettek meg. Díjazási szempont a projekt eszmei és minőségi tartalma, amelynek karaktere figyelemre méltó a kortárs európai építészetben. A díj átadásakor egy hivatalos kiadvány keretében is megjelentetik az utolsó fordulóba jutott alkotók műveit.

Az irodalom és a műfordítás jelentőségének hangsúlyozására a Közösség 1989-ben, Aristeion-díj néven díjakat hozott létre az irodalmárok, műfordítók tevékenységének elismerésére. Az elismerés keretében évente két díjat adományoznak: az európai irodalmi díjat (European Literature Prize) és az európai műfordítói díjat (European Translation Prize).

A két díjat 1989-ben az Európai Tanács alapította, hogy minden évben méltó elismeréssel díjazza a két terület egy-egy jeles alkotóját, s széles közönség ismerheti meg ezáltal az irodalom kiemelkedő személyiségeit. A díjazott valamelyik tagállam állampolgára kell legyen. Európai – nem tagállam – országok műfordítói szintén kaphatnak díjat, ám jelölési joguk nincs. A díjakat bármely irodalmi műfajon belüli, a jelölés előtt legfeljebb három évvel nyomtatásban megjelent alkotásért lehet adni, ha annak művészi minőségét a szakmai zsűri elismeri.

A díjakat ünnepélyes keretek között minden évben az Európa Kulturális Fővárosa rendezvényeinek keretében adják át. A díjak értéke egyenként 20 000 euró.

3.5.7 A kultúrák közötti párbeszéd problémaköre

2006. december 18-án az Európai Parlament és a Tanács a 2008-as évet a kultúrák közötti párbeszéd európai évévé nyilvánította (Az Európai Parlament és a Tanács 1983/2006/EK határozata... [2006]). A határozattól és a kiemelt évtől főleg azt várják az európai döntéshozók, hogy egyrészt nagyobb nyilvánosságot tudnak biztosítani a témának, másrészt fel tudják hívni a figyelmet a kultúrák közötti párbeszéd 2008 után is folytatódó, folyamatos fenntartására. A kultúrák közötti párbeszéd szorosan kapcsolódik azon alapvető célkitűzéshez, amely közelebb kívánja hozni egymáshoz Európa

népeit. Az Unió törekvése, hogy tekintsük a párbeszédet prioritásnak, hogy az európai polgárokat, és az Európai Unióban élő valamennyi polgárt ösztönözzék aktív részvételre sokféleségünk kifejezése terén. A kultúrák közötti párbeszédet alkalmazzuk olyan eszközként, amely megkönnyíti az Unió számára bizonyos stratégiai jelentőségű feladatok végrehajtását.

A felvetés Ján Figel' kulturális és oktatási biztostól származik, amelyet később az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa is támogatott. A biztos úgy gondolta, hogy a bővítések, valamint a piac egységesülése révén olyan változások következtek be az Európai Unióban, melyek szükségszerűen maguk után vonják, hogy a különböző országok, népek hatást gyakorolnak egymásra, egymás kultúrájára, és ahhoz, hogy közelebb kerüljenek egymáshoz, párbeszédet kell kialakítaniuk. A 2008-as év ezt a folyamatot kívánja politikai eszközökkel, pénzügyi és erkölcsi támogatással segíteni.

Az ötlet továbbvitelére az Európai Unió kulturális minisztereinek granadai konferenciáján került sor. A 2004-es berlini és a 2005-ös párizsi, illetve budapesti találkozójuk után az európai kulturális miniszterek 2006. április 27-én és 28-án Granadában rendezték meg informális találkozójukat. Az összejövetel az „Európa a kultúrák közötti párbeszédért. Europe for intercultural dialogue” témája köré szerveződött, s előadások hangzottak el az euro-mediterrán kapcsolatrendszeréről és az Európa Latin-Amerikához/karib térséghez fűződő viszonyáról is. Emellett a civil szervezetek, alapítványok, régiók, helyi közösségek szerepét is megvitatták: hogyan kapcsolódhatnak be ez utóbbiak a kulturális párbeszéd folyamatába, hogyan vehetnek részt a helyi programok kialakításában. A találkozó a Bizottság által meghirdetett, 2008-ban megrendezendő Kultúrák Közötti Párbeszéd Európai Éve eseménysorozat előkészítésének tekinthető. Ez a nagyszabású rendezvény a tematikus évek sorába illeszkedik: a 2006-os Munkavállalói Mobilitás Európai Éve után a 2007-es Mindenki Számára Biztosítandó Esélyegyenlőség Európai Évét fogja követni. A program tervezetét az Európai Bizottság kulturális tanácsi munkacsoportja (CAC) 2006. április 12-i ülésén hozta nyilvánosságra: a 2006–2007 közötti periódust az ún. mobilizációs tevékenység jellemzi majd,

míg a 2007–2008 decemberéig tartó időszak alatt a szükséges implementációt végzik el.

Az Európai Parlament különböző kritikákat fogalmazott meg ezzel kapcsolatban: elsősorban nagyobb beleszólási jogot szeretne kivívni magának, illetve, hogy mind a tervezés, mind a megvalósítás szakaszában szoros együttműködésre lenne szükség a regionális és helyi szervekkel, valamint az európai és nemzetközi intézményekkel, úgymint a strasbourgi Európa Tanáccsal és az UNESCO-val. A helyi civil szervezetek és nem-kormányzati szervezetek (NGO-k) munkáját, azok észrevételeit is figyelembe kell venni az előkészületek során. (Javaslat az Európai Parlament és a Tanács határozata... [COM(2005)467 végleges])

A Kultúra 2007 program egyik céljaként is megfogalmazott Kultúrák Közti Párbeszéd program kéz a kézben jár a határokon átnyúló kulturális együttműködéssel. A diplomácia és konfliktuskezelés egyik eszközeként az Európai Unió kiemelt jelentőséget tulajdonít e célnak, a Bizottság 2005 októberében továbbította a javaslatot, az Európai Parlament 2006 áprilisában-májusában hozott döntést, végül, az osztrák elnökség célkitűzése szerint a Tanácsnak még az elnökség időszaka alatt meg kellett állapodnia a kérdésről. (Österreich 2006 [2006])

A 2008-as kiemelt év legfontosabb céljai között sorolják fel, hogy meg kell könnyíteni az EU területén élők beilleszkedését, hiszen az egyes tagállamokban, illetve a tagállamokon belül is egymással párhuzamosan léteznek különböző kulturális identitások és meggyőződések, ami szükségessé teszi a nyitottabb társadalmat.

A célokat elsősorban a fiatalok tudatosságának növelésével, az oktatással és a legjobb példák tagállamok közötti terjesztésével kívánják elérni. (2. cikk) A programsorozat több célt is kitűzött; a már említett kultúrák közötti párbeszéd elősegítésén túl az Európában élőknek szeretné megmutatni a közös értékeken alapuló, sokszínűséget tiszteletben tartó, tevékeny és nyitott európai polgárság megteremtésének fontosságát. Tekintve, hogy a 2007-es évet a Mindenki Számára Biztosítandó Esélyegyenlőség Európai Événé nyilvánították, a 2008-

as célkitűzéseknek egyrészt az azt megelőzőket kell kiegészíteniük, továbbfejleszteniük, és más kontextusban a nyitottság vállalását megerősíteniük. Másrészt ezek a közösségi akciók hozzájárulhatnak az európai átfogó programok közérthetőségéhez és a közös tervek elfogadásához, mely segíthet az euroszeptikus állampolgárok meggyőzésében. A Kultúrák Közötti Párbeszéd Európai Éve közreműködhet abban, hogy az ehhez kapcsolódó programok koherensnek mutatkozzanak, ami az Európai Unió harmadik országokkal fenntartott viszonyát is előrerendelheti. Ezek összességükben az állampolgári tudatosság fontosságára is rámutatnak.

Ennek érdekében a 2007. január 1. és 2008. december 31. közötti időszakra elkülönítettek egy 10 millió eurós keretet a célok megvalósítására (11. cikk), amely összeget a határozat 3. cikke és melléklete szerint három tevékenység között osztanak meg. Háromféle fellépési lehetőséget nyújthat majd a megítélt keretösszeg: az évvel kapcsolatos információs és marketing kampány finanszírozását, az elsősorban a fiatalokat megcélzó nagyszabású rendezvények közösségi támogatását, valamint a hangsúlyozottan európai jelentőségű nemzeti események segítését. Az összeg 30-30%-át olyan európai szintű, illetve nemzeti/regionális szintű rendezvények és kezdeményezések támogatására kívánják fordítani, amelyek célja a kultúrák közötti párbeszéd elősegítése a lehető legtöbb polgár közvetlen bevonásával. A rendelkezésre álló keret 40%-ának erejéig közösségi szintű, azaz közvetlenül az Európai Bizottság által megvalósítandó tájékoztató és népszerűsítő kampányokat kívánnak szervezni, tanulmányokat szeretnének készíteni, felméréseket kívánnak végezni. A melléklet megemlíti továbbá, hogy nem pénzbeli támogatásban tudják részesíteni az olyan magánkezdeményezéseket, amelyek várhatóan számottevően hozzájárulnak a Kultúrák Közötti Párbeszéd Európai Éve céljainak eléréséhez. Ez a nem pénzügyi támogatás logó és a Kultúrák Közötti Párbeszéd Európai Évéhez kapcsolódó egyéb anyagok használatát jelenti. (Az Európai Parlament és a Tanács 1983/2006/EK határozata... [2006], melléklet)

4 Kultúra külső gazdasági hatás jellege

E disszertáció során részletesen tárgyalásra került a Maastrichti Szerződés 128-as cikke, illetve az a folyamat, amely során az integráció során elértük a kultúra mint társadalmi érték szerepének tudatosulását. Elengedhetetlen ugyanakkor megvizsgálni a kultúra egy másik „arcát” is. Jelesen, a kultúra is egy jelentős ipar, hozzájárul a tagállamok, s így az EU GDP-jéhez is.

A kultúrát különböző okokból állandóan egy másik gazdasági szektor függvényeként vagy egyik szempontjaként kezelik. Ennek egyik oka az, hogy a kultúra az alacsony fizetés és időleges foglalkoztatás stigmáját viseli, s ez azt jelenti, hogy nemcsak a döntéshozók, hanem a fejlesztési tervek felvázolásáért és megvalósításáért felelős közgazdászok és tervezők sem vesznek tudomást a kultúráról mint olyan területről, amelybe érdemes beruházni. Teszik ezt dacára annak, hogy Európai Bizottság már 1996-ban a Tanácshoz, a Parlamenthez, a Gazdasági és Szociális Bizottsághoz és a Régiók Bizottságához intézett közleményében (Communication from the Commission... [COM(96)512 final]) elismerte, hogy a kulturális szektor jelentősen hozzá tud járulni a gazdasági és társadalmi fejlődéshez.

A dokumentum az Alapszerződés akkori 128. cikkében foglalt jogi kötelezettségekre hivatkozva leszögezi, hogy a kultúrának a regionális fejlesztésben játszott egyre fontosabb szerepét a gazdaság szerkezetátalakításának összefüggésében, valamint a megváltozott életforma eredményeként kell felfogni. Ebből a perspektívából nézve a kulturális szektor lehetőségeit jobban ki kell aknázni, hogy fokozni lehessen és sokszínűvé lehessen tenni a hátrányosabb helyzetű régiók, valamint a strukturális változástól szenvedő területek helyi és regionális fejlődési potenciálját. A közlemény szerint – minthogy a kultúrát gyakran a fejlődés vagy összkép más tényezőitől elszigetelten kezelik – fontos, hogy a kultúrához mint az új foglalkoztatásra irányuló regionális és helyi fejlesztési stratégiák szervesebb részéhez forduljunk.

A korábbiakban tárgyalt identitás és közös örökség erősítésén túl az EU rendszerében lépten nyomon tetten érhetjük, hogy noha egyéb és nem kulturális céllal végeznek tevékenységet, ennek viszont a kultúrára is kiható közvetett szerepe van.

E részben áttekintjük a külső gazdasági hatás fogalmát, illetve bemutatom, hogy az Európai Unió tevékenységi rendszerében az externáliákra milyen igazoló példákat találhatunk.

4.1 Az externáliák elmélete

Kiindulópontként fogadjuk el – s ennek bizonyítása túlmutat e munkán –, hogy a kultúra olyan egyetemes emberi érték, amely hozzájárul egy gazdaság, társadalom szellemi fejlődéséhez. Két kiinduló állításunkból következik, hogy a kulturális terület felfogható egyfajta külső gazdasági hatásnak is, azaz a kulturális terület tevékenységének létezik olyan vetülete, amely közvetlen ellentételezés nélkül befolyásolja más gazdasági szereplők helyzetét.

A neoklasszikus értelmezés szerint külső gazdasági hatás, azaz externália alatt azt értjük, ha „egy tevékenység előnyös vagy hátrányos következménye mások (tranzakción kívüli felek) számára anélkül, hogy az előnyt élvezők fizetnének, illetve a hátrányt elszenvedők kártérítést kapnának ezért”. Külső gazdasági hatásra utal, „ha az egyéni költségek és egyéni hasznok nem azonosak a társadalmi költségekkel, illetve társadalmi hasznokkal.” (Samuelson–Nordhaus [2000], 723. p.). A pozitív külső gazdasági hatás mások számára előnyt, a negatív hátrányt okoz.

Varian (Varian [2001]) ezt azzal egészíti ki, hogy termelési külső gazdasági hatásnak azt tekinti, ha egy vállalat termelési lehetőségeire hatást gyakorolnak egy másik szereplő (vállalat vagy fogyasztó) döntései. A Pareto-hatékonyság egyes piaci mechanizmusokat leképező társadalmi tényezők, mint a jogrendszer vagy a kormányzati beavatkozások alkalmazásával érhető el. A külső hatások jelenléte miatt ezek nélkül a piac nem feltétlenül oldaná meg Pareto-hatékony módon az erőforrásokkal való ellátást.

A külső gazdasági hatást a kultúrára értelmezve gondoljuk át a következő példát! Az I. Nemzeti Fejlesztési Terv támogatásával másfél milliárd forintos beruházás keretében az UNESCO világörökségi listáján is szereplő ókeresztény sírkamraegyüttest bemutató létesítményegyüttest (afféle „kulturplázát”) építenek Pécsen. A pénz négyötöde (1,2 milliárd forint) az EU strukturális alapjaiból származik, a Regionális Fejlesztési Operatív Program keretében nyerte el a Pécs/Sopianae Örökség Kht. A projekt közvetlen kulturális beruházás, egyértelműen pozitív hatással lesz a térség idegenforgalmára. Növekszik a vendéglátóegységek, szálláshelyek, kereskedők forgalma. A többletbevétel nem kizárólag a beruházás helyén jelentkezik, hanem a kulturális beruházás kihatással van a turizmus által érintett szektorokban is, azaz felfogható egy pozitív külső gazdasági hatásnak. (Ugyanez természetesen felfogható negatív külső gazdasági hatásként is, amennyiben annak a pihenésre vágyó, szomszédban lakó ingatlantulajdonosnak a helyzetét nézzük, akinek sérti a nyugalma a megnövekedett turistaforgalom.)

Az elemzés teljességéhez először járjuk körül a szakirodalom alapján a következő alapfogalmakat:

- társadalmi határköltség;
- társadalmi határhaszon;
- optimális termelés.

A társadalmi költségeket tárgyaló megközelítés lényege, hogy termék előállításának a költsége nem feltétlenül egyezik meg azzal az összeggel, amennyibe az a társadalom egészének ténylegesen kerül. Ennek az oka, hogy felléphetnek egyes külső gazdasági hatások.

A társadalmi határköltség (marginal social cost, *MSC*) alatt a termelés és fogyasztás egységnyi megváltozására jutó összes költségváltozást szokták érteni, amely egységnyi többlettermék megtermelésekor felmerülő pótlólagos inputfelhasználás költségét foglalja magában. A társadalmi határköltségbe beletartozik egyrészt egy adott termék termelőinek határköltsége, az

ágazati/magán határköltség (marginal cost, MC), másrészt a külső gazdasági hatás által érintett gazdasági szereplők ugyanazon termékre vonatkozó többletköltsége vagy éppen költségmegtakarítása, a külső határköltség (marginal external cost, MEC).

Könnyen belátható, hogy egy termék társadalmi határköltségét úgy számíthatjuk ki, ha az ágazati határköltséget kiigazítjuk a külső határköltséggel:

$$MSC = MC + MEC$$

(társadalmi határköltség = magán határköltség + külső határköltség)

ahol negatív externália esetén ($MEC > 0$) a társadalmi határköltség az ágazati költségénél magasabb, míg pozitív externáliánál ($MEC < 0$) alacsonyabb lesz.

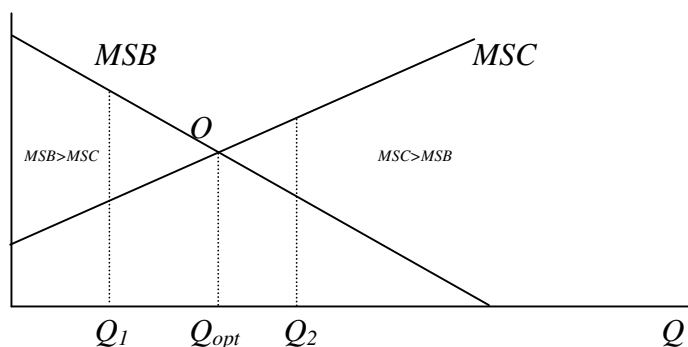
Egy termék előállítása nemcsak költségekkel, hanem haszonnal is jár a társadalom számára. Ez leírható úgy, hogy a társadalom tagjai pénzben kifejezve mennyire értékelik egy termék fogyasztásának egységnyi emelkedését, azaz a termék társadalmi határhasznával (marginal social benefit, MSB). A társadalmi határhaszon a piacon egyrészt úgy jelenik meg, mint a termék keresleti ára (P_d), azaz amennyit a fogyasztók hajlandóak fizetni érte. Másrészt összetevője az a pénzben kifejezett összeg, amelyre a fogyasztó a külső gazdasági hatás által érintett termék egységnyi többlettermelését értékeli (marginal external benefit, MEB).

A termék társadalmi határhasznát úgy tudjuk tehát kiszámítani, ha a keresleti árat kiigazítjuk a külső határhaszonnal. Képletben felírva:

$$MSB = P_d + MEB$$

(társadalmi határhaszon = keresleti ár + külső határhaszon)

A társadalmi termelés optimumát a gazdaságban az a mennyiség adja, ahol a társadalmi határhaszon megegyezik a társadalmi határköltséggel.

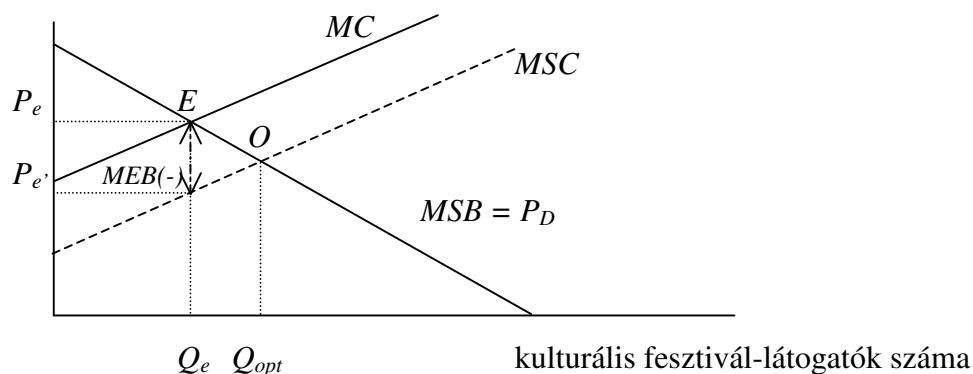
A pozitív meredekségű MSC és a negatív meredekségű MSB görbék O metszéspontja ($MSB = MSC$) mutatja a termék termelésének és fogyasztásának optimális mennyiségét (Q_{opt}). Belátható, hogy bármely $Q_1 < Q_{opt}$ pont esetében egységnivel növelve a termelést és a fogyasztást, a fogyasztók többre értékelik a létrehozott többletterméket, mint azt a költséget, amennyit a fogyasztása jelent. Ha tehát $MSB > MSC$, akkor a termelés és fogyasztás növelése javítja a jólétet.

Bármely $Q_2 > Q_{opt}$ pont esetében viszont egységnivel csökkentve a termelést és a fogyasztást, a társadalom többre értékeli a megtakarított költséget, mint amennyit a többlettermék számára jelent. Tehát ha $MSB < MSC$, akkor a termelés és fogyasztás visszafogása javítja a társadalmi jólétet.

4.1.1 Pozitív külső gazdasági hatás a termelésben

A külső gazdasági hatás kapcsán leggyakrabban említett példa a gyümölcsöskertek és a méztermelők esete. A példa kapcsán azt szokták elemezni, hogy amikor a méhek beporozzák a gyümölcsfákat, csökkentik a gyümölcstermelés költségeit. Az eset könnyedén átültethető a kultúra területére. Tegyük fel, hogy egy vidéki kulturális fesztivál rendezvényeit nagy számban keresik fel a településtől távol lakók, akik az esti program után nem feltétlenül utaznak vissza lakóhelyükre, ennek következtében megnő a helyi éttermek, szálláshelyek forgalma. A kulturális fesztivál ebben az esetben tehát más tevékenységek forgalmát növelte, az elmélet szerint tehát egy külső gazdasági hatás (externália).

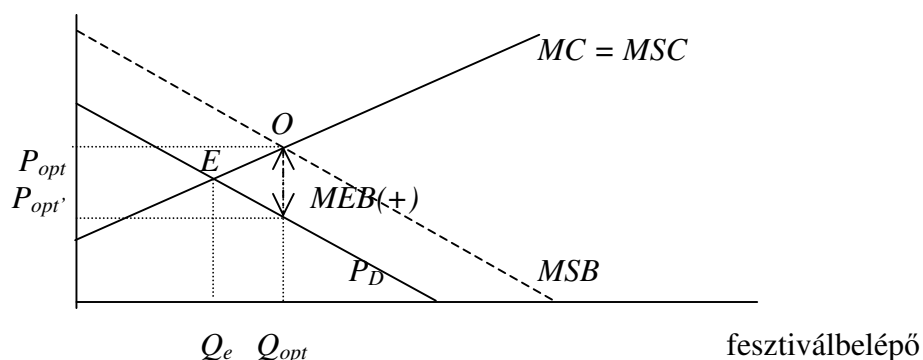

Tegyük fel, hogy a fentebb említett kulturális fesztivál látogatásának nincsen különösebb pozitív vagy negatív extern hatása, ezért a belépőjegy keresleti görbéje egyben a belépőjegy társadalmi haszongörbéje is, ezt az ábrán $MSB = P_D$ jelöli. Mennél több a program, a látogató, annál inkább növekednek a rendezők költségei. Így tehát a fesztiválszervezők MC magán határköltsége pozitív meredekségű egyenes, a tökéletes piacot feltételező egyensúlyi pont E . Figyelembe véve, hogy kulturális fesztivál miatt nő a vendéglátó- és szálláshelyek bevétele, a fesztiválszervezés társadalmi határköltsége (MSC) a magán határköltség alatt halad. Az E egyensúlyi pontban a fesztiválszervezés társadalmi határköltsége ($P_e - P_{e'} = MEB(-)$) összeggel alacsonyabb a magán határköltségnél. Tökéletes piacnál az egyensúly Q_e pontban alakul ki, a társadalmi jólét szempontjából az optimális kibocsátás ugyanakkor Q_{opt} mennyiség lenne, s mint a méztermelés, vagy bármely más pozitív külső gazdasági hatás esetében, úgy a fesztiválszervezésnél is több fesztivál növelné a társadalmi jólétet.

Ha viszont adottnak tekintjük egy fesztivál méretét, az ábrának egy másik üzenete szerint a fesztiválszervező magán határköltsége $MEB(-)$ összeggel magasabb a társadalmi határköltségnél, indokolt lehet tehát, hogy a közösségi rendszeren keresztül a külső gazdasági hatás kedvezményezettjei járuljanak hozzá valamilyen módon a fesztiválszervezők költségeihez.

4.1.2 Pozitív külső gazdasági hatás a fogyasztásban

Tekintsünk el most a fesztiválszervezés termelésben jelentkező, az előbbieken vizsgált külső gazdasági hatásától, és vizsgáljuk meg a fogyasztásra gyakorolt külső gazdasági hatását!

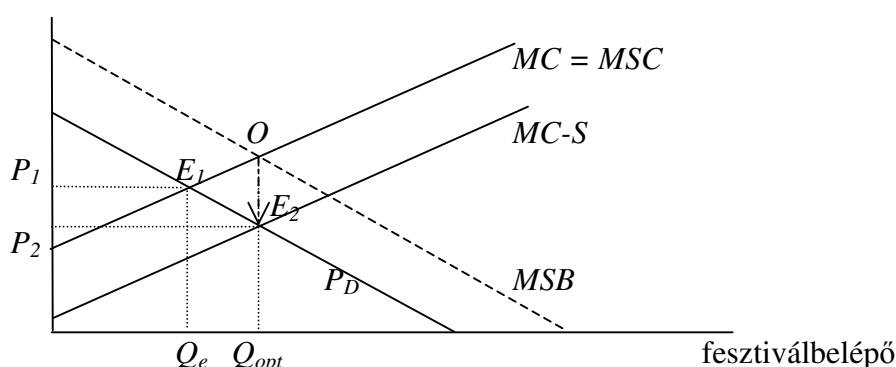
Előbbi állításunk alapján a szervezők magán határkölsége megegyezik a társadalmi határkölséggel. Ezt jelzi az ábrán az $MC = MSC$ egyenes. A fesztiválbelépő fogyasztóinak keresleti görbét az ábrán P_D jelzi, ez az a pénzösszeg, amelyet a közönség fizetni hajlandó a programért. Ha elfogadjuk, hogy egy közösség kulturáltságának szintje a kulturális programok látogatásával nő, s amely szint emelése, azaz a kulturált lakosság számának növekedése az egész társadalom számára üdvöztető, akkor ezáltal azt is elfogadtuk, hogy a fesztivállátogatásnak pozitív külső gazdasági hatása van. A tökéletes piaci egyensúlyi mennyiség (Q_e) alacsonyabb a társadalmi jólét számára optimálisnál (Q_{opt}). Más megközelítésben, a fesztiválbelépő pénzben mért társadalmi határhaszna (MSB) a keresleti ár (P_D) felett halad, a fogyasztónak $P_{opt'}$ összegbe kerülő szolgáltatás a társadalomnak P_{opt} összeget is megér.

4.1.3 A külső gazdasági hatás kiküszöbölése

A külső gazdasági hatás kiküszöbölésének az egyik módjaként a szakirodalom megemlíti a belsővé tételt, azaz az internalizálást. Az alapdefiníció szerint az externália egy tranzakción kívüli félre van kihatással. Ha azonban feltesszük, hogy az étteremtulajdonos rendez kulturális fesztivált, vagy a fesztiválszervező megvásárolja az éttermet, akkor a külső gazdasági hatás már nem mint külső felet éri, hanem része lesz a tranzakciónak (Varian [2001]). Az ilyen esetet rendszerint a piac maga rendezi, és vagy az egyik fél vásárolja fel a másikat, vagy egy harmadik mindkettőt „ha az együttműködő vállalatok

együttes profitja meghaladja az együttműködés nélküli profitok összegét ... a felvásárló lefölözheti a profittöbbletet” (Varian [2001], 610. p.).

Egy másik mód a külső gazdasági hatás kiküszöbölésére az árak/bevételek kiigazítása. Ez egyrészt történhet úgy, hogy a pozitív külső gazdasági hatás haszonélvezőjére közterheket vetünk ki, másrészt úgy, hogy a hatás előidézőjét támogatásban részesítjük. Az alábbiakban a Pigou-adó néven ismert, leggyakrabban jövedelem-elvonó eszközként leírt elméletet támogatás formájában értelmezzük.

Támogatás nyújtása előtt a tökéletes versenyben kialakult piaci mennyiség Q_e , míg az egyensúlyi ár P_1 volt. Ha feltesszük, hogy a fesztiválbelépőket darabonként S összeggel támogatják, akkor a szervezők számára a határköltség a támogatás összegével csökken, mivel minden belépő után S összegű támogatást kapnak. A szervezők határköltsége S összeggel lejjebb tolódik, és az ábrán látható $MC-S$ görbe lesz. Az új keresleti ár (P_D) és a határköltség ($MC-S$) metszéspontja (E_2), a helyes S összegű támogatás megtalálása esetén az új egyensúlyi mennyiség Q_e mennyiségről megemelkedik, és egyenlő lesz a termelés optimális mennyiségével (Q_{opt}), s a külső gazdasági hatás miatti jóléti veszteség kiegyenlítődik.

Ha a fesztiválbelépő árait nézzük, a belépők támogatás nélküli egyensúlyi ára P_1 összegről P_2 összegre csökken, míg a szervezők számára P_2-S összeggel csökken. A támogatás következménye, hogy az árcsökkentés miatt a látogatók nagyobb számban keresik fel a fesztivált, a szervezők pedig növelik a rendezvények számát.

A Pigou-féle adóval/támogatással kapcsolatban azt szokták megjegyezni, hogy a probléma a külső gazdasági hatás optimális mennyiségének meghatározása. nem tudjuk pontosan, hogy mennyivel jön több látogató a fesztivál miatt, illetve mekkora lenne az optimális látogatószám-növekedés (Varian [2001], 607. p.).

4.1.4 Kultúra mint külső gazdasági hatás

Az előbbiekben vázoltak szerint a gazdasági szakirodalom kedvező társadalmi cél esetében pozitívan ítéli meg a külső gazdasági hatások kiküszöbölésére a támogatások alkalmazását. Ezt véve kiindulási alapul az alábbiakban célom átfogóan bemutatni, hogy az EU támogatási rendszerén belül milyen szerep jut a kultúrának mint externáliának. A kutatás kiindulópontjának azt tekintetem, hogy kultúrával nemcsak az erre a területre kijelölt részleg (Oktatási és Kulturális Főigazgatóság – DGEAC) „találkozik” tevékenysége során, hanem számos más különböző egység is. Némileg megelőlegezve a következtetéseket, kimondható, hogy az EU intézményrendszerében két szempontból foglalkoznak kultúrával. Egyrészt a korábban már említett DGEAC tartalmi megközelítésben a kultúrát mint a közös európai örökség letéteményesét kezeli, másrészt viszont számos egyéb szervezeti egység találkozik kulturális ügyekkel, amely pedig alaptevékenységében egészen mással foglalkozik.

Összefoglalva az alapproblémát tehát, a kulturális tevékenységével kapcsolatos bevétel nem a kulturális szektorban jelenik meg, hanem a gazdaság más ágazataiban. A haszonélvező gazdasági szereplők szempontjából a kultúra tehát pozitív külső gazdasági hatásnak is felfogható. Az EU gazdasági politikájának számos területén találkozhatunk a kultúra támogatásával, amely nem közvetlen kulturális célokat szolgál, hanem gazdaságiakat. Hogyan jelenik meg a kultúra mint pozitív külső gazdasági hatás az EU tevékenységében?

Ezzel a gondolattal először 1992-ben, az 1992. november 12-i miniszteri találkozó kapcsán találkozunk, amelyen felmerült egy tanulmány

elkészítettetésének igénye, amely a Közösség politikáinak kulturális hatásaira kereste a választ. A Bates & Wacker ügynökség az Európai Bizottság kérésére 1993 első negyedévében készített felmérést a kultúra közösségi támogatási lehetőségeiről (Community Support for Culture... [1993]). A tanulmány elkészítésének módszere a Bizottság adatainak kiegészített feldolgozása volt. Az alapot a X. számú Főigazgatóság (ma: Oktatási és Kulturális Főigazgatóság) adatai jelentették, amelyeket az ügynökség további, más főigazgatóságoktól származó adatokkal egészített ki. Ezt követte egy elemzés, amelyet szakértői interjúk (bizottsági tisztviselők, nemzeti/regionális hatóságok, tájékoztató irodák munkatársai) egészítettek ki. A tanulmány úttörő a maga nemében, mert korábban, sőt azóta sem született átfogó munka az Európai Unió összes kulturális forrásának áttekintésére. Sok esetben még napjainkban is e tanulmány eredményei képezik a hivatkozás alapját.

A tanulmány vizsgált területe, hogy 1989 és 1993 között mekkora közösségi támogatás volt elérhető a kulturális szektor számára. A készítőik nem tesznek kísérletet a kultúra fogalmának definiálására, de valamennyire behatárolják, mely területet kívánják vizsgálni. Kultúra alatt hagyományosan a művészetek, kultúra, a kulturális örökség, a művészi és irodalmi alkotások, az audiovizuális szektor fogalmát értik, illetve figyelembe veszik az egyéb olyan területeket is (környezetvédelem, egyes szakmák), amelyek művészeti vagy kulturális örökségi értékeket hordozhatnak.

A kulturális terület számára elérhető forrásokat három csoportba osztják:

1. strukturális alapok;
2. egyéb támogatási programok;
3. kifejezetten kulturális célú pályázatok.

A tanulmány megállapítja, hogy 1993-as árszinten az Európai Unióban 1989 és 1993 között évente 494 millió ECU-t fordítottak kulturális projektekre. Ebből az összegből messze a legnagyobb arányt a strukturális alapok programjaiból származó pénzek jelentették, ez 82,7% volt. A Bizottság Kulturális Főigazgatósága által szervezett kulturális programok 7,7%-kal járultak hozzá az Európai Unió finanszírozta kulturális programokhoz. Ide

tartozik számos pilóta-projekt, a Kaleidoscope- és a MEDIA-program, valamint többek között az Európai Kulturális Hónap és az Európa Kulturális Fővárosa rendezvénysorozat.

További programokat, így az ifjúság, a kisebbségi nyelveket beszélők, vagy a fogyatékkal élők, idősek stb. számára készült speciális kulturális programokat hasonlóképpen közösségi pénzekből finanszíroztak. Az ilyen programok aránya 9,6% volt. A tanulmány részletessége mellett hiánya, hogy a módszertani részben említett, be nem érkező szakértői véleményeket becslésekkel pótolták, ám a későbbi szövegből nem derül ki, pontosan mekkora volt a becslés aránya és mely információkra vonatkozott. Az adatgyűjtésnél a tanulmány az előirányzatokat vizsgálja, nem a ténylegesen megvalósult összegeket, viszont erre a problémára gyakorlatban jobban megvalósítható módszer nemigen javasolható. A tanulmány ugyanakkor nem vizsgálja a harmadik országokkal kapcsolatos források kulturális tartalmát, illetve tartalmi szempontból nem vizsgálja, hogy a kiválasztási kritériumok mennyiben felelnek meg a kulturális szektor igényeinek, és milyen minőségű projektek valósultak meg a támogatások eredményeként.

4.2 A kultúra szerepe a regionális fejlesztésben

A regionális fejlesztésben és ennek megfelelően a strukturális alapokban a kultúra finanszírozásának jogi alapját a már korábban is említett Európai Unióról szóló szerződés (Amszterdami Szerződés) 151. cikke teremti meg. Ezen cikk 4. bekezdése világossá teszi, hogy az Európai Bizottságnak biztosítania kell a kultúra anyagi támogatását a konkrét kultúrafinanszírozó programokon kívül is. A 151. cikk (4) bekezdése leszögezi:

„A Közösség az e szerződés egyéb rendelkezései alá tartozó tevékenysége során, különösen kultúrái sokszínűségének tiszteletben tartása és támogatása érdekében, figyelembe veszi a kulturális szempontokat.”

(ASZ, 151. cikk (4))

A kulturális szektor nézőpontjából az Európai Bizottságnak ezt a cikket úgy kellene értelmeznie, mint kötelezettséget annak biztosítására, hogy a finanszírozó mechanizmusokból – amelyek közé a strukturális alapok is tartoznak – pénzeszközök rendelkezésre bocsátását garantálja. És e helyütt egyértelműen a feltételes módra helyezném a hangsúlyt. Az alapszerződés adta elvi lehetőség csak annyit ér, amennyit abból ténylegesen meg is valósítanak.

Ezzel együtt a 87. cikk szerint a kulturális és örökségvédelmi állami támogatások összeegyeztethetők az egységes belső piaccal, amennyiben a közös érdeknek nem ellentmondó mértékben vannak hatással a tagállamok közti kereskedelemre (Amszterdami Szerződés 87. cikk (3) (d)). A kulturális szereplők állami támogatásra jogosultak, különösen a hátrányos helyzetű régiókban és városrészekben, kis- és középvállalkozások esetében. Ezek az állami támogatások kiegészíthetők a strukturális alapokból kapott uniós támogatásokkal. Nem áll tehát semmi annak az útjába, hogy a tagállamok a regionális fejlesztéseiket kulturális támogatások nyújtásával segítsék elő.

Az európai kultúra közösségi támogatásával foglalkozó, korábban már idézett Bates & Wacker tanulmány szerint az Európai Unió kulturális pénzeszközeinek legnagyobb része a strukturális alapok programjaiból származott. Az Unió kulturális kiadásainak több mint 80%-át a regionális fejlesztés céljából nyújtja.

Bár a strukturális alapok programjai kiemelkedő szerepet játszanak az uniós pénzzel támogatott kulturális projektek szempontjából, a kulturális projektek strukturális alapokon belül képviselt részaránya mégis peremterület maradt. Az Európai Unió regionális támogatásaiból nyújtott kulturális támogatások egyes szakértők szerint a strukturális alapok programjainak teljes kiadásából mindössze kb. 2,8%-ot tesznek ki (Amman [2001]). Az Európai Unió támogatási programjain belül az elmúlt években ennek ellenére egyre nőtt a kultúra szerepe (Study on cultural projects... [1997]).

Az Unió különösképp az alábbi területeken tekinti a kultúrát a regionális fejlesztés tényezőjének:

- kultúra és foglalkoztatás;
- a kultúra a szociális integráció szolgálatában;
- alap- és továbbképzés a kultúra és a kreatív technikák segítségével;
- kulturális turizmus;
- Európa kulturális örökségének felértékelése és megőrzése;
- kultúra és vidékfejlesztés;
- a kultúra mint a városi problémák megoldásának tényezője;
- határokon átnyúló kulturális együttműködés, közvetlen (people to people) kulturális projektek;
- a kultúra és az új technológiák alkalmazása;
- a kulturális ipar fejlesztése stb.

4.2.1 A strukturális alapok és a kultúra

A 2000-től 2006-ig tartó költségvetési keretben a strukturális alapok azt az egyik legfontosabb finanszírozási mechanizmust jelentette, amelyet az Európai Unió alkalmaz az Unióban végbemenő gazdasági és társadalmi fejlődés finanszírozására. A Közös Mezőgazdasági Politika (CAP) után a strukturális alapok képezik az Unió rendelkezésére álló finanszírozás legnagyobb tömbjét, amely az Európai Unió teljes jövedelmének mintegy 30%-át képviselte.

A vizsgált időszakban négy különálló alap létezett: az Európai Szociális Alap (ESZA), az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (EMOGA) és a Halászati Orientációs Pénzügyi Eszköz (HOPE).

Az Európai Szociális Alap (ESZA) a foglalkoztathatóság, az üzleti kedv, az esélyegyenlőség és a humán erőforrásokba történő befektetések támogatásával célozta meg a munkanélküliség megelőzését és leküzdését. Az ESZA-befektetések jelentős része oktatási és képzési intervenciókat és a munkaerőpiac fejlesztését célozta. Az alap az Európai Foglalkoztatási Stratégia és a Nemzeti Foglalkoztatási Akciótervek alatt működtetett

tevékenységeket támogatja. Az ESZA általános feladatait és hatáskörét az Európai Bizottság és a Tanács 1784/1999 számú rendeletében fektették le. Más alapokhoz hasonlóan, a jogszabályi rendelkezések itt sem tartalmaztak közvetlen utalásokat a kultúrára. A Bizottság növekedésről, versenyképességről és foglalkoztatásról szóló Fehér Könyve azonban fontos szerepet ad a kulturális szektornak (Growth, Competitiveness, Employment... [COM(93)700 final]).

A kulturális szektor ténylegesen rendelkezik azzal az erővel, hogy stabil foglalkoztatást teremtsen jelentős hozzáadott értékkel, amely hozzáférhető a nagy képzettséggel nem rendelkező emberek számára is. Az ESZA által támogatott programoknak három szinten lehetett kulturális dimenziójuk (First report on the consideration of cultural aspects... [COM(96)160 final]).

Egyrészt a projekt foglalkozhat közvetlenül a kulturális szektorral. Így például Németországban, ahol a „Haza, hősök és életperspektívák” elnevezésű projektet az Európai Szociális Alap három éven keresztül 214 000 euróval támogatta. A projekt keretében a Brandenburgi Külföldiekkel, Fiatalok Foglalkoztatásával és Iskolázásával Foglalkozó Munkahivatalok elnevezésű bejegyzett egyesület programokat dolgoz ki a szakképzésen részt vevő fiatalok számára az idegengyűlölő és szélsőjobboldali beállítottság ellen. A szemináriumok többek között a szakiskolákban és a gyárakban fellépő konfliktusok megoldásával, a hazatudattal, a filmhősökkel és a fiatalok példaképeivel, illetve az igazságosságról és az életperspektívákról alkotott elképzeléseikkel foglalkoznak. (Europa fördert Kultur [2002])

Másrészt a kulturális szektort próbaterepként veheti igénybe a szakképzés és az emberi erőforrások fejlesztéséhez. Németországban a „Freie sozialtherapeutische Werkgemeinschaft CHOROI Musikinstrumente e.V.” (Szabad szociális terápiával foglalkozó, CHOROI hangszereket előállító bejegyzett alkotói egyesület) 1986 óta kínál elsősorban pszichésen beteg emberek számára szakképzési és munkalehetőségeket. A hangszerek előállítására és javítására szolgáló műhely üzemeltetése mellett a hangszerek kereskedelmével is foglalkoznak. A műhelyek felépítését követően az új

marketing-koncepciók kidolgozása és bevezetése állt a tevékenységek középpontjában. Elsősorban a CHOROI Association EWIV (a CHOROI Hangszerkészítő Műhelyek Nemzetközi Szövetsége) segítségével megvalósított transznacionális együttműködést hasznosították a közösen folytatott PR-tevékenységek (szakmai vásárok, prospektusok, kulturális rendezvények) során. A projekt az EQUAL Közösségi Kezdeményezés „Beschäftigung – Horizont” („Foglalkoztatás – horizont”) elnevezésű elődprogramjának keretén belül kapott támogatást (Europa fördert Kultur [2002]).

Végül pedig lehetséges, hogy a kultúrát a kifejezés és érvényesülés eszközeként alkalmazzák. Dániában például az ESZA egy 3. célkitűzésbe tartozó projekt alapján a Dán Tengeralattjáró Alapítványt támogatja. Fiatal munkanélküliek egy volt szovjet tengeralattjárót állítanak helyre úgy, hogy az néhány éven belül Kolding városának harmadik idegenforgalmi vonzerejévé válhat. Ilyen módon megszerzik első gyakorlati tapasztalatukat az elektronikában, a nyelvtanulásban és a közönségkapcsolatokban. Finnországban az ESZA a „Kék Műhely”-hez járul hozzá: ez egy központ, ahol a képzettséggel nem rendelkező fiatal munkanélküliek a művészettel kapcsolatos területeken kapnak képzést és szerezhetnek gyakorlati tapasztalatot. Az ilyen tevékenységek kezdeményezése azonban nagymértékben függ az illető tagállam hajlandóságától. (Regional Development Programmes 2000-2006. [2006])

Az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) az Európai Unión belül észlelhető fő regionális egyenlőtlenségek kezelését támogatta az elmaradott régiók fejlesztésén és strukturális átalakításán keresztül. Az ERFA befektetéseinek jelentős része a fenntartható munkahelyek teremtését és védelmét ösztönző termelői beruházásokat, az infrastruktúrába történő beruházásokat, helyi és kis- és középvállalatok (KKV-k) fejlesztését és foglalkoztatási kezdeményezéseket támogatott. Az ERFA általános feladatait és hatáskörét az Európai Bizottság és Tanács 1783/1999 számú rendeletében

(Az Európai Parlament és a Tanács 1783/1999/EK rendelete... [1999]) határozták meg.

Kulturális dimenzióval rendelkező akció található azokban az intézkedésekben, melyek célja a termékmarketing javítása, az idegenforgalomba és kézműves mesterségekbe történő befektetés bátorítása és a környezet védelme. Így volt ez a nők szakmaperspektíváit a kreatív munka területén szélesítő, CLIO fantázianevű projekt keretén belül, amelyben például a modern és a hagyományos kézműves-technikákhoz kapcsolódó készségek közvetítéséé volt a főszerep. A projektben részt vevő nőknek képessé kellett válniuk arra, hogy a kézművesség valamely ágában önálló vállalkozást alapítsanak, illetve állást találjanak. A kreatív munkák területén szerzett szakképzettség az alábbi tevékenységeket ölelte fel: kerámia- és fazekasmunkák, hímzés és kötés, a virágkötészet egyes elemei. Emellett átfogó idegen nyelvi képzést biztosítottak számukra az üzemgazdaságtan és a motiváció témaköreiben. (Európa fördert Kultur [2002])

A népességmegtartó erő fejlesztése gyakran olyan intézkedés formáját ölti, melynek célja a vidéki erőforrások fokozása az elvándorlás lassítása érdekében. Ezen intézkedés keretében vidéki műhelyeket teremtettek, házakat és falvakat építettek, és létesítményeket telepítettek a pihenést, üdülést szolgáló területekre. A 2000–2006-os időszakban az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap két részre oszlott, a Garancia Részre és az Orientációs Részre. A Garancia Rész az Európai Unió Közös Mezőgazdasági Politikáján belül eszközölt kifizetések finanszírozását szolgálta a mezőgazdasági jövedelmek és bizonyos vidékfejlesztési intézkedések, úgymint a korkedvezményes nyugdíj és számos agrár-környezetvédelmi projekt támogatása érdekében. Az Orientációs Rész más vidékfejlesztési intézkedések támogatását célozta, mint például a fiatal mezőgazdasági dolgozók program és a vidéki területek fejlesztésére szolgáló programok. Az EMOGA általános feladatait, hatáskörét és vidékfejlesztési programjait az Európai Bizottság és a Tanács 1257/1999 számú rendeletében (A Tanács 1257/1999/EK rendelete... [1999]) fektették le.

Az infrastruktúra korszerűsítése mint a gazdasági regenerálás eszköze gyakran tartalmaz kulturális elemet. Az ipari környezet javításának nemcsak az életminőség fejlesztéséhez kell hozzájárulnia, hanem vonzóbb környezetet kell előállítania a befektetők számára is azáltal, hogy általában kedvező fogadtatást biztosít részükre. Ebből a célból az EMOGA finanszírozhatta kultúrközpontok létesítését, valamint a kulturális vagy ipari örökség részét képező épületek felújítását. Az idegenforgalmi infrastruktúra megteremtése és korszerűsítése gyakran foglalt magában olyan akciót, amely a meglévő kultúrkincsekben rejlő lehetőségek kiaknázására irányult, miközben óvta és helyreállította e kincseket. Erre példa a völklingi kohó esete. A völklingi kohó új célra történő hasznosításának kezdőpontját a völklingi vas- és acéltermelés beszüntetése jelentette. Összesen mintegy 60 hektár nagyságú ipari területről volt szó, amelyet másképp kellett hasznosítani. A helyreállítás során kiemelkedő cél volt az ipari épületek, így pl. a fűtatóház, a pumpaház és a víztorony megőrzése és hasznosíthatóvá tétele. A fűtatóházat kiváló akusztikai adottságainak köszönhetően ma zenei és kulturális rendezvények tartanak benne. A terület szívében található a magaskohó, amelyet az UNESCO első ipari műemlékként a világörökség részévé nyilvánított. A létesítmények ipari és kulturális hasznosításuknak köszönhetően felértékelődtek és turisztikai szenzációvá váltak. A völklingi kohónak évente több ezer látogatója van. Az „új” városrész további fejlesztésére is a kultúra, a műemlékvédelem és a gazdaság szempontjainak együttes figyelembevétele mellett kerül sor.

Az Európa más országainak partnerszervezeteivel történő együttműködést – és így a későbbi tevékenységhez szükséges kapcsolatok kiépítését is – a részt vevők szakmai gyakorlata által valósították meg. Az FAA (FAA Bildungsgesellschaft mbH) hallei cégképviselőjének e projektje az EQUAL „Beschäftigung – Now” („Foglalkoztatás – Most”) nevű elődprogramjának keretén belül részesült támogatásban.

A Halászati Orientációs Pénzügyi Eszköz a halászati struktúrák korszerűsítését szolgálta az ipar jövőjének biztosítása és a halászatra épülő területek újjraélesztése érdekében. A HOPE általános feladatai és a keretein belül

jogosultságot élvező intézkedések az Európai Bizottság és a Tanács 1263/1999 számú rendeletében (A Tanács 1263/1999/EK rendelete... [1999]) kerültek lefektetésre. A Halászati Orientációs Pénzügyi Eszköz tartalmazta – belátható módon – a legkevesebb lehetőséget a kulturális intézmények számára.

A Kohéziós Alap környezetvédelmi és közlekedési projektekhez nyújtott támogatást. Fő célja a gazdasági és társadalmi kohézió megteremtésén túl elsősorban a gazdasági és pénzügyi unióra történő felkészülés volt. A Kohéziós Alap forrásaira azok az országok voltak jogosultak, amelyekben az egy főre jutó GDP a közösségi átlag 90%-a alatt maradt. A strukturális alapokkal ellentétben, a Kohéziós Alap régiók helyett tagállamoknak nyújtott támogatást. A gazdasági és társadalmi kohézió helyzetéről a Bizottság 2004. február 18-án elemző jelentést tett közzé (Commission Communication... [COM(2004) 107 final]), amelyben megállapították, hogy az elmúlt három év során a gazdasági növekedés lassult, nőtt a munkanélküliség, ezért alapvető problémákat kell megoldani, ha a növekedés elfogadható mértékét tűzzük ki célul. A növekedés feltételeként jelölték meg a humán tőke fejlesztésére irányuló befektetéseket, az innovációt növelését és a modern információs és kommunikációs technológia alkalmazását.

A kultúra és az egyéb társadalmi területek előnyére külön kiemelték a humán tőke fejlesztésének és a társadalmi kohézió erősítésének jelentős kihatását a gazdasági fejlődésre. A gazdasági, foglalkoztatási és szociális politikák kölcsönösen erősítik egymást. A lemaradottabb régiókban a gazdasági fejlesztésnek együtt kell haladnia a szegénység és a társadalmi kirekesztés visszaszorításával, a társadalmi integráció elősegítése és a diszkrimináció elleni harc pedig alapvető fontosságú mind regionális, mind helyi szinten a szociális kirekesztődés megelőzésében, a magasabb foglalkoztatottsági mutatók elérésében és a gazdasági növekedésben. Ehhez pedig a tagállamok gazdasági szerkezetátalakítása miatt különösen fontos a megelőző és aktív munkaerő-piaci politika kialakítása. Az EU gazdasági potenciáljának mérésekor nem szabad elfelejteni az egyes országok és régiók közötti különbségeket sem. Ezek az eltérések a versenyképesség különböző

tényezőinek strukturális hiányosságaiból erednek. Ilyen a nem megfelelő befektetések a tárgyi (infrastruktúra) és a humán (munkaerő) fejlesztésbe. A régiók, önmagukban nehezen tudják felszámolni a strukturális hiányosságokat, hogy kihasználhassák és élvezhessék komparatív előnyeiket. Ezáltal versenyképessé válhatnak mind a belső, mind a külső piacokon. (ld. bővebben: Nagy [2004])

4.2.2 A tervezési folyamat

A programozás elvével összhangban a strukturális alapokból a támogatás nem egyedi projektek, hanem komplex programok megvalósításához volt biztosítható. Ahhoz, hogy az egyes célkitűzések hatálya alá tartozó tagállam hozzájusson forrásokhoz az alapokból, hosszú és szigorúan szabályozott programozási folyamat vezet.

A strukturális alapok általános szabályozásáról szóló európai tanácsi rendelet értelmében a kevésbé fejlett régióknak, illetve tagállamoknak (ahol a GDP nem éri el a Közösség átlagának 75%-át) Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) keretében ki kellett dolgozniuk, és az Európai Bizottság elé kellett terjeszteniük fejlesztési célkitűzéseiket és prioritásaikat ahhoz, hogy igénybe vehessék a strukturális alapok támogatásait.⁸ A Nemzeti Fejlesztési Terv a régiók és az ágazati minisztériumok programjai alapján készül el. A terv tartalmazza azoknak a fejlesztési célkitűzéseknek és a célkitűzések eléréséhez szükséges intézkedéseknek a leírását, amelyeket a tagállam a strukturális alapokból származó támogatással kíván megvalósítani. A Nemzeti Fejlesztési Terv mindig több évre vonatkozik, összhangban az Európai Unió tervezési időszakaival, és mindig az adott tervezési időszakot közvetlenül megelőzően kell a tagállamnak benyújtania az Európai Unió Bizottságának.

A benyújtott Nemzeti Fejlesztési Tervet a Bizottság áttekintette, véleményezte, majd pedig, egyeztetve a tagállammal, elkészítette a támogatások jogi keretét adó, ún. Közösségi Támogatási Keretet (KTK), amely tartalmazza az Európai Unió és a tagország pénzügyi

---

⁸ Vö.: A Tanács 1260/1999/EK Rendelete... 13. cikk

kötelezettségvállalását az adott uniós költségvetési időszakban indított, előzetesen egyeztetett, tagországi fejlesztési programokra vonatkozóan.⁹ A Közöségi Támogatási Keret tartalmazta azoknak a célkitűzéseknek és intézkedéseknek a leírását, amelyeket – a Nemzeti Fejlesztési Tervben javasoltak alapján – támogat az Európai Unió a strukturális alapokból. Ez a dokumentum tartalmazta továbbá azt is, hogy milyen célokra mennyi forrást biztosít az Európai Unió, és hogy ezekhez mennyi társfinanszírozás járul a tagország részéről. A Közöségi Támogatási Keret – ahogyan a neve is jelzi – egy olyan keretterv, mely a prioritásokat, főbb célkitűzéseket és általános intézkedéseket jelöli ki, valamint a források megoszlását az egyes prioritások között.

A KTK jóváhagyását követően az egyes intézkedések (projektek, pályázatok) részletes leírását az ún. Programkiegészítő Dokumentumok szabályozták¹⁰, hogy aztán ezek alapján lehessen végrehajtani az időközben kidolgozott operatív programokat.¹¹

4.2.3 A célkitűzések

Az Európai Unió regionális politikájának célja tehát a hátrányos helyzetű régiók és szociális csoportok támogatása. Szolidáris politikájával kívánta támogatni a fejlődésben lemaradt régiókat, hozzá kívánva járulni a hátrányos helyzetű városnegyedek újraélesztéséhez, illetve segítséget nyújtva a vidéki kezdeményezések megvalósításához. Ezenkívül hozzá kívánt járulni a foglalkoztatási lehetőségek, a környezetvédelem és a közlekedési infrastruktúra javításához is.

A 2000-től 2006-ig terjedő időszakra az EU regionális politikája számára a Közöségi teljes költségkeretének hozzávetőleg egyharmada, azaz kb. 213 milliárd euró (1999-es árak) állt rendelkezésre. Az EU ezt a költségkeretet osztotta fel négy strukturális alapja és Kohéziós Alapja között.

---

⁹ Vö.: A Tanács 1260/1999/EK Rendelete... 9. cikk d)

¹⁰ Vö.: A Tanács 1260/1999/EK Rendelete... 9. cikk m)

¹¹ Vö.: A Tanács 1260/1999/EK Rendelete... 9. cikk f)

Az alapok pénzeszközeit programidőszakokra allokálták. A programidőszakok követik az EU 6 éves költségvetési rendszerét. A pénzeszközöket *célkitűzések*, *közösségi kezdeményezések* és *innovációs intézkedések* között osztották fel. A finanszírozás mintegy 95%-a különböző célkitűzésekhez került, 5,35%-ot kaptak a közösségi kezdeményezések és 0,4%-ot az innovációs intézkedések.¹² A regionális politikát finanszírozó négy alap (ESZA, ERFA, EMOGA és HOPE) forrásai nem egyenlően, hanem három célkitűzés szerint oszlottak meg. A 3. célkitűzés ún. *horizontális* célkitűzés volt, ez ugyanis az egész EU-ra kiterjedt. A másik két célkitűzés földrajzi területekhez kötődött, ami azt jelenti, hogy a támogatás bizonyos régiók felé irányult.¹³ Az 1. célkitűzés az EU alulfejlett peremterületeinek fejlődését és szerkezetváltását ösztönözte, a 2. célkitűzés a strukturális gondokkal küzdő területek gazdasági és társadalmi átállását célozta. A 3. célkitűzés feladata volt, hogy elősegítse az alkalmazkodást és az irányelvek modernizációját az oktatás, a szakképzés és a foglalkoztatás területén. Az alapok teljes költségvetésének legnagyobb részét, vagyis közel 70%-át az 1. célkitűzés keretében használták fel.

Az 1. célkitűzés

Az 1. célkitűzés¹⁴ az EU legelmaradottabb régióinak fejlesztését segítette elő, ahol az egy főre jutó GDP kisebb, mint a közösségi átlag 75%-a. Ehhez párosulnak olyan gazdasági nehézségek, mint

- a befektetések alacsony száma;
- az átlagon felüli munkanélküliség;
- a hiányos lakossági és vállalati szolgáltatáskínálat;
- a gyenge infrastrukturális ellátottság.

Az 1. célkitűzés alá tartoztak még az EU egyes távoli területei (a francia tengerentúli megyék, Azori-szigetek, Madeira és a Kanári szigetek) mellett Svédország és Finnország gyéren lakott régiói, amelyek korábban az 1994–1999 programozási időszakban a 6. célkitűzés keretében részesültek

---

¹² A Tanács 1260/1999/EK Rendelete... 7. cikk

¹³ Vö.: A Tanács 1260/1999/EK Rendelete... 1. cikk

¹⁴ Vö.: A Tanács 1260/1999/EK Rendelete... 3. cikk

támogatásban. Azok a területek, amelyek a korábbi programozási időszakhoz képest elvesztették jogosultságukat az 1. célkitűzés alapján járó támogatásokra – pl. Írország egyes területei –, ún. átmeneti támogatásban részesültek. A támogatási programok célja az ezekben a régiókban elmaradt fejlesztések folyamatos pótlása, a szükséges alaplétesítmények megteremtése és a gazdasági tevékenység támogatása volt.

Az alapok a támogatott tevékenységek költségének jellemzően 75%-át finanszírozhatták, főszabályként a programok közkiadásainak legalább 50%-át biztosították. Egyes esetekben (a Kohéziós Alap által lefedett országoknál vagy a legtávolabbi régiókban) az EU pénzügyi támogatása elérhette a 80–85%-ot is.

Az 1. célkitűzés alá tartozó régióknak a vidékfejlesztésre, valamint az Európai Szociális Alap támogatásaira irányuló kezdeményezéseiket a Nemzeti Fejlesztési Terveikben, illetve az operatív programjaikban kellett megtervezniük. Mivel a regionális problémák különböző természetűek, a támogatási intézkedéseket a mindenkorai problémahelyzetnek megfelelően kell kialakítani. Ez egyben azt is jelenti, hogy amíg az 1. célkitűzés alá tartozó programban számos esetben a kultúra alig vagy egyáltalán nem játszik szerepet, addig más támogatási programokban a regionális fejlesztés tényezőjeként beépíthető a támogatási intézkedésekbe.

Az 1. célkitűzés programjaival kapcsolatos területek Európa-szerte érvényes feltételek alapján programokat dolgoztak ki (Közösségi Támogatási Keret, operatív programok, Programkiegészítő Dokumentumok), amelyekben nemzeti vagy regionális szinten meghatározták az egyes 1. célkitűzéshez tartozó regionális programok keretén belül nyújtott támogatásokhoz kapcsolódó intézkedéseket és kiválasztási feltételeket.

A fentiek miatt kulturális szempontból fontos szerepet játszhattak a kulturális intézmények és a kulturális turizmus infrastruktúrájának kiépítése és/vagy helyreállítása (pl. a kultúrtörténeti maradványokkal rendelkező helyszíneken), többek között a munkahelyek létrehozásának céljával. Ez történt a franciaországi Maroilles-i Apátság Dimiere-pajtájának újrahasznosítása során.

Az 1. számú célkitűzés keretében a pajtát, a Maroilles-i Apátság utolsó maradványát teljesen felújították és átalakították turista/környezetvédelmi házzá. Így az épület az Avenois-i természeti és kulturális örökség elemző és információs központja lett, valamint a helyi értékeket bemutató kiállítóhelyiség. Található itt egy kiállító terem, egy audiovizuális helyiség, egy vendéglátó és turisztikai információs központ, egy butik, ahol helyi termékeket lehet megvásárolni. A sétautak szívében fekszik, illetve innen indulnak el a turistajelzéssel ellátott útvonalak is. (Les financements culturels européens [2001])

Szerepet játszott a kulturális örökség megőrzése és fejlesztése a falufejlesztés keretében (a faluközösséget és a falusi kultúrát támogató épületek felépítése és átépítése, a társadalmi-kulturális érintkezés helyszíneit támogató beruházások stb.). Ausztriában KUGA néven futott hasonló projekt, az interkulturális akció-, művelődési és kulturális központ infrastrukturális bővítése. (Amman [2001])

A városfejlesztés és a kultúra kapcsolatát a problémás városi területek stabilizálása érdekében a vonzó szociálkulturális tevékenységek gyakorlására alkalmas helyiségek létrehozása jelenthette. Erre példa a babelsbergi (Németország) *fx.center*. A „Babelsbergi Európai Filmcentrum” azon kezdeményezés eredményeképp jött létre, amelyet Peter Fleischmann hívott életre, hogy megmentse az Ufa/DEFA stúdióit és hozzájáruljon az európai filmgyártás helyzetének megerősítéséhez. A tartós siker érdekében újra ki kell építeni a teljes infrastruktúrát, hiszen a filmcentrumnak versenyképesnek kell lennie a müncheni, a hamburgi és a kölni filmgyártó központokkal is. A Babelsberg Filmstúdió Berlin mellett, Potsdamban található. A tervek szerint vonzó médiaközpont lesz belőle, amelyhez Brandenburg tartomány az 1. célkitűzéshez tartozó program keretén belül az *fx.center*-rel járult hozzá. Az *fx* az „effects” szó rövidítése, amiből könnyen kitalálható, hogy a centrum elsősorban a filmgyártásban egyre fontosabb speciális digitális effektusokra szakosodik. A babelsbergi *fx.center* Európa legkorszerűbb digitális kép- és

hangfeldolgozó központja, amely londoni és New York-i mintára készült, és 1999-ben kezdte meg működését. (Europa fördert Kultur [2002])

Olyan munkaerő-piaci, politikai intézkedések is szóba jöhettek, mint pl. a szabad kulturális tevékenységek, illetve a városi műemlékvédelem terén nyújtott foglalkoztatási segélyek vagy a munkanélküli fiatalok rasszizmust megelőző interkulturális párbeszédét szolgáló kezdeményezések. Egy műemlék foglalkoztatási célú átalakítására példa a németországi Franken-templom helyi innovációs műhelyként történő hasznosítása. Az 1836-ban felszentelt Franken-templom a Chemnitz melletti Waldenburg város Franken nevű városrészében található, amely egyházi használatban utoljára 1965-ben állt. A mennyezet 1991-es beomlását követően biztonsági megerősítéseket hajtottak végre rajta. A templom 1995-ben örökíthető haszonbérleti szerződéssel a város tulajdonába került, majd 1996-ban az egyház érvénytelenítette az épület felszentelését. A templom a Mulda folyó völgyében Waldenburg és Wolkenburg között található és méreténél fogva is kiválóan alkalmas volt arra, hogy a környék lakóinak találkozóhelye legyen, ahol rendezvényeket is lehet tartani. A Franken-templom Támogató Bejegyzett Egyesület által kidolgozott hasznosítási koncepció alapján a templomból a környékbeli falvak lakóinak találkozóhelye vált, amely hozzájárult a kulturális kínálat bővítéséhez. A további cél olyan koordinációs központ létesítése volt, amely lehetővé teszi a vidék turisztikai hasznosítását a közeli városi és városkörnyéki lakosság, illetve a régió kívülről érkező turisták számára. Az épületben ezenkívül létrejött egy korszerű kommunikációs eszközökkel ellátott oktatási központ is. Az épületet 2000 májusában nyitották meg. (Europa fördert Kultur [2002])

Végül a kulturális intézmények által a helyi foglalkoztatás fejlesztése, illetve a helyi képzési lehetőségek javítása érdekében lehetőséget jelentett különböző kisorjáktak megszervezése. „Az erdő és a lakóköznyezet kulturális öröksége” elnevezésű svéd projekt célja a természeti és az épített köznyezet kulturális emlékeinek feltérképezése, a feltárt leletek történelmének dokumentálása és a régió kulturális örökségének egységes bemutatása. Az eredmények

adatbázisokba és térkép-adatbázisokba kerültek. További célkitűzés a leletekkel kapcsolatos gyors ismeretterjesztés, valamint az odafigyelés és tudatosság erősítése, hiszen a jövő generációk számára így tudjuk megőrizni és megóvni a kulturális örökséget. További cél, hogy értelmes, kompetenciafejlesztő tevékenységet biztosítsunk a munkanélküliek, nem utolsósorban a tartósan munka nélkül maradottak számára, képzési programokat is szervezve számukra. A projekt alkalmazottai a helyi lakosság köréből származnak, felvételük a munkaügyi kirendeltség és az erdővédelmi hivatallal együttműködésben történik. A projekt alapján meghatározzák azokat a kulturális emlékeket, amelyeket helyreállítanak, amelyekkel kapcsolatban ismeretterjesztést szerveznek, és amelyek a turizmus fejlődéséhez is hozzájárulhatnak. (EU-stöd till Kultur [2002])

Az 1. célkitűzéshez általában megfelelő költségkerettel rendelkező nagyobb kulturális projektek tartoznak, melyek költségkerete, például a költségigényes felújítási projektek vagy a kulturális infrastruktúra kialakítása esetén akár több millió euró is lehetett.

A 2. célkitűzés

A 2. célkitűzésben¹⁵ szerepelt programokat az Európai Unió strukturális problémákkal érintett területein valósították meg. Ezeknek a programoknak a célja az ipari, a vidéki és a városi területek, illetve a halászattal foglalkozó régiók gazdasági és szociális átalakulásának támogatása volt. A strukturális alapok 2. célkitűzés alapján nyújtható támogatásai az Európai Unió lakosságának legfeljebb 18%-ára terjedhettek ki.

---

¹⁵ Vö.: A Tanács 1260/1999/EK Rendelete... 4. cikk

Négy különböző típusú, a gazdasági és társadalmi változások nyomán fokozott problémákkal szembesülő terület jogosult ilyen jellegű támogatásra:

- ipari területek (az össznépesség 10%-a);
- vidéki területek (az össznépesség 5%-a);
- városi területek (az össznépesség 2%-a);
- halászatból élő területek (az össznépesség 1%-a).

A 2. célkitűzésre az Európai Szociális Alap és az Európai Regionális Fejlesztési Alap nyújtott támogatást (22,5 milliárd euró), amely a strukturális alapok 11,5%-a volt. A célkitűzés alá tartozó területeken a strukturális alapok a programok összköltségének maximum az 50%-át finanszírozhatták. Jellemzően az intézkedés elfogadott közkiadásainak legalább 25%-át kellett biztosítaniuk. Vállalatokba való beruházások esetében az Európai Unió társfinanszírozása nem lehetett több 15%-nál.

A 2. célkitűzéshez tartozó programok területfüggő programok lehettek. Az érintett régiókban a speciális strukturális problémákra való tekintettel a célokat az Egységes Programozási Dokumentumokban dolgozták ki. Ezek átfogó stratégiai tervek, amelyekhez a támogatási intézkedések listája tartozik. A heterogén regionális feltételekből következően az Egységes Programozási Dokumentumok tartalmi súlypontjai területenként erősen különbözhetnek. Akárcsak az 1. célkitűzésnél szereplő programok esetén, itt is voltak olyan területek, amelyek kimondottan kulturális tartalmakkal foglalkoztak. Ugyanakkor a 2. célkitűzéshez tartozóak között voltak olyan területek is, amelyeken a kultúra nem jelent elsődleges megoldási lehetőséget a regionális strukturális problémákra, ezért azt nem is vették fel a támogató programba.

A 2. célkitűzésben szereplő kulturális és kulturális-gazdasági programok több célt is szolgálhatnak. Célozhatják a kulturális infrastruktúra korszerűsítését, újbóli létrehozását vagy kiépítését. A kulturális infrastruktúra kiépítése volt a cél például az Östergötlandi Könyvtár IT-fejlesztése során. A cél, hogy az IT segítségével a vidéki és a gyéren lakott területek lakossága számára elérhetővé tegyék az önkormányzati könyvtárakban fellelhető tudást és információt, beleértve a nyomtatott és az elektronikus információhordozókat egyaránt,

valamint hogy új digitális könyvtári szolgáltatásokat fejlesszenek ki, amelyekkel a könyvtári szolgálat színvonala emelhető, és amelyek segítségével szélesebb rétegek is megismerik az IT-alapú információkeresés módjait. A projekt segítségével Östergötland megye azon önkormányzatainak lakossága, amelyeket a 2. célkitűzés érint (alacsony népsűrűségű területek), könnyebben szerezheti meg a felnőttképzésben, a távoktatásban való részvételhez és a kisvállalkozások alapításához és működtetéséhez szükséges információkat. (Amman [2001])

De céljuk lehet olyan kulturális és médiagazdasági kezdeményezések létrehozása is, amelyek pl. kulturális téren vállalatok alapítására irányulnak. A formatervezés kapott támogatást a 2. célkitűzés alatt Németországban. A formatervezés Brémában már a kilencvenes évek elejétől fontos szerepet játszott, és központi részévé vált az strukturális alapok 2. célkitűzéséhez tartozó programjai keretében megvalósuló innovációs technológia támogatásnak. 1994 óta a brémai Design GmbH koordinálja a formatervezést támogató koncepció gyakorlati megvalósítását. A Design GmbH egyben a brémai Design Zentrum és a Bremerhavenben található DesignLabor intézmények üzemeltetője is. A design Zentrum üzemi támogatási programokkal foglalkozik, formatervezési tanácsadást nyújt, a formatervezéssel foglalkozó tevékenységek továbbfejlesztésén fáradozik, illetve előadásokat, csoportos szakmai vitákat, szakmai műhelyeket és rövidebb oktatásokat is szervez. A bremerhaveni DesignLabor rendszer- és termékkialakítással foglalkozik, és a kilencvenes évek elejétől a 2. célkitűzés programjaira fordítható pénzből, illetve közösségi kezdeményezésre jött létre. Itt, mindössze néhány év alatt, olyan formatervezésen alapuló környezet jött létre, amelyet a régió gazdasága, tudományos és kulturális intézmények, a magánkezdeményezések és a média egyaránt elfogadott. (Europa fördert Kultur [2002])

A kulturális turizmus, így pl. az ún. kulturális útvonalak fejlesztése vagy a múzeumok terén induló kezdeményezésekre például Ausztria szolgál. StART – Styrian Art címen hagyott jóvá ilyen tárgyú projektet a 2. célkitűzés alatt,

fiatal művészek segítésére pályakezdési nehézségeik leküzdésében. A stART Egyesület 14–34 éves kreatív fiatalok segítésére alakult a zene, az irodalom és a képzőművészet területén. Olyan fiatalok, akik elkötelezettséget éreznek valamilyen művészi pálya iránt, sok problémával kerülnek szembe, sokszor ezek akár legyőzhetetlennek is tűnhetnek. Ilyenkor akar segíteni a stART. Rendezvények szervezése (hangversenyek, kiállítás-megnyitók, felolvasások, versenyek, workshopok) és más intézményekkel való kapcsolatok útján teremti meg a lehetőséget a pályakezdő művészek bemutatkozására. A turizmus és a gazdaság szereplőivel, egyéb köz- és magánintézményekkel is ápolják a kapcsolatot, mivel ezt tartják fontos szerepüknek. A továbbtanulási tanácsadást, a munkavállalási és karrierkilátások mérlegelését, a fiatal művészek magukra találásának segítését feladatának tekinti az egyesület. Mint közhasznú foglalkoztatási és kulturális projekt, a stART a struktúraváltás problémáival küzdő Nyugat-Steiermark regionális fejlődését is segíti. (Amman [2001])

Cél lehetett a munkanélküliek képzésére irányuló intézkedések és ezzel együtt a munkaerőpiac kulturális és turisztikai hasznosítása. Erre példa Svédországban a Baltic Arts Center kialakítása a Visby-i (Gotland) Björkanderska raktárban. A projekt célja Gotland mint nemzetközi kulturális találkozóhely szerepének erősítése a balti-tengeri országok körében, valamint azon feltételek megteremtése, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a központ nemzetközi tevékenysége és a gotlandi helyi lakosság egymáshoz közelebb kerüljenek. A projekt megkezdte az együttműködés formáinak és módozatainak kidolgozását. A fejlesztési projekt segítségével a jövőbeni projektekre vonatkozó módszertant is megvitatták. A Baltic Arts Center marketing és hálózatépítési tevékenységeket végzett helyben és nemzetközi szinten egyaránt. Nemzetközi megbecsülését és elismertségét növelte a nemzetközi kiállítási projekteken való részvétel, a nemzetközi hálózatokban végzett aktív munka. A művészeti központ ezeket a lehetőségeket a helyi lakosság számára is elérhetővé tette. A projekt keretében megmutatkozó óriási ambíciók egyértelműen élénkítették a helyi kulturális életet, hozzájárultak egy

optimista jövőkép kialakításához, és „megemelték a léceket” a kulturális terület munkatársai körében. Helyi szinten elmondható, hogy a Visby Író és Fordító Központtal, valamint a Visby Nemzetközi Zeneszerző Központtal is fejlődött az együttműködés. A Gotland Interactive Parkkal jelenleg folynak a tárgyalások arról, hogyan lehetne együttműködést kialakítani a kép/mozgóképművészet és az interaktív média képviselői között (EU-stöd till Kultur [2002]). A problémás városi területek kulturális eszközökkel történő fejlesztése (a kulturális infrastruktúrák, a kulturális műemlékek megőrzése stb.) szintén helyet kapott a 2. célkitűzés alatt. A franciaországi foecy-i kisközség, Cher, például egy porcelánmúzeumot hozott létre, egy régi, más célokra használt üzem területén. Ebben a múzeumban több helyiség van. Az első terem a porcelán születését mutatja be egy közel harminc darabból álló, látványos képsorozat segítségével. A második terem egy gépterem, amely régi és jelenkori kemencéket, valamint szergráfiai gépeket mutat be. A harmadik terem pedig a helyi kerámiaművészek alkotásait tárja a látogatók elé. Az érdeklődők egy harminc fő befogadására képes teremben filmvetítéseken is részt vehetnek. Egy műhelyben pedig figyelemmel kísérhetik három porcelándíszítéssel foglalkozó szakember munkáját. Végül egy másik interaktív teremben a szakma legújabb alkotásait mutatják be. Ezenkívül egy 500 négyzetméteres ajándékboltot is megnyitottak. Ez a projekt hat munkahely megteremtését tette lehetővé.

De találhatunk példát a védett műemlékek és épületek kulturális turisztikai tevékenységgel egybekötött helyreállítására is.

A 2. célkitűzéshez tartozó támogatási projektek nagysága és a költségkeretek széles skálán mozognak, és esetenként is nagyon különbözők, tekintve, hogy a 2. célkitűzésen belül nagyobb infrastrukturális célok finanszírozására is lehetőség van.

A 3. célkitűzés

A 3. célkitűzésen¹⁶ belül az Európai Unió oktatási és képzési rendszerek korszerűsítését és a foglalkoztatást támogatta. A finanszírozás kiterjedt az Európai Unió egész területére. Kivételt képeztek az 1. célkitűzéshez tartozó régiók, ugyanis ezeknek a területeknek az oktatási és képzési, illetve foglalkoztatási támogatását magukban foglalták az 1. célkitűzéshez tartozó programok.

A tagállamok 3. célkitűzés szerinti programjainak be kellett mutatniuk, hogy miként kívánják felhasználni az ESZA támogatását az oktatási, képzési és foglalkoztatási politikák és rendszerek fejlesztésére az ország teljes területén. A tervek részeként ki kellett dolgozni egy ún. szakpolitikai referenciakeretet, amely megszabta az ország egész területére érvényes humánerőforrás-támogatás irányelveit. A 3. célkitűzés alapján pénzügyi támogatást kaphattak azon régiók programjai is, amelyek nem estek sem az 1., sem a 2. célkitűzés hatálya alá. Átmeneti támogatási rendszert hoztak létre az Európai Unió azon területei számára, amelyek 1999-ig támogatott területnek minősültek. 2000-től ezen területek phasing-out (kb.: támogatásból való kilépési szakasz), átmeneti támogatásban részesülő területeknek minősültek, és a támogatást is phasing-out támogatásnak nevezték¹⁷.

A 3. célkitűzésre fordították a strukturális alapok költségvetésének 12,3%-át, az ESZA finanszírozásában összesen 24,05 milliárd eurót. A kulturális programok támogatására akkor volt lehetőség, ha azok elsődlegesen a Nemzeti Fejlesztési Terv valamelyik célját szolgálták. Így Németországban, ahol a 3. célkitűzés alatt animációs formatervezéssel, illetve filmfelvétellel és filmgyártással foglalkozó tanfolyamokat támogattak. A 3. célkitűzés keretében támogatott, 2001 és 2003 között Hamburgban sorra kerülő tanfolyamok témája az animációs formatervezés, az animációs filmek forgatókönyvírása, illetve a felvétel és a filmgyártás vezetése. Az animációs formatervezéssel foglalkozó tanfolyam célcsoportját olyan személyek képezik, akik a rajzolás területén

---

¹⁶ Vö.: A Tanács 1260/1999/EK Rendelete... 5. cikk

¹⁷ Vö.: A Tanács 1260/1999/EK Rendelete... 6. cikk

szakmai tapasztalattal rendelkeznek, és akiket munkanélküliség fenyeget. A résztvevők a forgatókönyvírás, a számítógépes animáció, illetve a webdesign és az animációs film terén részesülnek speciális képzésben. A képzés célja a meglévő kereslet kielégítése. A filmfelvétel és a filmgyártás vezetésével foglalkozó tanfolyam az alapismeretek mellett megismerteti a résztvevőket a filmes és a televíziós szakma legújabb elvárásaival. Ez a tanfolyam elsősorban olyan, a filmgyártásban, illetve a televíziós produkciókban gyakorlati tapasztalattal rendelkezőknek szól, akik hosszabb távon szeretnének foglalkozni felvétel-, illetve gyártásvezetéssel a filmes, illetve a televíziós szakmában.

4.3 Az operatív programok

Az operatív programok a strukturális alapokon belül az Európai Unió fő finanszírozási mechanizmusát jelentik. Az operatív programok nem szükségképpen támogatják a kultúrát, a kultúra inkább más gazdasági szektor függvénye, mint például a turizmusé vagy az információs társadalomhoz kapcsolódó ágazatok fejlesztéséé.

A kultúrát olyan tevékenységnek is tekintik, amely speciális célkitűzések sorának eléréséhez járul hozzá, például a munkanélküliség csökkentéséhez, a városok megújításához, a kis- és középvállalatok gazdasági teljesítményének fokozásához. Több operatív program külön alapokat foglal magában a kulturális szektor számára. Ténylegesen két olyan operatív program van (az egyik Görögországé, a másik Portugáliáé), amelyeket kizárólag a kultúra javára és fejlesztésére dolgoztak ki.

A továbbiakban egy részletes elemzés kifejti, hogy szinte valamennyi operatív program jelentős támogatást tartalmaz a kis- és középvállalatok számára. Ezért bármely kis- és középvállalat, akármelyik szektorban is működik, ide értve a kulturális szektort is, kedvezményezettje lehet a kis- és középvállalatok fejlesztésének szentelt pénzeszközöknek. Ugyancsak gyakorlatilag valamennyi operatív programnak vannak olyan költségvetési sorai, amelyek a környezet javítására vagy valamely régió vonzerejének fokozására irányuló projekteket

támogatnak. A kulturális szektor e költségvetési sorokat hasonlóképpen felhasználhatja projektek finanszírozására. A déli országok és Franciaország messze nagyobb érdeklődést tanúsítanak a kultúra alapokból történő finanszírozása iránt, mint az északi országok. Egyes északi országok programjai esetében valójában nem is látható kulturális dimenzió. Ezek az országok: Írország, Luxemburg és Dánia.

4.3.1 Általában az OP-król

Ahhoz, hogy lehívhatók legyenek a strukturális alapok támogatásai, a 2000–2006-os időszakban a Bizottság ún. operatív programok készítését követelte meg. Az operatív programok részletesen bemutatják, hogy a Közöségi Támogatási Keretben meghatározott forrásokat konkrétan milyen célokra kívánták felhasználni.¹⁸

Egy Közöségi Támogatási Keret megvalósítására több operatív program készült. Az operatív programok egy része ágazati jellegű; az ágazati operatív programok olyan intézkedéseket tartalmaztak, amelyek egy konkrét ágazati minisztérium hatókörébe tartoztak. Ezeket minden országban az illetékes minisztérium dolgozta ki. Az operatív programok másik része regionális szintű operatív program, amelyek egy-egy régió által megvalósítandó intézkedések leírását mutatták be. Általában egy – az 1. célkitűzés hatálya alá tartozó – tagállamban valamennyi régióra vonatkozóan készült egy-egy operatív program (amelyeket a régiók dolgoztak ki). Az operatív programok szintén egy teljes tervezési periódusra vonatkoztak. Az operatív programokat össze lehet állítani a vertikálisan felülről lefele, a Közöségi Támogatási Keret által lefedett régiókra, illetve a kijelölt prioritások mentén tematikusan is (horizontális operatív programok). (Forman [2001])

Az operatív programok esetében a finanszírozás folyamat különösen összetett. Mindegyik ország jellemzően saját pályázati eljárását alkalmazta. Egyes országok ragaszkodnak ahhoz, hogy a reménybeli pályázók pályázati űrlapot töltsenek ki, de a pályázóknak minden esetben üzleti tervet kell benyújtaniuk,

---

¹⁸ Vö.: A Tanács 1260/1999/EK Rendelete... 9. cikk f)

amelyben vázolnak minden javasolt tevékenységet és eredményt, és megadják az átfogó költségvetési előirányzatot.

Bizonyos közös általános szabályokat meg lehet határozni, bár vannak nemzeti és regionális változatok, amelyek lehetnek elég sajátosak is, és amelyek a szociális igényeket helyezik előtérbe, például az ifjúsági munkanélküliség leküzdését. E sajátos változatok a legjobban azon operatív programoknál láthatók, amelyek csupán egyetlen önálló ágazatot érintenek, például az idegenforgalmat, vagy valamilyen konkrét problémát kezelnek, például a munkanélküliséget.

Siker esetén a pályázónak vállalnia kell, hogy nagyon szigorú közbeszerzési eljárást tartson be. E közbeszerzési eljárások igen bonyolultak, és a szervezet típusa szerint változóak. Például: a Közmunkaügyi és Szolgáltatási Irányelvek mindegyike csak a közszektorba tartozó szervezetekre vonatkozik (ld. bővebben: Forman [2001]), például a helyhatóságokra és köztulajdonú múzeumokra, színházakra, könyvtárakra stb. Ezen irányelvek szabályozzák, hogyan lehet munkát szerződés útján kiadni bármilyen más szervezetnek, hogyan lehet árukat beszerezni vagy bérelni, és a tárgyalási folyamatot is megszabják, előzetes pályázati felhívással. A Közösség közbeszerzési szabályainak be nem tartása kizáráshoz és visszaköveteléshez vezethet.

Az operatív programokat tagállami vagy regionális szinten irányítják. A tagállamokban lévő hatóságok teljesítik a kifizetéseket. Az Európai Bizottság figyelemmel kíséri e nemzeti vagy regionális hatóságokat, és ha megállapítja, hogy helytelenül kezelik a strukturális alapok forrásait, akkor az Európai Bizottság felfüggesztheti a kifizetéseket, sőt visszatérítést is követelhet. Az Európai Bizottság a strukturális alapok mintegy 4%-át tartalékként visszatartja, amelyet „teljesítménytartalék” név alatt ismernek. A legjobban irányított és legsikeresebbnek tekintett operatív programok részére juttatják ezt a fennmaradó tartalékot.

4.3.2 Az operatív programokban rejlő kulturális lehetőségek részletes leírása

Az operatív programokkal foglalkozó jelen elemző rész módszertanilag az Európa-szerver – az Európai Unió vonatkozó weblapjának (Regional Development Programmes 2000-2006 [2006]) és az elérhető magyar honlap (Nemzeti Fejlesztési Hivatal [2006]) és kiadvány (Regionális fejlesztések európai uniós támogatással 2004–2006 [2006?]) adatait elemzi, ahol megtalálhatók a jóváhagyott és közzétett programok. Mindegyik operatív program egyszerű táblázatként kerül bemutatásra. A táblázat három oszlopból áll. Az első oszlop csak a kulturális szempontból releváns prioritás címét határozza meg. A második oszlop a prioritás számára rendelkezésre álló finanszírozás teljes összegét adja meg, amely tartalmazza a kulturális szektornak szánt pénzeszközöket, valamint az egész operatív program finanszírozásának teljes összegét. A második oszlopban jelzett teljes összeg a harmadik oszlopban feltüntetett strukturális alapok összegéből, valamint a tagállamok kormányai által biztosított, de fel nem tüntetett pénzeszközökből áll össze. Az egyes tagállamok kormányának hozzájárulása a harmadik és a második oszlop különbsége. A harmadik oszlop azt az összeget tünteti fel, amely közvetlenül az Európai Unió finanszírozásából, más szavakkal a strukturális alapokból (ERFA, ESZA, HOPE, EMOGA) származik.

Az operatív programok a strukturális alapokon belül az Európai Unió fő finanszírozási mechanizmusát jelentik. Amint azt korábban is jeleztük, az operatív programok nem szükségképpen támogatják a kultúrát, a kultúra inkább más gazdasági szektor függvénye, mint például a turizmusé vagy az információs társadalomhoz kapcsolódó ágazatok fejlesztéséé. Az Európai Regionális Fejlesztési Alap (Az Európai Parlament és a Tanács 1783/1999/EK rendelete... [1999] 2. cikk d) pont) támogatja a turizmus fejlesztését és a kulturális beruházásokat, beleértve a kulturális és nemzeti örökség védelmét, feltéve, ha azok fenntartható munkahelyeket hoznak létre.

Szinte valamennyi operatív program jelentős támogatást tartalmazott a kis- és középvállalkozások számára. Ezért bármely kis- és középvállalat, akármelyik

szektorban is működik, ide értve a kulturális szektort is, hasznot húzhat a kis- és középvállalatok fejlesztésének szentelt pénzeszközökből. Ugyancsak gyakorlatilag valamennyi operatív programnak voltak olyan költségvetési sorai, amelyek a környezet javítására vagy valamely régió vonzerejének fokozására irányuló projekteket támogatnak. A kulturális szektor e költségvetési sorokat hasonlóképpen felhasználhatta projektek finanszírozására.

A kultúrát olyan tevékenységnek is tekintik, amely speciális célkitűzések sorának eléréséhez járul hozzá, például a munkanélküliség csökkentéséhez, a városok megújításához, a kis- és középvállalatok gazdasági teljesítményének fokozásához. A 2000–2006-os költségvetési keretben, az Európai Bizottság jóváhagyásával, számos tagállam igen nagy összegeket juttatott a kultúra támogatására. Ennek különböző módjai vannak. Mercouris tanulmányában az operatív programokat a kultúra szempontjából három csoportba osztja (Mercouris [2002]). Állítása szerint egyrészt vannak bizonyos operatív programok, amelyeket a kulturális szektor finanszírozásának szentelnek. Másrészt vannak operatív programok, amelyeket egy speciális ágazatnak, például az ICT-nek (információ, kommunikáció, technológia), környezetnek, közlekedésnek, idegenforgalomnak, vagy az egyes tagállamok számára döntő jelentőségű bármilyen más stratégiai ágazatnak szentelnek. E speciális operatív programok költségvetést tartalmaznak a megkülönböztetett kulturális aspektussal rendelkező vagy a kulturális erőforrásokat valamilyen módon kiaknázó projektek támogatásához. Vannak továbbá olyan operatív programok, amelyek egy bizonyos régió számára specifikusak. Ezek teszik ki az operatív programok zömét. A régió igényeinek megfelelően és az Európai Bizottsággal egyetértésben, számos ilyen operatív program nagy költségvetést tartalmazott kulturális akciók és tevékenységek számára.

Több operatív program külön alapokat foglal magában a kulturális szektor számára. A 2000–2006-os ciklusban ténylegesen két olyan operatív program van (az egyik Görögorszáé, a másik Portugáliáé), amelyet kizárólag a kultúra javára és fejlesztésére hoztak létre.

A lehetőségek szemléltetésére álljon itt a görög, a portugál, az osztrák, a francia, az ír és a magyar példa rövid ismertetése.

Görögország

Görögország nagyon komolyan veszi a kulturális szektor fejlesztését, a legtöbb görög régió biztosít pénzeszközöket a kultúra számára regionális operatív programjában. A 2000–2006-os ciklusban Portugália mellett csak Görögországnak volt külön operatív programja, amelyet a kulturális szektorok igényeinek szentelt. Ez azt jelenti, hogy a görög kulturális szektor országos és regionális szinten egyaránt hozzájuthatott a strukturális alapok forrásaihoz.

A kultúrát szolgáló görög operatív program pénzeszközöket nyújtott az örökség számára (Regional Development Programmes 2000-2006 [2006]), amely a múzeumokat és a kortárs művészeteket foglalja magában, erőteljesen előtérbe helyezve az örökséget. E prioritások közül az elsőbe a múzeumi infrastruktúra és az általa kínált szolgáltatások javítását célzó intézkedések, valamint az archeológiai emlékek és helyszínek megóvása és fellendítése tartozik. Görögország versenyképességét a kultúrának köszönheti, amely jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy az ország imázsát világszerte megismerjék, és biztosítva legyen nemzetközi tekintélye. A kultúra Görögország legfontosabb kincse, amely hatalmas mértékben hozzájárulhat az ország gazdasági és társadalmi fejlődéséhez. A program legfontosabb prioritása Görögország kultúrájának fejlesztése volt.

A második prioritás célja az volt, hogy erősítse a kulturális áruk és szolgáltatások kínálatát és keresletét. Az infrastruktúra és a fentiekhez kapcsolódó intézmények javítása továbbfejleszti a kortárs kultúrát Görögországban. Ezen túlmenően a kulturális területen végzett kezdeményezései révén, a kulturális javak és szolgáltatások fejlesztése és terjesztése útján, valamint a transznacionális kulturális hálózatok előmozdításával Görögország döntő szerepet játszhat e területen. Ennek nagyon pozitív kihatása lehet a gazdaságra és a társadalomra.

Mintegy 357 millió eurót terveztek a kulturális örökség védelmére és fejlesztésére fordítani, a kortárs kultúrára szánt kb. 231 millió euróhoz képest. Ha azonban részletesen vizsgáljuk e konkrét görög operatív programot, kitűnik, hogy a görög állam fejleszteni szándékozott az infrastruktúrát, illetve javítani a meglévő infrastruktúrát. Bár pénzeszközök lehetnek szükségesek a tevékenységek széles köre számára, az elsődleges célok a következők voltak: múzeumok fejlesztése, műemlékek restaurálása, archeológiai leletek megóvása, a kulturális infrastruktúra jobb beillesztése a társadalom és a gazdaság keretébe, valamint az információs technológia felhasználása a kultúra számára. Az is kitűnik, hogy a görög állam aggódik amiatt, hogy országában hiányzik a modern kulturális infrastruktúra (azaz a modern múzeumok, védett archeológiai helyszínek, az információs technológia által nyújtott lehetőségek kulturális kiaknázása). Az operatív program valamivel több, mint 100 millió eurót biztosított két nagy kulturális központ felépítésére Athénban és Thesszalonikiben, amelyek nagy nemzetközi helyszínt biztosítanak széles körű művészi munka számára.

Görögország az egyetlen tagállam, amely a 2000–2006-os ciklusban látható kulturális dimenziót épített be két olyan operatív programjába, amely egész nemzeti iparára kiterjedt. Az egyik az információs technológiák fejlesztésére irányuló operatív program. E programnak az a sajátossága, hogy olyan projekteket támogat, melyek célja az oktatási és kulturális szektor számára multimédiás termékek hasznosításának és fejlesztésének lehetővé tétele, valamint az új információs és kommunikációs technológiák beépítése a meglévő tevékenységekbe. A másik a versenyképesség operatív programja, amely csaknem 13 millió eurót biztosított egy nagyon új keletű pályázatra, amely 2002 októberében indult, hogy mintegy 8 kutatási projektet finanszírozzon, amelyek a „kultúra- és tudásintenzív idegenforgalmat” vizsgálják.

Regionális szinten reálisan megállapítható, hogy gyakorlatilag mindegyik régió gondol a kultúrára vonatkozó projektek támogatására. A strukturális alapok előző fordulójában (1994–99) gyakorlatilag mindegyik régióban

biztosítottak pénzeszközöket a kultúra számára, főként történelmi épületek restaurálásához és felújításához, valamint korszerű felhasználásukhoz turistaattrakcióként, kulturális központként, múzeumként vagy egyéb célokra. A meglévő regionális operatív programok közül öt program láthatóan biztosít pénzeszközöket a kultúra számára. A kultúra azonban mindegyik esetben nagymértékben az idegenforgalom függvénye. Ugyancsak erős az eltolódás az örökség felé a kortárs kultúrához képest, mert az örökséget meglévő és megőrzendő kulturális kincsnek tekintik. Ezek az operatív programok aggódnak amiatt az ártalmas hatás miatt, amelyet az idegenforgalom gyakorolhat az emberek kultúrájára, és ezért régiójuk kulturális örökségének és természeti szépségének megóvásában és fokozásában lehetőséget látnak annak biztosítására, hogy az idegenforgalom hátrányos hatásai enyhüljenek, és a turisztikai ágazat hosszú távon fenntarthatóbb legyen.

Portugália

Görögországhoz hasonlóan Portugália is külön országos operatív programot szentelt a 2000–2006-os ciklusban a kulturális szektornak. Ám a középpontban sokkal inkább az örökség és a múzeumok álltak. A kortárs művészetek csupán igen szerény összegekben részesülnek.

237 millió eurós támogatással az Európai Unió aktívan részt vett Portugália fejlesztésében azáltal, hogy társfinanszírozta a „KULTÚRA” operatív programot. A program a 3. Portugáliai Közösségi Támogatási Keretbe tartozik, és arra összpontosított, hogy a kultúrát a fejlődés és a foglalkoztatás forrásaként erősítse, valamint előmozdítsa a kultúrához való egyenlő hozzáférést.

A történelmi és kulturális örökség fejlesztése elnevezésű prioritás olyan intézkedéseket finanszírozott, melyek célja a kulturális örökség helyszíneiként minősített épületek megmentése és rehabilitálása, valamint az ország főbb múzeumainak új életre keltése. Ezen intézkedések közé tartozott az épületek számára szükséges munka finanszírozása, valamint idegenforgalmi

létesítmények felépítése vagy a meglévők modernizálása. Az első prioritásra 187 millió euró támogatást kaptak.

A második prioritás (Jobb hozzáférés biztosítása a kulturális helyszínekhez és tevékenységekhez) intézkedései közé tartozott a kulturális létesítmények építése és korszerűsítése, valamint a kulturális tevékenységek fellendítése. Azért, hogy a kultúrát közelebb hozzák az emberekhez és a társadalomhoz, különös hangsúlyt helyeztek a kulturális információknak az új információs technológiák segítségével történő terjesztésére. Itt a strukturális alapokból származó támogatás 49 ezer euró volt.

A hangsúlyt a történelmi helyszínek és műemlékek restaurálására, konzerválására, valamint a múzeumok fejlesztésére helyezték. Az információs technológiákat e kulturális örökség jobb kiszolgálására használták. Akárcsak Görögország esetében, az tűnik ki, hogy a portugál állam ugyancsak előtérbe helyezte a kulturális örökséget kiszolgáló, meglévő infrastruktúra korszerűsítését, amelynek jelentős része a közszektor tulajdonában van. Ebből adódóan a 327 millió euró csaknem 30%-át már a program futamidejének elején ilyen projektekre tették félre.

Portugália régiói közül csak Alentejo vonta be a kultúra támogatását látható módon az operatív programjába, és ezt is csak csekély mértékben. Nagyjában és egészében a portugál operatív programok érdeklődése a regionális gazdaságok diverzifikálására, azoknak a globális gazdaságba való jobb integrálására és az infrastruktúra fejlesztésére irányult.

Franciaország

A 2000–2006-os költségvetési keret éveiben, Olaszország kivételével, egyetlen más ország sem támogatta a kulturális szektort olyan nagy mértékben a strukturális alapokon keresztül, mint Franciaország. A 27 operatív programja közül 11 regionális operatív program juttatott pénzeszközöket a kultúrának. Mint más országokban is, a francia operatív programoknak megvoltak a maguk prioritásai, amelyek különböző intézkedésekre oszlanak. (relais culture europe [2001])

A francia operatív programokban viszonylag könnyű meghatározni azokat az intézkedéseket, amelyek konkrétan a kultúrát érintették. Ha közelebbről nézzük e francia operatív programok részleteit, láthatjuk, hogy jelentős mértékben törődtek a történelmi műemlékek megóvásának és konzerválásának helyzetével. A kulturális örökség az érdeklődés homlokterében áll olyan régiók esetében, mint a Loire és a Centrum, ahol ténylegesen felsorolták a restaurálandó vagy felújítandó kastélyokat, kolostorokat, apátságokat, templomokat és régészeti lelőhelyeket. Az operatív programok zöme a restaurálást és konzerválást az elszigetelt vidéki települések idegenforgalmi infrastruktúráját megújító eszköznek tekintette. Pénzeszközök álltak a kis- és középvállalatok rendelkezésére is, kiemelve azokat, amelyek hagyományos termékeket állítanak elő, vagy kézműves módszereket alkalmaznak, illetve az új információs technológiákon keresztül hasznosítják a helyi kulturális örökséget. Az idegenforgalom, a vidékfejlesztés és a kulturális örökség közötti kapcsolat általánosnak mondható volt a tizenegy francia regionális operatív programra nézve.

Bár a kulturális örökség látszik a finanszírozás előtérben álló területének, jelentős pénzeszközök jutottak a kortárs művészetek támogatására is, ide értve például a Loire-menti és az alsó-normandiai régióban képzési központok létesítésén keresztül a művészetek tanítását (zene, tánc, képzőművészetek). Valójában úgy tűnik, hogy könnyebb volt pályázni a kortárs művészetekre vonatkozó projektek finanszírozására, mint az örökségre irányuló projektekre, amelyek közül számosat maguk a régiók valósítanak meg. Az is látható, hogy a művészeti projektek finanszírozásának egyik indoka, hogy azokat a társadalmi kohézió részének tekintik.

A múzeumok és könyvtárak szintén részesültek mindebből. A tisztán restaurálási tervekhez hasonlóan azonban a francia régiók egyértelműen meghatározták, melyik múzeumot vagy könyvtárat kívánták fejleszteni, illetve milyen új múzeumot vagy könyvtárat akartak létrehozni. Ebből levonható az a tanulság, hogy – legalábbis Franciaországban – fontos vagy akár létfontosságú

az örökség/múzeum/könyvtár szektora számára, hogy már a tervezés fázisában bevonják őket az operatív programok felvázolásába.

Ausztria

Az előző példáknál jóval szerényebbek voltak a lehetőségek Ausztriában, ahol a kilenc operatív program közül mindössze három regionális operatív program (Felső-Ausztria, Tirol és Burgenland) bocsátott jelentős pénzeszközöket a kultúra rendelkezésére. E három régió érdekelt volt a fenntartható fejlődésre vonatkozó különböző tervek támogatásában: idegenforgalom, a szabadidőipar fejlesztése, és a kulturális örökség előtérbe állítása. A kultúra és az idegenforgalom nagymértékben kapcsolódott olyan új termékek és szolgáltatások fejlesztésének szándékához, amelyek a kulturális szektort és a turizmust egyaránt szolgálták. (Amman [2001])

Írország

Bár a múltban az Ír Köztársaság a strukturális alapokból kapott juttatásának jelentős részét a kultúra támogatására fordította abban a szélesebb összefüggésben, hogy fellendítse az ország idegenforgalmi ágazatát, a strukturális alapok 2000–2006-os fordulójában Írország azt választotta, hogy más szektorokat és problémákat állít középpontba. Írország hat operatív programja közül egyiknek sem volt látható kulturális dimenziója. Az operatív programok legtöbbször (azaz négy) a gazdaság fejlesztésére irányult. Törődtek a helyi és vidéki területek és a környezet fejlesztésével – és e fejcím alatt kellett a kulturális szektornak finanszírozási lehetőségeket keresnie.

Magyarország

Hazánk a Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) névre elkeresztelt dokumentumban foglalta össze azokat a fejlesztési programokat, amelyeket Magyarország az Európai Uniótól 2004–2006 között érkező támogatások segítségével szeretett volna megvalósítani. Körülbelül 70 pályázati kiírásból kellett az Európai Unió által nyújtott támogatási lehetőségeket kikeresniük a kulturális szféra szereplőinek. Az NFT céljait tekintve elsősorban az életminőség javítására

koncentrált, amely során igyekszik megvalósítani a versenyképesebb gazdaságot, a humán erőforrások jobb kihasználását, a jobb minőségű környezet kialakítását, és a kiegyensúlyozottabb regionális fejlődést a különböző célkitűzések segítségével. E célok megvalósítása érdekében alkották meg az NFT öt operatív programját, melyek a pályázati kiírások alapjait tartalmazták. Néhány esetben a támogatás kedvezményezettjét már előre kijelölték, de a legtöbb pénzt pályázatok útján osztották szét az erre alkalmas szervezetek között.

Az NFT-ben közvetlenül több helyen is találkozhatunk kulturális aspektusokkal. Ilyen a turizmus, ahol a turisztikai vonzerők, tevékenység fejlesztése és a turisztikai fogadóképesség javítása kaphatott támogatást. Ugyancsak támogatták a falufejlesztést és különböző városi területek rehabilitációja. A kulturális kis- és középvállalkozások üzleti tartalomfejlesztésre, a művészeti felsőoktatási intézmények a felsőoktatás szerkezeti és tartalmi fejlesztésére, a közművelődési intézményrendszer tagjai a felnőttképzés hozzáféréseinek javítására pályázhattak. Több különböző program is kínált lehetőséget a munkahelyteremtésre és a foglalkoztatás javítására.

Első ágazat, amely fejlesztése forrásokhoz juthatott, a kulturális turizmus. A kulturális szféra a Nemzeti Fejlesztési Tervben a turizmussal kapcsolatban jelent meg a leghatározottabban, mint támogatható terület. Az NFT jelentős forrásokat szánt az idegenforgalom növelésére, olyan gazdasági ágazatról lévén szó, mely a helyi adottságok jó kihasználása esetén hátrányos helyzetű települések, régiók gazdasági életét is fellendítheti. Turisztikai fejlesztések támogatására a Regionális Fejlesztés Operatív Programban (ROP) írtak ki két pályázatot, emellett az Agrár- és Vidékfejlesztés Operatív Program (AVOP) egyik pályázati kiírásán keresztül lehetett pályázni ilyen tevékenységre. A turizmus fejlesztésére ugyanakkor átfogó programok beindítására is lehetőség volt, több kapcsolódó pályázat tette teljessé a megvalósítandó projekt hatását.

A Regionális Operatív Program 1.1 intézkedése a turisztikai vonzerők fejlesztését célozza (Regionális Fejlesztés Operatív Program [2003]). E

pályázati csoporton belül összesen öt fejlesztési területen lehetett támogatást igényelni, ezek közül három (világörökségi helyszínek, kastélyok és várak, valamint múzeumok látogatóbarát fejlesztése) kifejezetten a kulturális szférát érintette. Az itt támogatható tevékenységek alapvetően (95%) beruházás-jellegűek, tehát építkezés, eszközbeszerzés stb. lehetett a fejlesztések célja. A támogatás minél hatékonyabb felhasználása érdekében e pályázat érvényessége területileg lehatárolt volt, kizárólag üdülőkörzetekben, idegenforgalmi adottságú területeken, világörökségi helyszíneken valósulhattak meg, mindenképpen Budapest területén kívül.

A „Jelentős idegenforgalmi potenciállal rendelkező világörökségi helyszínek és történelmi városközpontok fejlesztése” című komponens (1.1.2) elsősorban ilyen területekhez kötődő szolgáltatások, középületek, közterületek kialakítását, felújítását támogatta. A pályázattal minimum 200, maximum 1500 (ez utóbbi érték régióként is eltérő) millió forint támogatás volt elnyerhető, mely a projekt teljes költségvetésének legfeljebb 97,5%-a lehetett. (Regionális Fejlesztés Operatív Program Programkiegészítő dokumentum [2004])

A Pannonhalmi Főapátság 345 millió forintos támogatást kapott a ROP 1.1.2 pályázatán a turisztikai infrastruktúra kiépítésére és létesítményei környezetének rendezésére. A Magyar Bencés Kongregáció Főapátsága által vezetett projekt keretében a 2005 februárjától majd két évig tartó munkálatok során felújítják a látogatókat kiszolgáló egységeket, illetve az apátság környezetét. A Pannonhalmi Főapátság úgy ítélte meg ugyanis, hogy egyedi adottságai és világörökségi rangja ellenére ismertsége mind a hazai, mind a nemzetközi szinten fejlesztésre szorul, ennek legfőbb okául a turisztikai infrastruktúra hiányosságát, illetve a turisztikai célú létesítmények környezetének rendezetlenségét jelölve meg. A beadott ROP-pályázatuk célja a turisztikai infrastruktúra kiépítése és a Főapátság létesítményeinek környezeti rendezése volt. A projekt nemzetközi szinten is versenyképes turisztikai látnivalóvá kívánta emelni a Pannonhalmi Főapátságot. Ennek érdekében megtörtént a bejárat előtti tér, a belső udvar, a szabadtéri rendezvényhelyszín

és a körsétány környezetrendezése és burkolatfelújítása. A területet látogatóbarát szolgáltatások fogadására is alkalmassá tették. (ROP IH [2006]) Szintén UNESCO világörökségi helyszíneként a Tokaj Mikrorégióért Alapítvány 506 millió forint támogatást kapott a ROP 1.1.2 pályázatából a Világörökség címhez méltó kiállító- és rendezvényhelyszínek létrehozásához. A projekt során kilenc Tokaj-környéki településen tíz programelemet valósítanak meg 2006 februárjától kezdve az év végéig, illetve öt Tokaj-környéki települést érintő széles körű fejlesztésben a további ROP 1.1.2 pályázati támogatást kaptak 840 millió forint értékben. A program befejezésével a világörökségi területen rangjához méltó fejlesztések valósultak meg. Ez elősegíti a komplex és versenyképes turisztikai kínálatot, a térségi együttműködést, emellett csökkenti a turistaforgalom szezonális jellegét és területi koncentráltságát. (ROP IH [2006])

A „Kastélyok és várak turisztikai funkciókkal való fejlesztése” (1.1.3) című komponens a létesítmények turizmusba való bekapcsolódását segíti (Regionális Fejlesztés Operatív Program [2003]). Főleg a történelmi, kulturális értékek korszerű megjelenítésére, bemutatásra alkalmas terek kialakítására, valamint a kastélyok, várak környezetében található parkok fejlesztésére koncentrál. A komponens a kastélyok és várak turisztikai célú fejlesztései érdekében olyan beruházásokat támogatott, amelyek elősegíthetik a támogatott létesítmény kulturális turizmusba való bekapcsolódását. A kastélyok, várak esetében támogatható volt az infrastrukturális beruházás, a látogatóbarát szolgáltatások fejlesztése, a különböző turisztikai funkciók kialakítása, vagy a kastélykert, illetve a várhoz tartozó park felújítása, látogathatóvá tétele. A megpályázható támogatás összege 200 és 800 millió forint között mozog, intenzitása legfeljebb 97,5%.

A gyulavári Wenckheim-Almássy-kastély felújítására a Körös-Maros Vidékfejlesztési és Ökogazdálkodási Alapítvány több mint 550 millió forint támogatásban részesült a ROP 1.1.3 programjából. A 2006 márciusa és 2007 novembere között zajló felújítások után az épület több funkciót fog betölteni: egyrészt kiállítások, rendezvények helyszíne lesz, másrészt a környékbeli

ökoturisztikai lehetőségek kiindulópontjává válik. A kastélyban rejlő széles körű turisztikai lehetőségeket összekapcsolják a városban szervezett tavaszi, nyári programokkal, ahol évente több mint 100 ezer látogató fordul meg. A projekt keretében a kastély hatszögletű kápolnáját is újjáépítik. A ROP támogatásával történő felújítás tervei szerint a homlokzatot az eredeti állapotoknak megfelelően, a parkot korhűen építik újjá. Ezt követően a kastély alapvetően három funkciót fog betölteni. A kastély épülete a felújítást követően alkalmassá válik konferenciák, találkozók, koncertek megrendezésére, mindemellett otthont ad különféle alkotótáboroknak is. Egyházi rendezvények, komolyzenei koncertek, házasságkötések helyszínéül a kastély hatszögletű kápolnáját újítják fel, mely szintén páratlan építészeti értékeket képvisel. A kastély melletti területen parkolókat alakítanak ki. Ez a terület egyúttal szabadtéri rendezvények helyszíne is lehet. (ROP IH [2006])

Hasonló célú támogatásra találunk példát Veszprémben, ahol a várban lévő Dubniczay-palota felújítását és képzőművészeti kiállítóhellyé való átalakítását tartalmazta a város önkormányzata által vezetett projekt. A megvalósítók a szezonális csökkentése és a város idegenforgalmi vonzerejének kiaknázása érdekében egy új, nemzetközileg is egyedülálló turisztikai attrakciót, képzőművészeti kiállítóhelyet kívántak létrehozni a Dubniczay-palotában. A több mint másfél évig tartó munkálatok 2006. októberi befejezése után az épületben megvalósult több állandó kiállítás mellett ideiglenes tárlatokat is fogad a palota. Az épületegyüttes teljes külső, belső felújítása után, az immár a kulturális turizmus igényeinek megfelelő palotában bemutatják a kortárs képzőművészeti műalkotásokat tartalmazó László Károly magángyűjteményt. Emellett kialakították a Téglamúzeumot, de más állandó és időszakos tematikus kiállításoknak is otthont ad az épület. Emellett az épületegyüttes szakmai találkozók, vizuális nevelési képzések, a társművészetek előadásainak és a város reprezentatív eseményeinek helyszíneként a régióban elsőként hiánypótló közösségi funkciókat lát el, erősítve a város kulturális arculatát. A beruházást a ROP 1.1.3 pályázatán nyert 718 millió forintos támogatás segítette. A beruházás kiterjedt a kapcsolódó látogatóbarát szolgáltatások

fejlesztésére, valamint a létesítmény ismertségét segítő marketing tevékenységek megvalósítására egyaránt. (ROP IH [2006])

A ROP 1.1.4 komponense, a „Múzeumok látogatóbarát fejlesztése” az előzőekhez hasonlóan a műtárgyak, régészeti emlékek korszerű formában, új ismeretátadó módszerekkel történő bemutatását támogatta. Az adott attrakcióval kapcsolatban alapfeltétel volt, hogy legalább évi 20 000 látogatót fogadjon, sőt, több vonzerő együttes pályázata esetén minden vonzerőnek külön-külön is rendelkeznie kellett a minimálisan meghatározott látogatottsággal. A pályázat keretében minimum 50, maximum 300 millió forint támogatás igényelhető, a támogatás itt a projekt teljes költségvetésének 95%-a. A pályázatot mindhárom esetben önkormányzatok, azok társaulásai, nonprofit szervezetek, valamint költségvetési szervek nyújthatják be. (Regionális Fejlesztés Operatív Program Programkiegészítő Dokumentum [2004])

A Csongrád Megyei Önkormányzat a Móra Ferenc Múzeum felújítására mintegy 133 millió forint támogatást nyert ROP 1.1.4 pályázati keretéből. A 2006 áprilisától közel másfél évig tartó projekt célja az intézmény látogatóbarát átalakítása, modernizálása, illetve akadálymentesítése. Elképzeléseik szerint olyan szolgáltatások kialakítását tervezték, amelyek hatására nő a múzeum látogatottsága és a látogatók elégedettsége. Ennek keretében kimondottan törekedtek a funkcióbővítésre: az intézményt a rekonstrukció után, a városi idegenforgalmi koncepciónak megfelelően, turisztikai látogatóközpontként és jól felszerelt rendezvényhelyszínként is igénybe veheti majd a közönség, illetve a rendezvényszervezők. A projekt legfontosabb elemei között szerepelt a múzeumépület fogadóterének rekonstrukciója, új szolgáltatásokkal való kibővítése, akadálymentesítése, modern kiállítótermek, világítástechnikai eszközök kiépítése, tájékoztató táblák kihelyezése az épületen belül és kívül, multimédiás bemutató eszközök alkalmazása a fogadótérben és a kiállítótermekben, mobil hang- és vetítéstechnika eszközök beszerzése, a látogatók igényeinek megfelelő múzeumi kiadványok létrehozása, szelektív hulladékgyűjtés, valamint

környezetkímélő megoldások alkalmazása. Összességében egy olyan turisztikai termék jött létre, amely megfelel a hazai és a nemzetközi kulturális és turisztikai piac igényeinek. (ROP IH [2006])

Ugyancsak a múzeumok látogatóbarát fejlesztésére kapott a ROP 1.1.4-es pályázati forrásból 106 millió forintos támogatást a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatósága, amelynek segítségével 2004 decembere és 2006 januárja között a Nemzeti Park területén található Pásztormúzeum kiállítását a legmodernebb technikai vívmányokkal szerelte fel. A látogatók a megújult múzeumban átfogó képet kaphatnak a Világörökség részét jelentő Hortobágyról, a pusztai élet sajátosságairól és szokásairól. A Hortobágy egyik fő látnivalója, a kilenclyukú híd mellett található Pásztormúzeum kiállítása egykor hazánk legszínvonalasabb néprajzi tárlatai közé tartozott, de a több mint három évtizede kialakított információ-átadási módszerek már nem felelnek meg a XXI. századi elvárásoknak. A plazmatévével és érintőképernyős terminállal felszerelt termek lehetővé teszik a látogató bevonását az eseményekbe, így az információ hatékonyabban rögzül, a múzeumlátogatás pedig valamennyi korosztály számára élvezetes programmá válik. Az odalátogatók egy helyen kapnak átfogó képet a Hortobágy kialakulásáról, környezeti viszonyairól, természeti és kulturális értékeiről. A múzeum mellett olyan szolgáltatások is elérhetőek lesznek, melyek jelenleg hiányoznak, vagy nem megfelelő színvonalúak. (ROP IH [2006])

A ROP 2. intézkedése „A turisztikai fogadóképesség javítását” célozta. (Regionális Fejlesztés Operatív Program [2003]) A megjelent pályázatok a szálláshelyek és a hozzájuk kötődő szolgáltatások fejlesztését, minőségük javítását támogatták. Az intézkedés 2. komponense a turisztikai vonzerők termékké fejlesztéséhez szükséges a vonzerőkhöz kapcsolódó szolgáltatáskínálat választékának és minőségének fejlesztését szolgálta (Regionális Fejlesztés Operatív Program Programkiegészítő dokumentum [2004]). A támogatások koncentrációja miatt ez a fejlesztés is csak nemzetközi turisztikai vonzerő körzetében valósulhatott meg. A támogatható

szolgáltatások között kulturális szempontból figyelmet érdemel a lovas turizmushoz kapcsolódó fejlesztési lehetőség.

A vonyarcvashegyi Helikon-Taverna Panzió és Étterem a ROP turisztikai fogadóképesség javítására fordítható 1.2.1. pályázati keretéből 22 millió forintos támogatást nyert el a műemléki védettség alatt álló épületük felújítására. A Taverna Pince Kereskedelmi és Vendéglátóipari Kft. által kezdeményezett fejlesztések 2006-ban zajlanak, ezek során átalakítják, kibővítik és akadálymentesítik a panziót, amely így több vendég elszállásolására lesz alkalmas és magasabb besorolásba került. A panzió egy főépületből és több melléképületből áll. A főépület háromszintes, az alsó szinten egy a Festeticsek korából származó borospince helyezkedik el, mely jelenleg és a jövőben is rendezvényeknek ad helyszínt. A beruházás során a borospince mellett mellékhelyiségeket építenek. Az első szinten meglévő szobákat a felújítás során megszüntetik. A szobák helyén kialakítanak egy vadásztermet – melyet eredeti állapotában állítanak vissza –, egy éttermet és az azt kiszolgáló konyhát. A férőhelyek száma így 10-ről 26-ra bővül. (ROP IH [2006])

A Régió Oktatási Központ Oktató és Szolgáltató Kft. által vezetett projekt során egy színvonalas, de az alacsonyabb jövedelműek számára is megfizethető panziót hoztak létre Debrecenben. Az épület a hagyományos szállásadó funkció mellett konferenciaközpontként is működhet. A munkálatok 2004 augusztusában kezdődtek, és mintegy két évig tartottak. A költségvetést a ROP 1.2.1 pályázatán elnyert 36 millió forintos pályázati összeg egészítette ki. (ROP IH [2006])

A városok számára „Városi területek rehabilitációja” (ROP 2.2.1) címen kiírt településfejlesztési pályázat alapvetően két célkitűzést támogatott (Regionális Fejlesztés Operatív Program [2003]). Az első romló állapotú településrészek számára kínált fejlesztési támogatást, amelynek során ott új gazdasági, közösségi, vagy szociális funkciókat honosítanak vagy erősítenek meg. A másik program pedig barnamezős területek (azaz jelenleg használaton kívül lévő volt katonai, ipari objektumok) rehabilitációját és újbóli használatba

vételét támogatta. Ennek keretében szintén támogatható volt a kulturális, valamint, kisebb részben, gazdasági tevékenység előmozdítása az adott területen. A támogatásra kijelölt területeket pontosan körül kellett határolni, és a támogatási jogosultság elnyeréséhez határozott kritériumoknak kellett megfelelniük. A támogatásra igényelhető összeg városrehabilitáció esetén 250–1000 millió forint, barnamezős beruházás esetén 250–1500 millió forint volt, a pályázathoz mindkét esetben 10% önrészt kellett biztosítani. A pályázatot csak helyi önkormányzatok nyújthatták be, melyeknek partnerei lehetnek gazdasági társaságok, költségvetési szervek, nonprofit szervezetek, közhasznú egyesületek stb. (Regionális Fejlesztés Operatív Program Programkiegészítő dokumentum [2004]).

Így nyerhetett Budapest Főváros XVI. kerületi Önkormányzata e ROP 2.2.1 pályázata segítségével 891 millió forintos, vissza nem térítendő támogatást a kerületben található korábbi szovjet laktanya kulturális célú hasznosítására. Ennek során új kulturális és közösségi intézmények jönnek létre, mint például uszoda, sportközpont, hogy ezáltal vonzó városi környezet alakuljon ki. A beavatkozási területen végrehajtott fejlesztések nem csupán a közvetlen célcsoportok (a terület lakossága, a kerület diáksága, a BGF hallgatói, az MLTC sportolói, a Művelődési Ház – CMH – látogatói), de egy tágabb közösség (a kerület lakossága, ide látogató versenyzők, nézők) érdekeit is szolgálják. Ezáltal közösségi, kulturális, sport- és oktatási funkciókat integráló központ jön létre, ami hozzájárul a terület felértékelődéséhez. (ROP IH [2006])

De nem csak Budapesten találkozhatunk példával a barnamezős területek rehabilitálására. Marcali város belterületének központi részén helyezkedik el az a részben funkció nélküli terület, melynek minőségi megújítása a ROP által is támogatott, feltétlen követelmény. Területén működik a Danone marcali üzeme, valamint egy mosoda; ezenkívül itt található a hajdani Akku-Gép ipari területe, valamint az egykori belső laktanya déli része. A volt ipari terület szennyezett, ezért a létesítmények kiköltöztetése a város központjából indokolt. A projekt keretében kármentesítés, valamint az új (rendezési tervben

is szabályozott) funkcióknak megfelelő infrastruktúra kialakítása zajlik, melynek célja, hogy kulturális, egészségügyi, pihenő és kereskedelmi funkció ellátására alkalmas környezetet alakítson ki. A beruházás keretében épült meg a zenepavilon, és elkészült az új művelődési ház terve is, mely színháztermet, mozit és könyvtárt is magában foglal. A kármentesítendő terület nagysága 1,6 ha, a városrehabilitáció a megvalósíthatósági tanulmányban vázolt "A" alternatíva szerint összesen 5,5 hektár területen valósul meg. Ezután az új funkciók fogadására alkalmas épületek tervezésére, a szükséges közművek, pihenő és sétaterületek kialakítására is sor kerül. A terület rehabilitációjára irányuló program 2005 januárjától másfél évig tartott, és 920 millió forint uniós támogatást kapott a ROP 2.2.1 pályázat keretében.¹⁹

A Regionális Operatív Program mellett számos lehetőséget kínált az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program is a kultúra támogatására. A „Falufejlesztés és -megújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének megőrzése” című intézkedés (AVOP 3.4.1) keretében támogatható tevékenységek révén a lakókörnyezet, a települések fizikai állapota és összképének fejlesztése kaphatott támogatást. A pályázati kiírások célja a falukép megújítása, ezzel a vidéki területek népességmegtartó erejének növelése volt. A kiírásra községi önkormányzatok, mikro- és kisvállalkozások, civil szervezetek, valamint egyházak nyújthatnak be pályázatot. Az elnyerhető támogatás maximális mértéke 60 millió forint, önkormányzatok esetén ez a teljes költségvetés maximum 75%-a, gazdasági célú fejlesztés esetén legfeljebb 50%. A támogatás mértéke hátrányos helyzetű települések esetében magasabb is lehetett (Programkiegészítő Dokumentum (PKD) Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program [2004]).

A pályázat tág teret nyit a kulturális értékek védelmének, hiszen az építészeti emlékeken túl támogatja könyvtárak, művelődési házak stb. mint közösségi funkciókat ellátó épületek rekonstrukcióját; valamint a megújítható táji elemek is több ponton (például közösségi rendezvények helyszíneként) kapcsolódhatnak a község kulturális életéhez.

---

¹⁹ A leírás a kedvezményezett közvetlen tájékoztatása alapján készült.

A Beregsurány Községi Önkormányzat a Bay-kúria közösségi házzá alakítására 21,5 millió forintot nyert az AVOP 3.4.1 program keretében. A kúriát eredeti állapotának megfelelően állították helyre 2005 áprilisa és 2006 augusztusa között. A Bay-kúria Beregsurány község faluképét meghatározó műemlék épület. A beruházást megelőzően a kúria állapota leromlott, életveszélyessé vált. A fejlesztési program keretében az eredetinek megfelelő külső és belső állapotot állították helyre, az eredeti műszaki dokumentációk felhasználásával. Az épület héjazatát, falazatát, alapzatát, valamint belső kialakítását olyan állapotra kívánják visszaállítani, amely a kúria fénykorát idézi, és javítja a község megjelenését. A fejlesztéssel a remények szerint a falu központjában üde színfoltot jelentő épület áll rendelkezésre, amely más program keretében hasznos közösségi és idegenforgalmi funkciókkal tölthető meg, hogy a falu népességmegtartó képességét növeljék, a turisztikai vonzerő pedig továbbfejleszthető lehessen.²⁰

Bodroghalom Község Önkormányzata az AVOP 3.4.1-es programjából több mint 16 millió forint támogatást kapott, melynek felhasználásával tájházzá alakította át a község egy helyi védelem alatt álló lakóházát 2005 szeptembere és 2006 júniusa között. A korábban használatlanul álló épület így új funkciót kapott. A felújítás szerves része a helyi gazdaságfejlesztési koncepciónak. Az AVOP 3.4.1-es programból is támogatott fejlesztés Bodroghalmon a Szabadság utca 95. szám alatti helyi védelem alatt álló lakóház tájházzá történő átalakítását tűzte ki célul. A beruházás eredményeképpen a községben található, több mint 100 éves, a felújítást megelőzően kihasználatlanul álló lakóépület új funkciót kapott. Az épület teljes felújítása után visszaállítják az eredeti állapotot.²¹

Az NFT általános célkitűzése az ország Európai Unió átlagához képest meglévő fejlettségbeli lemaradásának mérséklése volt. A gazdaság hosszabb időszakon keresztül fennálló magas növekedési ütemének eléréséhez a versenyképes, jól teljesítő gazdaság elengedhetetlen feltétel. A Gazdasági

---

²⁰ A leírás a kedvezményezett közvetlen tájékoztatása alapján készült.

²¹ A leírás a kedvezményezett közvetlen tájékoztatása alapján készült.

Versenyképesség Operatív Program (GVOP) pedig éppen ennek a célnak a teljesülését segíti elő (Gazdasági Versenyképesség Operatív Program 2004-2006 [2003]).

A GVOP 2.1.1 komponense a kis- és középvállalkozások műszaki-technológiai háttérének fejlesztését tűzte ki célul, amely természetesen értelmezhető volt a kulturális vállalkozásokra is. A vállalkozások technológiai fejlesztésével elsősorban új termékek kifejlesztését és innovatív eljárások elterjedését akarták elősegíteni. (Programkiegészítő Dokumentum Gazdasági Versenyképesség Operatív Program 2004-2006 [2003])

Erre példa a Focus Fox Digital Video Stúdió Kft., amely a kis- és középvállalkozások műszaki technológiai háttérének fejlesztésére a GVOP-2004 2.1.1. pályázati programból 25 millió forint támogatást kapott. A közel másfél éves projekt keretében beszereztek egy celluloid filmfeliratozó berendezést, amely a jelenlegi hazai gyakorlatban alkalmazott berendezésekhez képest jobb minőségben képes elkészíteni a filmkópiák feliratozását. A beruházással négy új munkahelyet hoztak létre, és a plusz szolgáltatás eredményeként – minimum ötéves működést feltételezve – a várható plusz költségvetési befizetések közel kétszer akkorák lesznek, mint az elnyert támogatás összege.²²

Ugyanennek az operatív programnak a 3.3, „Vállalati K+F kapacitások és innovációs képességek erősítése” című intézkedése a vállalati kutatómunka minőségének emelését, illetve a K+F és a magas hozzáadott értékű tevékenységek elterjesztését célozta. Az intézkedésen belüli első komponens vissza nem térítendő támogatást nyújtott (GVOP 3.3.1) „induló technológia- és tudás-intenzív mikrovállalkozások, valamint a felsőoktatási intézmények és kutatóintézetek kutatási eredményeire alapozott (ún. spin-off) vállalkozások innovációs feladatainak” támogatására, „ezáltal erősítve a kutatási és az üzleti szféra közötti tudástranszfert” (Programkiegészítő Dokumentum Gazdasági Versenyképesség Operatív Program 2004-2006 [2003], p. 57.)

---

²² A leírás a kedvezményezett közvetlen tájékoztatása alapján készült.

A GVOP 3.3.1. pályázati programból nyert támogatást a budapesti GKIE NET Kft. A nyertes projekt keretében kifejlesztették és terméké alakították a kliens oldali, illetve a hálózatos információfeldolgozást és strukturálást támogató szövegbányász intelligencia szoftvert, amely elősegíti a digitalizált tartalmak automatikus kategorizálását és a feldolgozott dokumentumok egyfajta tudásreprezentáló hálóba rendezését. A program leegyszerűsíti az információkeresést, illetve jelentéstani összefüggéseket keres a különböző tartalomtárházak között. A rendszer támogatja a közgyűjteményekhez való peer-to-peer (P2P) hozzáférést, így lehetővé válik a hálózati externáliák kihasználása. A P2P hozzáférés eredményeként a legszélesebb körű elektronikus társadalomtudományi tudásbázis jöhet létre. E tudásbázist osztják meg a döntéshozók tervezési, fejlesztési munkájának, illetve az akadémiai kutatómunka támogatása érdekében. Strukturálhatóvá válik a helyi és a központi közigazgatási szervek tartalomvárosa (rendeletek, határozatok, ügymenetek), így leegyszerűsödik a közcélú, közérdekű adatok elektronikus hasznosítása.²³

A GVOP 4. prioritása az információs társadalom- és gazdaságfejlesztés által a versenyképességet úgy kívánta elősegíteni, hogy új típusú szolgáltatások kiépítésével növelje a főként képzett munkaerőt alkalmazó munkahelyek létrejöttét. Az e-kereskedelmet ösztönző 4.1 intézkedés 2. komponense a KKV-k és üzleti partnereik elektronikus üzleti kapcsolatait támogatta, beleértve a különböző internetes megoldásokat. A rendezvényszervezéssel, kulturális műsorok előadásával, multimédiás szolgáltatásokkal, weblapszerkesztéssel és jegyértékesítéssel foglalkozó Art's Harmony Bt. az e-gazdaság fejlesztésére, e-kereskedelem ösztönzésére a GVOP 4.1.2. pályázati programból csaknem 5 millió forint támogatásban részesült. A 2006 szeptembere és decembere között megvalósult projekt keretében lehetővé vált, hogy a fogyasztók az interneten, egy katalógusáruházon keresztül vásárolhassanak jegyeket az ország összes színház-, koncert- és előadóhelyszínének valamennyi, nyilvánosan meghirdetett rendezvényére. A

---

²³ A leírás a kedvezményezett közvetlen tájékoztatása alapján készült.

projekt megvalósulásával lehetővé vált a cég számára, hogy teljesen elektronizált úton vegye fel a kapcsolatot ügyfeleivel, kielégítse teljes üzleti igényeiket, valamint új ügyfeleket szerezhessen. A honlap a jegyekre vonatkozó információk kívül tartalmazza a programok rövid ismertetését, és a helyszínek nézőterének rajzát is.²⁴

Az informatikai beruházások a gazdasági versenyképesség fejlesztésének egyik meghatározó területét képezik. A Nemzeti Fejlesztési Tervben hangsúlyos szerepet kap ez a cél, összesen hat pályázatot írtak ki ebben a témakörben. Ezek közül kettő kulturális szervezetek számára is lehetőséget nyújt web-alapú fejlesztésekre. A 4.2.1 komponens az információtechnológia, informatikai fejlesztési lehetőségek kiaknázása érdekében a KKV-k üzleti tartalomfejlesztését támogatta.

A támogatás célja alapvetően a hazai IT-alapú gazdaság és információáramlás korszerűsítése annak érdekében, hogy a szóban forgó információk, tartalmak minél szélesebb rétegek számára könnyen hozzáférhetővé váljanak. Noha a Gazdasági Versenyképesség Operatív Program alapvetően szorosan a gazdaság korszerűsítésére koncentrál, ezen a kiíráson keresztül a kulturális terület számára is elérhetővé váltak az általa finanszírozott támogatások. Különösen a közcélokat szolgáló tartalmak on-line elérhetőségét igyekezett javítani.

Így a Skandi-Wald Könyvkiadó Kft., amely a GVOP 4.2.1. pályázati programból kapott támogatást az információs iparág fejlesztésére. A projekt egy éven át zajlott, de a tartalmi karbantartás folyamatos, nem zárult le. A kiadó a www.hajdumatek.hu oldalon különleges klubot alakított ki a Hajdúféle matematika tankönyvsorozatot használó pedagógusoknak. Ezen az oldalon a matematikatanárok találkozhatnak a könyvek készítőivel, fórumok, levelezőlisták, játékok révén alakítva a szakmai párbeszédet. A tankönyvsorozattal kapcsolatos információk egy helyen megtalálhatók ezen az internetes oldalon, legyen szó tanmenetekről, szerzői életrajzokról vagy tanfolyamokról, előadásokról. A versenynaptár és a feladatbank az órákra való

---

²⁴ A leírás a kedvezményezett közvetlen tájékoztatása alapján készült.

felkészüléskor is segítséget nyújt. A honlapon megtalálható és megrendelhető az összes Hajdu-féle tankönyv.²⁵

A Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program (HEFOP) 2.3.2 intézkedése az Európai Unió tagállamaiban már régóta működő munkaerő-piaci rehabilitációs tevékenységek beindítását támogatta. Olyan tevékenységekről volt szó, amelyek a munkanélküliek számára komplex fejlesztő szolgáltatásokat nyújtanak, azaz a képzéseken túlmenően egyéni tanácsadást, és lehetőség szerint munkába helyezést is támogat. A pályázatokat konzorciumi formában kellett benyújtani. Mivel a program integrált megközelítést támogatott, ezért beleépíthető volt a projekt során képzésben részesülők elhelyezése kulturális intézményeknél munkatapasztalat szerzése céljából. A támogatás összege 20 és 80 millió forint között mozoghatott, és nem volt kötelező önerőt biztosítani. (Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program Programkiegészítő dokumentum [2004])

A Szigetvári Kultúr- és Zöld Zóna Egyesület a hátrányos helyzetű emberek, köztük a romák foglalkoztathatóságának javítására a HEFOP 2.3.1 pályázati programból több mint 100 millió forint támogatást kapott. A közel kétéves program során a szigetvári kistérség roma származású munkanélkülieinek társadalmi és munkaerő-piaci reintegrációját segítették. A projekt célja volt a szigetvári kistérségben 36 fokozottan hátrányos helyzetben lévő, főleg roma származású munkanélküli társadalmi és munkaerő-piaci reintegrációja, valamint rendszeres jövedelemhez juttatása. Mindezek érdekében a célcsoport tagjai 15 hónapos foglalkoztatási program keretében olyan OKJ-s képzéseken vettek részt, amelyek elvégzésével piacképes szakképzettséghez jutottak. A program részeként pszichoszociális támogatásban is részesültek, mely segítette őket a munka világába való beilleszkedésben, szociokulturális körülményeik rendeződésében és személyiségük fejlődésében.²⁶

„A felnőttképzés hozzáféréseinek javítása a rendelkezésre álló közművelődési intézményrendszer rendszerszerű bevonásával” (HEFOP-2004 3.5.4) pályázat

---

²⁵ A leírás a kedvezményezett közvetlen tájékoztatása alapján készült.

²⁶ A leírás a kedvezményezett közvetlen tájékoztatása alapján készült.

a felnőttképzés elterjedését célozta segíteni, elsősorban a közművelődési szervezetek közreműködésével. Ezeknek az intézményeknek nagy előnye, hogy a hátrányos helyzetű, kisebb településeken is elérhetővé tudják tenni a felnőttképzési intézmények által biztosított szakképzést. A támogatandó projektet Regionális Képző Központok, vagy más felnőttképzési intézmények koordinálásával kellett megvalósítani. (Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program Programkiegészítő dokumentum [2004])

A Mezőkövesdi Művelődési Közalapítvány a felnőttképzés rendszerének fejlesztésére a HEFOP 3.5.4. pályázati programból több mint 42 millió forint támogatásban részesült. A 2006. áprilistól másfél éven át tartó projekt célja, hogy a mezőkövesdi kistérségben az élethosszig tartó tanulást segítő, széles körben hozzáférhető képzéseket biztosítson a helyi közművelődési intézményen, mint képző helyen keresztül. Közvetett célcsoportonként két hátrányos helyzetű csoportnál (roma fiataloknál és GYES-t követően a munkaerőpiacra visszatérni kívánó, illetve 40 év feletti tartósan munkanélküli nők körében) végeznek kísérleti képzést. Ezek lényege, hogy alternatív tanulási módszerekkel személyiségfejlesztő, kommunikációs, önmenedzselési, munkaerő-piaci ismereteket elmélyítő modulokon keresztül alapvető és a gyakorlatban is jól használható számítástechnikai, gazdasági, vállalkozói és marketing ismeretekhez juthassanak a képzésben részt vevők. A képzést támogató szolgáltatásokkal (személyre szabott felzárkóztatás, az internet használatának lehetősége a képzési órákat követően is, szociális/mentális támogatás) egészítik ki.²⁷

4.4 A közösségi kezdeményezések

4.4.1 A közösségi kezdeményezésekről általában

A 2000–2006-os ciklusban az Európai Unió ún. Községi Kezdeményezéseit a fentebb részletezett 1., 2. és 3. célkitűzések kiegészítésére hozták létre. Olyan szociális és gazdasági kérdésekkel foglalkoztak, amelyek több európai régió számára közösek. Ugyanazon gazdasági és társadalmi kohéziós célok

---

²⁷ A leírás a kedvezményezett közvetlen tájékoztatása alapján készült.

érdekében működnek, mint a strukturális alapok nemzeti programjai, de azoktól eltérő munkamódszereket alkalmaztak. A közösségi kezdeményezések keretein belül induló projektek újszerű gondolkodást jelentettek, helyi vagy regionális célt szolgáltak, helyi vagy regionális kezdeményezésekre épültek, és gyakran több tagállam együttműködésében valósultak meg.²⁸

Céljuk az érdekeltségi területükhöz tartozó, úttörő jellegű, innovatív megközelítések támogatása volt, valamint a velük azonos tevékenységi területen működő egyének és szervezetek transznacionális hálózatainak létrehozása annak érdekében, hogy a kezdeményezések tapasztalatait megosszák a régiók, illetve a tagállamok között.

A közösségi kezdeményezések témája sokféle, megvalósulásuk előfeltétele a központi vagy magánforrásból származó nemzeti társfinanszírozás volt. Minden kezdeményezést csak egy, meghatározott strukturális alap támogatott.

A Közöségi Kezdeményezések négy programból álltak: Interreg III, Urban, Leader+ és Equal. E programok megpályázhatók voltak, de csak a helyi vagy regionális önkormányzatok számára, ezért a kulturális szektornak nem volt módja a pályázásra. Az egyes Közöségi Kezdeményezésekért felelős helyi irányító testület operatív programot dolgozott ki minden Közöségi Kezdeményezés esetében. A kulturális szervezeteknek így helyi/regionális hatóságaikkal kellett felvenniük a kapcsolatot annak érdekében, hogy iktassanak be egy költségvetési sort a kultúra számára is. Miután ez megtörtént, akkor vált lehetővé a kulturális szervezetek számára, hogy finanszírozáshoz jussanak a jóváhagyott fejlesztési tervekből. A 2000-től 2006-ig terjedő időszakban az Európai Unió teljes strukturális alapokra fordított költségvetéséből 5,35%-ot költött a közösségi kezdeményezésekre, vagyis kb. 10,4 milliárd eurót.

E Közöségi Kezdeményezésekben voltak lehetőségek a kulturális szektor számára is. Ez azonban a finanszírozandó fejlesztési tervek jellegétől függött. A Közöségi Kezdeményezéseknek általában igen erős leágazásuk volt olyan

---

²⁸ Vö.: A Tanács 1999. június 21-i 1260/1999/EK rendelete a strukturális alapokra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról; 20. cikk

finanszírozási projektek felé, amelyek a kulturális örökségre vonatkoztak. Ezek főként restaurálási és konzerválási tervek voltak, melyek célja egy-egy történelmi épület vagy helyszín felújítása és korszerű használatra való igénybevétele volt, például kulturális központként vagy idegenforgalmi attrakcióként. A finanszírozás céljából szóba jöhettek a munkanélküliek vagy az úgynevezett peremre szorult csoportok részére szóló képzési projektek a művészetek vagy a kulturális örökség körében, különösen azért, mert a képzést „fenntartható tevékenységnek” tekintik, hiszen az új készségek fokozzák a munkaerő jövőbeli versenyképességét.

4.4.2 Az Interreg III közösségi program

A legnagyobb közösségi kezdeményezés, az Interreg III célja a transznacionális, határokon átnyúló és interregionális együttműködés és tervezést támogatása, a nemzeti határokon átnyúló regionális együttműködés kialakítása volt (lásd részletesen: Regional Development Programmes 2000-2006. [2006]). A kezdeményezés végső célja az volt, hogy a nemzeti határok ne jelentsenek akadályt Európa kiegyensúlyozott fejlődése és integrációjának útjában. Konkrétabban: a szándéka az volt, hogy határokon átnyúló társulásokat teremtsen meg a határ menti régiók és az Európai Unió legszélén elhelyezkedő szigetek kiegyensúlyozott fejlesztésének bátorítása céljából. A finanszírozási prioritásokat egy-egy különböző célkitűzéseket tartalmazó terv vázolta. A részvétel érdekében a pályázóknak a helyi/regionális hatóságokhoz kellett fordulniuk, miután az ő feladatuk volt a pénzeszközök kezelése.

Az Interreg-programok a területhez kötött regionális támogatási programok közé tartoztak, ami azt jelenti, hogy egy projekt csak akkor részesülhetett a finanszírozási támogatásból, ha a projektet meghatározott határ menti régiókban vagy területeken folytatták le, illetve a projektek ott is fejtették ki hatásukat. A mindenkori régiókban ún. operatív programokat dolgoztak ki, amelyek felvállalták a régió speciális adottságait és problémáit. Összehasonlítva az Egységes Programozási Dokumentumokkal, az operatív programokban ugyanúgy, mint a Kiegészítő Programtervezésben a projektek

finanszírozási támogatásának feltételeit és lehetőségeit dolgozták ki és rögzítették.

A tartalmi súlypontozások szintén a mindenkori határ régiók, illetve földrajzi térségek speciális helyzetére irányultak, és így viszonylag jól variálhatók voltak. Ahhoz, hogy valamely régió kiválasztható legyen, határ menti területen kellett elhelyezkednie, bár voltak kivételek. A kultúra sem játszott minden Interreg-programban alapvető szerepet, habár a jelentős számú programba kulturális aspektusokat is felvettek.

Az Interreg-kezdemenyezésen belül a következő aspektusokkal rendelkező kulturális projektekkel találkozhatunk:

- a projektnek az Interreg-program mindenkori érvényességi területén kellett megvalósulnia;
- a projekt tartalmi célkitűzésének megvalósítása során a régió mindenkori operatív programját kellett figyelembe venni;
- a finanszírozás nemzeti részesedésének biztosítottnak kellett lennie;
- a projektet a program futamidején belül kellett megvalósítani.

Az Interreg-kezdemenyezést kizárólag az Európai Regionális Fejlesztési Alap finanszírozta. Európa szerte a strukturális alapokból 2006-ig 4,875 milliárd euró állt rendelkezésre. Az Interreg finanszírozása többféle lehetett. A maximális finanszírozás 224 millió euró, a minimális finanszírozás pedig valamivel több, mint 18 millió euró volt. A programokon belül megvalósuló projektek nagysága nagyon változó. Míg az informális kulturális együttműködésre néhány ezer euró együttfinanszírozás jutott, addig a transznacionális kulturális projektek akár 1 millió eurót vagy többet is kaphattak. (Regional Development Programmes 2000-2006 [2006])

Az Interreg III, ahogy az azt megelőző Interreg II is, különböző célterületeken kívánta az együttműködést elősegíteni, s ennek megfelelően három finanszírozási sávra oszlott:

- Interreg IIIa program: határokon átnyúló együttműködés;
- Interreg IIIb program: transznacionális együttműködés;
- Interreg IIIc program: interregionális együttműködés.

Az Interreg IIIa – a transznacionális együttműködési projektek támogatása

Az „A” program az Európai Unió belső és külső határainál fekvő szomszédos területek, illetve bizonyos tengerparti területek együttműködését támogatta. E területek közös fejlesztési stratégiákat dolgoztak ki a gazdasági és szociális fejlődés összefüggésében, melyek megvalósítására a program futamideje alatt kerülhetett sor. Az „A” program minden programjában az ún. mikroprojektek támogatását részesítették előnyben, mert ezek tartották különösen alkalmasnak a határokon átnyúló kulturális találkozásokra, illetve nagyobb szabású tervek előkészítésére. (Regional Development Programmes 2000-2006 [2006])

A városfejlesztés, vidékfejlesztés, a turizmus és a vállalkozói réteg támogatása mellett prioritást élvező témák voltak még a humánerőforrások és meglévő létesítmények közös kihasználása, többek között a kultúra területén. Szintén támogatást élvezett a rendszerépítés, a helyi foglalkoztatási kezdeményezések támogatása, a közlekedés és energiaszektor területén történő együttműködés, illetve az intézményi potenciálok erősítése.

Európa szerte az Interreg IIIa körébe tartozott több mint 50 projekt, és többségüknek lehet kulturális dimenziója, de e kulturális dimenzió jelentősége változó volt.

A kulturális projektek a következő tartalmi súlypontokat célozhatták meg:

- szociokulturális együttműködés és fejlesztés, melynek célja az életminőség javítása és a régiók vonzerejének növelése;
- civil és privát szervezetek határon átnyúló együttműködése többek között kulturális területen. Fő cél a polgárok bevonása a kommunikációba és a határ menti régiók identifikációjának támogatása;
- határokon átnyúló együttműködés az általános és szakképzés, illetve a kultúra területén;
- különböző találkozók, mint például ifjúsági találkozók és más people-to-people projektek.

Az esettanulmányok alapján erőteljes kulturális dimenzióval rendelkező projektek a következő öt módon foglalhatták magukba a kulturális témát (Regional Development Programmes 2000-2006 [2006] alapján):

- határokon átnyúló együttműködés a kulturális cserék és tevékenységek tekintetében;
- a kulturális és a természeti örökség megóvása konzerválási és restaurálási tervek útján;
- a kulturális és természeti örökség jobb kiaknázása olyan gazdasági célokra, mint az idegenforgalom, és a határ menti területek vonzóbbá tétele a külső befektetők számára;
- a nyelvi korlátokat leküzdésének támogatása;
- az iparművészettel és kézműves mesterségekkel foglalkozó kis- és középvállalatok támogatása.

A leggyakoribb forma, amelynél a kulturális szektor előnyben részesült, határokon átnyúló kulturális együttműködés, kulturális cserék és tevékenységek. A média, az újságírás és a kultúra régiók közötti lehetőségeinek eszközeit feltáró osztrák kezdeményezésű kutatási projekt célja a média, az újságírás és a kultúra területén lehetséges határokon átívelő együttműködés felmérése volt. Legfőbb célja a projektnek egy tanulmány formájában feltárni az erőforrásokat, azonosítani a lehetséges résztvevőket és intézményeket, a speciális információk megjelenítése web-oldalokon. A

program három részre tagolódott. Egyrészt a média, kultúra és újságírás szempontjából fontos tevékenységeket hajtottak végre vállalkozások és intézmények az EUROMOVE (Brno, Pozsony, Sopron, Bécs) régióban. Másrészt speciálisan a régió dimenziójában értelmezve trendeket, perspektívákat és eladható termékeket azonosítottak a média és a kultúra területén, harmadrészt pedig speciális információs csomagokat dolgoztak ki a transzregionális kulturális és médiaprojektek együttműködési formáinak létrehozására. Jelenleg azonban nincs erre támogatás. A kutatási eredmények azt mutatják, hogy a régió sem a kultúrában, sem a médiában nem aktív. Az EUROMOVE-regióban nem létezik tényleges együttműködés, az egyes akciókat alig veszik észre, hivatalos részről sem Ausztria, sem a szomszédos országok nem támogatják. Sok esetben a meglévő együttműködésnek jobb keretfeltételekre lenne szüksége, s nem jobb szervezettségre. (Euromove Region [2004])

Az Interreg IIIa esettanulmányok között találkozhatunk a kulturális és a természeti örökség konzerválási és restaurálási tervek útján történő megóvásával. Nagy-Britannia és Franciaország közös projektje volt a fécamp-i hercegi palota hasznosítása. Fécamp városa az Interreg-program keretében közösségi támogatást kapott a város hercegi palotájának hasznosítási programjához kapcsolódó előzetes tanulmány elkészítésére. Ezt a tanulmányt közösen végezték Hastings várossal, mely East Sussexben található. A program célja az európai örökség hasznosítása és e különleges helyszín környezetének felélesztése volt. (relais culture europe [2001])

Harmadik fontos terület az Interreg IIIa-ban a kulturális és természeti örökség jobb kiaknázása olyan gazdasági célokra, mint az idegenforgalom, és a határ menti területek vonzóbbá tétele a külső befektetők számára. Arles város polgármesteri hivatalának kezdeményezésére Mertola (Portugália), Merida (Spanyolország), Constanza (Románia), Sbeitba (Tunézia) és Arles közösen kívánták létrehozni az öt mediterrán város kulturális útját, a „római utat”. Az eszmecserék, konferenciák, kiadványok, kiállítások és a tervek felelőseinek képzési programjait az öt városban rendezték meg 2000 és 2002 között, és

részei egy nemzetek közötti kulturális folyamat kialakításának, mely teret nyit a mediterrán országok felé. A felkutatandó célok röviden a következők voltak: az öt városnak ki kellett dolgoznia egy közös stratégiát, mely a kulturális és művészeti termékeknek, valamint a régészeti örökséget gazdasági szempontból értékesítő turisztikai útvonalaknak a kialakítására és kihasználására vonatkozik. Rendszerezni kellett a turisztikai tevékenységet annak érdekében, hogy lehetővé váljon az önfinanszírozási képesség növelése a régészeti helyeken és a periférikus zónákban, valamint hogy egy „minőségi folyamat” induljon el, ami összehangolja a kulturális hagyományok szakértőit, a művészeket, a régészeti helyek ügyvivő szerveit és a turisztikai munkatársakat. Végül pedig a program elindított egy fejlesztési tervet, valamint meghatározott egy gazdasági értékmegőrző politikát; hatásvizsgálatot arra vonatkozóan, hogy vajon hozzá tud-e tartósan járulni a helyi fejlesztéshez a hagyományos és kulturális turizmus nemzetközi piacainak megnyitása révén létrejövő új munkahelyek megteremtésével és fenntartásával. Végeredményben ki kellett alakítani egy szektorok közötti európai munkahálózatot, mely az állami társaságokból, a magánszférából, a turisztikai és a kulturális hagyományok szakértőiből áll. (relais culture europe [2001])

Jellegzetes Interreg IIIa cél volt a nyelvi korlátokat leküzdésének támogatása. Az Interreg-program keretében a korzikai egyetem és a Sassari egyetem csere- és együttműködési programot indítottak el Korzika és Szardínia között, dramaturgiai és színházi témában. Szardíniából, Szicíliából és Korzikából származó szerzők, színészek és rendezők fogtak össze annak érdekében, hogy kidolgozzák és megvalósítsák az „Odüsszeuszt”. Ennek a programnak az a célja, hogy szoros együttműködés alakuljon ki a három érintett sziget társulatai között. Az „Odüsszeusz” három fokozatot dolgozott ki. Az első a három mediterrán sziget színházvilágába tartozó tudományos és népi formák kritikai tanulmányozásának fejlesztése. A második azokra az írott szövegekre és színházakra vonatkozó közös szabályok kialakítása, melyekkel a három sziget színészei dolgoznak. Az utolsó fázis pedig a művek szigetek közötti átjárhatóságának kialakítása, a programnak ez a része magában foglalja egy

színházfesztivál kidolgozását, mely városról városra vándorol a három szigeten. Az „Odüsszeusz” program keretében a következő színdarabok láttak napvilágot: Itaca! Itaca!, Ciclopu és Dionomacchia 2000. (relais culture europe [2001])

Végül lehetőséget adott az Interreg IIIa az iparművészettel és kézműves mesterségekkel foglalkozó kis- és középvállalatok támogatására. Ausztriában például sikeres projektet bonyolítottak le, ahol kelet-stájer parasztházak revitalizációja, s e célból regionális szakértői hálózat kiépítése volt a cél. A „LOB” elnevezésű projekt a régi parasztházak megőrzésével és gazdaságos hasznosításával foglalkozott, és e témában Szlovéniával folytatott tapasztalatcserét. Ez a probléma Szlovéniában is központi helyen áll, közös workshopok, know-how átadás-átvétel jellemzi a tapasztalatcseréket. A turisztika területén ajánlatcsomagok készülnek. A „LOB” három legfontosabb célkitűzése volt a paraszti építészet revitalizációja, a kulturális örökség megőrzése; regionális szakértői hálózat kiépítése régi házak szanálására és marketing munka a lakás- és életkörülmények népszerűsítésére. A projekt több lépcsőben valósult meg. A helyzetfelmérést megvalósíthatósági tanulmány, szervező-fenntartó struktúra kidolgozása követte, majd következett a kidolgozott célok megvalósítása. (Amman [2001])

Az Interreg IIIb – a határokon átnyúló együttműködés támogatása

Az Interreg „B” programja keretében az Európai Unió teljes területe éppúgy, mint az Unióval határos régiók támogatást kaphattak. Olyan nagy méretű transznacionális „eurorégiók” területrendezési stratégiáinak kidolgozását támogatták, amelyek az adott területeken több szomszédos EU-tagállamot lefedtek. A projekteknek eleget kellett tenniük az egyes régiókat lefedő programokban meghatározott kritériumoknak. A transznacionális kooperációs programok megszervezésére tehát különböző régiók fogtak össze, így a programok irányítása az egyes régiókban felállított közös titkárságokon keresztül zajlott. (Regional Development Programmes 2000-2006 [2006])

A „B” program keretein belül a következő tematikai súlypontok találhatók:

- területi fejlesztési stratégiák kidolgozása nemzetek feletti szinten, beleértve a városok, illetve városrészek és a vidéki területek közötti együttműködést is;
- teljesítőképes és állandó szállítási rendszerek és az információs társadalomhoz való jobb hozzáférés támogatása;
- a környezet és a természeti források védelme, különös tekintettel a vízforrásokra, illetve a kulturális örökséggel való hosszú távú gazdálkodás (mint pl. a vidéki területek kulturális gazdagságának, mint a hosszú távú idegenforgalom lehetőségének innovatív támogatása a kulturális örökség védelmére és kreatív módon történő továbbfejlesztésére irányuló együttműködések támogatása).

A kulturális projektek főleg a következő súlypontokat célozhatták meg (Regional Development Programmes 2000-2006 [2006] alapján):

- a kulturális örökség fenntartása a támogatott területen;
- a kulturális örökség és a kulturális turizmus hosszú távú menedzsmentje és fejlesztése;
- hálózatok és társulások kiépítése innovatív projektekre a városi és vidéki kulturális örökség területén, modern kulturális megnyilvánulások támogatása (pl. hálózatok a kulturális örökség megtartására, a kulturális örökség konzerválására vonatkozó teljes körű standardok fejlesztésének területén, a követendő gyakorlatok – best practices – elterjesztése stb.);
- a kulturális jelentőségű épületek és létesítmények katalogizálása, illetve a kulturális örökség integrálása a földrajzi információs rendszerbe;
- tanulmányok, szemináriumok, konferenciák a kulturális örökséggel kapcsolatban, illetve az ehhez a témához kapcsolódó információk terjesztése;
- minőségi és mennyiségi kiválasztás a kulturális örökség megtartására vonatkozó politikák eredményeire és összefüggéseire való tekintettel.

„Az ipari kultúra európai útja” című, német kezdeményezésű projekt Interreg-támogatásban részesült. Az északnyugat-európai nagytérség strukturális

változása oda vezetett, hogy ma több ezer ipari épület üresen áll. A szervezők meglátása szerint a turizmus új formái fontos szerepet játszhatnak az ilyen ipari területek újjáélesztésében. A projektfelelősök célja mindenekelőtt a nyilvánosság közös kulturális örökségről alkotott véleményének alakítása, támogatása ipari emlékművek formájában, illetve a kulturális turizmus által megvalósítandó, hosszú távú gazdasági fejlődés támogatása volt. A projekt kezdetét a megvalósíthatóság tanulmányozása jelentette a partner régiókban (Nagy-Britannia, Hollandia, Belgium, illetve Németországban Nordrhein-Westfalen és Saarland). Lépésről lépésre kell megvalósítani egy jövőbeni, egész Európát lefedő ipari kultúrahálózat alapjait, különös tekintettel az ún. Ipari Kultúra Európai Útjának fejlesztésére. Közös közleményekkel és sajtókonferenciákkal kell javítani a nyilvánosságnak az ipari kultúráról alkotott véleményét. (Europäische Route der Industriekultur [2004])

Egy francia és egy olasz szervezet által benyújtott, „Avec” című programnak a keretében Tours városa a városban meglévő történelmi adottságok köré csoportosítva vállalkozott különböző tevékenységek folytatására. Többek között együttműködik a cseh Olomouc várossal, a magyar Pécs várossal, a spanyol Toledo várossal és az olasz Cosenza várossal annak érdekében, hogy közös műhelyeket vezessen be, amelyek – többek között – internet-kapcsolatot alakítanak ki az öt testvérvárossal. Ráadásul ezek, az öt város között tartandó tapasztalatcserék rendszeresen folytatódnak. Ez a terv az ECOS-OUVERTURE program keretében került finanszírozásra, és három éven keresztül zajlott. (relais culture europe [2001])

Interreg IIIc – a régióközi együttműködés támogatása

Az Interreg IIIc programot az Európai Unión belül, illetve az EU és a határ menti országok régiói közötti együttműködés támogatására hozták létre. Az Európai Unió valamennyi területe pályázhatott Interreg IIIc támogatásra. A program alapját konkrét projektek és hálózatban végzett munka képezhette. Az Interreg IIIc a nemzetközi együttműködés kereteit kívánta felállítani. További célja volt, hogy fórumot biztosítson az 1. és 2. célkitűzésekben, az Interreg- és

az Urban-program során már bevált tapasztalatok és ötletek cseréjéhez, mert ezzel eldönthető, hogy a jövő regionális innovációs programjai számára mely megoldások ajánlhatók leginkább. A Bizottság azt részesítette előnyben, ha a programokban harmadik ország is részt vett, különösen a társult országok közül. (Regional Development Programmes 2000-2006 [2006])

Az Interreg IIIa és b programoktól eltérően az Interreg IIIc program nem foglalt magában prioritásokat és intézkedéseket, hanem csupán projekteket és technikai segítséget tartalmazott.

A következő témák élveztek elsőbbséget:

- az 1. és 2. célkitűzések keretein belül folytatott tevékenységek támogatása a strukturális alapok programjainak területén;
- interregionális együttműködés olyan hatóságok és azonos hatáskörrel rendelkező szervek között, amelyek részt vesznek más Interreg-programokban is;
- interregionális együttműködés a városfejlesztés területén;
- interregionális együttműködés olyan régiók összekapcsolására, amelyek a regionális innovatív eljárások egy, vagy több mint három témájában érintettek (a tudáson és a technológiai innováción alapuló regionális gazdaság; e-EurópaRégió – az információs társadalom a regionális fejlődés szolgálatában; regionális identitás és hosszú távú fejlődés);
- egyéb, az interregionális együttműködésnek megfelelő témák (többek között kulturális interregionális kooperáció).

A Bizottság irányelvei szerint minden ország Interreg-pénzeszközeinek 6%-át fordíthatta a régiók közötti együttműködésre, ami 2000 és 2006 között összesen 292,5 millió eurót jelentett. A tagországok operatív programjainak alapján kulturális szempontból három tevékenységtípus volt finanszírozható. (Regional Development Programmes 2000-2006 [2006])

Találunk példát olyan regionális kulturális keretprojektekre, amelyek célja a módszertani tapasztalatcsere és a projektalapú tevékenység volt egy régiócsoporthoz. Ilyen volt a „Kultúra útja, a Duna” című projekt. A Duna térségének sokrétűségét gazdasági tényezőként is ki kellene használni, ez

hozzájárulhatna az érintett régiók fejlődéséhez. A „Kultúra útja, a Duna” projekt az Európa Tanács inspirációjára jött létre a kulturális útvonalak koncepción belül. Első részprojektként létrehoztak egy digitális (1:500 000) térképet, amely speciális és részletes térképek előállítását is lehetővé teszi a Duna menti munkacsoport számára. Az első részprojekt egy tematikus térkép volt: a digitális térkép alapján a munkacsoport tagjai a jelentős kulturális objektumokat és műemlékeket jelenítették meg. Felmérték a fontos városközpontokat, múzeumokat, kultúrparkokat, történelmi együtteseket, technikátörténeti emlékeket. Az egyes objektumokhoz hozzárendelt leírásokat hozzáférhetővé tették különböző weboldalakon. Következő lépésként a „Kultúrpark” részprojekt hat konferencián folytatott know-how- és információcserét a kulturális hasznosítás összes aspektusáról. Kíméletes módon kívánták bevonni a kulturális örökséget a magas minőségű szolgáltatásokat nyújtó turizmusba, hogy a gazdasági eredményesség és kulturális örökség közötti vérkeringés élénküljön. Végül a „Technikatörténeti emlékek a Duna mentén” elnevezésű részprojektben 10 km széles sávban fogta össze a Művészettörténeti, Műemlékvédelmi, Ipartörténeti Intézet a bécsi Műszaki Egyetem részvételével a kulturális turisztika szempontjából is érdekes technikatörténeti objektumokat. A publikáció a munkacsoport weboldalán megjelent. Az igen átfogó projekt kapcsán, a munkacsoport célkitűzésének megfelelően lehetőség nyílt az EU-tagországok és a csatlakozásra várók közötti együttműködésre, amely különösen a kultúra, a turizmus és a know-how átadása területén lehetett hasznos. (Amman [2001])

Az Interreg IIIc szolgálhatta az olyan, régiók közötti együttműködési projekteket, melyek célja módszertani tapasztalatcsere és projektalapú tevékenység végzése volt. Így történt Mühlviertel északi részén a Haslaschi Textilkultúra című nemzetközi textilszimpozium megrendezése eredményeként. A régió nagy textiltörténeti múltra tekint vissza, ez is segítette az anyaggal végzett kísérleteket, másrészt szakértő, jól képzett, neves vezetők segítségével nemzetközi workshopokban sajátíthatták el a textiltechnikákat a résztvevők. E szimpóziumok keretében Csehországgal is kiállításokat

szerveztek, a múlt történelmét kísérelték meg közösen földolgozni, textilüzemekkel építettek ki kapcsolatokat, továbbá megkezdtek egy nemzetközi textiles hálózat kiépítést. (Amman [2001])

Módszertani együttműködés mellett az Interreg IIIc szolgálhatta különböző hálózatépítési projektek megvalósulását, amelyek régiókat kötnek össze az EU-n belül és kívül, és amelyek célja tapasztalatokat cserélni a fejlesztésekkel és a projektek lebonyolításával kapcsolatban. Közép-Európa polgárainak szólt az osztrák „Közép-Európai Közösségi Rádió” című, hálózatépítési céllal megvalósuló projekt. Bécs, Trieszt és Szarajevó érintett intézményeinek részvételével a hosszú távú együttműködést kívántak létrehozni rádiós és online-újságírókat képző intézmények között. (Amman [2001])

2002 októberének elején az Európai Bizottság pályázatot indított (Regional Development Programmes 2000-2006 [2006]) az Interreg IIIc-re vonatkozólag. A maga viszonylag szerény, 293 millió eurós költségvetésével, amelyet 15 millió euró egészít ki a jelölt országokkal határos régiók számára, ez a pályázat mindegyik tagállam régiói előtt nyitva állt. A felhívás különböző témákat tartalmazott, amelyekbe a javasolt terveket be kellett illeszteni. Az egyik ilyen téma a regionális identitás, amely nagymértékben összpontosított a kulturális örökségre és a fenntartható fejlődésre.

4.4.3 A Urban II Közösségi Kezdeményezés

Az Urban II célja a hátrányos helyzetű városok fejlesztése volt. Az intézkedések célja a gazdasági és szociális megújulás volt az olyan városokban, ahol munkanélküliség, egészségügyi problémák és segélyektől való függés által sújtott lakótelepek voltak. Cél volt továbbá a társadalom perifériájára sodródás elleni küzdelem, és a tartós munkanélküliség csökkentése a nemzeti kisebbségek, a fiatalkorúak és a nők körében, illetve a helyi gazdasági élet fejlesztése, valamint a környezet biztonságossá tétele (ld. részletesebben: Regional Development Programmes 2000-2006 [2006]).

A válságban lévő városok és városias területek fenntartható fejlődésének elősegítésére tehető intézkedés a gazdátlan területek visszaigénylése, a

közterületek felújítása, képzések szervezése az új technológiák terén, autómentes területek kialakítása vagy a közszolgáltatások fejlesztését taglaló tanulmányok készítése. Az Urban II Közösségi Kezdeményezés a válságos helyzetű városok és városrészek újjáélesztését szolgáló innovációs stratégiákat támogatta, amelyeket a helyi irányítók dolgoztak ki szociális partnerek, privát szervezetek, lakossági csoportok, egyéb partnerségek bevonásával. Az Urban-kezdeményezés célja a fejlesztési modellek koncepciójának kialakítása volt. Ezenkívül erősíteni kívánta az Európai Unión belüli információ- és tapasztalatcserét a fenntartható városi fejlődésről.

Az EU az Urban megvalósításának keretén belül az alábbi témakörökre helyezte a hangsúlyt:

- épületek felújítása a tartós foglalkoztatási lehetőségek megteremtéséhez kapcsolódóan; a helyi lakosság és a környezetvédelem integrációjának megvalósítása, a városi életkörülmények általános javításának szem előtt tartása;
- a foglalkoztatásra irányuló helyi kezdeményezések, melyek célja munkahelyek teremtése a lakosság számára a környezetpolitika/gazdálkodás, a kultúra és a szolgáltatások területén, különös tekintettel a nők és a férfiak közötti egyenjogúságra;
- a szakképzési és továbbképzési rendszerek megújítása a népesség kirekesztett csoportjai számára;
- környezetbarát tömegközlekedés fejlesztése;
- működőképesebb energiagazdálkodási rendszerek fejlesztésének támogatása és a megújuló energiaforrások kiaknázása;
- az információs társadalom technológiai potenciáljának hasznosítása gazdasági és szociális téren, valamint a környezet vonatkozásában;

Ezenkívül az Urban magában foglalt olyan intézkedéseket is, melyek a válságos helyzetű városok gazdasági és szociális újjáélesztését szolgáló tapasztalatok és információk cseréjét, illetve továbbadását támogatták.

Az Urbant az Európai Regionális Fejlesztési Alap finanszírozta, a programidőszak 2000-től 2006-ig tartott. Az általa nyújtotta lehetőségeket

csak bizonyos városokban, illetve városrészekben lehetett igénybe venni, azaz az Urban területfüggő Közösségi Kezdeményezésnek minősült. A támogatást az „innovatív stratégiákra” összpontosította, hogy regenerálják a gazdasági hanyatlásnak kitett városokat vagy városrészeket. Európa-szerte 71 olyan város élvezett támogatást, melyek lakossága legalább 10 000 főt számlál, és melyek az alábbi kritériumok közül legalább háromnak eleget tettek (Regional Development Programmes 2000-2006 [2006]):

- a hosszabb ideig munkanélküli státusban lévők magas aránya;
- csekély mértékű gazdasági tevékenység;
- nagyfokú szegénység és fokozott mértékű társadalmi kirekesztés;
- a helyi gazdasági és szociális nehézségekből adódóan a struktúraváltás kiemelt szükségessége;
- a bevándorlók, etnikai kisebbségek vagy menedékjogot kérők magas aránya;
- alacsony képzettségi szint, a lakosság szakképzettségének jelentős hiánya és az iskolát abbahagyók magas aránya;
- magas bűnözési mutatók;
- a város népességének nem megfelelő fejlődése;
- a környezet különösen nagyfokú károsodottsága.

A konkrét problémák városról városra változnak, ezért specifikus programokat, ún. operatív programokat dolgoznak ki, melyek az adott helyzetre szabott megoldási javaslatokkal szolgálnak. Míg számos város a kulturális projektek útján keres megoldást problémáira, addig más városok esetében a kultúra mint fejlesztési terület nem kap központi szerepet.

Az európai tapasztalatok alapján azoknak a kulturális projekteknek, melyek finanszírozására sor került az Urban-program keretén belül, az alábbi főbb témaköröket fedték le (Regional Development Programmes 2000-2006 [2006]):

- a szociális, etnikai, kulturális és kommunikatív természetű akadályok felszámolása;
- az egyes városrészek és a kulturális szektor igazgatási feladatainak ellátása koordinációs- és kapcsolattartó szolgálat biztosításával;
- kulturális infrastruktúra (beleértve a történelmi értékű épületek új célra történő felhasználását);
- a multi- és szociokulturális infrastruktúra kiépítése;
- kulturális és szabadidős létesítmények, különösen a fiatalok számára;
- a kulturális javak restaurálása és a kulturális örökség megújítása.

Az elmúlt évek tapasztalata alapján a finanszírozott kulturális projekteket négy csoportba lehet osztani. Egyrészt támogatják a modern/kortárs kultúrát azáltal, hogy pénzeszközöket nyújtanak a kulturális infrastruktúra javítására, különösen a művészi előadások helyszíneinek felújítására. A legmodernebb technológiák felhasználásával újjátették fel a nagy értékű művészeti és kulturális örökséget képviselő Santa Cruz kastélyt Valladolidban, Spanyolországban. A munkálatokhoz négy évet és 3 millió ECU-s/eurós támogatást vettek igénybe, míg a teljes beruházás valamivel több mint 5,5 millió euróba került. Az ún. „Valladolid Urban Pilot Project” sokirányú és átfogó célt tűzött ki maga elé. Már maga a felújítás is különleges feladat volt, hiszen a „tudomány és történelem ötvözése” jelszó alatt lelkes diákok, régészhallgatók kapták a feladatot, hogy kutatásaikkal, felújításukkal az értékmegőrzésen felül új tudásra tegyenek szert. Nemcsak a műemléket, hanem vonzáskörzetét is felújították, regionális fejlesztést hajtottak végre. Valladolid művészeti és kulturális öröksége is a kutatás és képzés tárgyává vált. A kutatást és a kivitelezést a Valladolidi Technológia Park tudósai végezték a helyi Lézertechnológiai Intézetben. Ez a homlokzati felújítás volt a projekt első fázisa, eközben pályáztatták meg egy üresen álló gyárépület

felhasználásával a Tudomány és Technika Múzeumának, valamint más, kulturális célokat szolgáló épületnek a megtervezését, amelyet végül egy Moneo nevű, elismert és igen egyedi munkáiról híres építész nyert. A projekt nemhogy beváltotta a hozzáfűzött reményeket, de a város aktivitására, fejlődésére, kulturális értékeinek megőrzésére és az idelátogató turisták számára is pozitív hatást gyakorolt. A modern és a régi épületegyüttesben jelenleg többek között az évi közel 300 000 látogatót fogadó Tudomány és Technika Múzeuma működik. (Ayuntamiento de Valladolid [2004])

Az Urban olyan művészeti projekteket is támogatáshoz juttatott, amelyek erősítik a társadalmi kohéziót, a fiatalokra és az egyenlő lehetőségekre összpontosítanak. Ezt célozza Ausztriában az IDŐ!TÉR: („korszak”) – szociokulturális projekt, amely Bécs XV. kerületének lakói és közintézményei közötti metszésponton valósult meg. A szociokulturális munka nagy kihívás a különböző generációk számára, és messze a kultúrán túlra vezet a találkozási és kommunikációs lehetőségek megteremtése, felhasználva a városrész már meglévő kommunikatív és kulturális struktúráit. Pozitív és az aktivitást erősítő igényeknek megfelelő kínálatra van szükség, amely új szabadidős alternatívákat kínál a városrész lakóinak, új benyomásokat ad és személyes perspektívát nyit. A gyermek- és ifjúsági programok támogatása, új kezdeményezések, impulzusok felkarolása segíti az egyén öntudatának és szociális kompetenciájának erősödését. A szociális légkör, az életminőség javítása áll e projekt középpontjában. (Amman [2001])

Az Urban keretében találkozhatunk olyan művészeti projektekkel, amelyek segítik a nyelvi vagy faji korlátok leküzdését. Berlin hasonló célra kapott támogatást az Urban-programból. Az első periódusban a program keretén belül számos kulturális vagy azzal rokon jellegű projektet támogattak berlini területeken: a támogatott tevékenységek skálája egy ökológiai szellemben épült, artistaképzőként üzemelő sportcsarnoktól egészen a „Nyitott műhely – kreativitás és művészet” elnevezésű projekt megvalósításáig terjed, mely utóbbi keretében a Verein Kunst e.V. (Művészeti Egyesület) különösen a fiatalok munkanélkülieket igyekszik motiválni különféle kreatív

tanfolyamok (pl. fazekasműhely, pályázati tréning) működtetésével, valamint segíti a szociális kapcsolatok kiépítését. Az Urban eszközeinek felhasználásával valósult meg a „Hébe-hóba – a show” elnevezésű, diákok környezetvédelmi nevelését célzó színházprojekt is. E projekt támogatásának főbb területeit a színházi rendezéshez szükséges alapfelszereltség, a színpadkép, a bábok elkészítése, valamint a fény- és hangtechnika alkották. (Europa fördert Kultur... [2002])

Végül az Urban közösségi kezdeményezéséből iparművészet és kézműves mesterségek körében működő kis- és középvállalatok is kaphattak támogatást. Bécsben a Gürtel nyugati szakaszán állították fel Valie Export, osztrák médiaművész üvegkockáját. A modern nő ábrázolása a Gürtel (külső körút) egyik metróállomásán nem is lehetne összetettebb: szexmunkásnők, bevándorlók, bevásárlószatyrot cipelő asszonyok, idős, hajléktalan nők, fiatalosan biciklizők, apácák stb. Alig létezik Bécsben olyan hely, ahol az uralkodó társadalmi-hatalmi viszonyokat ilyen világosan lehetne még leolvasni egy térben, mint itt. Az „Átlátható tér” fontos jelzés: Bécsben először állíthatott ki egy neves női művész ilyen projektet a nagy nyilvánosság számára is hozzáférhető térben. Hosszú távú cél, hogy ilyen, egyébként kettős arculatú helyek élő találkozóhellyé váljanak, lehetőséget kínálva véleménycserére és vitára. (Amman [2001])

4.4.4 A Leader Plus Közösségi Kezdeményezés

A 2000 és 2006 közötti időszakra indított Leader+ a vidéki térségre vonatkozó közösségi kezdeményezés volt. A program elnevezése a francia „Liaison Entre Action de Développement de l'Economie Rurale” (Akciók közötti kapcsolatok a vidéki gazdaság fejlesztéséért) rövidítéséből származik. Cél a vidéki területek szereplőinek összehozása volt a hosszantartó fejlődésre vonatkozó új stratégiák megvalósítása érdekében. Támogatási területe a munkahelyteremtést célzó gazdasági környezet fejlesztése, képzések és kapacitásnövelés révén vidékfejlesztés elősegítése volt. Csak kifejezetten innovatív, kísérleti típusú projektek részesülhettek támogatásban. Kisebb

tevékenységektől eltekintve, az infrastrukturális beruházások nem voltak jogosultak támogatásra. (Regional Development Programmes 2000-2006 [2006])

A program a helyi adottságokból és kezdeményezésekből kiindulva támogatta a vidék fejlesztését és megújítását célzó új, innovatív módszereket. A Leader+ tehát egyfajta kísérleti műhelyként a vidékfejlesztés új útjait kereste. A vidéki környezet gazdag kulturális öröksége és a helyi kulturális identitás fontos erőforrások. Környezeti szempontból a vidék domináns gazdasági ágazatai a mezőgazdaság és az erdőgazdaság, és ezeknek a környezet mint erőforrás megóvásában is nagy jelentőségük volt. Az olyan infrastruktúra, amely hagyományos elemeket és a mai kor ízlésének megfelelő szórakozási lehetőségeket egyaránt kínál, növeli a vidék vonzerejét a látogatók számára.

A Leader+ keretében alapvetően minden vidéki terület támogatása szóba jöhetett. Kedvezményezettek lehettek az ún. helyi akciócsoportok, a közösségi, illetve gazdasági és társadalmi élet képviselőinek társulásai.

Ezek az akciócsoportok egy interkommunális fejlesztési koncepción belül önálló stratégiákat és eljárásokat dolgoztak ki egy körülhatárolt akcióterület fejlesztésére. Az akciócsoportok felvállalhatták a felelősséget a fejlesztési koncepciók megvalósításáért is. A Leader+ az egész EU-ra kiterjedően több mint 2 milliárd euróval rendelkezett a 2000–2006 közötti időszakban.

A Leader+ programokra az országok szintjén ún. egységes programozási dokumentumokat és operatív programokat dolgoztak ki, ahol általában alapvetően a következő kritériumoknak kellett megfelelni (Regional Development Programmes 2000-2006 [2006]):

- megvalósítás a mindenkori Leader-területen;
- tartalmi súlypontosítása a mindenkori program, illetve a fejlesztési stratégia alapján;
- a finanszírozás nemzeti hányadának biztosítása;
- megvalósítás a program futamideje alatt.

Az egyes projektek kiválasztásának feltételeit a helyi fejlesztési tervek és az egységes programozási dokumentumok, illetve az operatív programok

határozták meg. A Bizottság által elfogadott operatív programok alapján választották ki az akciócsoportokat a felelős hivatalok. A programban – a termékek és szolgáltatások versenyképesebbé tétele érdekében – előnyt élveztek az új technológiákat alkalmazó, a kistermelők piacra jutását elősegítő vidéki projektek, valamint a nemzeti és kulturális forrásokat kiaknázó kezdeményezések.

A Leader+ programot, más európai uniós regionális támogatási programokkal összehasonlítva, szerényebb nagyságú projektek jellemzik. A kedvezményezett intézmények rendszerint helyi akciócsoportok. Mivel a kiválasztás alapját a Nemzeti Fejlesztési Terv képezi, és mivel ezt speciálisan a régió helyzetére dolgozták ki, a kulturális aspektusok szerepet játszhattak, de ez nem feltétel.

A program keretén belül kulturális tevékenységek támogathatók voltak, többek közt a következő tartalmakkal (Regional Development Programmes 2000-2006 [2006]):

- egy vidéki kistérség kulturális potenciáljainak felbecslése;
- kulturális turizmus (különböző kulturális rendezvényektől egészen kulturális utak felépítéséig), a turizmussal való kooperáció erősítése;
- kisebb infrastrukturális célokat szolgáló intézkedések megvalósítása kulturális létesítmények számára (pl. múzeumok);
- a civil munkák javítása kulturális létesítmények számára;
- szimpóziumok és tanulmányok;
- a kulturális örökség biztosítása, a régióra jellemző építészeti jellegek megtartása;
- a falusi kultúra támogatása, szociokulturális tevékenységek;
- kulturális rendezvények egy régió identitásának közvetítésére;
- együttműködés a régészet, a turizmus és a transznacionális kooperáció területén.

A Leader-program támogatásával a vidéki kistérség kulturális potenciáljainak felmérését szolgálta a szisztematikus gyűjtés nyomán készült, átfogó atlasz az osztrák „Nóri-régió”-ról. Az eredmények mindenki számára hozzáférhetővé

váltak az új médiumok segítségével. A régió Történelmi Egylete a lakosság együttműködésével éveken keresztül dolgozott az archiváláson. Áttekinthető térképeket és jegyzékeket kíséreltek meg összeállítani a régió érdekes építészeti emlékeiről. A következő emlékeket foglalták egybe: templomok, kápolnák, szentképes fák, út menti keresztek, házi keresztek; parasztházak, kastélyok, várak, romok, bányászattörténeti emlékek és régi ipari berendezések. Ennél a projektnél a már meglévő analóg anyag mellett előtérben volt a digitális feldolgozás, valamint a kiegészítő irodalmi kutatások elvégzése is. Az adatokat felhasználóbarát módon dolgozták fel, ez turistáknak is lehetővé teszi használatot, az interneten is olvasható. Az egyes objektumok esetében térképek, fontos adatok mellett fotók és néprajzi magyarázatok is vannak. A régió azt várta ettől az atlasztól, hogy a jövőben megélénkül a régió kulturális turizmusa. (Amman [2001])

A Plau, Granzlin és Lübz (Németország) közötti vidéki területen a kulturális turizmussal való kooperáció erősítésére egy átfogó ötletet kerestek, amely egyrészt a helyi lakosság identifikációs modellje, másrészt a turisztikai szempontból strukturálisan gyenge régió szlogenje lehet. Agyag és téglá, a régióon belül a vidék építészeti jellegzetességei adták nevüket az új üdülőloutcának. Az „Agyag- és tégláút” messze túlmutat azonban egy üdülőloutcán, sokkal inkább egy a Plauer tótól délnyugatra fekvő régió átfogó fejlesztési koncepciójáról van szó. A tájhoz kötődő pihenésre építve kell megtalálni a megfelelő megoldásokat a régió strukturális problémáira. A megnyitás óta már számos vendég élvezte a környék széles körű kínálatát a falusi templomokban, kúriákban és olyan technikai jellegű műemlékekben, mint a zsilipek és a hidak. (Europa fördert Kultur... [2002])

Kisebbsz infrastrukturális célokat szolgáló intézkedések megvalósítására kulturális létesítményeknek nyújtott Leader-támogatásra Ausztriában találunk példát, ahol számos apátságban és egyházkerületben végeztek az elmúlt években régészeti kutatásokat, Altenburgban külön kiállítást rendeztek ezekből a leletekből. Az altenburgi bencés apátság által szervezett kiállítás Ausztriában a Szövetségi Műemléki Hivatal első ilyen külön kiállítása volt a

földben talált emlékekből. A kiállítást az apátság középkori termeiben, az 1983 óta folyamatosan kiásott és felszínre hozott leletekből rendezték meg. A barokk apátság épületének elődje évszázadokig rejtve volt. A kiállítás keretében a kerengőt, a káptalan termet, az írószobát először mutatták be a nyilvánosságnak. Sok kolostor rejt még középkori kincseket. Az ásatások eredményeit Ausztria legfontosabb kolostoraiból gyűjtötték össze, s a következő súlypontokkal, magyarázatokkal is kiegészítve mutatták be: sírleletek, padlózatok, kályhacsempék, a mindennapok használati tárgyai, az archeológia modern munkamódszerei és technikái. A „Klösterreich” Alapítványban néhány lelkes kolostor fogott össze, amelyek kulturális vagy spirituális programokat is nyújtanak látogatóiknak. (Amman [2001])

Az osztrák Bärensprungban – a Leader támogatásának köszönhetően – a civil munkák javítása érdekében alkotóházat rendeztek be kulturális létesítmények számára egy egykori bärensprungi (Dannenwalde, Elba-völgye) kúriában, ahol több régiót érintő jelentős kiállításokat, felolvasóesteket és koncerteket stb. rendeznek. A kínálatot brandenburgi művészeknek szóló továbbképzési lehetőségek, művészet iránt érdeklődő fiataloknak szóló szakmai előkészítő kurzusok és pályázati tréningek, illetve az évente megrendezésre kerülő nyári akadémia egészítik ki. Saját szitanyomó-műhelyükben nyomdai megbízásoknak is eleget tesznek. A szociokulturális központ vendégszobákat és műhelyeket ad bérbe, és lehetőséget nyújt nemzetközi művészeti és kulturális tapasztalatcserére. A birtok parkját lépcsről lépcsre nyilvános művészeti és szoborparkká alakítják át. (Amman [2001])

Sold-nyelvjárás kutatását támogatták Svédországban. A projekt helyszíne az a nyelvi központ volt, amelyet az ún. Lily Sterners házban, Solleröben alakítottak ki. A projekt egy szótár összeállítását tűzte ki célul, valamint hogy a sold nyelvjárás iránt megmutatkozó kezdődő érdeklődést ösztönözze és erősítse. A projekt eredményeképpen megszületett egy kb. 6000 szót tartalmazó szótár. A könyv a szószedeten kívül egyszerűbb nyelvtant, nyelvtudósok által írt cikkeket és véleményeket is tartalmaz. A projekt keretében ezenkívül később tananyagként vagy ismeretterjesztő anyagként

használható alapanyag is összegyűlt. Tanulmányi előadásokat tartottak, fordításokat végeztek és jelentettek meg. Egy önkéntes szervezet, a Dalarna Nyelve Akadémia is megalakult, és elindult az együttműködés az ország más területein működő hasonló projektekkal. Együttműködés alakult ki az Stockholmi Északi Múzeummal, a Dalarna Főiskolával, valamint stockholmi és uppsalai felsőoktatási intézményekkel. (EU-stöd till Kultur [2002])

A Leader elősegíthette a kulturális örökség biztosítását a régióra jellemző építészeti jellegek megtartásával. Erre példa az Edelsbachi Hídmúzeum támogatása. A hídgyűjtemény egy használaton kívüli istállóépületben kapott helyet, a körülötte lévő szabad területtel együtt alakították múzeummá. Edelsbach (Kelet-Steiermark) 1998-ban nyitotta meg az első ausztriai hídmúzeumot. Szokatlan gyűjtemény jött létre, amelyben hídmodelleket mutatnak be. Renate Theissl, a múzeum kurátora az eredeti hidak pontos modelljének elkészíttetésére törekszik, de a modellezett hidak dokumentációja is megtalálható a gyűjteményben. A gyűjtemény évente 1500 látogatót fogad. A hídepítés történetét és technikáját életteli módon tárja a látogatói elé a múzeum. Birtokában van 60 méretarányos fahíd és öt eredeti acélhíd. Gondolkodnak már a múzeum további fejlesztésén. (Amman [2001])

Folytatva a lehetőségek ismertetését, a Leader elősegítette a falusi kultúra támogatását, a szociokulturális tevékenységeket. Franciaországban találunk példát ilyen támogatásra: egy hagyományörző központ felállításának megszervezése. Varaignes-ben, az Haut-Périgord nevű társult települések egyike, a helyi hagyományok határozzák meg az élet ritmusát: a gesztenyeünnep, a szövőnők piaca, a kovácsok ünnepe. Nagyon fontos ezeknek a hagyományoknak a megőrzése, így az egész lakosság megmozdult azért, hogy berendezzenek egy központot a Varaignes város szívében található XIV. századi várban. Ez a központ ipari és műkincs-feltáró régészeti témákkal egyaránt foglalkozik, a régi mesterségekkel, a helyi gasztronómiával, a vidéki építészettel. Nemcsak a helyieknek központja ez, hanem nyitott kapuval várja iskolások és felnőttek csoportjait is egy-egy felfedező látogatásra. Így igen

fontos helyszín ez a helyi fejlődés szempontjából is. (relais culture europe [2001])

Kulturális rendezvények is alkalmasak lehetnek egy régió identitásának közvetítésére. Az osztrák Mostviertel régió művészeti és kulturális fejlődésének tengelyét adta a Ferrum Kunstbank elnevezésű projekt. Tudományos és művészeti programjuk metszőpontján jött létre a „Kunstbank Ferrum” Egyesület; azzal a céllal, hogy az Eisenstrasse-Ybbs-Erlauf-tal-régióban koordinálják 16 község kulturális tevékenységét, és egységes hálózatba gyűjtse, továbbítsa a fontos adatokat és információkat. Kulturális infrastruktúra jött létre, hogy a művészeti tevékenységet folytató egyesületek és személyek, a nagyobb nyilvánosság és az ipar is impulzusokat kaphasson a tekintetben, hogyan segíthetnék jobban a régió boldogulását. A Kunstbank Ferrum programjai között szerepelt a régió kulturális igényének összefogása, kommunikációs központ létrehozása, rendezvényszervezés, művészek közvetítése, szemináriumok és saját rendezvények lebonyolítása, tanácsadás kulturális ügyekben projektvezetők és önkormányzatok részére, illetve adatbank létrehozása online-hozzáféréssel. (Amman [2001])

Az együttműködésre a régészet, a turizmus és a transznacionális kooperáció területén példa a Centre-Ouest Bretagne (Franciaország), ahol a Leader keretében a Waterford (Írország), Montiferru (Szardínia, Olaszország) és Centre-Ouest Bretagne területén élő gallok összefogtak annak érdekében, hogy kidolgozzanak és megvalósítsanak egy programot, ami a három, erős identitástudattal rendelkező régió hagyományos tánc és zenei sajátosságaira helyezi a hangsúlyt. A „Simetnica” elnevezésű program lényege az volt, hogy Észak-Európától Dél-Európáig minden országban koncerteket, konferenciákat és összejöveteleket szerveznek, hogy bemutassák ezeknek az országoknak a kulturális sajátosságait. A három ország zenészei részt vettek az egész programban: nagyrészt tanárok, de lehettek a megfelelő szintű népzene-tudással rendelkező diákok is. A zenészeket a hagyományos zenéhez való hozzáértésük, valamint tapasztalataik és a helyi környezetbe történő beilleszkedés alapján választották ki. Minden országnak az volt a projekt során

a célja, hogy lehetővé tegye helyi zenészei számára gyakorlati tapasztalataik megosztását a velük hasonló külföldiekkel; lehetővé tegye a már fiatalon magas színvonalat elért zenészei számára, hogy megismerkedhessenek az új módszerekkel, és nyitottá váljanak más kultúrák felé is. Olyan gondolkodásmód és cselekedni vágyás alakuljon ki, ami arra ösztönöz, hogy saját kultúrájukat jobban megismerjék és megismertessék a nagyközönséggel a maga hagyományos, társadalmi és művészi jellegzetességeivel együtt. (relais culture europe [2001])

4.4.5 Az Equal Közösségi Kezdeményezés

Az Equal Közösségi Kezdeményezés célja 2000–2006 között a munkaerőpiacon tapasztalható egyenlőtlenség és hátrányos megkülönböztetés okainak felszámolása volt. Az új módszerek fejlődését volt hivatott támogatni annak érdekében, hogy a munkaerőpiacon megnyilvánuló diszkrimináció és egyenlőtlenségek minden formája ellen hasson, függetlenül attól, hogy ez munkát keresőkkel vagy munkaviszonyban állókkal szemben nyilvánul meg. Különös figyelmet szentelt a kezdeményezés a politikai menekültjogot kérők társadalmi és munkaerő-piaci integrációjának. Az Equal alapvető fő eszköze az országhatárokon túlmutató együttműködés volt, a széles partnerség keretében. Az Equal a korábbi közösségi kezdeményezések, az Employment és az Adapt pozitív tapasztalatait és elgondolásait is fel kívánja használni (lásd részletesen: Employment, Social Affairs and Equal Opportunities [2004]).

Az Európai Unió az Európai Szociális Alapból összességében 2,9 milliárd eurót bocsátott rendelkezésre az Equal időtartamára (2000–2006). A támogatást földrajzi vagy ágazati fejlesztési partnerségeken keresztül folyósították. A tagállamok nagymértékű rugalmasságot tanúsíthattak a prioritások meghatározásakor.

Az Equal az Európai Foglalkoztatási Irányvonalak keretén belül volt értelmezendő, illetve a foglalkoztatási stratégia négy pillére alapján került kidolgozásra, s ebben az összefüggésben nyolc kiemelt témakört jelölt meg,

valamint egy kilencedik pontot is, amely a menedékjogot kérők speciális igényeit tartotta szem előtt:

- munkavállalási képesség, foglalkoztathatóság javítása;
- a munkaerőpiacon tapasztalható rasszizmus és idegengyűlölet leküzdése;
- vállalkozói szellem/vállalkozások alapítása;
- a vállalkozói szellem és a harmadik szektor (szociális gazdaság);
- az egész életen át tartó tanulás és az integrációt elősegítő munka kialakítása;
- alkalmazkodás a strukturális átalakuláshoz, beleértve az új technológiákat és az információtechnológiát;
- a hivatás és a család összeegyeztethetősége;
- a nemek közti egyenlőtlenség leküzdése a munkaerőpiacon;
- a menedékkérők integrációjának elősegítése.

A témakörök fenti listájából minden tagállam kiválaszthatta azokat a területeket, melyeken új kezdeményezéseket kívánt tesztelésnek alávetni. Az Európa-szerte érvénnyel bíró témakörökhöz, valamint az európai foglalkoztatáspolitikához igazodva minden tagország benyújtotta terveit az Európai Bizottsághoz jóváhagyásra. A jóváhagyott programokra támaszkodva országszerte felhívásokat tettek közzé, melyek végül országos szintű kezdeményezésként ún. Fejlesztési Társulásokra vonatkozó javaslatok benyújtását szorgalmazzák.

Annak ellenére, hogy e témák közül egyiknek sincs kimondott kulturális jellege, a kultúra érdeklődik e témák iránt. Sajnos, a kulturális szektor nem húz kellő hasznot ebből a közösségi kezdeményezésből. Kulturális jellegű témakörök csak olyan esetben juthatnak érvényre, amennyiben elsődlegesen munkaerő-piaci vonatkozással bírnak és igazodnak a Fejlesztési Társulások létrehozására szóló mindenkori felhívás témaköreihez. Más regionális fejlesztési programokkal ellentétben ugyanakkor elsődlegesen nem élnek speciális támogatási területeket behatároló földrajzi korlátozással.

A kulturális szektor a gazdaság egyik „leginnovatívabb” területe. A szektor hagyományosan nyitott, lehetőségeket biztosít a társadalom peremére került csoportoknak, és nyitva áll a társadalom minden rétege és mindkét nem előtt. A művészek esetében hagyomány, hogy lehetőségeket biztosítanak a marginalizálódott csoportoknak, miközben kifejezik nézeteiket és érzelmeiket. Így elvétve bár, de találhatunk példákat Európában Equal-támogatásban részesült kulturális projektekre.

Az Equal támogatásával egy AMPHORA elnevezésű hálózatot építettek ki Bajorországban, Languedoc-Roussillon-ban (Franciaország) és Valenciában (Olaszország) a kerámia-, porcelán- és üvegipar kulturális örökségének megőrzése érdekében. A projektben részt vevő térségekben megváltoztak a kerámia-, porcelán- és üvegipar működésének keretfeltételei: a munkaerőpiacon túlkínálat mutatkozik, szaporodnak az elbocsátások és módosult a gazdasági versenyhelyzet is. Az AMPHORA-projekt lehetőséget kívánt nyújtani a résztvevő térségek számára tapasztalataik kicserélésére, közösen alkalmazható stratégiát dolgoztak ki ezen iparágak fejlesztésére, valamint a kulturális turizmust megcélzó közös projektek útján igyekeztek megőrizni a kulturális örökséget és az érintett iparágak hagyományos technológiáit. (Europa fördert Kultur...[2002])

5 Főbb tudományos megállapítások és eredmények összefoglalása

A disszertáció legfontosabb tudományos eredményei a következők:

- a kultúra szerepének pozicionálása az Európai Unió fejlődéstörténetében;
- a kultúra költségvetési súlyának reális értékelése;
- ellentétek feltárása a hivatalos kommunikáció és a megvalósulás között;
- a kulturális terület mint közjószág értelmezése;
- a kulturális fejlesztési lehetőségek mint alkalmazott externália igazolása.

Disszertációm önálló eredményének tartom a kultúra szerepének meghatározását az Európai Unió fejlődéstörténetében. Áttekintve az integráció történetét, a kezdeti közös gazdaságerősítés felől a mind átfogóbb politikai, társadalmi átszövődések irányába halad a közös Európa. Már a második világháború után létrejött gazdasági egység is elsősorban politikai döntés volt. Ma az integráció a bevonni kívánt országokon kívül a már bevontakat is egyre több irányból kényszeríti (valamilyen értelemben) az egységre. Napjainkban az Unió nem adja fel a küzdelmet, és törekszik arra, hogy a világ egyik vezető gazdasági hatalma legyen, ezzel párhuzamosan egyre nagyobb figyelem fordul a szellemi hatalom fenntartása felé is.

A Római és a Maastrichti Szerződés közötti időszakban a Közösség a hagyományosan értelmezett kultúra számos területén is megkezdte tevékenységét rendeleteken, irányelveken és a Bizottság közleményein keresztül. Az Európai Parlament 1974-ben hozta első határozatát az európai kulturális örökség védelméről, majd a nyolcvanas években az Európa Kulturális Fővárosa kezdeményezés, a fiatalok kedvezményes múzeumlátogatási lehetősége, az építészeti örökség védelme, illetve a műfordítás, a könyvkiadás és olvasáskultúra támogatása tartozott a főbb

területek közé. 1990-től tovább bővült a Közösség kulturális tevékenysége: beindult az Európai Kulturális Hónap kezdeményezés, határozat született a művészek és a művészetek adminisztrációjával foglalkozók szakképzéséről, a színházak támogatásáról, illetve bevezették az európai irodalmi és műfordítási díjat.

A Közösség történetében alapokmányi szinten először a Maastrichti Szerződés foglalkozik a kultúra kérdésével. A Szerződés új szemponttal gazdagította az Európai Unió tevékenységét: az alapokmányban is megjelent a kultúra mint releváns tényező. Kibontotta és új elemekkel gyarapította a kultúrát érintő kérdéseket.

A szerződés kapcsán érdemes kiemelni két olyan motívumot, amelyek elsődlegesen jellemzik a Közösség hozzáállását a kulturális ügyekhez. Az egyik, hogy a kultúra vonatkozásában az Európai Unió nem törekszik arra, hogy előíró magatartást tanúsítson, a hangsúly a kultúra támogatásán, a kulturális tevékenység ösztönzésén van, a döntés joga azonban alapvetően a tagállamok kezében, azaz nemzeti szinten marad. A másik fontos elv, amely maradéktalanul kell, hogy érvényesüljön az uniós kulturális politika területén is, a szubszidiaritás elve.

A kutatásaim eredménye, hogy első ízben publikálásra kerülhetett az Európai Közösségek általános költségvetésének átfogó elemzése a kulturális kérdések tekintetében, amely hozzásegíthet bennünket a kultúra költségvetési pozíciójának reális értékeléséhez. Ennek során pedig számos esetben ellentéteket találtam a hivatalos kommunikáció és a kutatás eredményei között.

Az analitikus elemzések során át kellett vizsgálnom az elmúlt 30 év valamennyi általános költségvetését az Európai Unió Hivatalos Lapjában. 1976-ig a kultúra az Európai Közösségek költségvetésében elkülönítetten semmilyen szinten nem jelent meg. Az első év 1977 volt, amikor az egyéb kiadások között először 100 000 EUA szerepelt. A tendenciát érzékelteti, hogy napjainkban, a 2007-es előterjesztésekben már külön címen 46,5 millió eurót irányoztak elő. Figyelembe véve viszont az Európai Unió összlakosságának és

az árindexnek a változását, a várakozásokkal szemben nem az optimizmusra okot adó eredményre jutunk.

A kilencvenes évek elejéig a növekedés lényegében egyenletes, utána viszont hektikusan változik. A kultúra szerepének felértékelődése tekintetében a növekedés-csökkenés váltakozása azonban minden előzetes várakozással ellentétes. A Maastrichti Szerződés 128-as kulturális cikkének életbe lépése miatt azt feltételezhetnénk, hogy a kultúrára fordított összegek emelkednek. Ehhez képest 1994-ben az addigi növekedést jelentős visszaesés követi, amely a 2–3 évvel korábbi szintre veti vissza a kulturális forrásokat.

A 2000-ben elinduló Kultúra 2000 keretprogrammal szemben a döntéshozók két fontos elvárást fogalmaztak meg: egyrészt kevesellték a kultúrára fordítható forrásokat, másrészt a korábbi három program egyesítésével egy kiszámíthatóbb rendszer szerettek volna kialakítani. Az utólagos költségvetési adatok az elvárásokat nem igazolják, napjainkig a csúcspontnak 1998 tekinthető. A 2000-es, 2001-es források összege a 3–4 évvel korábbi szintre történő visszalépést jelentik. Ezen túlmenően a rendelkezésre álló összeg sem kiegyensúlyozottan, hanem változó ütemben állt rendelkezésre.

A kulturális kötelezettség-vállalási teljesítések kapcsolatát a költségvetés teljes összegével legjobban a kultúra részesedésének aránya fejezi ki. Köztudomású, hogy Európa országaiban mérvadónak Jack Lang francia kultuszminiszter óta az számít, ha éves nemzeti büdzséjükben a kultúrára fordított összeg eléri az 1%-ot. Az Európai Unió még igen messze van a langi 1%-tól. Bár az arány lassan kúszik felfelé, a 0,5 ezreléket sem sikerült elérni az elmúlt 30 év alatt.

A változások tendenciáiból azt látjuk, hogy az előző évekhez képest mért eddigi legnagyobb, 3,7-szeres növekedés 1987-ben volt. A nyolcvanas évek végétől a legnagyobb mértékű változás +50% volt. A kilencvenes évek után, a keretprogramok életbe lépésével a rendelkezésre álló források már egyre inkább közelítenek az előző évi összeghez. 1990 után egyre gyakrabban fordul viszont elő a forráscsökkenés a megelőző évhez mérve. Az elmúlt 30 év alapján világosan látszik, hogy az előző évhez viszonyítva jelentős forrásbővülést vagy forráscsökkenést csak egy új terület indulásakor

tapasztalhattunk. A struktúrák kialakulását követően drámai változásokra nem számíthatunk.

Klasszikus megközelítés szerint az állam (egyik) gazdasági feladata, hogy közhasznú javakat (szándékosan használom itt ezt a kifejezést) állítson elő. Tehát olyan javakat, amelyeket az egyének önállóan nem vagy csak igen költségesen tudnának előállítani. A kérdés az, hogy nyújt-e az Európai Unió ilyet a kultúra területén?

Sable és Kling tanulmányukban (Sable–Kling [2001]) egy újfajta megközelítést alkalmaznak a kulturális örökségvédelemmel kapcsolatos döntések optimalizálására, amely segíteni fog bennünket az európai dimenzió vizsgálatában. Bevezetik a „kettős közjószág” („double public good”) fogalmát, amely mind a piacképes magánjavak értékein, mind pedig a nem piacképes szociális javak értékein széleskörűen alkalmas az érték kifejezésére. Az elmélet alapja, hogy bármilyen kulturális vagyon vagy tevékenység többirányú nem-piaci szociális hasznot is termel.

Az n háztartás hasznossági függvényét jelölje $u^1 \dots u^i \dots u^n$. Az i -dik háztartás hasznossági függvénye pedig:

$$u^i = u^i(y^i, x^i, x, H) \quad (1)$$

ahol y^i a háztartás által fogyasztott magánjavakat, x^i az épített örökségből történő egyéni fogyasztást, x ugyanennek az osztársadalmi fogyasztását ($x = \sum_{j=1}^n x^j$), H pedig a rendelkezésre álló kulturális örökség összességét jelöli. Az x^i , az örökség magán fogyasztása, képletben a következőként írható fel:

$$x^i = g^i(a^i, H). \quad (2)$$

Itt g^i az i -dik háztartás termelési függvénye az örökségi élményekre vonatkozóan, az a^i az i -dik háztartás örökséghez való fizikai és intellektuális

hozzáférését jelöli. H a rendelkezésre álló kulturális örökség, vagyis H a hagyományos tőke szerepét tölti be a háztartási termelési függvényben. Sable és Kling elmélete átültethető az Európai Unió kulturális kezdeményezéseinek alapját jelentő európai dimenzió modellezésére.

Bevezetve az E jelölést az európai dimenzióval rendelkező tevékenységekre

$$u^i = u^i(y^i, x^i, x, E) \quad (3)$$

$$x^i = g^i(a^i, E). \quad (4)$$

A (4) egyenlet szerint az európai dimenzióval rendelkező tevékenységek egyéni „fogyasztását” és így következésképpen az össztársadalmi fogyasztást is a rendelkezésre álló európai dimenzióval rendelkező tevékenységek mint erőforrás (közjóság) mennyisége és a háztartások hozzáférési aktivitása határozza meg.

Egyesítve az (3) és (4) képleteket, az n háztartás hasznossági függvénye:

$$u^i = u^i[y^i, g^i(E, a^i), \sum_{j=1}^n g^j(E, a^j), E] \quad (5),$$

A modell lényege, hogy egy háztartás hasznossága

- a magánjavak egyéni fogyasztásától;
- az európai dimenzióval rendelkező tevékenységekhez mint közjósághoz való hozzáféréstől, azok egyéni fogyasztástól;
- az európai dimenzióval rendelkező tevékenységek mint közjóság társadalmi fogyasztástól függ.

Az elemzés során először a magánjavak, a közjavak és a vegyes javak fogalmának gazdasági értelmezését kísérelem meg a hazai és a nemzetközi szakirodalom alapján, illetve a közjavak fogalmának alkalmazását a kulturális javakra. Külön kitérő foglalkozik a közlegelő értelmezési problémájával.

Ezt követően az elméletet megpróbálom adaptálni és értelmezni az Európai Unió kulturális tevékenységére. Megvizsgálom, hogy milyen támogatási

rendszereket működtetnek, amelynek részben közvetlen identitásápoló, részben pedig közvetett „közös örökség tudatosító” hatása van. Kiemelten is szóba kerül itt a Közösség talán a Pécs 2010 kapcsán egyik leginkább előtérbe került kulturális kezdeményezése, az Európa Kulturális Fővárosa programsorozat.

Amennyiben az Európai Unió a közös kulturális értékek mentén maximalizálni akarja a háztartások hasznossági függvényét, akkor egyrészt az erőforrásokat az európai dimenzióval rendelkező tevékenységek támogatására, másrészt ezek minél szélesebb körhöz való eljuttatására kell törekednie.

A kultúrát különböző okokból állandóan egy másik gazdasági szektor függvényeként vagy egyik szempontjaként kezelik. Jelesen a kultúra is egy jelentős ipar, hozzájárul a tagállamok, s így az EU GDP-jéhez is. Hogyan jelenik meg a kultúra mint pozitív külső gazdasági hatás az EU tevékenységében? Az Alapszerződés 151. cikkében foglalt jogi kötelezettségekre hivatkozva leszögezi, hogy a kultúrának a regionális fejlesztésben játszott egyre fontosabb szerepét a gazdaság szerkezetátalakításának összefüggésében, valamint a megváltozott életforma eredményeként kell felfogni. Ebből a perspektívából nézve, a kulturális szektor lehetőségeit jobban ki kell aknázni, hogy fokozni és sokszínűvé tenni lehessen, a hátrányosabb helyzetű régiók, valamint a strukturális változástól szenvedő területek helyi és regionális fejlődési potenciálját. A közlemény szerint – minthogy a kultúrát gyakran a fejlődés vagy az összkép más tényezőitől elszigetelten kezelik – fontos, hogy a kultúrához mint az új foglalkoztatásra irányuló regionális és helyi fejlesztési stratégiák szervező részéhez forduljunk.

A kulturális tevékenységével kapcsolatos bevétel nem a kulturális szektorban jelenik meg, hanem a gazdaság más ágazataiban. A haszonélvező gazdasági szereplők szempontjából a kultúra tehát pozitív külső gazdasági hatásnak is felfogható. Az EU gazdasági politikájának számos területén találkozhatunk a kultúra támogatásával, amely nem közvetlen kulturális célokat szolgál, hanem gazdaságiakat.

Az Európai Unió csírájában már a hetvenes évek vége óta keresi a választ arra az egyre feszegetőbb kérdésre, hogy hogyan kellene a nemzeti érdekeket képviselő tagállamoknak nemzetek feletti európai kulturális politikát létrehozni. E disszertáció leíró részei átfogó teljességgel adnak képet az elmúlt időszak kulturális előrelépéseiről, amely folyamatok ismerete nélkül nehezen érthetők meg a jelenlegi történések, illetve a jövőbeni kilátások. Reményeim szerint a dolgozat több pontja is diskurzus-ösztönző hatású lesz, hiszen a felvázolt jövőkép Janus-arcú. A politikai elkötelezettség szempontból a kulturális terület számára minden adott, ám ez a szektor számára csak üzenetértékű marad. A költségvetési tárgyalások során mind az oktatáshoz, mind audiovizuális területhez képest a kultúra egyértelmű vesztes.

A dolgozat eredményei továbbvihetők az elméleti ág részletesebb modellezésének irányába. Értelmezve a kultúrára a közjavak és az externáliák tételeit, könnyebben lehet meghatározni az erőforrások optimális összetételét az elérhető maximális hasznosság érdekében. Innen már csak kis lépés olyan hatástanulmányok elkészítése, amelyek operatív módon segíthetik a politikai döntéshozók napi munkáját. Amennyiben erre igényük van. A munkám tényekkel, elemzésekkel alátámasztott megállapításait várhatóan kedvező fogadtatásban részesítik az európai érdekképviselői és ernyőszervezetek. Disszertációm utóéletét tehát egyértelműen a véleményformálásban látom.

6 Függelék

10. táblázat: A kötelezettség-vállalási teljesítések összege folyó árakon

A kötelezettség-vállalási teljesítések összege

folyó árakon

év	Teljes összeg (EUA/ECU/euró)	Kultúra (EUA/ECU/euró)	Audiovizuális politika (EUA/ECU/euró)	Oktatás, szakképzés és ifjúság (EUA/ECU/euró)
1975	6 268 293 897,00	-	-	-
1976	7 957 184 558,20	-	-	532 697,00
1977	8 484 744 296,33	99 896,00	-	852 827,00
1978	12 181 666 326,00	179 279,00	-	5 004 644,00
1979	14 602 660 433,00	313 310,00	-	5 476 457,00
1980	16 065 749 098,04	572 004,76	-	9 739 608,79
1981	18 449 136 922,42	704 951,00	-	9 764 987,03
1982	21 427 416 676,43	518 383,34	-	10 630 916,89
1983	24 765 506 219,52	1 685 000,00	-	14 262 235,63
1984	26 052 434 891,72	2 039 500,00	-	16 614 448,84
1985	28 085 103 909,00	2 516 842,92	-	20 177 979,51
1986	33 667 187 022,00	1 238 614,35	-	32 329 551,19
1987	35 783 344 810,00	4 744 753,68	2 166 459,57	56 361 483,00
1988	41 843 417 117,27	5 868 532,67	12 968 630,68	86 855 615,15
1989	45 899 732 472,08	6 299 933,22	8 066 704,67	119 856 649,55
1990	46 469 145 079,96	8 794 168,13	9 038 357,84	153 268 404,86
1991	56 249 405 370,76	9 626 943,64	32 458 862,73	223 152 615,37
1992	59 711 800 582,56	11 957 816,65	47 756 882,36	251 586 905,13
1993	65 672 699 637,85	14 800 000,00	142 316 073,13	286 654 337,00
1994	66 002 143 762,76	12 354 998,00	87 178 135,00	293 480 967,00
1995	75 055 120 775,19	19 399 989,39	121 932 691,96	363 962 473,75
1996	81 275 072 138,98	25 980 159,22	82 132 225,19	377 219 523,98
1997	80 547 697 832,85	26 171 444,42	89 953 393,51	394 086 980,35
1998	84 529 688 481,58	38 664 144,96	69 037 812,43	400 131 817,00
1999	86 908 069 738,14	29 260 884,92	66 401 054,83	442 290 574,80
2000	92 724 422 418,08	25 418 777,97	70 366 645,91	471 934 880,74
2001	79 672 345 663,07	32 169 433,45	84 148 646,87	484 934 349,51
2002	79 775 369 905,89	38 711 712,55	74 344 618,86	528 846 806,39
2003	79 775 369 905,89	36 869 982,75	74 307 337,73	576 631 102,39
2004	95 051 421 648,09	43 693 141,93	107 473 793,30	781 104 774,61
2005	98 373 313 140,90	36 086 000,00	106 347 467,17	820 402 000,00
2006	108 368 196 391,00	41 639 545,30	86 410 000,00	879 864 119,54
2007	113 414 137 916,00	46 592 000,00	76 012 000,00	1 040 454 140,00

11. táblázat: A kötelezettség-vállalási teljesítések összege 2005-ös árakon

év	<i>Teljes összeg</i> (EUA/ECU/euró)	<i>Kultúra</i> (EUA/ECU/euró)	<i>Audiovizuális politika</i> (EUA/ECU/euró)	<i>Oktatás, szakképzés és ifjúság</i> (EUA/ECU/euró)
1975	21 614 806 541,38	-	-	-
1976	25 555 314 119,50	-	-	1 710 811,04
1977	25 238 047 151,75	297 142,72	-	2 536 751,53
1978	34 255 410 843,42	504 140,87	-	14 073 291,10
1979	38 070 689 449,05	816 832,51	-	14 277 706,09
1980	33 392 888 472,15	1 188 920,05	-	20 243 915,68
1981	35 581 408 588,86	1 359 583,90	-	18 832 967,35
1982	37 856 956 914,90	915 855,42	-	18 782 206,40
1983	40 867 326 721,76	2 780 538,58	-	23 535 131,41
1984	40 558 288 536,94	3 175 082,48	-	25 865 283,33
1985	41 580 889 339,34	3 726 265,97	-	29 874 140,25
1986	54 082 265 256,85	1 989 684,19	-	51 933 515,03
1987	55 954 558 703,26	7 419 390,21	3 387 701,45	88 132 675,30
1988	63 362 064 483,29	8 886 519,58	19 637 956,70	131 522 506,22
1989	66 586 821 829,20	9 139 324,09	11 702 382,51	173 876 250,23
1990	64 260 973 188,97	12 161 226,58	12 498 910,19	211 950 894,26
1991	73 994 351 713,55	12 663 946,38	42 698 629,24	293 550 358,42
1992	75 219 030 530,91	15 063 276,72	60 159 404,96	316 924 341,81
1993	79 683 534 325,20	17 957 481,79	172 678 262,97	347 810 137,66
1994	77 780 652 370,04	14 559 827,15	102 735 635,94	345 854 540,02
1995	90 533 384 678,16	23 400 757,79	147 078 296,48	439 020 739,75
1996	95 719 081 543,96	30 597 290,33	96 728 565,76	444 258 066,16
1997	93 248 087 326,75	30 298 037,07	104 136 829,72	456 224 797,81
1998	96 616 400 138,96	44 192 644,83	78 909 375,28	457 345 773,23
1999	98 167 931 478,75	33 051 942,75	75 004 015,40	499 594 007,46
2000	102 787 298 989,11	28 177 339,51	78 003 154,76	523 151 403,10
2001	86 421 895 718,70	34 894 710,33	91 277 412,81	526 016 215,98
2002	84 768 217 942,72	41 134 536,77	78 997 576,09	561 945 389,85
2003	83 142 647 114,01	38 426 245,70	77 443 812,12	600 970 403,74
2004	97 110 156 975,98	44 639 499,32	109 801 586,94	798 022 859,23
2005	98 373 313 140,90	36 086 000,00	106 347 467,17	820 402 000,00
2006	106 035 417 212,33	40 743 195,01	84 549 902,15	860 923 796,03
2007	110 110 813 510,68	45 234 951,46	73 798 058,25	1 010 149 650,49

12. táblázat: A fogyasztói árindex alakulása 2005-ös index alapján

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Belgium	45,60	48,80	51,00	53,30	56,82	61,16	66,49	71,59	76,13	79,84	80,87	82,12	83,08	85,66	88,62	91,46
Hollandia	55,90	59,50	61,90	64,50	68,90	73,58	77,92	80,18	82,91	84,81	84,81	83,97	84,39	85,31	87,45	90,16
Luxemburg	46,30	49,40	50,90	53,30	56,61	61,18	66,90	72,70	76,80	79,94	80,18	80,07	81,29	84,03	87,14	89,85
Németország*	56,70	58,80	60,30	62,80	65,05	69,19	72,81	75,22	77,03	78,61	78,50	78,70	79,72	81,92	84,13	87,20
Franciaország	32,40	35,40	38,70	42,80	48,63	55,11	61,71	67,55	72,73	76,98	78,93	81,53	83,73	86,66	89,59	92,47
Olaszország	17,10	20,00	22,50	25,80	30,75	36,75	42,80	49,07	54,41	59,33	62,80	65,56	69,13	73,46	78,16	83,02
Dánia	34,00	37,70	41,50	45,50	51,13	57,10	62,89	67,25	71,47	74,86	77,57	80,68	84,42	88,45	90,70	92,94
Írország	25,70	29,20	31,50	35,60	42,46	51,05	59,82	66,04	71,75	75,67	77,97	80,43	82,17	85,45	88,32	91,09
Nagy-Britannia	26,70	31,00	33,50	38,00	46,55	52,23	56,67	59,62	62,27	65,48	67,86	70,62	73,87	77,66	83,09	89,34
Görögország					14,70	15,81	17,19	18,52	19,69	23,50	28,90	33,64	38,18	43,42	52,27	62,47
Portugália					14,54	17,45	21,42	26,79	34,64	41,34	46,16	50,50	55,34	62,32	71,31	79,46
Spanyolország					31,58	36,17	41,38	46,43	51,66	56,21	61,16	64,36	67,48	72,06	76,91	81,47
Ausztria					62,09	66,32	69,93	72,26	76,35	78,79	80,16	81,29	82,81	84,67	87,01	89,75
Finnország					47,27	52,94	57,87	62,73	67,12	71,02	73,08	76,07	79,97	85,23	89,45	93,18
Svédország					38,56	43,23	46,94	51,10	55,22	59,28	61,80	64,38	68,14	72,53	80,77	88,58
European Union (EC6-1972, EC9-1980, EC10-1985, EC12-1994)*	31,14	33,62	35,56	38,36	48,11	51,85	56,60	60,60	64,23	67,54	62,25	63,95	66,04	68,93	72,31	76,02
European Union (EC6-1972, EC9-1980, EC10-1985, EC12-1994, EU15-2004, EU25-2006)**																
European Union (EC6-1972, EC9-1980, EC10-1985, EC12-1994)***	31,14	33,62	35,56	38,36	48,11	51,85	56,60	60,60	64,23	67,54	62,25	63,95	66,04	68,93	72,31	76,02
* forrás: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2004 és International Financial Statistics Yearbook, 2001 (IMF, Washington, D.C.)																
** forrás: EUROSTAT																
*** Számlolt, egyesített adatok.																
**** Becsült adat.																

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007****	országok
Belgium	93,69	96,27	98,57	100,00	101,78												29,32
Hollandia	93,04	95,46	98,04	100,00	101,43												42,09
Luxemburg	92,69	96,00	98,12	100,00	101,39												1,67
Németország*	91,60	95,70	98,30	100,00	101,21												258,33
Franciaország	94,65	96,65	98,25	100,00	102,08												159,01
Olaszország	87,15	91,09	94,89	100,00	103,98												163,48
Dánia	94,84	96,08	97,98	100,00	102,13												13,35
Irország	93,96	95,29	97,54	100,00	102,16												7,86
Nagy-Britannia	93,14	95,49	97,44	100,00	102,46												153,04
Görögország	72,39	82,82	91,83	100,00	107,87												22,09
Portugália	86,50	91,63	96,18	100,00	102,89												17,56
Spanyolország	86,30	91,16	95,32	100,00	103,73												81,40
Ausztria	92,91	95,86	98,41	100,00	101,78												21,01
Finnország	95,85	97,96	99,01	100,00	101,07												10,46
Svédország	90,82	95,11	97,29	100,00	100,77												19,33
European Union (EC6-1972, EC9-1980, EC10-1985, EC12-1994)*	79,38	82,42	84,86	82,90													
European Union (EC6-1972, EC9-1980, EC10-1985, EC12-1994, EU15-2004, EU25-2006)**					84,91	86,38	87,49	88,53	90,21	92,19	94,11	95,95	97,88	100	102,2	103	
European Union (EC6-1972, EC9-1980, EC10-1985, EC12-1994)***	79,38	82,42	84,86	82,90	84,91	86,38	87,49	88,53	90,21	92,19	94,11	95,95	97,88	100	102,2	103	
* forrás: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2004 és International Financial Statistics Yearbook, 2001 (IMF, Washington, D.C.)																	
** forrás: EUROSTAT																	
*** Számolt, egyesített adatok.																	
**** Becsült adat.																	

13. táblázat: Az Európai Unió összlakossága

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Belgium	9 788,2	9 813,2	9 823,3	9 837,4	9 841,7	9 855,1	9 863,4	9 854,6	9 858,0	9 853,0
Hollandia	13 599,1	13 733,6	13 814,5	13 897,9	13 985,5	14 091,0	14 208,6	14 285,8	14 339,6	14 394,6
Luxemburg	357,4	360,5	361,0	361,8	362,3	363,5	364,9	365,6	365,5	365,8
Németország*	61 991,5	61 644,6	61 442,0	61 352,7	61 321,7	61 439,3	61 658,0	61 712,7	61 546,1	61 306,7
Franciaország	52 600,0	52 798,3	53 019,0	53 271,6	53 481,1	53 731,4	54 028,6	54 335,0	54 650,0	54 894,9
Olaszország	55 293,0	55 589,0	55 847,6	56 063,3	56 247,0	56 388,5	56 479,3	56 524,1	56 563,0	56 565,1
Dánia	5 054,4	5 065,3	5 079,9	5 087,0	5 111,5	5 122,1	5 124,0	5 119,2	5 116,5	5 112,1
Írország	3 163,9	3 215,2	3 260,9	3 303,5	3 354,7	3 392,8	3 432,8	3 473,2	3 498,4	3 522,8
Nagy-Britannia	56 230,7	56 220,9	56 203,0	56 184,0	56 209,0	56 284,9	56 343,6	56 324,1	56 303,2	56 362,5
Görögország	8 986,2	9 106,9	9 269,4	9 347,6	9 512,3	9 584,2	9 700,8	9 757,9	9 821,2	9 872,1
Portugália	8 879,1	9 307,8	9 403,8	9 507,5	9 609,0	9 713,6	9 819,1	9 883,7	9 939,9	9 975,9
Spanyolország	35 338,0	35 723,4	36 155,5	36 584,6	36 967,7	37 241,9	37 636,2	37 844,9	38 040,7	38 204,2
Ausztria	7 592,3	7 565,5	7 565,6	7 571,3	7 553,3	7 545,5	7 553,3	7 584,1	7 564,2	7 559,6
Finnország	4 702,4	4 720,5	4 730,8	4 747,0	4 758,1	4 771,3	4 787,8	4 812,2	4 841,7	4 869,9
Svédország	8 176,7	8 208,4	8 236,2	8 267,1	8 284,4	8 303,0	8 317,9	8 323,0	8 327,5	8 330,6
Ciprus	491,0	497,9	500,0	503,0	506,0	510,0	515,0	522,8	524,6	531,5
Cseh Köztársaság	10 023,7	10 093,6	10 158,3	10 215,2	10 269,0	10 315,7	10 292,7	10 308,5	10 321,2	10 326,5
Észtország	1 424,1	1 434,6	1 444,5	1 455,9	1 464,5	1 472,2	1 482,2	1 493,1	1 503,7	1 513,7
Lengyelország	33 845,7	34 184,7	34 527,9	34 850,2	35 081,0	35 413,4	35 734,9	36 062,3	36 398,7	36 745,0
Lettország	2 447,7	2 464,5	2 477,4	2 492,7	2 503,1	2 508,8	2 514,6	2 524,2	2 538,0	2 554,1
Litvánia	3 288,5	3 314,8	3 342,5	3 367,5	3 391,5	3 404,2	3 422,2	3 443,7	3 470,7	3 499,7
Magyarország	10 509,0	10 562,7	10 614,7	10 659,6	10 687,0	10 709,5	10 705,5	10 694,7	10 671,5	10 640,2
Málta	301,9	306,6	310,5	314,5	318,5	322,5	325,7	328,4	331,9	335,2
Szlovákia	4 714,6	4 763,6	4 815,4	4 865,6	4 914,6	4 963,3	4 996,3	5 035,9	5 074,3	5 109,6
Szlovénia	1 778,5	1 808,7	1 831,8	1 853,0	1 872,1	1 893,1	1 909,6	1 903,5	1 917,2	1 927,5
Bulgária	8 710,0	8 731,4	8 785,8	8 822,6	8 805,5	8 846,4	8 876,7	8 905,6	8 929,3	8 950,1
Románia	21 141,5	21 353,2	21 543,1	21 742,9	21 937,8	22 132,7	22 281,9	22 424,2	22 527,2	22 593,7
	258 078,2	258 440,6	258 851,2	259 369,2	259 914,5	260 668,6	271 204,0	271 752,2	272 061,5	272 249,6

* Németország: 1991-től az NDK-val együtt.

** Arányosított becslés.

Forrás: Eurostat

ec.europa.eu/eurostat

Lekérdezés időpontja: 2007. jan. 15.

	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Belgium	9 857,7	9 858,9	9 864,8	9 875,7	9 927,6	9 947,8	9 987,0	10 022,0	10 068,3	10 100,6	10 130,6
Hollandia	14 453,8	14 529,4	14 615,1	14 714,9	14 805,2	14 892,6	15 010,4	15 129,2	15 239,2	15 341,6	15 424,1
Luxemburg	366,2	367,2	369,5	372,0	374,9	379,3	384,4	389,6	394,8	400,2	405,7
Németország*	61 049,3	61 020,5	61 140,5	61 238,1	61 715,1	62 679,0	79 753,2	80 274,6	80 974,6	81 338,1	81 538,6
Franciaország	55 157,3	55 411,2	55 681,8	55 966,1	56 269,8	56 577,0	58 313,4	58 604,9	58 885,9	59 104,3	59 315,1
Olaszország	56 588,3	56 597,8	56 594,5	56 609,4	56 649,2	56 694,4	56 744,1	56 773,2	56 822,1	56 843,4	56 845,9
Dánia	5 111,1	5 116,3	5 124,8	5 129,3	5 129,8	5 135,4	5 146,5	5 162,1	5 180,6	5 196,6	5 215,7
Írország	3 544,3	3 534,1	3 545,3	3 534,9	3 515,0	3 507,0	3 521,0	3 547,5	3 569,4	3 583,2	3 597,6
Nagy-Britannia	56 481,6	56 618,9	56 743,9	56 860,2	56 996,5	57 157,0	57 338,2	57 511,6	57 649,2	57 788,0	57 943,5
Görögország	9 919,5	9 949,1	9 985,3	10 015,9	10 058,1	10 120,9	10 192,9	10 319,7	10 420,1	10 511,0	10 595,1
Portugália	10 016,6	10 030,6	10 034,8	10 025,2	10 014,0	9 996,0	9 970,4	9 965,3	9 974,6	9 990,6	10 017,6
Spanyolország	38 353,0	38 484,6	38 586,6	38 675,0	38 756,6	38 826,3	38 874,6	39 003,5	39 132,0	39 246,8	39 343,1
Ausztria	7 563,2	7 566,7	7 572,9	7 576,3	7 594,3	7 644,8	7 710,9	7 798,9	7 882,5	7 928,7	7 943,5
Finnország	4 893,7	4 910,7	4 925,6	4 938,6	4 954,4	4 974,4	4 988,5	5 029,0	5 055,0	5 077,9	5 088,8
Svédország	8 342,6	8 358,1	8 381,5	8 414,1	8 458,9	8 527,0	8 590,6	8 644,1	8 692,0	8 745,1	8 816,4
Ciprus	538,4	544,6	550,9	556,6	562,7	572,7	587,1	603,1	619,2	632,9	645,4
Cseh Köztársaság	10 333,9	10 340,3	10 344,1	10 350,5	10 360,0	10 362,1	10 304,6	10 312,5	10 325,7	10 334,0	10 333,2
Észtország	1 523,5	1 534,1	1 546,3	1 558,1	1 565,7	1 570,6	1 567,7	1 554,9	1 511,3	1 477,0	1 448,1
Lengyelország	37 063,3	37 340,5	37 571,8	37 764,3	37 884,7	38 038,4	38 183,2	38 309,2	38 418,1	38 504,7	38 580,6
Lettország	2 570,0	2 587,7	2 612,1	2 641,1	2 666,6	2 668,1	2 658,2	2 643,0	2 585,7	2 540,9	2 500,6
Litvánia	3 528,7	3 560,4	3 597,4	3 635,3	3 674,8	3 693,7	3 702,0	3 706,3	3 693,9	3 671,3	3 643,0
Magyarország	10 657,4	10 559,6	10 509,0	10 463,9	10 421,2	10 374,8	10 373,2	10 373,6	10 365,0	10 350,0	10 336,7
Málta	338,3	340,9	343,5	345,6	349,0	352,4	355,9	359,5	363,0	366,4	369,5
Szlovákia	5 144,6	5 179,0	5 208,7	5 237,0	5 264,2	5 287,7	5 310,7	5 295,9	5 314,2	5 336,5	5 356,2
Szlovénia	1 936,8	1 946,4	1 985,5	1 994,1	1 996,3	1 996,4	1 999,9	1 998,9	1 994,1	1 989,4	1 989,5
Bulgária	8 971,2	8 949,9	8 966,5	8 976,3	8 986,6	8 767,3	8 669,3	8 595,5	8 484,9	8 459,8	8 427,4
Románia	22 687,4	22 778,6	22 895,1	23 003,8	23 111,5	23 211,4	23 192,3	22 811,4	22 778,5	22 748,0	22 712,4
	272 529,1	321 518,6	322 286,9	323 016,7	324 211,8	325 912,7	345 236,1	346 703,2	348 310,8	349 444,4	372 231,3

* Németország: 1991-től az NDK-val együtt.

** Árányosított becslés.

Forrás: Eurostat

ec.europa.eu/eurostat

Lekérdezés időpontja: 2007. jan. 15.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2004	2005	2006	2007**
Belgium	10 143,0	10 170,2	10 192,3	10 213,8	10 239,1	10 263,4	10 309,7	10 355,8	10 396,4	10 396,4	10 445,9	10 511,4	
Hollandia	15 493,9	15 567,1	15 654,2	15 760,2	15 864,0	15 987,1	16 105,3	16 192,6	16 258,0	16 258,0	16 305,5	16 334,2	
Luxemburg	411,6	416,9	422,1	427,4	433,6	439,0	444,1	448,3	451,6	451,6	455,0	459,5	
Németország*	81 817,5	82 012,2	82 057,4	82 037,0	82 163,5	82 259,5	82 440,3	82 536,7	82 531,7	82 531,7	82 500,8	82 438,0	
Franciaország	59 522,3	59 726,4	59 934,9	60 158,5	60 481,6	60 853,1	61 235,9	61 615,3	61 984,0	61 984,0	62 518,6	62 886,2	
Olaszország	56 846,3	56 879,3	56 908,3	56 913,6	56 925,5	56 967,7	56 993,7	57 321,1	57 888,2	57 888,2	58 462,4	58 751,7	
Dánia	5 251,0	5 275,1	5 294,9	5 313,6	5 330,0	5 349,2	5 368,4	5 383,5	5 397,6	5 397,6	5 411,4	5 427,5	
Irország	3 620,1	3 655,0	3 693,6	3 732,2	3 777,8	3 833,0	3 899,9	3 963,7	4 027,7	4 027,7	4 109,2	4 209,0	
Nagy-Britannia	58 094,6	58 239,3	58 394,6	58 579,7	58 785,2	58 999,8	59 217,6	59 437,7	59 699,8	59 699,8	60 059,9	60 393,1	
Görögország	10 673,7	10 744,6	10 808,4	10 861,4	10 903,8	10 931,2	10 968,7	11 006,4	11 040,7	11 040,7	11 082,8	11 125,2	
Portugália	10 043,2	10 072,5	10 109,7	10 148,9	10 195,0	10 256,7	10 329,3	10 407,5	10 474,7	10 474,7	10 529,3	10 569,6	
Spanyolország	39 430,9	39 525,4	39 639,4	39 802,8	40 049,7	40 476,7	40 964,2	41 663,7	42 345,3	42 345,3	43 038,0	43 758,3	
Ausztria	7 953,1	7 965,0	7 971,1	7 982,5	8 002,2	8 020,9	8 085,1	8 102,2	8 140,1	8 140,1	8 206,5	8 265,9	
Finország	5 116,8	5 132,3	5 147,3	5 159,6	5 171,3	5 181,1	5 194,9	5 206,3	5 219,7	5 219,7	5 236,6	5 255,6	
Svédország	8 837,5	8 844,5	8 847,6	8 854,3	8 861,4	8 882,8	8 909,1	8 940,8	8 975,7	8 975,7	9 011,4	9 047,8	
Ciprus	656,3	666,3	675,2	682,9	690,5	697,5	705,5	715,1	730,4	730,4	749,2	766,4	
Cseh Köztársaság	10 321,3	10 309,1	10 299,1	10 289,6	10 278,1	10 266,5	10 206,4	10 203,3	10 211,5	10 211,5	10 220,6	10 251,1	
Észtország	1 425,2	1 406,0	1 393,1	1 379,2	1 372,1	1 367,0	1 361,2	1 356,0	1 351,1	1 351,1	1 347,5	1 344,7	
Lengyelország	38 609,4	38 639,3	38 660,0	38 667,0	38 653,6	38 254,0	38 242,2	38 218,5	38 190,6	38 190,6	38 173,8	38 157,1	
Lettország	2 469,5	2 444,9	2 420,8	2 399,2	2 381,7	2 364,3	2 345,8	2 331,5	2 319,2	2 319,2	2 306,4	2 294,6	
Litvánia	3 615,2	3 588,0	3 562,3	3 536,4	3 512,1	3 487,0	3 475,6	3 462,6	3 445,9	3 445,9	3 425,3	3 403,3	
Magyarország	10 321,2	10 301,2	10 279,7	10 253,4	10 221,6	10 200,3	10 174,9	10 142,4	10 116,7	10 116,7	10 097,5	10 076,6	
Málta	371,2	374,0	376,5	378,5	380,2	391,4	394,6	397,3	399,9	399,9	402,7	404,3	
Szlovákia	5 367,8	5 378,9	5 387,7	5 393,4	5 398,7	5 378,8	5 379,0	5 379,2	5 380,1	5 380,1	5 384,8	5 389,2	
Szlovénia	1 990,3	1 987,0	1 984,9	1 978,3	1 987,8	1 990,1	1 994,0	1 995,0	1 996,4	1 996,4	1 997,6	2 003,4	
Bulgária	8 384,7	8 340,9	8 283,2	8 230,4	8 190,9	7 928,9	7 892,0	7 845,8	7 801,3	7 801,3	7 761,0	7 718,8	
Románia	22 656,1	22 581,9	22 526,1	22 488,6	22 455,5	22 430,5	21 833,5	21 772,8	21 711,3	21 711,3	21 658,5	21 610,2	
	373 255,5	374 225,8	375 075,8	375 945,5	377 187,7	378 701,2	380 446,2	382 581,6	384 831,2	458 973,0	461 478,7	463 523,7	494 807,2

* Németország: 1991-től az NDK-val együtt.

** Arányosított becslés.

Forrás: Eurostat

ec.europa.eu/eurostat

Lekérdezés időpontja: 2007. jan. 15.

14. táblázat: Kötelezettség-vállalási teljesítések 1000 főre

**Kötelezettség-vállalási teljesítések 1000 főre
(EUA/ECU/euró)**

2005-ös árakon

év	Kultúra	Audiovizuális politika	Oktatás, szakképzés és ifjúság	Teljes összeg
1975	0,00	0	0,00	83 752,93
1976	0,00	0,00	6,62	98 882,74
1977	1,15	0,00	9,80	97 500,21
1978	1,94	0,00	54,26	132 072,01
1979	3,14	0,00	54,93	146 473,90
1980	4,56	0,00	77,66	128 104,76
1981	5,01	0,00	69,44	131 197,95
1982	3,37	0,00	69,12	139 306,90
1983	10,22	0,00	86,51	150 213,56
1984	11,66	0,00	95,01	148 974,65
1985	13,67	0,00	109,62	152 574,13
1986	6,19	0,00	161,53	168 208,82
1987	23,02	10,51	273,46	173 617,23
1988	27,51	60,80	407,17	196 157,24
1989	28,19	36,09	536,30	205 380,62
1990	37,31	38,35	650,33	197 172,35
1991	36,68	123,68	850,29	214 329,71
1992	43,45	173,52	914,11	216 955,11
1993	51,56	495,76	998,56	228 771,36
1994	41,67	294,00	989,73	222 583,77
1995	62,87	395,13	1179,43	243 218,09
1996	81,97	259,15	1190,23	256 443,86
1997	80,96	278,27	1219,12	249 176,00
1998	117,82	210,38	1219,34	257 591,67
1999	87,92	199,51	1328,90	261 122,77
2000	74,70	206,80	1386,98	272 509,68
2001	92,14	241,03	1389,00	228 206,03
2002	108,12	207,64	1477,07	222 812,63
2003	100,44	202,42	1570,83	217 320,04
2004	97,26	239,23	1738,71	211 581,42
2005	78,20	230,45	1777,77	213 169,78
2006	87,90	182,41	1857,35	228 759,43
2007	91,42	149,15	2041,50	222 532,76

15. táblázat: A kötelezettség-vállalási teljesítések összege és a lakosság változása (előző év = 100)

2005-ös árakon					
év	Kultúra	Audiovizuális politika	Oktatás, szakképzés és ifjúság	Teljes összeg	Lakosság
1975					
1976				118,23	100,14
1977			148,28	98,76	100,16
1978	169,66		554,78	135,73	100,20
1979	162,02		101,45	111,14	100,21
1980	145,55		141,79	87,71	100,29
1981	114,35		93,03	106,55	104,04
1982	67,36		99,73	106,40	100,20
1983	303,60		125,31	107,95	100,11
1984	114,19		109,90	99,24	100,07
1985	117,36		115,50	102,52	100,10
1986	53,40		173,84	130,07	117,98
1987	372,89		169,70	103,46	100,24
1988	119,77	579,68	149,23	113,24	100,23
1989	102,84	59,59	132,20	105,09	100,37
1990	133,06	106,81	121,90	96,51	100,52
1991	104,13	341,62	138,50	115,15	105,93
1992	118,95	140,89	107,96	101,66	100,42
1993	119,21	287,03	109,75	105,94	100,46
1994	81,08	59,50	99,44	97,61	100,33
1995	160,72	143,16	126,94	116,40	106,52
1996	130,75	65,77	101,19	105,73	100,28
1997	99,02	107,66	102,69	97,42	100,26
1998	145,86	75,77	100,25	103,61	100,23
1999	74,79	95,05	109,24	101,61	100,23
2000	85,25	104,00	104,72	104,71	100,33
2001	123,84	117,02	100,55	84,08	100,40
2002	117,88	86,55	106,83	98,09	100,46
2003	93,42	98,03	106,94	98,08	100,56
2004	116,17	141,78	132,79	116,80	119,97
2005	80,84	96,85	102,80	101,30	100,55
2006	112,91	79,50	104,94	107,79	100,44
2007	111,02	87,28	117,33	103,84	106,75

16. táblázat: A kötelezettség-vállalási teljesítések és a lakosság változása (1987 = 100)

2005-ös árakon					
év	Kultúra	Audiovizuális politika	Oktatás, szakképzés és ifjúság	Teljes összeg	Lakosság
1975	0,00	0,00	0,00	38,63	80,08
1976	0,00	0,00	1,94	45,67	80,19
1977	4,00	0,00	2,88	45,10	80,32
1978	6,79	0,00	15,97	61,22	80,48
1979	11,01	0,00	16,20	68,04	80,65
1980	16,02	0,00	22,97	59,68	80,88
1981	18,32	0,00	21,37	63,59	84,15
1982	12,34	0,00	21,31	67,66	84,32
1983	37,48	0,00	26,70	73,04	84,42
1984	42,79	0,00	29,35	72,48	84,47
1985	50,22	0,00	33,90	74,31	84,56
1986	26,82	0,00	58,93	96,65	99,76
1987	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
1988	119,77	579,68	149,23	113,24	100,23
1989	123,18	345,44	197,29	119,00	100,60
1990	163,91	368,95	240,49	114,84	101,13
1991	170,69	1260,40	333,08	132,24	107,12
1992	203,03	1775,82	359,60	134,43	107,58
1993	242,03	5097,21	394,64	142,41	108,07
1994	196,24	3032,61	392,42	139,01	108,43
1995	315,40	4341,54	498,14	161,80	115,50
1996	412,40	2855,29	504,08	171,07	115,81
1997	408,36	3073,97	517,66	166,65	116,12
1998	595,64	2329,29	518,93	172,67	116,38
1999	445,48	2214,01	566,87	175,44	116,65
2000	379,78	2302,54	593,60	183,70	117,03
2001	470,32	2694,38	596,85	154,45	117,50
2002	554,42	2331,89	637,61	151,49	118,05
2003	517,92	2286,03	681,89	148,59	118,71
2004	601,66	3241,18	905,48	173,55	142,41
2005	486,37	3139,22	930,87	175,81	143,19
2006	549,14	2495,79	976,85	189,50	143,82
2007	609,69	2178,41	1146,17	196,79	153,53

17. táblázat: 1000 főre jutó kötelezettség-vállalási teljesítések változása (előző év = 100)

**1000 főre jutó kötelezettség-vállalási
teljesítések változása
(előző év = 100)**

2005-ös árakon

év	Kultúra	Audiovizuális politika	Oktatás, szakképzés és ifjúság	Teljes összeg
1975				
1976				118,06%
1977			148,04%	98,60%
1978	169,32%		553,67%	135,46%
1979	161,68%		101,24%	110,90%
1980	145,13%		141,38%	87,46%
1981	109,91%		89,42%	102,41%
1982	67,23%		99,53%	106,18%
1983	303,26%		125,16%	107,83%
1984	114,11%		109,82%	99,18%
1985	117,24%		115,38%	102,42%
1986	45,26%		147,35%	110,25%
1987	372,00%		169,30%	103,22%
1988	119,50%	578,37%	148,90%	112,98%
1989	102,47%	59,37%	131,72%	104,70%
1990	132,37%	106,25%	121,26%	96,00%
1991	98,31%	322,50%	130,75%	108,70%
1992	118,44%	140,30%	107,51%	101,22%
1993	118,66%	285,71%	109,24%	105,45%
1994	80,82%	59,30%	99,12%	97,30%
1995	150,88%	134,40%	119,17%	109,27%
1996	130,39%	65,59%	100,92%	105,44%
1997	98,77%	107,38%	102,43%	97,17%
1998	145,53%	75,60%	100,02%	103,38%
1999	74,62%	94,83%	108,98%	101,37%
2000	84,97%	103,66%	104,37%	104,36%
2001	123,34%	116,55%	100,15%	83,74%
2002	117,34%	86,15%	106,34%	97,64%
2003	92,89%	97,49%	106,35%	97,53%
2004	96,83%	118,18%	110,69%	97,36%
2005	80,40%	96,33%	102,25%	100,75%
2006	112,41%	79,15%	104,48%	107,31%
2007	104,01%	81,77%	109,91%	97,28%

18. táblázat: A kötelezettség-vállalási teljesítések aránya az összes teljesítésben

A kötelezettség-vállalási teljesítések aránya az összes teljesítésben

2005-ös árakon

év	Kultúra	Audiovizuális politika	Oktatás, szakképzés és ifjúság
1975	0%	0%	0%
1976	0%	0%	0,006695%
1977	0,001177%	0%	0,010051%
1978	0,001472%	0%	0,041083%
1979	0,002146%	0%	0,037503%
1980	0,003560%	0%	0,060623%
1981	0,003821%	0%	0,052929%
1982	0,002419%	0%	0,049614%
1983	0,006804%	0%	0,057589%
1984	0,007828%	0%	0,063773%
1985	0,008961%	0%	0,071846%
1986	0,003679%	0%	0,096027%
1987	0,013260%	0,006054%	0,157508%
1988	0,014025%	0,030993%	0,207573%
1989	0,013725%	0,017575%	0,261127%
1990	0,018925%	0,019450%	0,329828%
1991	0,017115%	0,057705%	0,396720%
1992	0,020026%	0,079979%	0,421335%
1993	0,022536%	0,216705%	0,436489%
1994	0,018719%	0,132084%	0,444654%
1995	0,025848%	0,162458%	0,484927%
1996	0,031966%	0,101055%	0,464127%
1997	0,032492%	0,111677%	0,489259%
1998	0,045740%	0,081673%	0,473362%
1999	0,033669%	0,076404%	0,508918%
2000	0,027413%	0,075888%	0,508965%
2001	0,040377%	0,105618%	0,608661%
2002	0,048526%	0,093192%	0,662920%
2003	0,046217%	0,093146%	0,722818%
2004	0,045968%	0,113069%	0,821771%
2005	0,036683%	0,108106%	0,833968%
2006	0,038424%	0,079737%	0,811921%
2007	0,041081%	0,067022%	0,917394%

19. táblázat: A kötelezettség-vállalási teljesítések és a lakosság változása (1987 = 100)

A kötelezettség-vállalási teljesítések és a lakosság változása (1987 = 100)

2005-ös áron

év	Kultúra	Audiovizuális politika	Oktatás, szakképzés és ifjúság	Teljes összeg	Lakosság
1975	0,00	0,00	0,00	38,63	80,08
1976	0,00	0,00	1,94	45,67	80,19
1977	4,00	0,00	2,88	45,10	80,32
1978	6,79	0,00	15,97	61,22	80,48
1979	11,01	0,00	16,20	68,04	80,65
1980	16,02	0,00	22,97	59,68	80,88
1981	18,32	0,00	21,37	63,59	84,15
1982	12,34	0,00	21,31	67,66	84,32
1983	37,48	0,00	26,70	73,04	84,42
1984	42,79	0,00	29,35	72,48	84,47
1985	50,22	0,00	33,90	74,31	84,56
1986	26,82	0,00	58,93	96,65	99,76
1987	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
1988	119,77	579,68	149,23	113,24	100,23
1989	123,18	345,44	197,29	119,00	100,60
1990	163,91	368,95	240,49	114,84	101,13
1991	170,69	1260,40	333,08	132,24	107,12
1992	203,03	1775,82	359,60	134,43	107,58
1993	242,03	5097,21	394,64	142,41	108,07
1994	196,24	3032,61	392,42	139,01	108,43
1995	315,40	4341,54	498,14	161,80	115,50
1996	412,40	2855,29	504,08	171,07	115,81
1997	408,36	3073,97	517,66	166,65	116,12
1998	595,64	2329,29	518,93	172,67	116,38
1999	445,48	2214,01	566,87	175,44	116,65
2000	379,78	2302,54	593,60	183,70	117,03
2001	470,32	2694,38	596,85	154,45	117,50
2002	554,42	2331,89	637,61	151,49	118,05
2003	517,92	2286,03	681,89	148,59	118,71
2004	601,66	3241,18	905,48	173,55	142,41
2005	486,37	3139,22	930,87	175,81	143,19
2006	549,14	2495,79	976,85	189,50	143,82
2007	609,69	2178,41	1146,17	196,79	153,53

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007

Az Európai Közösségek 1976. évi általános költségvetése

Cím 3 Közösségi politikák különösen a kutatás, a technológia, az ipar, a szociális szektor a környezetvédelem és az energia- és nyersanyagellátás területén

Cím	Cím	Előirányzatok 1976	Előirányzatok 1975	Kiadás 1974
Fejezet				
390	Az intézmények specifikus projektekkel kapcsolatos egyéb kiadásai			
392	Oktatási lépések	600 000		
393	Kulturális projektek és események	token entry	token entry	-

Az Európai Közösségek 1977. évi általános költségvetése

Cím 3 Közösségi politikák különösen a kutatás, a technológia, az ipar, a szociális szektor a környezetvédelem és az energia- és nyersanyagellátás területén

Cím	Cím	Előirányzatok 1977	Előirányzatok 1976	Kiadás 1975
Fejezet				
390	Az intézmények specifikus projektekkel kapcsolatos egyéb kiadásai			
392	Oktatási lépések	675 000	600 000	
393	Kiadások az építészeti örökség megőrzésére és a kulturális csere fejlesztésére	100 000	token entry	-

Az Európai Közösségek 1978. évi általános költségvetése

Cím 3 Közösségi politikák különösen a kutatás, a technológia, az ipar, a szociális szektor a környezetvédelem és az energia- és nyersanyagellátás területén

Cím	Cím	Előirányzatok 1978	Előirányzatok 1977	Kiadás 1976
Fejezet				
390	Az intézmények specifikus projektekkel kapcsolatos egyéb kiadásai			
392	Oktatási lépések	5 065 000	675 000	
393	Kulturális projektek és események	180 000	100 000	532 697,00

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Közösségek 1979. évi általános költségvetése

Cím 3 Községi politikák különösen a kutatás, a technológia, az ipar, a szociális szektor a környezetvédelem és az energia- és nyersanyagellátás területén

Cím	Cím	Cím	Cím	Cím
Fejezet				
390	Az intézmények specifikus projekteivel kapcsolatos egyéb kiadásai			
392	Oktatási lépések	5 490 000		852 827 00
393	Kulturális projektek és események	315 000	180 000	99 896,00

Az Európai Közösségek 1980. évi általános költségvetése

Cím 3 Községi politikák különösen a kutatás, a technológia, az ipar, a szociális szektor a környezetvédelem és az energia- és nyersanyagellátás területén

Cím	Cím	Cím	Cím	Cím
Fejezet				
390	Az intézmények specifikus projekteivel kapcsolatos egyéb kiadásai			
392	Oktatási lépések	6 700 000		5 004 644 00
393	Kulturális projektek és események	570 000	315 000	179 279,00

Az Európai Közösségek 1981. évi általános költségvetése

Cím 3 Községi politikák különösen a kutatás, a technológia, az ipar, a szociális szektor a környezetvédelem és az energia- és nyersanyagellátás területén

Cím	Cím	Cím	Cím	Cím
Fejezet				
39	Az intézmények specifikus projekteivel kapcsolatos egyéb kiadásai			
392	Oktatási lépések	7 000 000		5 476 457 00
393	Kulturális projektek és események	470 000	570 000	313 310,00

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Közösségek 1982. évi általános költségvetése
Cím 3 Előirányzatok a szociális szektor tevékenységeire

Cím	Fejezet	Címisor	Előirányzatok 1982		Előirányzatok 1981		Teljesítés 1980	
			Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
63		Fejezet 63 — Oktatás, szakképzés és ifjúság	10 050 000	10 050 000	10 840 000	10 840 000	9 739 608,79	9 739 608,79
64		Fejezet 64 — Foglalkoztatás, szociális védelem és közegészségügy	14 051 000	13 001 000	11 598 000	13 248 000	10 369 877,86	12 558 714,03
67		Fejezet 67 — Kulturális akció és az Európai Alapítvány						
670, 671		Kulturális terület	686 500	686 500	470 000	470 000	572 004,76	572 004,76
676		Egyéb	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	-	-
67		Fejezet 67 — Kulturális akció és az Európai Alapítvány	686 500	686 500	470 000	470 000	572 004,76	572 004,76

Az Európai Közösségek 1983. évi általános költségvetése
Cím 3 Előirányzatok a szociális szektor tevékenységeire

Cím	Fejezet	Címisor	Előirányzatok 1983		Előirányzatok 1982		Teljesítés 1981	
			Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
63		Fejezet 63 — Oktatás, szakképzés és ifjúság	14 556 000	14 556 000	10 050 000	10 050 000	10 630 916,89	10 630 916,89
64		Fejezet 64 — Foglalkoztatás, szociális védelem és közegészségügy	16 685 000	16 405 000	14 051 000	13 001 000	11 303 829,14	11 155 570,16
67		Fejezet 67 — Kulturális akció és az Európai Alapítvány						
670, 671		Kulturális terület	1 585 000	1 585 000	686 500	686 500	518 383,34	518 383,34
676		Egyéb	200 000	200 000	-	-	-	-
67		Fejezet 67 — Összesen	1 785 000	1 785 000	686 500	686 500	518 383,34	518 383,34

Az Európai Közösségek 1984. évi általános költségvetése
Cím 3 Előirányzatok a szociális szektor tevékenységeire

Cím	Fejezet	Címisor	Előirányzatok 1984		Előirányzatok 1983		Teljesítés 1982	
			Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
63		Fejezet 63 — Oktatás, szakképzés és ifjúság	16 816 000	16 816 000	14 556 000	14 556 000	9 764 987,03	9 764 987,03
64		Fejezet 64 — Foglalkoztatás, szociális védelem és közegészségügy	20 652 000	19 852 000	16 685 000	16 405 000	13 931 266,77	13 712 898,88
67		Fejezet 67 — Kulturális akció és az Európai Alapítvány						
670, 671		Kulturális terület	2 040 000	2 040 000	1 585 000	1 585 000	704 951,00	704 951,00
676		Egyéb	100 000	100 000	200 000	200 000	80 000,00	80 000,00
67		Fejezet 67 — Összesen	2 140 000	2 140 000	1 785 000	1 785 000	784 951,00	784 951,00

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Köösségek 1985. évi általános költségvetése
Cím 3 Előirányzatok a szociális szektor tevékenységeire

Cím	Fejezet	Címisor	Előirányzatok 1985		Előirányzatok 1984		Teljesítés 1983	
			Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
63		Fejezet 63 — Oktatás, szakképzés és ifjúság	17 715 000	17 715 000	16 816 000	16 816 000	14 262 235,63	14 262 235,63
64		Fejezet 64 — Foglalkoztatás, szociális védelem és közegészségügy	20 959 000	20 459 000	20 752 000	19 952 000	14 571 359,31	14 878 036,88
67		Fejezet 67 — Kulturális akció és az Európai Alapítvány						
670, 671		Kulturális terület	2 530 000	2 530 000	2 040 000	2 040 000	1 685 000,00	1 685 000,00
676		Egyéb	220 000	220 000	1 960 000	1 960 000	2 140 000,00	2 140 000,00
67		Fejezet 67 — Összesen	2 750 000	2 750 000	4 000 000	4 000 000	3 825 000,00	3 825 000,00

Az Európai Köösségek 1986. évi általános költségvetése
Cím 3 Előirányzatok a szociális szektor tevékenységeire

Cím	Fejezet	Címisor	Előirányzatok 1986		Előirányzatok 1985		Teljesítés 1984	
			Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
63		Fejezet 63 — Oktatás, szakképzés és ifjúság	26 884 125	26 884 125	17 716 000	17 716 000	16 614 448,84	16 614 448,84
64		Fejezet 64 — Foglalkoztatás, szociális védelem és közegészségügy	34 030 463	30 560 463	20 959 000	20 459 000	294 849 933,34	294 087 718,46
67		Fejezet 67 — Kulturális akció és az Európai Alapítvány						
670, 671		Kulturális terület	2 850 000	2 850 000	2 530 000	2 530 000	2 039 500,00	2 039 500,00
676		Egyéb	700 000	700 000	100 000	100 000	100 000,00	100 000,00
		Fejezet 67 — Összesen	3 550 000	3 550 000	2 630 000	2 630 000	2 139 500,00	2 139 500,00

Az Európai Köösségek 1987. évi általános költségvetése
Cím 3 Előirányzatok a szociális szektor tevékenységeire

Cím	Fejezet	Címisor	Előirányzatok 1987		Előirányzatok 1986		Teljesítés 1985	
			Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
63		Fejezet 63 — Oktatás, szakképzés és ifjúság	44 093 279	44 093 279	32 904 125	32 904 125	20 177 979,51	20 177 979,51
64		Fejezet 64 — Foglalkoztatás, szociális védelem és közegészségügy	33 643 400	31 909 720	29 700 463	26 230 463	21 289 116,38	16 674 034,93
67		Fejezet 67 — Kulturális akció és az Európai Alapítvány						
670		Kulturális terület	4 865 000	4 665 000	2 850 000	2 850 000	2 516 842,92	2 516 842,92
671, 679		Audiovizuális terület	986 678	986 678	-	-	-	-
672, 673		Egyéb	790 675	790 675	700 000	700 000	99 969,04	99 969,04
		Fejezet 67 — Összesen	6 442 353	6 442 353	3 550 000	3 550 000	2 616 811,96	2 616 811,96

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetésében, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Köösségek 1988. évi általános költségvetése
Cím 3 Előirányzatok a szociális szektor tevékenységeire

Cím Fejezet	Címisor	Előirányzatok 1988		Előirányzatok 1987		Teljesítés 1986	
		Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
63	Fejezet 63 — Oktatás, szakképzés és ifjúság	71 349 000	71 349 000	44 093 279	44 093 279	32 329 551,19	32 329 551,19
64	Fejezet 64 — Foglalkoztatás, szociális védelem és közegészségügy	51 740 000	49 840 000	33 643 400	31 909 720	29 915 449,00	25 709 274,00
67	Fejezet 67 — Kulturális akció és az Európai Alapítvány						
670	Kulturális terület	5 870 000	5 870 000	4 665 000	4 665 000	1 238 614,35	1 238 614,35
671, 679	Audiovizuális terület	12 250 000	12 250 000	986 678	986 678	-	-
672, 673, 674, 675	Egyéb	22 580 000	22 580 000	18 524 175	18 524 175	17 093 706,16	17 093 786,16
	Fejezet 67 — Összesen	40 700 000	40 700 000	24 175 853	24 175 853	18 332 320,51	18 332 400,51

Az Európai Köösségek 1989. évi általános költségvetése
Cím 3 Előirányzatok a szociális szektor tevékenységeire

Cím Fejezet	Címisor	Előirányzatok 1989		Előirányzatok 1988		Teljesítés 1987	
		Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
63	Fejezet 63 — Oktatás, szakképzés és ifjúság	119 921 000	119 921 000	71 394 000	71 394 000	56 361 483,00	56 361 483,00
64	Fejezet 64 — Foglalkoztatás, szociális védelem és közegészségügy	76 125 000	84 535 000	66 610 000	58 340 000	45 259 295,17	34 715 031,91
67	Fejezet 67 — Kulturális akció és az Európai Alapítvány						
670	Kulturális terület	6 300 000	6 300 000	5 870 000	5 870 000	4 744 753,68	4 744 753,68
671, 676, 679	Audiovizuális terület	8 080 000	6 080 000	13 000 000	13 000 000	2 166 459,57	1 571 111,51
672-675, 677, 678	Egyéb	23 600 000	23 600 000	21 830 000	21 830 000	17 185 167,42	17 185 167,42
	Fejezet 67 — Összesen	37 980 000	35 980 000	40 700 000	40 700 000	24 096 380,67	23 501 032,61

Az Európai Köösségek 1990. évi általános költségvetése
Cím 3 Előirányzatok a szociális szektor tevékenységeire

Cím Fejezet	Címisor	Előirányzatok 1990		Előirányzatok 1989		Teljesítés 1988	
		Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
63	Fejezet 63 — Oktatás, szakképzés és ifjúság	150 100 000	144 100 000	119 921 000	119 921 000	86 855 615,15	86 855 615,15
64	Fejezet 64 — Foglalkoztatás, szociális védelem és közegészségügy	84 755 000	85 845 000	76 515 000	84 925 000	73 710 952,74	56 741 242,79
67	Fejezet 67 — Kulturális akció és az Európai Alapítvány						
670	Kulturális terület	8 800 000	8 800 000	6 300 000	6 300 000	5 868 532,67	5 868 532,67
671, 676, 679	Audiovizuális terület	12 780 000	10 780 000	8 080 000	6 080 000	12 968 631	13 532 582
673, 675	Egyéb	24 000 000	24 000 000	23 150 000	23 150 000	21 447 005	20 883 063
	Fejezet 67 — Összesen	45 580 000	43 580 000	37 530 000	35 530 000	40 284 167,96	40 284 167,96

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetésében, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Közösségek 1991. évi általános költségvetése
B3 Képzés, ifjúság, kultúra, információ és egyéb szociális tevékenységek

Cím Fejezet	Cím-sor	Előirányzatok 1991		Előirányzatok 1990		Teljesítés 1989	
		Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések
B3-1	Cím B3-1 Oktatás, szakképzés és ifjúsági politika						
B3-1 0	Fejezet B3-1 0 — Oktatás, szakképzés és ifjúsági politika	211 106 000	208 906 000	148 850 000	142 850 000	119 856 649,55	119 856 649,55
	<i>Cím B3-1 - Összesen</i>	<i>211 106 000</i>	<i>208 906 000</i>	<i>148 850 000</i>	<i>142 850 000</i>	<i>119 856 649,55</i>	<i>119 856 649,55</i>
B3-2	Cím B3-2 Kultúra						
	Fejezet B3-20 — Összesen	9 352 000	9 352 000	8 214 000	8 214 000	6 299 933,22	6 299 933,22
	<i>Cím B3-2 - Összesen</i>	<i>9 352 000</i>	<i>9 352 000</i>	<i>8 214 000</i>	<i>8 214 000</i>	<i>6 299 933,22</i>	<i>6 299 933,22</i>
B3-3	Cím B3-3 Információ és kommunikáció						
B3-300	<i>Lépések az audiovizuális ipar fejlődésének előmozdítására</i>	32 459 000	19 459 000	11 478 000	9 478 000	6 999 985,08	4 999 641,97
B3-305	<i>Aktuálművek a fejlődő országoknak</i>	800 000	800 000	780 000	780 000	780 000,00	780 000,00
B3-306	<i>Európai Mozi és Televíziós Éve (1990)</i>	-	-	-	-	286 719,59	286 719,59
B3-301-4, 307		20 425 000	20 425 000	20 578 000	20 578 000	22 218 008,87	22 218 018,87
B3-3 0	Fejezet B3-3 0 — Információ és kommunikáció	53 684 000	40 684 000	32 836 000	30 836 000	30 284 713,54	28 284 380,43
	<i>Cím B3-3 - Összesen</i>	<i>53 684 000</i>	<i>40 684 000</i>	<i>32 836 000</i>	<i>30 836 000</i>	<i>30 284 713,54</i>	<i>28 284 380,43</i>
B3-4	Cím B3-4 Egyéb szociális tevékenységek						
B3-4 0	Fejezet B3-4 0 — Szociális párbeszéd és toglalkoztatás	28 696 000	28 696 000	15 623 000	15 623 000	18 046 938,87	18 046 938,87
B3-4 1	Fejezet B3-4 1 — Szociális védelem és szabad mozgás						
B3-4 2	Fejezet B3-4 2 — Európai alap az élet- és munkakörülmények javítására	33 472 000	37 870 000		37 926 000	32 922 603,42	24 334 606,72
B3-4 3	Fejezet B3-4 3 — Egészség	8 770 000	8 770 000	6 800 000	6 800 000	6 350 000,00	6 350 000,00
	<i>Cím B3-4 - Összesen</i>	<i>21 574 000</i>	<i>19 574 000</i>	<i>16 509 000</i>	<i>12 509 000</i>	<i>18 057 299,99</i>	<i>18 057 299,99</i>
	<i>Fejezet B3-4 3 — Egészség</i>	<i>92 512 000</i>	<i>94 970 000</i>	<i>71 768 000</i>	<i>72 858 000</i>	<i>75 376 842,28</i>	<i>66 788 845,38</i>
	<i>Alfejezet B3 - Összesen</i>	<i>366 654 000</i>	<i>353 852 000</i>	<i>261 668 000</i>	<i>254 758 000</i>	<i>231 818 136,59</i>	<i>221 229 808,78</i>

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Unió 1992. évi általános költségvetése
B3 Képzés, ifjúság, kultúra, információ és egyéb szociális tevékenységek

Cím Fejezet	Cím-sor	Előirányzatok 1992		Előirányzatok 1991		Teljesítés 1990	
		Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
B3-1	Cím B3-1 Oktatás, szakképzés és ifjúsági politika						
B3-1 0	Fejezet B3-1 0 — Oktatás, szakképzés és ifjúsági politika	267 891 000	266 891 000	206 906 000	204 706 000	153 268 404,86	145 903 304,19
	Cím B3-1 - Összesen	267 891 000	266 891 000	206 906 000	204 706 000	153 268 404,86	145 903 304,19
B3-2	Cím B3-2 Kultúra						
	Fejezet B3-2 0 — Kultúra	12 382 000	12 382 000	9 352 000	9 352 000	8 794 168,13	8 794 168,13
	Cím B3-2 - Összesen	12 382 000	12 382 000	9 352 000	9 352 000	8 794 168,13	8 794 168,13
B3-3	Cím B3-3 Információ és kommunikáció						
B3-300	Audiovizuális szektor	48 407 000	32 145 000	32 459 000	19 459 000	11 091 999,70	9 038 367,84
B3-301	Információ	16 136 000	16 136 000	12 030 000	12 030 000	12 614 841,95	12 614 841,95
B3-302	Nem-tagállamok	17 812 000	17 812 000	12 395 000	12 395 000	8 252 026,05	8 252 026,05
B3-3 0	Fejezet B3-3 0 — Információ és kommunikáció	82 355 000	66 093 000	56 884 000	43 884 000	31 958 867,70	29 905 225,84
	Cím B3-3 - Összesen	82 355 000	66 093 000	56 884 000	43 884 000	31 958 867,70	29 905 225,84
B3-4	Cím B3-4 Egyéb szociális tevékenységek						
B3-4 0	Fejezet B3-4 0 — Szociális párbeszéd és foglalkoztatás	53 063 000	53 063 000	29 196 000	29 196 000	17 476 612,60	17 476 612,60
B3-4 1	Fejezet B3-4 1 — Szociális védelem és szabad mozgás						
		40 991 000	59 726 000	32 972 000	37 370 000	31 545 901,60	34 312 155,63
B3-4 2	Fejezet B3-4 2 — Európai alap az élet- és munkakörülmények javítására	10 585 000	10 585 000				
B3-4 3	Fejezet B3-4 3 — Egészség	29 073 000	31 573 000	8 770 000	8 770 000	6 800 000,00	6 800 000,00
B3-4 4	Fejezet B3-4 4 — Drogok	5 973 000	5 973 000	17 156 000	15 156 000	13 780 248,70	10 182 182,23
	Cím B3-4 - Összesen	139 685 000	160 920 000	55 512 000	55 910 000	72 941 578,15	72 109 765,71
	Altejezet B3 - Összesen	502 313 000	506 286 000	366 654 000	353 852 000	266 963 018,84	256 712 463,87

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Unió 1993. évi általános költségvetése
B3 Képzés és ifjúság, kultúra, audiovizuális média, információ és egyéb szociális tevékenységek

Cím Fejezet	Cím-sor	Előirányzatok 1993		Előirányzatok 1992		Teljesítés 1991	
		Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések
B3-1	Cím B3-1 Oktatás, szakképzés és ifjúsági politika						
B3-1 0	Fejezet B3-1 0 — Oktatás, szakképzés és ifjúsági politika	269 079 000	253 265 000	240 724 000	239 724 000	223 152 615,37	213 732 390,75
B3-1 1	Képzési program közösségi fejlesztők számára	1 000 000	300 000	-	-	-	-
	Cím B3-1 - Összesen	270 079 000	253 565 000	240 724 000	239 724 000	223 152 615,37	213 732 390,75
B3-2	Cím B3-2 Kultúra és audiovizuális média						
B3-2 0	Fejezet B3-2 0 — Kultúra és audiovizuális média						
	<i>Kultúra tevélcsoport B3-2 0 0 - Összesen</i>	12 355 000	8 655 000	11 962 000	11 962 000	9 626 943,64	9 626 943,64
	<i>Audiovizuális média tevélcsoport B3-2 0 1 - Összesen</i>	51 220 000	55 288 000	47 757 000	31 495 000	32 458 862,73	19 458 933,28
	Cím B3-2 - Összesen	63 575 000	63 943 000	59 719 000	43 457 000	42 085 806,37	29 085 876,92
B3-3	Cím B3-3 Információ és kommunikáció						
B3-3 0	Fejezet B3-3 0 — Információ és kommunikáció	33 731 000	22 137 000	32 878 000	32 878 000	34 685 773,80	34 685 773,80
	Cím B3-3 - Összesen	33 731 000	22 137 000	32 878 000	32 878 000	34 685 773,80	34 685 773,80
B3-4	Cím B3-4 Szociális dimenzió és foglalkoztatás						
B3-4 0	Fejezet B3-4 0 — Szociális párbeszéd és foglalkoztatás	80 050 000	53 200 000	43 783 000	43 783 000	31 950 646,98	31 950 646,98
B3-4 1	Fejezet B3-4 1 — Szociális védelem és szabad mozgás						
		31 520 000	34 043 000	34 643 000	53 378 000	56 270 526,14	45 729 072,04
B3-4 2	Fejezet B3-4 2 — Európai alap az élet- és munkakörülmények javítására	11 240 000	11 240 000			8 770 000,00	8 770 000,00
B3-4 3	Fejezet B3-4 3 — Egészség	32 185 000	21 417 000	24 573 000	27 073 000	19 737 429,09	17 734 617,60
B3-4 4	Fejezet B3-4 4 — Lépések a drogok elleni küzdelemért	8 100 000	5 607 000	3 313 000	3 303 000	4 990 145,70	4 990 145,70
	Cím B3-4 - Összesen	163 095 000	125 507 000	116 887 000	138 122 000	121 718 747,91	109 174 462,32
	Altejezet B3 - Összesen	530 480 000	465 152 000	450 208 000	454 181 000	421 642 943,45	386 678 523,79

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Unió 1994. évi általános költségvetése
B3 Képzés és ifjúság, kultúra, audiovizuális média, információ és egyéb szociális tevékenységek

Cím Fejezet	Cím-sor	Előirányzatok 1994		Előirányzatok 1993		Teljesítés 1992	
		Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések
B3-1	Cím B3-1 Oktatás, szakképzés és ifjúsági politika						
B3-1 0	Fejezet B3-1 0 — Oktatás, szakképzés és ifjúsági politika	287 500 000	263 900 000	269 579 000	252 845 000	251 586 905,13	249 086 957,36
		287 500 000	263 900 000	269 579 000	252 845 000	251 586 905,13	249 086 957,36
B3-2	Cím B3-2 Kultúra és audiovizuális média						
B3-2 0	Fejezet B3-2 0 — Kultúra és audiovizuális média						
	<i>Kultúra felcsoport B3-2 0 0 - Összesen</i>	14 800 000	11 400 000	12 355 000	8 655 000	11 957 816,65	11 957 816,65
	<i>Audiovizuális média felcsoport B3-2 0 1 - Összesen</i>	54 800 000	59 600 000	51 220 000	53 354 000	47 756 882,36	41 493 667,11
	Cím B3-2 - Összesen	69 600 000	71 000 000	63 575 000	62 009 000	59 714 699,01	53 451 483,76
B3-3	Cím B3-3 Információ és kommunikáció						
B3-3 0	Fejezet B3-3 0 — Információ és kommunikáció	47 500 000	42 450 000	33 731 000	22 137 000	35 539 355,01	35 539 355,01
	Cím B3-3 - Összesen	47 500 000	42 450 000	33 731 000	22 137 000	35 539 355,01	35 539 355,01
B3-4	Cím B3-4 Szociális dimenzió és foglalkoztatás						
B3-4 0	Fejezet B3-4 0 — Szociális párbeszéd és foglalkoztatás						
B3-4 1	Fejezet B3-4 1 — Szociális védelem és szabad mozgás	57 310 000	65 600 000	80 050 000	53 200 000	42 786 407,33	42 786 407,33
		38 780 000	40 600 000	31 520 000	34 043 000	34 410 440,23	39 948 645,17
B3-4 2	Fejezet B3-4 2 — Európai alap az élet- és munkakörülmények javítására	11 240 000	11 240 000	11 240 000	11 240 000	10 585 000,00	10 585 000,00
B3-4 3	Fejezet B3-4 3 — Egészség	31 100 000	29 500 000	32 185 000	21 417 000	24 481 506,36	23 304 876,83
B3-4 4	Fejezet B3-4 4 — Lépések a drogok elleni küzdelemért	4 800 000	2 600 000	8 100 000	5 607 000	3 289 360,00	3 289 360,00
	Cím B3-4 - Összesen	143 230 000	149 540 000	163 095 000	125 507 000	115 552 713,92	119 914 289,33
	Altejezet B3 - Összesen	547 830 000	526 880 000	529 980 000	462 498 000	462 393 673,07	457 992 085,46

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Unió 1995. évi általános költségvetése
Cím A-3 Az intézmények különleges funkcióiból adódó kiadások

Tételecsoport Tétel	Címisor	Előirányzatok 1995		Előirányzatok 1994		Teljesítés 1993	
		Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések
A303	Fejezet A-3 0 — Közöségi támogatások						
	A náci koncentrációs táborok mint történelmi emlékhelyek megóvása	100 000					
	<i>Tételecsoport A-3 0 3 - Összesen</i>	100 000					
	Fejezet A-3 0 - Összesen	16 066 000		11 286 000		10 943 799,94	
	Cím A-3 - Összesen	205 911 365		195 536 000		185 507 332,23	

B3 Képzés és ifjúság, kultúra, audiovizuális média, információ és egyéb szociális tevékenységek

Cím Fejezet	Címisor	Előirányzatok 1995		Előirányzatok 1994		Teljesítés 1993	
		Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések
B3-1	Cím B3-1 Oktatás, szakképzés és ifjúság						
B3-1 0	Fejezet B3-1 0 — Oktatás, szakképzés és ifjúsági politika	209 450 000	177 057 000	287 500 000	263 900 000	293 480 967,00	308 703 901,00
	<i>Cím B3-1 - Összesen</i>	209 450 000	177 057 000	287 500 000	263 900 000	293 480 967,00	308 703 901,00
B3-2	Cím B3-2 Kultúra és audiovizuális média						
B3-2 0	Fejezet B3-2 0 — Kultúra és audiovizuális média	18 800 000	15 200 000	14 800 000	11 400 000	12 354 998,00	9 664 061,00
	<i>Cím B3-2 - Összesen</i>	18 800 000	15 200 000	14 800 000	11 400 000	12 354 998,00	9 664 061,00
B3-3	Cím B3-3 Információ és kommunikáció						
B3-3 0	Fejezet B3-3 0 — Információ és kommunikáció	57 000 000	42 900 000	47 500 000	42 450 000	30 452 291,00	23 524 242,00
	<i>Cím B3-3 - Összesen</i>	57 000 000	42 900 000	47 500 000	42 450 000	30 452 291,00	23 524 242,00
B3-4	Cím B3-4 Szociális dimenzió és foglalkoztatás						
B3-4 0	Fejezet B3-4 0 — Szociális párbeszéd és foglalkoztatás	61 420 000	54 995 000	57 310 000	65 600 000	71 166 717,00	54 253 825,00
B3-4 1	Fejezet B3-4 1 — Szociális védelem és szabad mozgás	55 110 000	42 503 000	39 380 000	41 200 000	35 675 992,00	41 342 895,00
B3-4 2	Fejezet B3-4 2 — Európai alap az élet- és munkakörülmények javítására	9 240 000	9 240 000	11 240 000	11 240 000	11 240 000,00	11 240 000,00
B3-4 3	Fejezet B3-4 3 — Egészség	39 000 000	31 850 000	34 400 000	31 300 000	34 451 271,00	22 033 921,00
B3-4 4	Fejezet B3-4 4 — Lépések a drogok elleni küzdelemért	5 875 000	5 500 000	1 500 000	800 000	4 181 991,00	1 626 074,00
	<i>Cím B3-4 - Összesen</i>	170 845 000	144 088 000	143 830 000	150 140 000	156 715 971,00	130 496 715,00
	Altejezet B3 - Összesen	566 795 000	483 745 000	630 730 000	568 977 604	580 182 362,00	550 758 432,00

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Unió 1996. évi általános költségvetése
Cím A-3 Az intézmények különleges funkcióiból adódó kiadások

Tételesor- Tétel	Címisor	Előirányzatok 1996	Előirányzatok 1995	Teljesítés 1994	Teljesítés 1994
	Fejezet A-3 0 — Közöségi támogatások				
A-3054	A náci koncentrációs táborok mint történelmi emlékhelyek megóvása	200 000	100 000		
	<i>Tételesor A-3 0 5 Egyéb európai támogatások - Összesen</i>	5 745 000	5 225 000		3 974 927,00
	Fejezet A-3 0 - Összesen	33 390 000	27 366 000		21 393 387,13
	Cím A-3 - Összesen	2 696 735 349	2 587 612 355		2 402 915 552,43

B3 Képzés és ifjúság, kultúra, audiovizuális média, információ és egyéb szociális tevékenységek

Cím	Címisor	Előirányzatok 1996	Előirányzatok 1995	Teljesítés 1994
		Kötelezettség-vállalások	Költségvetések	Kötelezettség-vállalások
B3-1	Cím B3-1 Oktatás, szakképzés és ifjúság			
B3-1 0	Fejezet B3-1 0 — Oktatás, szakképzés és ifjúsági politika	396 825 000	417 944 000	286 654 337,00
	Cím B3-1 - Összesen	396 825 000	417 944 000	286 654 337,00
B3-2	Cím B3-2 Kultúra és audiovizuális média			
B3-2 0	Fejezet B3-2 0 — Kultúra és audiovizuális média	26 000 000	21 900 000	14 800 000,00
	<i>Kultúra tételesor B3-2 0 0 - Összesen</i>	93 400 000	93 351 000	117 975 000
	<i>Audiovizuális média tételesor B3-2 0 1 - Összesen</i>	119 400 000	115 251 000	133 425 000
	Cím B3-2 - Összesen	119 400 000	115 251 000	133 425 000
B3-3	Cím B3-3 Információ és kommunikáció			
B3-3 0	Fejezet B3-3 0 — Információ és kommunikáció	78 000 000	77 000 000	47 599 881,78
	Cím B3-3 - Összesen	78 000 000	77 000 000	47 599 881,78
B3-4	Cím B3-4 Szociális dimenzió és foglalkoztatás			
B3-4 0	Fejezet B3-4 0 — Szociális párbeszéd és foglalkoztatás	62 500 000	57 000 000	51 076 020,00
B3-4 1	Fejezet B3-4 1 — Szociális védelem és szabad mozgás	49 820 000	45 820 000	38 730 943,00
B3-4 2	Fejezet B3-4 2 — Európai alap az élet- és munkakörülmények javítására	12 400 000	12 400 000	11 240 000,00
B3-4 3	Fejezet B3-4 3 — Egészség	50 900 000	50 100 000	35 231 188,00
B3-4 4	Fejezet B3-4 4 — Lépések a drogok elleni küzdelemért	7 840 000	7 340 000	6 116 930,00
	Cím B3-4 - Összesen	183 460 000	172 680 000	154 090 869,00
	Altejezet B3 - Összesen	777 685 000	782 855 000	548 733 589,74

Az Európai Unió 1997. évi általános költségvetése
Cím A-3 Az intézmények különleges funkcióiból adódó kiadások

Tételcsoport	Cím	Előirányzatok 1997	Előirányzatok 1996	Teljesítés 1995	
Tétel	Cím				
	Fejezet A-3.0 — Közösségi támogatások				
A-3054	A náci koncentrációs táborok mint történelmi emlékhelyek megóvása	200 000	200 000	100 000,00	
		7 045 000	5 745 000	5 094 953,00	
	Tételcsoport A-3.0.5 - Összesen	36 640 000	35 390 000	27 632 216,71	
	Fejezet A-3.0 - Összesen	253 482 245	245 558 349	235 707 668,16	
	Cím A-3 - Összesen				

B3 Képzés és ifjúság, kultúra, audiovizuális média, információ és egyéb szociális tevékenységek

Cím	Cím	Előirányzatok 1997	Előirányzatok 1996	Teljesítés 1995	
Fejezet	Cím	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
B3-1	Cím B3-1 Oktatás, szakképzés és ifjúság				
B3-1.0	Fejezet B3-1.0 — Oktatás, szakképzés és ifjúsági politika	378 655 000	372 055 000	363 962 473,75	284 405 471,43
		378 655 000	372 055 000	363 962 473,75	284 405 471,43
B3-2	Cím B3-2 Kultúra és audiovizuális média				
B3-2.0	Fejezet B3-2.0 — Kultúra és audiovizuális média	27 925 000	24 425 000	19 399 989,39	16 786 383,37
		83 365 000	89 665 000	121 832 691,96	100 893 481,85
	Tételcsoport B3-2.0.1 - Összesen	111 290 000	114 090 000	141 332 681,35	117 679 865,22
B3-3	Cím B3-3 Információ és kommunikáció				
B3-3.0	Fejezet B3-3.0 — Információ és kommunikáció	84 800 000	82 200 000	77 208 198,85	47 701 477,16
		84 800 000	82 200 000	77 208 198,85	47 701 477,16
B3-4	Cím B3-4 Szociális dimenzió és foglalkoztatás				
B3-4.0	Fejezet B3-4.0 — Szociális párbeszéd és foglalkoztatás	60 300 000	60 890 000	61 596 729,36	54 563 260,40
B3-4.1	Fejezet B3-4.1 — Szociális védelem és szabad mozgás	41 915 000	46 465 000	54 085 735,63	50 820 564,36
B3-4.2	Fejezet B3-4.2 — Európai alap az élet- és munkakörülmények javítására	13 600 000	13 600 000	12 240 000,00	12 240 000,00
B3-4.3	Fejezet B3-4.3 — Egészség	51 410 000	41 360 000	37 839 686,98	36 329 256,09
B3-4.4	Fejezet B3-4.4 — Lépések a drogok elleni küzdelemért	5 685 000	5 485 000	6 917 264,58	4 636 785,91
	Cím B3-4 - Összesen	172 910 000	167 800 000	172 679 416,55	168 589 866,76
	Altejezet B3 - Összesen	747 655 000	736 145 000	755 182 770,50	608 376 680,57

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Unió 1998. évi általános költségvetése
Cím A-3 Az intézmények különleges funkcióiból adódó kiadások

Tételecsoport Tétel	Címisor	Előirányzatok 1998		Előirányzatok 1997		Teljesítés 1996	
		Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések
A-3 0 3	Fejezet A-3 0 — Közöségi támogatások						
	<i>Közöségi támogatás az európai civil társadalom eszméjét népszerűsítő szervezetek finanszírozásában</i>						
A-3 0 3 5	A náci koncentrációs táborok mint történelmi emlékhelyek megővése			200 000		247 000,00	
A-3 1 1	Fejezet A-3 1 — Egyéb támogatások						
A-3 1 1 5	Európai támogatások — 2. rész						
	A náci koncentrációs táborok mint történelmi emlékhelyek megővése	100 000					
	<i>Tételcsoport A-3 0 3 - Összesen</i>	<i>1 962 500</i>					
	<i>Fejezet A-3 0 - Összesen</i>	<i>16 347 500</i>					
	<i>Cím A-3 - Összesen</i>	<i>243 115 180</i>					
						<i>1 623 675,61</i>	
						<i>21 246 303,61</i>	
						<i>250 056 958,73</i>	

B3 Képzés és ifjúság, kultúra, audiovizuális média, információ és egyéb szociális tevékenységek

Cím Fejezet	Címisor	Előirányzatok 1998		Előirányzatok 1997		Teljesítés 1996	
		Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések
B3-1	Cím B3-1 Oktatás, szakképzés és ifjúság						
B3-1 0	Fejezet B3-1 0 — Oktatás, szakképzés és ifjúsági politika	410 650 000		376 155 000		394 086 980,35	373 003 174,92
		<i>410 650 000</i>	<i>368 950 000</i>	<i>376 155 000</i>	<i>369 655 000</i>	<i>394 086 980,35</i>	<i>373 003 174,92</i>
B3-2	Cím B3-2 Kultúra és audiovizuális média						
B3-2 0	Fejezet B3-2 0 — Kultúra és audiovizuális média						
	<i>Kultúra tételcsoport B3-2 0 0 - Összesen</i>	<i>34 900 000</i>	<i>30 500 000</i>	<i>31 925 000</i>	<i>27 425 000</i>	<i>29 400 841,22</i>	<i>14 972 012,60</i>
	<i>Audiovizuális média tételcsoport B3-2 0 1 - Összesen</i>	<i>61 250 000</i>	<i>74 200 000</i>	<i>83 365 000</i>	<i>69 665 000</i>	<i>69 953 393,51</i>	<i>77 586 182,12</i>
	<i>Sport tételcsoport B3-2 0 2 - Összesen</i>	<i>3 000 000</i>	<i>3 000 000</i>	<i>3 000 000</i>	<i>3 000 000</i>	<i>3 500 000,00</i>	<i>3 825 051,56</i>
	<i>Cím B3-2 - Összesen</i>	<i>99 150 000</i>	<i>107 700 000</i>	<i>118 290 000</i>	<i>120 090 000</i>	<i>122 854 234,73</i>	<i>96 383 246,28</i>
B3-3	Cím B3-3 Információ és kommunikáció						
B3-3 0	Fejezet B3-3 0 — Információ és kommunikáció	79 400 000	67 200 000	81 800 000	79 200 000	109 476 362,18	75 379 995,23
		<i>79 400 000</i>	<i>67 200 000</i>	<i>81 800 000</i>	<i>79 200 000</i>	<i>109 476 362,18</i>	<i>75 379 995,23</i>
B3-4	Cím B3-4 Szociális dimenzió és foglalkoztatás						
B3-4 0	Fejezet B3-4 0 — Szociális párbeszéd és foglalkoztatás	40 335 000	35 200 000	44 250 000	44 140 000	54 095 575,37	34 072 284,21
B3-4 1	Fejezet B3-4 1 — Szociális védelem és szabad mozgás						
B3-4 2	Fejezet B3-4 2 — Európai alap az élet- és munkakörülmények javítására	47 700 000	49 200 000	41 915 000	46 465 000	46 052 286,39	40 648 093,98
B3-4 3	Fejezet B3-4 3 — Egészség	13 600 000	13 600 000	13 600 000	13 600 000	13 400 000,00	9 454 815,25
B3-4 4	Fejezet B3-4 4 — Lépések a drogok elleni küzdelemért	46 550 000	43 700 000	51 410 000	41 360 000	49 552 488,10	32 508 129,00
		<i>155 085 000</i>	<i>147 900 000</i>	<i>156 860 000</i>	<i>151 050 000</i>	<i>170 568 656,66</i>	<i>125 478 039,95</i>
	<i>Cím B3-4 - Összesen</i>	<i>155 085 000</i>	<i>147 900 000</i>	<i>156 860 000</i>	<i>151 050 000</i>	<i>170 568 656,66</i>	<i>125 478 039,95</i>
	<i>Altejezet B3 - Összesen</i>	<i>744 285 000</i>	<i>691 750 000</i>	<i>733 105 000</i>	<i>719 995 000</i>	<i>797 006 233,92</i>	<i>670 244 456,38</i>

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Unió 1999. évi általános költségvetése
Cím A-3 Az intézmények különleges funkcióiból adódó kiadások

Tételcsoport	Cím	Előirányzatok 1999	Előirányzatok 1998	Teljesítés 1997
Tétel	Cím			
	Fejezet A-3 0 — Közöségi támogatások			
A-3 0 1	Európai jelentőségű intézmények			
A-3 0 1 5	Kevésbé használt nyelvek európai irodája és a Mercator-ösztöndíj	1 000 000	400 000	1 009 250,00
	<i>Tételcsoport A-3 0 1 - Összesen</i>	10 490 000	9 095 000	9 454 250,00
A-3 0 3	Közöségi támogatás az európai civil társadalom esznejét népszerűsítő szervezetek finanszírozásában			
A-3 0 3 5	A náci koncentrációs táborok mint történelmi emlékhelyek megóvása	250 000	200 000	231 000,00
	<i>Tételcsoport A-3 0 3 - Összesen</i>	5 400 000	3 925 000	4 962 000,00
	Fejezet A-3 0 - Összesen	27 380 000	25 000 000	25 967 250,00
	Cím A-3 - Összesen	253 729 354	244 455 180	249 641 407,57

B3 Képzés és ifjúság, kultúra, audiovizuális média, információ és egyéb szociális tevékenységek

Cím	Cím	Előirányzatok 1999		Előirányzatok 1998		Teljesítés 1997	
Fejezet	Cím	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
B3-1	Cím B3-1 Oktatás, szakképzés és ifjúság						
B3-1 0	Fejezet B3-1 0 — Oktatás, szakképzés és ifjúsági politika	441 700 000	391 311 000	410 250 000	368 550 000	377 219 523,98	353 052 728,59
	Cím B3-1 - Összesen	441 700 000	391 311 000	410 250 000	368 550 000	377 219 523,98	353 052 728,59
B3-2	Cím B3-2 Kultúra és audiovizuális média						
B3-2 0	Fejezet B3-2 0 — Kultúra és audiovizuális média						
	Kultúra tételcsoport B3-2 0 0 - Összesen	41 100 000	30 000 000	39 900 000	36 500 000	29 551 165,10	29 155 468,34
	Audiovizuális média tételcsoport B3-2 0 1 - Összesen	65 310 000	65 210 000	61 250 000	74 200 000	82 132 225,19	91 882 270,10
	Sport tételcsoport B3-2 0 2 - Összesen	-	500 000	3 000 000	3 000 000	3 000 000,00	2 930 319,27
	Cím B3-2 - Összesen	106 410 000	95 710 000	104 150 000	113 700 000	114 683 390,29	123 968 057,71
B3-3	Cím B3-3 Információ és kommunikáció						
B3-3 0	Fejezet B3-3 0 — Információ és kommunikáció	106 240 000	113 590 000	79 400 000	81 700 000	117 230 733,57	109 685 175,46
	Cím B3-3 - Összesen	106 240 000	113 590 000	79 400 000	81 700 000	117 230 733,57	109 685 175,46
B3-4	Cím B3-4 Szociális dimenzió és foglalkoztatás						
B3-4 0	Fejezet B3-4 0 — Szociális párbeszéd és foglalkoztatás	41 300 000	33 900 000	40 335 000	35 200 000	45 440 276,23	50 230 410,23
B3-4 1	Fejezet B3-4 1 — Szociális védelem és szabad mozgás		33 675 000	41 860 000	42 360 000	40 075 415,20	23 207 155,39
B3-4 2	Fejezet B3-4 2 — Európai alap az élet- és munkakörülmények javítására	14 500 000	14 500 000	13 600 000	13 600 000	13 600 000,00	13 600 000,00
B3-4 3	Fejezet B3-4 3 — Egészség	48 365 000	44 815 000	46 550 000	43 700 000	51 681 848,26	42 606 889,19
B3-4 4	Fejezet B3-4 4 — Lépések a drogok elleni küzdelemért	7 800 000	8 500 000	6 900 000	6 200 000	6 973 552,72	7 550 666,24
	Cím B3-4 - Összesen	150 640 000	135 390 000	149 245 000	141 060 000	157 771 092,41	137 195 127,05
	Alfejezet B3 - Összesen	804 990 000	736 001 000	743 045 000	705 010 000	766 904 740,25	723 901 082,81

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Unió 2000. évi általános költségvetése
Cím A-3 Az intézmények különleges funkcióiból adódó kiadások

Tételcsoport	Cím	Előirányzatok 2000	Előirányzatok 1999	Teljesítés 1998
Tétel	Cím			
A-3 0 1	Fejezet A-3 0 — Közösségi támogatások			
A-3 0 1 5	Európai jelentőségű intézmények			
	Kevésbé használt nyelvek európai irodája és a Mercator-ösztöndíj	1 000 000	1 000 000	400 000,00
	Tételcsoport A-3 0 1 - Összesen	12 490 000	10 490 000	9 095 000,00
A-3 0 3	Közösségi támogatás az európai civil társadalom eszméjét népszerűsítő szervezetek finanszírozásában			
	A náci koncentrációs táborok mint történelmi emlékhelyek megóvása	350 000	250 000	200 000,00
	Tételcsoport A-3 0 3 - Összesen	4 700 000	4 900 000	3 907 500,00
A-3 0 4	Közösségi támogatás az európai civil társadalom eszméjét népszerűsítő szervezetek finanszírozásában			
	Európa eszméjét előmozdító kulturális szervezeteknek nyújtott támogatás	2 600 000	-	-
	Tételcsoport A-3 0 4 - Összesen	3 600 000	800 000	840 000,00
	Fejezet A-3 0 - Összesen	31 630 000	27 380 000	24 242 926,00
	Cím A-3 - Összesen	294 560 410	266 178 354	257 874 950,11

B3 Oktatás, szakképzés és ifjúság

Cím	Cím	Előirányzatok 2000		Előirányzatok 1999		Teljesítés 1998	
Fejezet		Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
B3-1	Cím B3-1 Oktatás, szakképzés és ifjúság						
B3-1 0	Fejezet B3-1 0 — Oktatás, szakképzés és ifjúsági politika	481 500 000	392 700 000	441 700 000	391 311 000	400 131 817,00	277 201 255,21
		481 500 000	392 700 000	441 700 000	391 311 000	400 131 817,00	277 201 255,21
B3-2	Cím B3-2 Kultúra és audiovizuális média						
B3-2 0	Fejezet B3-2 0 — Kultúra és audiovizuális média	36 500 000	36 500 000	15 800 000	23 000 000	41 664 144,96	28 204 318,54
		70 000 000	63 800 000	65 310 000	65 210 000	69 037 812,43	68 791 031,53
	Kísérleti projektek a doping elleni küzdelemre az Európai sportban	5 000 000	2 500 000	-	-	-	-
	Tételcsoport B3-2 0 2 - Összesen	111 500 000	102 800 000	81 110 000	88 210 000	110 701 957,39	96 995 350,07
B3-3	Cím B3-3 Információ és kommunikáció						
B3-3 0	Fejezet B3-3 0 — Információ és kommunikáció	93 500 000	86 900 000	106 240 000	113 590 000	113 879 546,89	104 103 767,46
		93 500 000	86 900 000	106 240 000	113 590 000	113 879 546,89	104 103 767,46
B3-4	Cím B3-4 Szociális dimenzió és foglalkoztatás						
B3-4 0	Fejezet B3-4 0 — Szociális párbeszéd és foglalkoztatás	46 800 000	40 800 000	41 300 000	33 900 000	38 666 566,40	33 341 548,97
B3-4 1	Fejezet B3-4 1 — Szociális védelem és szabad mozgás	21 500 000	18 600 000	17 925 000	13 925 000	14 167 357,62	12 017 994,75
B3-4 2	Fejezet B3-4 2 — Európai alap az élet- és munkakörülmények javítására	14 700 000	14 700 000	14 500 000	14 500 000	13 600 000,00	13 600 000,00
B3-4 3	Fejezet B3-4 3 — Egészség	61 615 000	51 545 000	48 365 000	44 815 000	45 474 975,87	43 452 018,59
B3-4 4	Fejezet B3-4 4 — Lépések a drogok elleni küzdelemért	-	-	-	700 000	17 305,21	430 070,54
		144 615 000	125 645 000	122 090 000	107 840 000	112 126 005,10	102 841 632,85
	Cím B3-4 - Összesen	144 615 000	125 645 000	122 090 000	107 840 000	112 126 005,10	102 841 632,85
	Alfejezet B3 - Összesen	831 115 000	708 045 000	751 140 000	700 951 000	736 835 338,38	581 142 005,59

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Unió 2001. évi általános költségvetése
Cím A-3 Az intézmények különleges funkcióiból adódó kiadások

Tételcsoport	Cím	Előirányzatok 2001	Előirányzatok 2000	Teljesítés 1999
Tétel	Cím			
A-3 0 1	Fejezet A-3 0 — Közöségi támogatások			
A-3 0 1 5	Európai jelentőségű intézmények			
	Kevésbé használt nyelvek európai irodája és a Mercator-ösztöndíj	1 000 000	1 000 000	1 000 000,00
	Tételcsoport A-3 0 1 - Összesen	12 222 000	12 490 000	10 490 000,00
A-3 0 3	Közöségi támogatás az európai civil társadalom eszméjét népszerűsítő szervezetek finanszírozásában			
	A náci koncentrációs táborok mint történelmi emlékhelyek megóvása	350 000	350 000	250 000,00
	Tételcsoport A-3 0 3 - Összesen	3 937 000	4 100 000	4 713 548,08
A-3 0 4	Közöségi támogatás az európai civil társadalom eszméjét népszerűsítő szervezetek finanszírozásában			
	Európa eszméjét előmozdító kulturális szervezeteknek nyújtott támogatás	3 754 000	3 180 000	590 000,00
	Tételcsoport A-3 0 4 - Összesen	4 454 000	4 180 000	1 390 000,00
	Fejezet A-3 0 - Összesen	32 875 000	31 830 000	26 415 127,71
	Cím A-3 - Összesen	303 532 497	293 930 410	263 614 501,37

B3 Oktatás, szakképzés és ifjúság

Cím	Cím	Előirányzatok 2001		Előirányzatok 2000		Teljesítés 1999
Fejezet		Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kifizetések
B3-1	Cím B3-1 Oktatás, szakképzés és ifjúság					
B3-1 0	Fejezet B3-1 0 — Oktatás, szakképzés és ifjúsági politika	491 320 000	427 830 000	481 500 000	392 700 000	347 945 540,65
		491 320 000	427 830 000	481 500 000	392 700 000	347 945 540,65
B3-2	Cím B3-2 Kultúra és audiovizuális média					
B3-2 0	Fejezet B3-2 0 — Kultúra és audiovizuális média	33 000 000	36 000 000	36 500 000	36 500 000	24 511 055,32
	Audiovizuális média tételcsoport B3-2 0 1 - Összesen	82 100 000	68 650 000	71 600 000	65 400 000	61 995 780,14
	Kampány a doping-szedés elleni küzdelemért az Európai sportban					
	tételcsoport B3-2 0 2 - Összesen	5 000 000	5 100 000	5 000 000	2 500 000	-
	Cím B3-2 - Összesen	120 100 000	109 750 000	113 100 000	104 400 000	86 506 835,46
B3-3	Cím B3-3 Információ és kommunikáció					
B3-3 0	Fejezet B3-3 0 — Információ és kommunikáció	86 567 500	91 392 500	93 500 000	86 900 000	89 805 650,49
		86 567 500	91 392 500	93 500 000	86 900 000	89 805 650,49
B3-4	Cím B3-4 Szociális dimenzió és foglalkoztatás					
B3-4 0	Fejezet B3-4 0 — Szociális párbeszéd és foglalkoztatás	50 000 000	50 900 000	46 800 000	40 800 000	33 083 291,84
B3-4 1	Fejezet B3-4 1 — Szociális védelem és szabad mozgás	21 350 000	17 350 000	21 500 000	18 600 000	12 175 838,99
B3-4 2	Fejezet B3-4 2 — Európai alap az élet- és munkakörülmények javítására	15 000 000	15 000 000	14 700 000	14 700 000	14 500 000,00
B3-4 3	Fejezet B3-4 3 — Egészség	26 000 000	50 438 000	61 615 000	51 545 000	31 517 998,64
		112 350 000	133 686 000	144 615 000	125 645 000	91 277 129,47
B3-5	Cím B3-5 Európai politikai pártok támogatása					
B3-5 0	Fejezet B3-5 0 — Európai politikai pártok támogatása	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-
	Cím B3-5 - Összesen	-	-	-	-	-
	Alfejezet B3 - Összesen	810 337 500	762 658 500	832 715 000	709 645 000	615 535 156,07

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Unió 2002. évi általános költségvetése
Cím A-3 Az intézmények különleges funkcióiból adódó kiadások

Tételcsoport	Tétel	Címisor	Előirányzatok 2002	Előirányzatok 2001	Teljesítés 2000
A-3 0 1	Fejezet A-3 0 — Közösségi támogatások				
	Európai jelentőségű intézmények				
A-3 0 1 5	Kevésbé használt nyelvek európai irodája és a Mercator-ösztöndíj		1 050 000	1 000 000	1 000 000,00
	Tételcsoport A-3 0 1 - Összesen		13 112 000	12 872 000	12076651-
A-3 0 3	Közösségi támogatás az európai civil társadalom eszméjét népszerűsítő szervezetek finanszírozásában				
A-3 0 3 5	A náci koncentrációs táborok mint történelmi emlékhelyek megóvása		350 000	350 000	350 000,00
	Tételcsoport A-3 0 3 - Összesen		3 228 000	3 256 000	2872680-
A-3 0 4	Közösségi támogatás az európai civil társadalom eszméjét népszerűsítő szervezetek finanszírozásában				
A-3 0 4 2	Európa eszméjét előmozdító kulturális szervezeteknek nyújtott támogatás		4 228 000	3 754 000	3 157 177,78
	Tételcsoport A-3 0 4 - Összesen		5 413 000	5 178 000	3741000-
	Fejezet A-3 0 - Összesen		33 473 000	33 651 000	29 881 479,38
	Cím A-3 - Összesen		299 776 286	303 025 760	280 601 644,80

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetésében, 1976-2007 - folytatás

B3 Oktatás, szakképzés és ifjúság

Cím Fejleszt	Címor	Előirányzatok 2002		Előirányzatok 2001		Teljesítés 2000	
		Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések
B3-1	Cím B3-1 Oktatás, szakképzés és ifjúság						
B3-1 0	Fejleszt B3-1 0 — Oktatás, szakképzés és ifjúsági politika	523 350 000	523 075 000	491 320 000	427 830 000	471 934 880,74	456 422 521,65
		523 350 000	523 075 000	491 320 000	427 830 000	471 934 880,74	456 422 521,65
B3-2	Cím B3-2 Kultúra és audiovizuális média						
B3-2 0	Fejleszt B3-2 0 — Kultúra és audiovizuális média	35 500 000	37 900 000	33 000 000	36 000 000	25 418 771,97	24 677 732,93
	Kultúra télelcsoport B3-2 0 0 - Összesen	81 200 000	88 020 000	87 100 000	73 750 000	70 366 645,91	58 276 195,49
	Audiovizuális média télelcsoport B3-2 0 1 - Összesen	116 700 000	125 920 000	120 100 000	109 750 000	95 785 423,88	82 953 928,42
	Cím B3-2 - Összesen						
B3-3	Cím B3-3 Információ és kommunikáció						
B3-3 0	Fejleszt B3-3 0 — Információ és kommunikáció	105 205 600	95 780 000	86 567 500	91 392 500	93 337 551,42	85 769 159,47
	Cím B3-3 - Összesen						
B3-4	Cím B3-4 Szociális dimenzió és foglalkoztatás						
B3-4 0	Fejleszt B3-4 0 — Szociális párbeszéd és foglalkoztatás	54 300 000	47 150 000	50 000 000	50 900 000	43 443 417,30	38 684 144,27
B3-4 1	Fejleszt B3-4 1 — Szociális védelem és szabad mozgás	16 500 000	14 970 000	21 350 000	17 350 000	15 449 687,02	12 468 009,88
B3-4 2	Fejleszt B3-4 2 — Európai alap az élet- és munkakörülmények javítására	16 500 000	16 500 000	15 000 000	15 000 000	14 700 000,00	14 700 000,00
B3-4 3	Fejleszt B3-4 3 — Egészség	65 555 000	58 525 000	26 000 000	50 436 000	54 715 566,74	37 771 201,47
	Cím B3-4 - Összesen	152 855 000	137 145 000	112 350 000	133 686 000	128 308 671,06	103 623 355,62
B3-5	Cím B3-5 Európai politikai pártok támogatása						
B3-5 0	Fejleszt B3-5 0 — Európai politikai pártok támogatása	7 000 000	6 300 000	-	-	-	-
	Cím B3-5 - Összesen	7 000 000	6 300 000	-	-	-	-
	Altejezet B3 - Összesen	905 110 600	888 220 000	810 337 500	762 658 500	789 366 527,10	728 768 965,16

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Unió 2003. évi általános költségvetése
Cím A-3 Az intézmények különleges funkcióiból adódó kiadások

Tételek	Cím	Előirányzatok 2003	Előirányzatok 2002	Teljesítés 2001
Tételek	Cím			
A-3 0 0	Fejezet A-3 0 — Közösségi támogatások			
	Euratom támogatás a Szolgáltató Ügynökség tevékenységéhez			
A-3 0 1	Európai jelentőségű intézmények			
A-3 0 1 5	Kevésbé használt nyelvek európai irodája és a Mercator-ösztöndíj	205 000	205 000	208 000,00
	Tételek			
A-3 0 3	Közösségi támogatás az európai civil társadalom eszméjét			
	nepszerítő szervezetek finanszírozásában			
A-3 0 3 5	A népi koncentrációs táborok mint történelmi emlékhelyek megővése	400 000	350 000	336 680,00
	Tételek			
A-3 0 4	Közösségi támogatás az európai civil társadalom eszméjét			
	nepszerítő szervezetek finanszírozásában			
A-3 0 4 2	Európa eszméjét előmozdító kulturális szervezeteknek nyújtott támogatás	4 263 000	4 228 000	3 741 000,00
	Tételek			
	Fejezet A-3 0 - Összesen	33 473 000	33 651 000	29 881 479,38
	Cím A-3 - Összesen	299 776 286	303 025 760	280 601 644,80

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetésében, 1976-2007 - folytatás

B3 Oktatás, szakképzés és ifjúság

Cím Fejezet	Címisor	Előirányzatok 2003		Előirányzatok 2002		Teljesítés 2001	
		Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések	Kötelezettség- vállalások	Kifizetések
B3-1	Cím B3-1 Oktatás, szakképzés és ifjúság						
B3-1 0	Fejezet B3-1 0 — Oktatás, szakképzés és ifjúsági politika	559 182 000	514 282 000	523 350 000	523 075 000	484 934 349,51	459 658 848,51
		559 182 000	514 282 000	523 350 000	523 075 000	484 934 349,51	459 658 848,51
B3-2	Cím B3-2 Kultúra és audiovizuális média						
	Kultúra télelcsopott B3-2 0 0 - Összesen	34 500 000	32 100 000	35 500 000	37 900 000	32 169 433,45	29 006 642,03
	Audiovizuális média télelcsopott B3-2 0 1 - Összesen	83 000 000	70 800 000	81 200 000	88 020 000	84 148 646,87	96 000 966,40
B3-2 0	Fejezet B3-2 0 — Kultúra és audiovizuális média	117 500 000	102 900 000	116 700 000	125 920 000	116 318 080,32	85 007 598,43
	Cím B3-2 - Összesen	117 500 000	102 900 000	116 700 000	125 920 000	116 318 080,32	85 007 598,43
B3-3	Cím B3-3 Információ és kommunikáció						
B3-3 0	Fejezet B3-3 0 — Információ és kommunikáció	116 847 000	108 178 000	105 205 600	95 780 000	98 580 061,56	92 834 867,78
	Cím B3-3 - Összesen	116 847 000	108 178 000	105 205 600	95 780 000	98 580 061,56	92 834 867,78
B3-4	Cím B3-4 Szociális dimenzió és foglalkoztatás						
B3-4 0	Fejezet B3-4 0 — Szociális párbeszéd és foglalkoztatás						
B3-4 1	Fejezet B3-4 1 — Szociális védelem és szabad mozgás	56 480 000	50 355 000	54 300 000	47 150 000	49 226 353,80	34 402 824,09
B3-4 2	Fejezet B3-4 2 — Európai alap az élet- és munkakörülmények javítására	22 960 000	19 068 000	16 500 000	14 970 000	20 663 307,46	17 935 218,31
B3-4 3	Fejezet B3-4 3 — Egészség	16 500 000	16 500 000	16 500 000	16 500 000	15 000 000,00	14 958 184,50
	Cím B3-4 - Összesen	76 580 500	68 327 000	65 555 000	58 525 000	58 037 389,93	53 845 220,53
B3-5	Cím B3-5 Európai politikai pártok támogatása	172 528 500	154 250 000	152 865 000	137 145 000	142 927 050,19	121 141 447,43
B3-5 0	Fejezet B3-5 0 — Európai politikai pártok támogatása						
		p.m.	p.m.	7 000 000	6 300 000		
	Cím B3-5 - Összesen	p.m.	p.m.	7 000 000	6 300 000		
	Altejezet B3 - Összesen	966 057 500	879 610 000	905 110 600	888 220 000	842 759 541,58	758 642 762,15

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Unió 2004. évi (EU15) általános költségvetése
Cím 15 — OKTATÁS ÉS KULTÚRA

Cím Fejezet	Címisor	Előirányzatok 2004		Előirányzatok 2003		Teljesítés 2002	
		Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
15 01	Az oktatás és kultúra területének igazgatási kiadásai	99 944 654	99 944 654	76 252 740	76 252 740	70 111 323,50	70 111 323,50
15 02	Oktatás	276 268 500	268 848 500	293 180 000	274 580 000	271 452 176,66	273 114 770,16
15 03	Szakképzés	206 493 900	194 533 900	203 620 000	188 120 000	185 431 053,19	163 765 972,48
15 04	Kultúra és nyelv	38 708 000	32 748 000	39 013 000	36 813 000	38 711 712,55	35 595 251,47
15 05	Audiovizuális politika és sport	87 050 000	73 650 000	79 800 000	68 095 500	74 384 241,20	78 147 148,55
15 06	Parbeszéd a polgárokkal	24 535 000	28 835 000	30 790 000	30 296 000	24 980 713,62	24 929 802,03
15 07	Íjűtség	71 770 000	71 910 000	83 600 000	74 700 000	71 963 576,54	71 899 705,90
15 49	Azon programok igazgatási kiadásai, amelyek eszközeit az előző pénzügyi rendeletnek megfelelően kötötték le	—	13 450 000	24 462 000	22 266 500	22 333 646,89	19 360 244,93
15 80	Igazgatási támogatás az Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság számára						
15 81	Az Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság szakpolitikai stratégiája és koordinálása						
Cím 15 — összesen		804 770 054	783 920 054	830 717 740	771 123 740	759 378 444,15	736 924 219,02

Az Európai Unió 2004. évi (EU25) általános költségvetése
Cím 15 — OKTATÁS ÉS KULTÚRA

Cím Fejezet	Címisor	Előirányzatok 2004		Előirányzatok 2003		Teljesítés 2002	
		Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
15 01	Az oktatás és kultúra területének igazgatási kiadásai	102 244 654	102 244 654	76 252 740	76 252 740	70 111 323,50	70 111 323,50
15 02	Oktatás	342 468 500	308 968 500	293 180 000	274 580 000	271 452 176,66	273 114 770,16
15 03	Szakképzés	244 993 900	217 493 900	203 620 000	188 120 000	185 431 053,19	163 765 972,48
15 04	Kultúra és nyelv	42 408 000	34 508 000	39 013 000	36 813 000	38 711 712,55	35 595 251,47
15 05	Audiovizuális politika és sport	97 150 000	76 150 000	79 800 000	68 095 500	74 384 241,20	78 147 148,55
15 06	Parbeszéd a polgárokkal	24 535 000	28 835 000	30 790 000	30 296 000	24 980 713,62	24 929 802,03
15 07	Íjűtség	97 470 000	85 970 000	83 600 000	74 700 000	71 963 576,54	71 899 705,90
15 49	Azon programok igazgatási kiadásai, amelyek eszközeit az előző pénzügyi rendeletnek megfelelően kötötték le	—	13 450 000	24 462 000	22 266 500	22 333 646,89	19 360 244,93
15 80	Igazgatási támogatás az Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság számára						
15 81	Az Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság szakpolitikai stratégiája és koordinálása						
Cím 15 — összesen		951 270 054	867 620 054	830 717 740	771 123 740	759 378 444,15	736 924 219,02

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Unió 2005. évi általános költségvetése
Cím 15 — OKTATÁS ÉS KULTÚRA

Emnek a szakpolitikának a célja Európa emberi dimenziójának erősítése az európai polgárság érzésének fejlesztésével és az oktatás és szakképzés európai térségének létrehozásához való hozzájárulással.

Cím Fejezet	Címisor	2005. évi előirányzatok		2004. évi előirányzatok		2003. évi teljesítés	
		Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
15 01	Az oktatás és kultúra területének igazgatási kiadásai	118 803 286	118 803 286	104 065 446	104 065 446	75 658 902,52	75 658 902,52
15 02	Oktatás	414 079 000	379 729 000	342 468 500	308 968 500	289 303 726,71	272 348 491,57
15 03	Szakképzés	241 966 880	221 770 000	244 983 900	217 493 900	203 199 111,25	183 721 744,76
15 04	Kultúra és nyelv	38 082 000	32 632 000	42 408 000	34 508 000	36 869 982,75	41 986 010,60
15 05	Audiovizuális politika és sport	87 935 000	88 950 000	97 150 000	76 150 000	81 977 520,48	75 511 156,48
15 06	Párbeszéd a polgárokkal	35 385 000	32 135 000	24 535 000	28 835 000	29 705 825,22	29 532 674,38
15 07	Íjűrség	111 240 000	96 390 000	97 470 000	85 970 000	84 128 264,37	79 833 737,95
15 49	Azon programok igazgatási kiadásai, amelyek eszközeit az előző pénzügyi rendelkezések megkezdésénél költötték le	—	1 300 000	—	13 450 000	26 052 936,32	22 453 884,23
15 AWBL-01	Igazgatási támogatás az Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság számára						
15 AWBL-02	Az Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság szakpolitikai stratégiája és koordinálása						
Cím 15 — összesen		1 047 491 166	971 709 286	953 090 846	869 440 846	826 896 269,88	781 046 602,49

Az Európai Unió 2006. évi általános költségvetése
Cím 15 — OKTATÁS ÉS KULTÚRA

Általános célkitűzések

Emnek a szakpolitikának a célja Európa emberi dimenziójának erősítése az európai polgárság érzésének fejlesztésével és az oktatás és szakképzés európai térségének létrehozásához való hozzájárulással.
A Bizottságnak támogatnia kellene az egész Európára kiterjedő olyan eseményeket, amelyek a fiatalok és a szellemi foglalkozások társadalmi integrációját segítik elő sportesemények keretében.

Cím Alcím	Címisor	2006. évi előirányzatok		2005. évi előirányzatok		2004. évi teljesítés	
		Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
15 01	Az oktatás és kultúra területének igazgatási kiadásai	108 801 237	108 801 237	100 529 163	100 529 163	106 094 085,55	106 094 085,55
15 02	Oktatás	459 032 000	428 740 400	414 079 000	379 729 000	401 822 334,54	381 191 408,39
15 03	Szakképzés	249 405 000	237 250 000	241 966 880	221 770 000	263 682 546,15	264 377 462,99
15 04	Kultúra és nyelv	36 886 000	36 066 000	38 082 000	32 632 000	43 693 141,93	44 420 757,34
15 05	Íjűrség és sport	111 965 000	101 485 000	111 240 000	101 105 000	115 599 893,92	104 122 074,80
15 06	Párbeszéd a polgárokkal	37 134 000	36 494 000	35 385 000	32 135 000	27 785 522,34	17 284 005,20
15 49	Azon programok igazgatási kiadásai, amelyek eszközeit az előző pénzügyi rendelkezések megkezdésénél költötték le	—	950 000	—	1 150 000	—	10 388 179,50
15 AWBL-01	Igazgatási támogatás az Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság számára						
15 AWBL-02	Az Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság szakpolitikai stratégiája és koordinálása						
15. cím — összesen		1 003 223 237	949 766 637	941 282 043	869 050 163	958 677 524,43	927 877 973,77

20. táblázat Kulturális előirányzatok az Európai Unió általános költségvetéseiben, 1976-2007 - folytatás

Az Európai Unió 2007. évi általános költségvetése
Cím 15 — OKTATÁS ÉS KULTÚRA

Általános célkitűzések
Emnek a szakpolitikának a célja Európa emberi dimenziójának erősítése az európai polgárság érzésének fejlesztésével és az oktatás és szakképzés európai térségének létrehozásához való hozzájárulással.
A Bizottságnak támogatnia kellene az egész Európára kiterjedő olyan eseményeket, amelyek a fiatalok és a szellemi foglalkozások társadalmi integrációját segítik elő sportesemények keretében.

Cím Alcím	Címisor	2007. évi előirányzatok		2006. évi előirányzatok		2005. évi teljesítés	
		Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések	Kötelezettség-vállalások	Kifizetések
15 01	Az oktatás és kultúra területének igazgatási kiadásai	100 210 198	100 210 198	90 915 761	90 915 761	80 208 503,32	80 208 503,32
15 02	Égész életen át tartó tanulás, beleértve a többnyelvűséget	925 686 140	920 072 140	708 437 000	665 990 400	754 929 954,98	728 730 758,36
15 04	Az európai kulturális együttműködés fejlesztése	46 592 000	44 815 000	36 086 000	35 286 000	41 639 545,30	36 689 390,30
15 05	Az ifjúság és a sport terén megvalósuló együttműködés ösztönzése és támogatása	114 768 000	121 750 000	111 965 000	101 485 000	124 934 164,55	112 130 682,31
15 06	Az európai polgárság támogatása	32 199 000	38 376 441	37 934 000	37 294 000	32 927 504,47	30 469 005,73
15 49	Azon programok igazgatási kiadásai, amelyek eszközeit az előző pénzügyi rendelkezések kiegészítik	—	p.m.	—	950 000	—	819 214,90
15 AWBL-01	Igazgatási támogatás az Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság számára						
15 AWBL-02	Az Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság szakpolitikai stratégiája és koordinálása						
15. Cím — összesen		1 219 455 338	1 225 223 779	985 337 761	931 901 161	1 034 639 672,63	989 047 554,92

7 Hivatkozások jegyzéke és felhasznált irodalom

132/2001. (VII. 18.) számú Korm. rendelet a Magyar Köztársaság valamint az Európai Községek és azok tagállamai közötti Társulási Tanács 3/2001. számú, a Magyar Köztársaságnak a Kultúra 2000 programban történő részvétele módozatainak és feltételeinek elfogadásáról.

1996. évi I. törvény a rádiózásról és televíziózásról. A törvényt az Országgyűlés az 1995. december 21-i ülésnapján fogadta el. Hatályos: 1996. 02. 01.

2002. évi XX. törvény a rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény jogharmonizációs célú módosításáról. A törvényt az Országgyűlés a 2002. július 9-i ülésnapján fogadta el.

A Tanács 1257/1999/EK rendelete (1999. május 17.) az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalapból (EMOGA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról, valamint egyes rendeletek módosításáról, illetve hatályon kívül helyezéséről. Hivatalos Lap L 160., 1999.6.26., 80-102. o.

A Tanács 1260/1999/EK Rendelete (1999. június 21.) a strukturális alapokra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról HL L 161., 1999.6.26., 1-42. o.

A Tanács 1263/1999/EK rendelete (1999. június 21.) a Halászati Orientációs Pénzügyi Eszközeiről. Hivatalos Lap L 161., 1999.6.26., 54-56. o.

A Tanács 2002. december 19-i állásfoglalása a kultúra terén tett intézkedések európai hozzáadott értékének meghatározásáról és értékeléséről. Hivatalos Lap C 13., 2003.1.18., 5. o.

A Tanács 92/100/EGK irányelve (1992. november 19.) a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról. Hivatalos Lap L 346., 1992.11.27., 61-66. o.

A Tanács 92/77/EGK irányelve (1992. október 19.) a közös hozzáadottértékadó-rendszer kiegészítéséről és a 77/388/EGK irányelv módosításáról (hozzáadottértékadó-mértékek közelítése). Hivatalos Lap L 316., 1992.10.31., 1-4. o.

A Tanács 93/83/EGK irányelve (1993. szeptember 27.) a műholdas műsorsugárzásra és a vezetékes továbbközvetítésre alkalmazandó egyes

szertői és szomszédos jogi szabályok összehangolásáról. Hivatalos Lap L 248., 1993.10.6., 15-21. o.

A Tanács 93/98/EGK irányelve (1993. október 29.) a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejének összehangolásáról. Hivatalos Lap L 290., 1993.11.24., 9-13. o.

A Tanács és a Tanács keretében ülésező kulturális miniszterek 1991. november 14-i állásfoglalása az európai kulturális hálózatokról. Hivatalos Lap C 314., 1991.12.5., 1. o.

Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program. Budapest, 2004, Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium.

Amman, Sylvia [2001]: *Handbuch Österreich: Kultur und EU-Strukturfonds (1995-1999).* [h.n.], 2001, InfoRelais.

Amman, Sylvia [2002]: *The role of art and culture in the context of the reform of the European Union.* [h.n.], 2002, InfoRelais.

Audéoud, Olivier [2001]: *Study on the Mobility and Free Movement of People and Products in the Cultural Sector.* DG EAC/08/00. Brussels, Study no, 2001.

Axt, Heinz-Jürgen [1994]: Európa: a kultúrák harca? *Európai Szemle.* Budapest, 2/1994.

Ayuntamiento de Valladolid. www.sejehacienda.ayto.ava.es, letöltve: 2004. december.

Az európai integráció – Tények és adatok. Budapest, 2000, Európa Institut Budapest, MTA Történettudományi Intézet.

Az Európai Közösségek általános költségvetésére alkalmazandó költségvetési rendeletről szóló, 2002. június 25-i 1605/2002/EK, Euratom tanácsi rendelet. Hivatalos Lap L 248, 2002. 09. 16.

Az Európai Parlament 1993. február 11-i állásfoglalása a náci koncentrációs táborok helyszíneinek történelmi emlékhelyként történő európai és nemzetközi védelméről. Hivatalos Lap C 72., 1993.3.15., 118. o.

Az Európai Parlament és a Tanács 1783/1999/EK rendelete (1999. július 12.) az Európai Regionális Fejlesztési Alapról. Hivatalos Lap L 213., 1999.8.13., 1-4. o.

Az Európai Parlament és a Tanács 1983/2006/EK határozata (2006. december 18.) a kultúrák közötti párbeszéd európai évéről (2008). Európai Unió Hivatalos Lapja, 2006. december 30. L 412, 44. p.

Az Európai Parlament és a Tanács 792/2004/EK határozata (2004. április 21.) a kultúra terén európai szintű tevékenységet folytató szervezeteket támogató közösségi cselekvési program létrehozásáról. Hivatalos Lap L 138, 21/04/2004, p. 40-49.

Az Európai Parlament és a tanács 97/36/EK irányelve (1997. június 30.) a tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedésekben megállapított, televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 89/552/EGK tanácsi irányelv módosításáról. Hivatalos Lap L 202., 1997.7.30., 60-70. o.

Bainbridge, Steve–Murray, Julie [2000]: *An Age of Learning: Vocational Training Policy at European Level.* Thessaloniki, 2000, CEDEFOP.

Bécsy Etelka–Lucz Henrietta [2004]: *Az Európai Unió költségvetése és finanszírozása – Pénzügyi és költségvetési rendelkezések.* Európai Füzetek 62. Budapest, 2004, Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ.

Blahó András (szerk.) [2000]: *Tanuljunk Európát.* Budapest, 2000, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem.

Blahó András [2003]: *Epilógus. Az Európai Unió és a tíz csatlakozó ország közötti bővítési tárgyalások folyamata.* Budapest, 2003, Aula.

Blaug, Mark [2001]: Where Are We Now on Cultural Economics? *Journal of Economic Surveys*, vol. 15, no. 2, April 2001, pp. 123-43
<http://search.epnet.com/login.aspx?direct=true&db=buh&an=4549913>.

Bóka Éva [2001]: *Az európai egység gondolat fejlődéstörténete.* Budapest, 2001, Napvilág Kiadó.

Boldizsár Klára–Tóth I. János [1997]: A közlegelő tragédiája és lehetséges megoldásai. *Társadalmi Szemle*, 1997. 2. sz.

Boros László [2005]: *A kulturális jog az Európai Unióban.* In: Zongor Attila (szerk.): *Kultúra és az Európai Unió – tanulmánykötet.* Budapest, 2005, KultúrPont Iroda.

Bruin, Gert P. de [1987]: *Economic theory of bureaucracy and public good allocation.* In: Lane, Jan-Erik (ed.): *Bureaucracy and Public Choice.* Bristol, 1987, SAGE Publications.

Buchanan, James M. [1992a]: *A klubok közgazdasági elmélete.* In: Buchanan, James M.: *Piac, állam, alkotmányosság.* Budapest, 1992, Közgazdaság és Jogi Könyvkiadó.

Buzinkay Péter [2003]: *Műtárgyvédelem és az Európai Unió. A kulturális javak védelme és Magyarország uniós csatlakozása. Műemlékvédelem,*

Kulturális Örökségvédelmi Folyóirat. XLVII. évfolyam, 2003, 1. szám, 31-36. p.

Commission Communication - Third progress report on economic and social cohesion. COM(2004)107 final, in the Official Journal not published.

Commission Report to the European Parliament, the Council and the Committee of the Regions - Report on the implementation of the Community programmes Kaleidoscope, Ariane and Raphael. COM(2004)33 final, in the Official Journal not published.

Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the regions - Cohesion policy and culture - A contribution to employment. COM(96)512 final, in the Official Journal not published.

Community Support for Culture – A study carried out for the Commission of the EC (DGX) by Bates & Wacker S. C. Brussels, 1993, Bates & Wacker.

Conclusions of the Council and the Ministers responsible for Cultural Affairs, meeting within the Council, of 18 May 1989 on books and reading with a view to the completion of the internal market. Official Journal C 183., 20.07.1989.

Conclusions of the Experts' Meetings on Culture during the Dutch Presidency of the EU. 1997, OcenW, Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen.

Conclusions of the Ministers for Culture, meeting within the Council, of 18 May 1990 on the future eligibility for the "European City of Culture" and on a special European Cultural Month event. Official Journal C 162., 03.07.1990.

Council Conclusions of 17 December 1999 on cultural industries and employment in Europe. Official Journal C 8, 12/01/2000 p. 10-11.

Council Decision of 22 September 1997 regarding the future of European cultural action. Official Journal C 305, 07/10/1997, p. 1.

Council Directive 93/7/EEC of 15 March 1993 on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State. Official Journal L 74, 27.3.1993, p. 74-79.

Council Regulation 3911/92/EEC of 9 December 1992 on the export of cultural goods. Official Journal L 395, 31.12.1992, p. 1-5.

Council Resolution of 14 May 1992 on increased protection for copyright and neighbouring rights. Official Journal C 138, 28/05/1992 p. 1.

Cullis, John–Jones, Philip [2003]: *Közpénzügyek és közösségi döntések*. Budapest, 2003, Aula.

Cultural Coopertion in Europe – FORUM 2001 Overview. Brussels, 2001, DG Education and Culture.

Csekő Szilvia–Mesterházy Balázs–Zongor Attila [2004]: *Európa Kulturális Fővárosa*. Budapest, 2004, KultúrPont Iroda.

David Hume [1976]: *Értekezés az emberi természetről*. Budapest, 1976, Gondolat.

Decision 1419/1999/EC of the European Parliament and of the Council of 25 May 1999 establishing a Community action for the European Capital of Culture event for the years 2005 to 2019. Official Journal L 166, 01/07/1999, p. 1.

Decision No 2085/97/EC of the European Parliament and of the Council of 6 October 1996 establishing a programme of support, including translation, in the field of books and reading (Ariane). Official Journal L 291, 24.10.1997, p. 26.

Decision No 2228/97/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 1997 establishing a Community action programme in the field of cultural heritage (the Raphael programme). Official Journal L 305, 8.11.1997, p. 31.

Decision No 508/2000/EC of the European Parliament and of the Council of 14 February 2000 establishing the Culture 2000 programme. Official Journal L 99, 10/03/2000, p. 1-9.

Decision No 719/96/EC of the European Parliament and of the Council of 29 March 1996 establishing a programme to support artistic and cultural activities having a European dimension (Kaleidoscope). Official Journal, 1996.04.20., L99, p. 20-26.

Decision of the European Parliament and of the Council amending Decision 1419/1999/EC establishing a Community action for the “European Capital of Culture” event for the years 2005 to 2019. COM(2003)700 final, Brussels, 17.11.2003, in the Official Journal not published.

Employment, Social Affairs and Equal Opportunities – EQUAL website. http://ec.europa.eu/employment_social/equal/index.html, letöltve: 2004. december.

EU-stöd till Kultur - Handbok och exempelsamling. Trelleborg, 2002, Statens Kulturråd.

Euromove Region. <http://www.euromove.org/>, letöltve: 2004. december.

Europa fördert Kultur – Ein Handbuch zur Kulturförderung der Europäischen Union [2002]. Bonn, 2002, Kulturpolitische Gesellschaft e.V – Deutscher Kulturrat e.V.

Europäische Route der Industriekultur. <http://de.erih.net/>, letöltve: 2004. december.

European Capitals of Culture.
http://ec.europa.eu/culture/eac/other_actions/cap_europ/cap_eu_en.html,
letöltve: 2006 szeptember.

European funding for the cultural sector [2002]. Brussels, 2002, DG Education and Culture, Office for Official Publications of the European Communities.

European Union Baroque Orchestra. <http://www.eubo.org.uk/>, letöltve: 2005. december.

European Union Youth Orchestra. <http://www.euyo.org.uk/>, letöltve: 2005. december.

Fazekas Judit, dr [2001]: *Az európai integráció alapszerződése*. Budapest, 2001, KJK.

First report on the consideration of cultural aspects in European Community action. Brussels. COM(96)160 final, 17.04.1996., in the Official Journal not published.

Fodor Ágnes–Szabó Ildikó–Zongor Attila [2003]: *Strukturális Alapok*. Kézirat 2003, Budapest, (NKÖM).

Forgács András–Loboda Zoltán [2003]: *Az Európai Unió és az oktatás*. Budapest, 2003, Press Publica.

Forman Balázs [2001]: *Az Európai Unió Strukturális és Előcsatlakozási Alapjai*. Budapest, 2001, Európai Unió Magyarországi Delegációja.

Foucher, Michel [1999]: *Európa-köztársaság*. Budapest, 1999, Napvilág Kiadó.

Frey, Bruno [1994]: The Economics of Music Festivals. *Journal of Cultural Economics*, 18, 1994, p. 29–39.

García, Beatriz [2005]: *De-constructing the City of Culture: The long term cultural legacies of Glasgow 1990*. In: Review Issue of Urban Studies (vol. 42, n5/6) (pp. 1-28).

Gazdasági Versenyképesség Operatív Program 2004-2006 [2003]. Budapest, 2003, Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, Oktatási Minisztérium, Informatikai és Hírközlési Minisztérium.

Graz 2003 – Kulturhauptstadt Europas Organisation GmbH. <http://www.graz03.at/>, letöltve: 2005. december.

Green Paper – Copyright And Related Rights In The Information Society. COM(95)382 final, in the Official Journal not published.

Growth, Competitiveness, Employment – The Challenges and Ways Forward into the 21st Century – White Paper. COM(93)700 final, in the Official Journal not published.

Halász Gábor [2000]: *Az oktatás és az európai integráció*. In: Blahó András (szerk.): *Tanuljunk Európát*. Budapest, 2000, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, 297-340. p.

Hargitai Gábor–Levendel Ádám [1997]: *Kultúra, média, információcsere. Európai Tükör*. 1997. febr.

Harsányi László–Kovács Róbert [2002]: *Kulturális nonprofit szervezetek Budapesten*. Budapest, 2002, Nonprofit kutatócsoport.

Hobsbawm, Eric John [1997]: *Mi értelme Európának? 2000*. 1997. május, p. 11.

Horváth Zoltán [2002]: *Kézikönyv az Európai Unióról*. Budapest, 2002, Magyar Országgyűlés.

Horváth Zoltán–Ódor Bálint [2005]: *Az Európai Unió alkotmánya. Mi és hogyan változik az Alkotmányszerződés hatására?* Budapest, 2005, hvgorac.

Horváth Zoltán–Tar Gábor [2004]: *Az Európai Parlament*. Budapest, 2004, Földkör Kiadó.

Humánerőforrás-fejlesztés Operatív Program 2004-2006 [2004]. Budapest, 2004, Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, Oktatási Minisztérium, Egészségügyi Szociális és Családügyi Minisztérium.

Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program Programkiegészítő Dokumentum [2004]. Budapest, 2004, Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, Oktatási Minisztérium, Egészségügyi Szociális és Családügyi Minisztérium.

Huntington, Samuel P. [1999]: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Budapest, 1999, Európa Kiadó.

Inforegio. http://www.inforegio.org/wbpro/interregIII/interreg_en.htm.

Information from the Commission - European literary prize - organizational rules. Official Journal C 035, 15/02/1990 p. 7-8.

Inkei Péter–Lázár Barbara–Zongor Attila [2005a]: *Befogadó Európa? Látóhatár 2020.* Budapest, 2005, KultúrPont Iroda.

Intergovernmental Conference on Cultural Policies for Development - Action Plan on Cultural Policies for Development. Stockholm, 30 March-2 April 1998.

Iván Gábor [2005]: *Az Európai Unió költségvetése a közösségi politikák tükrében.* Ph.D. értekezés. Budapest, 2005, Budapesti Corvinus Egyetem.

Javaslat az Európai Parlament és a Tanács határozata a Kultúrák közötti párbeszéd európai évéről – 2008. COM(2005)467 végleges, Hivatalos Lapban nem jelent meg.

Javaslat az Európai Parlament és a Tanács Határozatára a Kultúra 2007 program létrehozásáról (2007–2013); COM(2004)469 végleges - COD 2004/150, 2004.07.14., Hivatalos Lapban nem jelent meg.

Johnson, David B. [1999]: *A közösségi döntések elmélete – Bevezetés az új politikai gazdaságtanba.* Budapest, 1999, Osiris.

Kaufmann, Therese–Rauning, Gerald [2003]: *Europäische Kulturpolitiken vorausdenken.* Wien, 2003, EICP – European Institute for Progressive Cultural Policies.

Kende Tamás–Szűcs Tamás (szerk.) [2003]: *Európai közjog és politika.* Budapest, 2003, Osiris Kiadó.

Kende Tamás–Szűcs Tamás (szerk.) [2005]: *Bevezetés az Európai Unió politikáiba.* Budapest, 2005, KJK Kerszöv.

Kiss J. László [1997]: *Közösségi politikák - nemzeti politikák.* Budapest, 1997, BKE.

Koncz Gábor [2001a]: Sárospataki eu-tópiák. *Zempléni Múzsza*, I. évf. 1. szám. febr. 38-45. p.

Koncz Gábor [2001b]: Komplex programok tervezése. Két esettanulmány vázlat. 1.) Szatmárcseke: Nemzeti, kulturális turisztikai zárandokhely. 2.) Olvasni jó! Rendezvénytani szempontok az „olvasás éve” megszervezéséhez. *Szín–Közösségi Művelődés. A Magyar Művelődési Intézet Folyóirata.* 2001. október, 6/4., 6–11. old.

Koncz Gábor [2002a]: Tokaj–Hegyalja kulturális és bor turizmusa. *Zempléni Múzsza*, 2002. november, II. évf. 4. szám, 32–36. p.

Koncz Gábor [2002b]: Rendszerváltó közművelődés. *Új Holnap*, Miskolc, 2002. 47. évf. 134–157. p.

Koncz Gábor [2004a]: „... Mélységes mély a nemrég...” Vázlat a Kultúra fogalmáról. *Szín–Közösségi Művelődés. A Magyar Művelődési Intézet Folyóirata*. 2004. május 9/3. 56–71. p.

Koncz Gábor [2004b]: *Kulturális hozomány*. In: Ágh Attila (szerk.): *Magyar hozomány. Magyarország az EU-csatlakozás küszöbén*. Budapest, 2004, BM Kiadó, 195–217. p.

Koncz Gábor [2005]: *EU és közművelődés*. In: Zongor Attila (szerk.): *Kultúra és az Európai Unió – tanulmánykötet*. Budapest, 2005, KultúrPont Iroda.

Kondorosi Ferenc [1998]: *Civil társadalom Magyarországon*. Budapest, 1998, Politika és Kultúra Alapítvány.

Kozma Tamás (szerk.) [1998]: *Euroharmonizáció. Educatio Könyvek*. Budapest, 1998, Oktatókutató Intézet.

Kreatív sokszínűség. A Kultúra és Fejlődés Világbizottságának jelentése [1996]. Budapest, 1996, Osiris Kiadó, Magyar UNESCO Bizottság, 299 old.

List of authorities empowered to issue export licences for cultural goods, published in accordance with Article 3 (2) of Council Regulation (EEC) No 3911/92. Official Journal C 076, 16/03/1996 p. 8-14.

List of central authorities nominated by the Member States to deal with the return of cultural objects unlawfully removed from a Member State and applying Article 3 of Directive 93/7/EEC. Official Journal C 061, 03/03/2000 p. 7-10.

List of customs offices empowered to handle formalities for the exportation of cultural goods, published in accordance with Article 5(2) of Council Regulation (EEC) No 3911/92. Official Journal C 018, 21/01/2000 p. 2-4.

Mádl Ferenc [1995a]: A kultúra jövője az európai integrációban. *Jogtudományi Közlöny*, 1995. febr. p. 63.

Mádl Ferenc [1995b]: A kultúra jövője az európai integrációban. *Kultúra és közösség*, 1995/VI.

Maller Sándor [2000]: *Az Európa eszme. A kezdetektől a megvalósulásig*. Budapest, 2000, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 289 p.

McMahon, Joseph A. [1995]: *Education and culture in European Community law*. London, 1995, Athlone Press.

Melina Mercouri's legacy: European Cities of Culture.
<http://www.citymayors.com/culture/>, letöltve: 2006 január.

Mercouris, Pyrrhus [2002]: *Structural Funds, Enlargement and the Culture Sector – Discussion Paper*. Ljubljana-Bruxelles, 2002, EFAH.

Misz József Dr. [2002]: *Mikroökonómia*. Budapest, 2002, Számalk kiadó.

Nagy Mihály Dr. [2004]: *Az Európai Unió gazdasági és szociális kohéziós politikája a kulturális fejlesztések szemszögéből. Szempontok a kulturális ágazat hosszú távú feladatainak tervezéséhez*. Budapest, 2004, NKÖM Európai Unió és Stratégiai Főosztály, 20+13 p.

Nagy Mihály Dr. [2005]: *Az ingatlan kulturális örökség védelme az Európai Unió országaiban*. In: Zongor Attila (szerk.): *Kultúra és az Európai Unió – tanulmánykötet*. Budapest, 2005, KultúrPont Iroda.

Nemzeti Fejlesztési Hivatal. <http://www.nfu.hu/>, letöltve: 2006. február.

Olbricht-Hiebler, Sigrid [2003]: *Culture 2000 Call for Proposals 2004 – Frequently Asked Questions*. Vienna, 2003, Austrian Federal Chancellery.

Opinion of the committee of the Regions on the proposal for a European Parliament and Council Decision establishing a programme to support artistic and cultural activities having European dimension - Kaleidoscope 2000. CdR 145/95, Official Journal, 1996.04.02., C100, p. 30.

Österreich 2006 – Präsidentschaft der Europäischen Union.
<http://www.eu2006.at>, letöltve: 2006. szeptember.

Palánkai Tibor [2004]: *Az európai integráció gazdaságtana*. Budapest, 2004, Aula.

Peacock, Alan [1969]: *Welfare Economics and Public Subsidies to the Arts*. *Manchester School of Economics and Social Studies*, December (Reproduced in Blaug, 1976).

Pickard, Robert [2002]: *European cultural heritage I-II*. Strasbourg, 2002, Council of Europe Publishing.

Poor, P. Joan–Smith, Jamie M. [2004]: *Travel Cost Analysis of a Cultural Heritage Site: The Case of Historic St. Mary's City of Maryland*. *Journal of Cultural Economics*, Aug 2004. Vol. 28, Iss. 3.

Presidency Conclusions Nice European Council Meeting 7, 8 and 9 December 2000.

Presidency Conclusions of the Laeken European Council (14 and 15 December 2001): Annex I: Laeken Declaration on the future of the European Union. In: *Bulletin of the European Union*. 2001, No 12, pp. 19-23.

Programkiegészítő Dokumentum (PKD) Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program [2004]. Budapest, 2004, Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium.

Programkiegészítő Dokumentum Gazdasági Versenyképesség Operatív Program 2004-2006 [2003]. Budapest, 2003, Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, Oktatási Minisztérium, Informatikai és Hírközlési Minisztérium.

Programme of Action of the European Communities on the Environment. Official Journal No C 112, 20.12.1973, p. 1.

Proposal for a Decision of the European Parliament and of the Council amending Decision No 508/200/EC of 14 February 2000 establishing the "Culture 2000" programme. COM(2003)187 final - COD 2003/76 16/04/2003, in the Official Journal not published.

Proposal for a European Parliament and Council decision establishing a support programme in the field of books and reading ARIANE. COM(94)356 final, COD 94/0189, Official Journal C 324, 22/11/1994, p.11

Regional Development Programmes 2000-2006.

www.europa.eu/comm/regional_policy/country/prordn/index_en.cfm, letöltve: 2006. október.

Regionális Fejlesztés Operatív Program Programkiegészítő dokumentum 2004-2006 [2004]. Budapest, 2004, Magyar Terület- és Regionális Fejlesztési Hivatal.

Regionális Fejlesztés Operatív Program [2003]. Budapest, 2003, Nemzeti Területfejlesztési Hivatal.

Regionális fejlesztések európai uniós támogatással 2004-2006 [2006?]. Budapest, 2006 [?], Nemzeti Fejlesztési Ügynökség Regionális Fejlesztés Operatív Program és INTERREG Közösségi Kezdeményezés Irányító Hatósága.

relais culture europe [2001]: *Les financements culturels européens*. Paris, 2001, La documentation Française.

Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the implementation of Council Regulation (EEC) n° 3911/92 on the export of cultural goods and Council Directive 93/7/EEC on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a member State. European Commission, Brussels, 25.05.2000.

Report from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Report on the implementation of the «Culture 2000» Programme in the years 2000 and 2001. COM(2003)722 final, in the Official Journal not published.

Report on cultural cooperation in the European Union. 2000/2323(INI), A5-0281/2001 final, European Parliament, in the Official Journal not published.

Resolution of the Council and of the Ministers responsible for Cultural Affairs meeting within the Council of 18 May 1989 concerning the promotion of books and reading. Official Journal C 183, 20. 7. 1989, p. 1.

Resolution of the Council and the Ministers for Culture, meeting within the Council, of 7 June 1991 on the training of arts administrators. Official Journal C 188. 19.07.1991.

Resolution of the Council and the Ministers responsible for Cultural Affairs, meeting within the Council, of 9 November 1987 on the promotion of translation of important works of Europe. Official Journal C 309. 19.11.1987.

Resolution of the European Parliament on the protection of Europe's cultural heritage. Official Journal C 62, 30.5.1974, p. 5.

Resolution of the Ministers for Culture, meeting within the Council, of 7 June 1991 on the development of the theatre in Europe. Official Journal C 188. 19.07.1991.

Resolution of the Ministers responsible for Cultural Affairs, meeting within the Council, of 20 December 1985 on special conditions of admission for young people to museums and cultural events. Official Journal C 348. 31.12.1985.

Resolution of the Ministers responsible for Cultural Affairs, meeting within the Council, of 13 June 1985 concerning the annual event “European City of Culture”. Official Journal C 153 22.06.1985.

Resolution of the Ministers with responsibility for Cultural Affairs, meeting within the Council of 13 November 1986 on the protection of Europe's architectural heritage. Official Journal C320 13/12/1986, p. 1.

Rónai Iván [2005]: *Az EU-csatlakozási tárgyalások eredményei a kultúra területén.* In: Zongor Attila (szerk.): *Kultúra és az Európai Unió – tanulmánykötet.* Budapest, 2005, KultúrPont Iroda.

ROP IH – Regionális Fejlesztés Operatív Program és INTERREG Községi Kezdeményezés Irányító Hatósága. <http://www.rop.hu>, letöltve: 2006. október.

Rostoványi Zsolt [1995]: *A civilizáció és a kultúra fogalmainak alkalmazhatósága a nemzetközi rendszer folyamatainak elemzésében.* In:

Csáki Csabáné et al: *Új utak a közgazdasági és társadalomtudományi képzésben*. Budapest, 1995, BKE.

Rostoványi Zsolt [1999]: Identitás és integráció – Kulturális és strukturális törésvonalak Európában. *Világosság*, 1999. december.

Rostoványi Zsolt [2004]: *Kultúra és külpolitika a hidegháború utáni rendszerben*. In: Éger György–Kiss J. László (szerk.): *Stratégia és kultúra*. Budapest, 2004, Teleki László Alapítvány.

Ruokonen, Flora [1998]: Európai kulturális identitás. *Európai Utas*, 1998/2.

Sable, Karin A.–Kling, Robert W. [2001]: The Double Public Good: A Conceptual Framework for "Shared Experience" Values Associated with Heritage Conservation. *Journal of Cultural Economics*, May 2001. Vol. 25, Iss. 2; p. 77.

Samuelson, Paul A. [1976]: *Közgazdaságtan*. Budapest, 1976, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Samuelson, Paul A.–William D. Nordhaus [2000]: *Közgazdaságtan*. Budapest, 2000, KJK-Kerszöv.

Schmidt Ádám [1982]: *Közjavak*. 238-254. p. In: Schmidt Ádám–Kemenes Egon (szerk.): *Változások, váltások és válságok a gazdaságban – Tanulmányok Vargha István emlékezetére*. Budapest, 1982, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Schmidt Ádám–Kemenes Egon (szerk.) [1982]: *Változások, váltások és válságok a gazdaságban – Tanulmányok Vargha István emlékezetére*. Budapest, 1982, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Smiers, Joost [2002]: *The role of the European Community concerning the cultural article 151 in the Treaty of Amsterdam*. The Netherlands, April 2002, Centre for Research, Utrecht School of the Arts.

Solemn Declaration on European Union. European Council, Stuttgart 19 June 1983. *Bulletin of the European Communities*, No. 6/1983. p. 24-29.

Study on cultural projects eligible for assisting from the European Union Structural Funds [1997]. European Parliament, Directorate-General for Research, 1997.

Szabó Máté [1998]: Az EU és a civil szervezetek. *Politikatudományi Szemle*, 1998/3. szám, 93-110. p.

Szerződés európai alkotmány létrehozásáról. Hivatalos Lap C 310 47. 2004. december 16.

Szűcs Jenő [1983]: *Vázlat Európa három történeti régiójáról. Gyorsuló Idő.* Budapest, 1983, Magvető Könyvkiadó, 137 p.

Text concerning culture at the European Community level - First edition. Council of the European Union, 1994.

The Unity of Diversities – Cultural Co-operation in the European Union [2001]. Firenze, 2001, Angelo Pontecorboli Editore.

Varian, Hal R [2001]: *Mikroökonómia középfolokon – Egy modern megközelítés.* Budapest, 2001, KJK-Kerszöv.

Vida Krisztina [2003]: Az Európai Konvent alkotmánytervezete. *Kihívások*, 168. sz. 2003. szept., MTA Világgazdasági Kutatóintézet.

Zarándy Zoltán (szerk.) [1999]: *Európa az iskolában – az iskola Európában. Kézikönyv az oktatás európai dimenziójáról.* Budapest, 1999, Oktatási Minisztérium.

Zongor Attila (szerk.) [2002b]: *Az Európai Unió támogatási rendszere.* Budapest, 2002, KultúrPont Iroda.

Zongor Attila (szerk.) [2003]: *Kultúra és az Európai Unió – továbbképzési jegyzet.* Budapest, 2003, KultúrPont Iroda.

Zongor Attila [2002a]: A kulturális örökség támogatása az Európai Unióban. *Múzeumi közlemények*, Budapest, 2002/1.

Zongor Attila [2004]: *Kultúra és gazdaság kapcsolata az európai integráció folyamatában.* In: Éger György–Kiss J. László (szerk.): *Stratégia és kultúra.* Budapest, 2004, Teleki László Alapítvány.

Zongor Attila [2005]: *Kulturális programok az Európai Unióban.* In: Zongor Attila (szerk.): *Kultúra és az Európai Unió – tanulmánykötet.* Budapest, 2005, KultúrPont Iroda.

8 Publikációs jegyzék

szerzőként/szerkesztőként:

Befogadó Európa? *Európai Tükör* 2006/1, XI. évfolyam 1. szám, 2006. január.

(társszerkesztők: Inkei Péter, Lázár Barbara): *Befogadó Európa? Látóhatár 2020: előadások, hozzászólások*. Budapest, 2006, KultúrPont Iroda.

(társszerkesztők: Inkei Péter, Lázár Barbara): *Inclusive Europe? Horizon 2020: Proceedings*. Budapest, 2006, KultúrPont Iroda.

(szerk.): *Kulturális munkavállalás az Európai Unióban*. Budapest, 2006, KultúrPont Iroda.

Kulturális programok az Európai Unióban. In: Zongor Attila (szerk.): *Kultúra és az Európai Unió – tanulmánykötet*. Budapest, 2005, KultúrPont Iroda.

(szerk.): *Kultúra és az Európai Unió – tanulmánykötet*. Budapest, 2005, KultúrPont Iroda.

Az Európai Unió kulturális tevékenysége. Budapest, 2005, KultúrPont Iroda.

(társszerzők: Csekő Szilvia, Mesterházy Balázs): *Európa Kulturális Fővárosa*. Budapest, 2004, KultúrPont Iroda.

Kultúra és gazdaság kapcsolata az európai integráció folyamatában. In: Éger György–Kiss J. László (szerk.): *Stratégia és kultúra – Kulturális külpolitika az új kihívások tükrében*. Budapest, 2004, Teleki László Alapítvány.

(társszerző: Tóth Nikoletta): *Kultúra 2000 – az Európai Bizottság Oktatási és Kulturális Főigazgatósága (DG EAC) 2000 és 2006 között futó keretprogramja. tmt Tudomány és Műszaki Tájékoztatás – Könyvtár- és információtudományi folyóirat*, 51. évf. 2004/3-4 szám.

Mit finanszíroz az EU? In: Török József (szerk.): *A szükséges pénz*. Szeged, 2004, Csongrád Megyei Közművelődési Tanácsadó Központ.

A Kultúra 2000 program. In: *Épített környezet és természeti környezet*. Budapest, 2003, Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége.

Az Európai Bizottság Oktatási és Kulturális Főigazgatósága Kultúra 2000 című, 2000. és 2006. között futó keretprogramjáról. In: *Bővülő Európa – Az ifjúsági a nonprofit menedzsmentben*. Kistarcsa, 2003, Kistarcsai Kulturális Egyesület.

Culture 2000 Programme from 2000 to 2006 Co-ordinated by the DGEAC of the European Commission. In: Enlarging Europe – The Youth in the Nonprofit Management. Kistarcsa, 2003, Kistarcsa Cultural Association.

(társszerzők: Fodor Ágnes–Szabó Ildikó): *Strukturális Alapok.* Kézirat (NKÖM), Budapest, 2003. március.

(társszerző: Rónai Iván): A magyar EU-tagság és a kultúra – Kultúra és audiovizuális politika. *Európai Füzetek*, 55. szám, 2003, Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ, Külügyminisztérium.

(szerk.): *Kultúra és az Európai Unió – továbbképzési jegyzet.* Budapest, 2003, KultúrPont Iroda.

(szerk.): *Az Európai Unió támogatási rendszere.* Budapest, 2002, KultúrPont Iroda.

(szerk.): A kulturális örökség támogatása az Európai Unióban. *Múzeumi közlemények.* 2002/1, Budapest.

Rozpocetove financovanie kultury (A Nemzeti Kulturális Alapprogram működése). In: *Kultura a financie.* Bratislava, 2000, ADADE s.r.o. Banská Bystrica Nadacia liberalnych studií v Bratislave és Fridrich Nauman Stiftung.

e-Envoy, avagy az elektronikus kereskedelem támogatása az Egyesült Királyságban. *INFINIT Hírlevél*; 2000. február 17.

(társszerző): TradeGate – Úton a stratégiaalkotás felé. *Az ITTK-Infinít Műhely Kutatási Jelentése*; 2000. február.

(társszerző): Mérlegen a Szingapúri Egyezmény. *Az ITTK-Infinít Műhely Kutatási Jelentése*; 2000. február.

„Rendszerintegrátorok, egyesüljetek!” avagy fúziók a magyar informatikában. *Az ITTK-Infinít Műhely Kutatási Jelentése*; 1999. szeptember-október.

Kiadványszerkesztőként:

[főszerkesztőként]

KultúrPont Hírlevél. Elektronikus folyóirat, 2000-2007. évfolyamok

[szerkesztőként]

Gabriella Szabó-Pap: *One? Two? Or more? – The levels of cultural cooperation in Europe*. Budapest, 2005, KultúrPont Iroda.

Szabó-Pap Gabriella: *Egy? Kettő? Több? Az európai kulturális együttműködés különféle szintjei – Stratégiai Tervezési Füzetek VI*. Budapest, 2005, KultúrPont Iroda.

Dr. Gelencsér Katalin: *Az időskorúak művelődése és közösségi formái Magyarországon – Stratégiai Tervezési Füzetek V*. Budapest, 2005, KultúrPont Iroda.

Fésű József György – Dr. Nagy Mihály: *Kultúra és fenntarthatóság – Stratégiai Tervezési Füzetek IV*. Budapest, 2005, KultúrPont Iroda.

Szabó-Pap Gabriella: *A mindennapok kultúrája Európában – Stratégiai Tervezési Füzetek III*. Budapest, 2005, KultúrPont Iroda.

Mikita Gyöngyi –Tóth Veronika: *Kultúra és az Euro-mediterrán Partnerség – Stratégiai Tervezési Füzetek II*. Budapest, 2005, KultúrPont Iroda.

Dr. Nagy Mihály – Hannibál Zsolt: *Kohéziós politika a kulturális fejlesztések szemszögéből – Stratégiai Tervezési Füzetek I*. Budapest, 2005, KultúrPont Iroda.